

K925v

ROZPRAVY

Dr. M. Křepinský

ČESKÉ AKADEMIE CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA
PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ.

TRÍDA III.

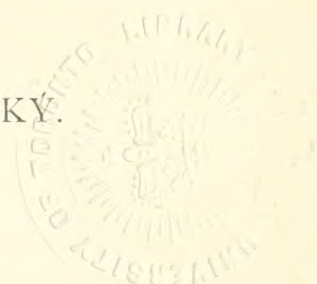
ČÍSLO 48.

469/43:

O VLIVU PALATÁLNÍCH HLÁSEK
NA PŘEDCHÁZEJÍCÍ SAMOHLÁSKY
VE ŠPANĚLŠTINĚ.

NAPSAL

DR. MAX KŘEPINSKÝ.

356054
15. 10. 38.

V PRAZE.

NÁKLADEM ČESKÉ AKADEMIE CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA
PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ.

1918.

Tiskl Edvard Leschinger v Praze.

Předmluva.

Není zjevu ve španělštině ani v jiném jazyce románském, který by tak pěkně ukazoval, k jakému tvaru dospěla v určité době většina latinských hlásek ve vývoji do jazyka národního, jako t. zv. zvýšení, ježmuž je věnována tato práce. Jsouc zaviněno hlavně *i*, následujícím po souhláске, ukazuje především, jaký byl v době zvýšení tvar latinských spřežek souhl. + *i*, zda se tehdy ještě vyslovovalo *i* (na př. *vindemia—vendimia*) či nikoli (*-itiu—-ezo*); poněvadž některé z těchto latinských spřežek dospívají ke stejnému výsledku jako spřežky jiné původní podoby, poznáváme ze stejných nebo nestejných účinků jejich na předcházející samohlásku, zdali už tehdy byly stejné (*ni, gn, ng'l, ng^e = ñ; mn, nn = ñ: cuneum—cuño, pugnium—puño, unguam—uña, jungit—uñe; autumnum—otoño, cunnum—coño*). U jiných latinských spřežek souhl. + *i* se shledáváme později s *i* před souhláskou (*ri—ír, si—ís*), a srovnáme-li jeho vliv na předcházející souhlásku s vlivem *i*, které vzniklo z jiného latinského základu, zvíme, kdy které *i* vzniklo (*augurium—šp. agüero, port. agoiro; multum—šp. muy, port. muito*). Spřežka souhl. + *i* vznikla také difthongací *é* nebo vysutím některých souhlásek a můžeme si ze srovnání účinků *i* a z tvaru spřežek učiniti ponětí, kdy *é* nabylo tvaru *ie*, kdy se souhláska vysula a kdy latinská spřežka změněna (*nitidus—astur. nidiu; video—veo; fenestra—hiniestra; *renionem—stšp. reñon*); atd. Proto jsem vyšel právě od tohoto zjevu, abych určil chronologii španělského hláskosloví a tím položil základ k pragmatické mluvnici historické, jež bude asi první v řadě mluvníc románských, napsaných celkem podle zásad, vyložených v ČMF. III, 414 n.

Byl bych měl pojednání vlastně dáti název „O zvyšování samohlásek ve španělštině“. Bylo by však bývalo zbytečno jednati znovu o případech celkem nesporných, kde zvýšení bylo způsobeno koncovým *-i*, a také jsem nehleděl ke vlivu *u*. Proto jsem zvolil název v titulu uvedený, ačkoli ani ten docela nevyhovuje: nevšímám si na př., poněvadž vývoj jest docela jasný, jak se měnilo a před *i*.

Po úvodu, v němž je podán přehled prací o zvýšení, je v následujících pěti kapitolách (2.—6.) látka roztríděna a ohledána. Materiál byl sebrán hlavně z uvedených pramenů, nebyl však omezen na jména

obecná, nýbrž rozhojně i jmény místními a osobními. Pohříchu nedovolily poměry místní i časové užítí při tom časopisů jako *Revue Hispanique*, *Bulletin Hispanique*, *Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos*, *Revista Lusitana* i některých děl jako Umphreyova *The Aragonese Dialect*, Fordových *Old Spanish Readings* a j., doufám však, že mimo poslední dvě díla všechno důležitější z ostatních přešlo do prací souborných. — V sedmé kapitole je podáno zeměpisné rozšíření vlivu palatál. Je zjevem příliš obyčejným, že práce nedostihují úplně cílů, jež si spisovatelé vytkli, abych zvlášť upozorňoval, že se mně dělo nejinak; nemohu však smlčeti, že bych byl rád přesněji stanovil hranice vlivu palatál. Ale poněvadž by to bylo bývalo možno jen u několika málo zjevů na několika místech, přestal jsem na náčrtku dosti všeobecném. Jazykový zeměpis byl mi toliko pomůckou k určení chronologie, nikoli cílem, a vyhověl svému určení i v této podobě ne zcela dokonalé. — Po kapitole o relativní i absolutní chronologii vlivu palatál následuje pátrání po příčinách změn. Z první kapitoly je patrné, jak neurčité byly názory o této otázce, a hleděl jsem proto dojítí k výsledkům poněkud určitějším. Zabýval jsem se sice vlastní fonetikou dosti intensivně, ale bude na foneticích, aby řekli, jsou-li mé výsledky opravdu správné. Soudím však s Schuchardtem, „že jest vědě prospěšnější vysloviti o nepadných věcech vůbec nějaké mínění, třeba smělé, poněvadž se tím budí odpor, oživující to živé bádání, než označiti je toliko kritickým křížkem.“

Slavné třetí třídě České akademie děkuji za pohostinství, kterého mi poskytla v Rozpravách, a koll. Oldř. Stehlíkovi za péči, kterou věnoval vnější stránce pojednání.

Seznam zkratk uváděných děl.

- Akademie* = *Novísimo diccionario de la lengua castellana* atd. Paris 1892.
Annuaire 1898 a 1901 = *Annuaire de l'Ecole pratique des Hautes Etudes*
 1898 a 1901 (články Saroïhandyho o hornoaragonštině).
Archiv f. l. L. = *Archiv für lateinische Lexicographie*.
Archivio = *Archivio glottologico italiano*.
Barbosa = *Dictionarium lusitanico-latinum . . . per Augustinum Barbosam Lusitanum*. Bracharae 1611.
Booch-Árkossy = *Nuevo diccionario de las lenguas castellana y alemana*,
 6. ed., Leipsique 1881.
Brüch = (Josef), *Der Einfluss der germanischen Sprachen auf das
 Vulgärlatein*. Heidelberg 1913.
Cantar = *Cantar de Mio Cid . . .* por R. Menéndez Pidal. I. Madrid 1908.
Carnoy = (A.), *Le latin d'Espagne d'après les inscriptions*.² Bruxelles 1906.
Cohn = (G.), *Die Suffixwandlungen im Vulgärlatein und im vorliterarischen
 Französisch* etc. Halle 1891.
Cid = Adam Johs., *Übersetzung und Glossar des altspanischen Poema
 del Cid v Rom*. *Forsch.* 32, str. 185—388.

- Conjug. arag.* = *Estudios sobre la conjugacion aragonesa* por F. Hanssen. (*Anales de la Universidad* t. XCIII., Santiago de Chile 1896.)
- Conjug. del libre de Apol.* = *Sobre la conjugacion del libre de Apolonio* por F. Hanssen (*Anales de la Universidad*), Santiago 1896.
- Conjug. leon.* = *Estudio sobre la conjugacion leonesa* por F. Hanssen. (*Anales de la Universidad*), Santiago de Chile 1896.
- ČMF. = *Časopis pro moderní filologii a literatury.*
- Dial. castellanos* = *Dialectos castellanos* por Pedro de Mugica. Berlin 1892.
- Diccionario esp.-port.* = *Diccionario español-portugués...* por Manuel do Canto e Castro Mascarenhas Valdez, 3 sv., Lisboa 1864.
- El dial. leon.* = Menéndez Pidal, *El dialecto leonés* (*Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos* 1906).
- Elementarbuch* = A. Zauner, *Altspanisches Elementarbuch*, Heidelberg 1908.
- Elementos* = *Elementos de gramática histórica gallega* por D. Vicente García de Diego, Burgos.
- Eléments de linguistique* = E. Bourciez, *Eléments de linguistique romane*, Paris 1910.
- Esquisse* = *Esquisse d'une dialectologie portugaise* p. J. Leite de Vasconcellos, Paris 1901.
- Etude* = *Etude sur l'ancien dialecte léonais d'après les chartes du XIIIes.* p. Erik Staaff, Uppsala-Leipzig 1907.
- Ey* = (Louise), *Taschenwörterbuch der portugiesischen und deutschen Sprache*, Berlin-Schönberg.
- Garro* = (Santiago Alonso), *El dialecto vulgar leonés...*, Astorga 1909.
- Gassner* = (Armin), *Das altspanische Verbum*, Halle 1897.
- Grundriss* = *Grundriss der romanischen Philologie I²* hrsg. v. G. Gröber, Strassburg 1904—1906.
- Jahresbericht* = *Kritischer Jahresbericht über die Fortschritte der romanischen Philologie*, hrsg. v. K. Vollmöller.
- Jespersen* = (Otto), *Lehrbuch der Phonetik²*, Leipzig 1913.
- Jungfer* = (Joh.), *Über Personennamen in den Ortsnamen Spaniens und Portugals*, 1902.
- Krü.* = Krüger Fritz, *Studien zur Lautgeschichte westspanischer Mundarten.* (*Mitteilungen und Abhandlungen aus dem Gebiete der romanischen Philologie, veröffentlicht v. Seminar f. romanische Sprachen und Kultur II.*) Hamburg 1914.
- Labernia* = *Diccionari de la llengua catalana...* per Pere Labernia, Barcelona 1839.
- Landeskunde* = *Landeskunde der Iberischen Halbinsel* v. Dr. Fritz Regel, Leipzig 1905 (Sammlung Göschen, sv. 235).
- L'harmonie vocalique* = Fauste Laclotte, *L'harmonie vocalique* v *La Parole* 1899, str. 177 n.
- Lindsay* = (W. M.) — H. Nohl, *Die lateinische Sprache*, Leipzig 1897.

- LRW* = Körting Gustav, *Lateinisch-romanisches Wörterbuch*, 3. vyd. Paderborn 1907.
- Magerit* = Jungfer (Joh.), *Magerit—Madrid (Revue hispanique, sv. XVIII.)* Paris 1908.
- Man. elem.* = *Manual elemental de gramática histórica española* p. R. Menéndez Pidal, 2. vyd., Madrid 1905.
- Nebrissensis* = *Dictionarium latino-hispanicum, et vice versa hispanico-latinum*, Aelio Antonio Nebrissensi interprete... Antverpiae 1553.
- Nomenclátor* = *Nomenclátor de las ciudades, villas, lugares, aldeas... de España* p. la Direction general del Instituto geográfico y estadístico. Madrid 1904.
- Noms de lieux* = Jungfer (J.), *Noms de lieux hispaniques d'origine romaine (Bulletin hispanique, sv. 6)*, Bordeaux, Paris 1904.
- Nou diccionari manual* = *Nou diccionari manual catalá-castellá... p. J. G. Y. O.*, Gerona 1845.
- Personennamen* = Meyer-Lübke (W.), *Die altportugiesischen Personennamen germanischen Ursprungs (Sitzungsberichte der philos.-hist. Klasse d. kais. Akademie d. Wissenschaften)*, Wien 1904.
- Petit diction.* = Levy (E.), *Petit dictionnaire provençal-français*, Heidelberg 1909.
- Phil. Mir.* = *Estudos de Philologia mirandesa* p. J. Leite de Vasconcell os Lisboa 1900.
- Phon. esp.* = Josselyn (F.-M.), *Etudes de phonétique espagnole*, Paris 1907.
- Portug.* = Cornu (J.), *Die Portugiesische Sprache (Grundriss I², 916 n.)*.
- Principes* = Rousselot P.-J., *Principes de phonétique expérimentale*, Paris 1901—1908.
- Rev. d. l. r.* = *Revue des langues romanes*.
- REW.* = Meyer-Lübke (W.), *Romanisches etymologisches Wörterbuch*, (seš. 1.—10.), Heidelberg 1911—1916.
- Ro.* = *Romania*.
- Rom. Gr.* = Meyer-Lübke (W.), *Romanische Grammatik*.
- Rom. Rev.* = *The Romanic Review*.
- Roquete* = (J.-J.), *Nouveau dictionnaire portugais-français*, Paris 1908.
- Sibil.* = Ford (J. D. M.), *The old spanish sibilants (Studies and Notes in philology and literature, sv. 7)*, Boston 1900.
- Span. Gr.* = Hanssen (F.), *Spanische Gramatik auf historischer Grundlage*, Halle a. S. 1910.
- Span. Spr.* = Baist (G.), *Die spanische Sprache (Grundriss I², str. 878 n.)*.
- Untersuchungen* = Meyer (E. A.), *Untersuchungen über Lautbildung (Festschrift Wilhelm Viëtor, Die Neueren Sprachen, Ergänzungsband, 1910)*.
- Voc.* = Schuchardt (H.), *Der Vokalismus des Vulgärlateins*.
- Vocabulario* = Rato y Hévia (Apolinar de-), *Vocabulario de las palabras y frases bables*, Madrid 1891.

- Vogel* = (Eberhard, Prof. Dr.), *Taschenwörterbuch der katalanischen und deutschen Sprache*, Berlin 1911.
- Walde* = (A.), *Lateinisches etymologisches Wörterbuch*, 2. vyd., Heidelberg 1910.
- Wb.* = Diez (F.), *Etymologisches Wörterbuch der romanischen Sprachen*, 5. vyd., Bonn 1887.
- Wildik* = (Vizconde de), *Nuevo diccionario portugués-español y español-portugués*, Paris.
- Yuçuf* = Pidal (R. Menéndez), *Poema de Yuçuf (Revista de archivos, bibliotecas y museos, 1902)*.
- Zeitschr.* = *Zeitschrift für romanische Philologie*.

Seznam jiných méně obvyklých zkratek.

- astur. = asturský.
- arag. = aragonský.
- gal. = galický.
- interamn. = interamneský.
- kast. = kastilský.
- kat. = katalánský.
- leon. = leonský.
- mir. = mirandský.
- nav. = navarský.
- send. = sendinský (podřečí mirandské).
-

Úvod.

KAPITOLA I.

Přehled prací o zvýšení.

1. 11. Už Mussafia, Schuchardt, Canello, Storm, Thomsen, Cornu a ten Brink poznali, že zejména koncové *-i* v různých románských jazycích a nářečích působí určité změny v přízvučné samohláске předcházející slabiky. V severoitalských nářečích tuto změnu ukázal a objasnil Ascoli (Archivio I, str. 425—6) a stal se tak vůdcem Foersterovým — podle vlastních jeho slov — při pojednání, uveřejněném v Zeitschr. III (r. 1879), str. 481 n. „Beiträge zur romanischen Lautlehre. Umlaut (eigentlich Vokalsteigerung) im Romanischen.“ Po tomto článku, v němž se jedná o vlivu *i*, souhlásek palatálních a *n*, měl následovati druhý o podobném vlivu *u*, ale ten nebyl uveřejněn. Na počátku článku se zmiňuje Foerster o pracích svých předchůdců a proto počínáme tento přehled až Foersterem samým.

Podle něho se *a* předcházející slabiky mění před *i* v *e*, *e* v *ē*, *ē* v *i*, *o* v *ō* a *o* v *u*. Tyto změny nazval stupňováním (Vokalsteigerung), užívá však také — a to ještě častěji — slova přehláska (Umlaut), které na rozdíl od přehlásky, známé z germánských jazyků, říká románská. V češtině jsem zvolil slovo zvýšení, které liší tento zjev jak od stupňování samohlásek, jak se ho užívá ve srovnávacím jazykozpytu, tak od německé a germánské přehlásky, zároveň však vystihuje nejlépe podstatu změny. Ta záleží v tom, že jazyk zaujímá při nové hláске (*e*, *i*, *ō*, *u*) vyšší polohu než při původní hláске (*e*, *e*, *o*, *o*). Francouzské slovo jest inflexion nebo métaphonie; tohoto více než onoho se užívá v ostatních románských jazycích (it. metaforesi, port. metaphonia, ale šp. inflexion).

Foerster, mluvě toliko o vlivu *i*, nečiní rozdílu mezi *i* a *í*, které ovšem také v obvyklém pravopise většiny románských jazyků se vyjadřují stejnou značkou *i*. Zákon o zvýšení, který se po něm nazývá zákonem Foersterovým, ukazuje autor na francčině a toliko místy též na jiných jazycích románských.

Pátrati po příčinách těchto změn nenáleží podle Foerstera románské filologii, nýbrž filologii srovnávací (str. 509), a také nepodává jeho po-

jednání o nich jasného obrazu. Tvrdí toliko (str. 491): „Z uvedených formulí vysvítá, že podstata románského zvýšení se zřetelně liší od keltského a germánského: zvýšení románské záleží totiž v tom, že zapřizvuké (posttonické) *i* zvyšuje předcházející samohlásku o jeden stupeň v stupnici samohlásek . . .“ Později však (na str. 507 n.) označuje přece změnu *á - i* v *ε - i* za jediný případ románský, obdobný přehlásce germánské, kdežto ostatní případy se výsledky svými rozcházejí. Poněvadž se domnívá, ovšem poněkud nerozhodně, že germánská (starohornoněmecká) přehláska vznikla spíše dynamickým nebo přímým (bez mechanického spojení a stažení) působením následující samohlásky na kmenovou samohlásku (str. 482), mohlo by se soudit, že stejně smýšlí také o románském zvýšení *a + i* v *e + i*. Ale nepokládá změnu *ε + i* v *i - i* proti Stormovi za připodobení (str. 488), praví však, že částečná atrakce, jak si ji představuje Schuchardt, není nic jiného než přehláska, čímž by tedy odporoval, jak se mi zdá, uvedenému mínění, které vyslovil na str. 482.

Důležité jest, že se podle Foerstera zvýšení neprovádí tak všeobecně a bezvýjimečně jako jiné změny hláskové, že je to spíše náklonnost, snaha, než všeobecný zákon, a že zvýšení v románských jazycích nepůsobí všude ani ve stejné době, ani stejně.

1. 12. Nás ovšem z článku nejvíce zajímá zvýšení ve španělštině. Foerster řadí španělské doklady podle původních samohlásek přízvučných *ē, ī, o, ū, ē, ō, a*; srovnáme-li je podle podmínek, za nichž se samohlásky zvyšují, vidíme, že přičítal tuto změnu:

1. samohlásce *ī* na samém konci slova: *fēcī—hize*;
2. samohlásce *i* zapřizvuké (posttonické): *cogito—cuido, dubito—dudo, port. duvido, viginti—port. vinte*;
3. hiatovému *i* v následující slabice: *tapiz, uzo, vendimia, cirio, rubio, camisa, huyo, maravilla, -icio, vicio, exilio, diluvio, estudio, calumniā* atd.;
4. *i*, které vzniklo hned za přízvučnou samohláskou z *et* nebo *lt*: *lucha, cuchillo, escuchar, mucho*;
5. palatálním souhláskám *l* a *ñ*: *mejilla, mullir, depullar, mujer, puño, cuño, uña*;
6. souhlásce *n*: *venino, tundo, mundo a cumplo, cumbre*.

Pominuli jsme dokladů, v nichž zvýšení bylo způsobeno koncovým *ū* (toliko portugalské *isto, tudo*).

Připisuje tedy Foerster každému latinskému *i* moc, zvýšiti předcházející samohlásku, ať se ve španělštině udrželo či nikoli, tedy po *m, b, v* a v některých případech po *r* jako po *t, d, st, c, g, s, l, n*: klade patrně vliv jeho do doby dřívější, než se ztratilo v předcházející souhlásce. Toliko při *l* podotýká, že zvýšení zavinilo palatální *l*, nikoli *i* (str. 514), ač myslí, že v *orgullo* působilo jak *i* tak *l*.

Samohlásky se podle Foerstera zvyšovaly o stupeň. Ve slovech, kde se zvýšily o dva stupně, podmínky prý působily po sobě: tak v port. *siso*, *tive* se *ě* zvýšilo nejprve před koncovým *i* nebo *u*, potom před *n*; a ve šp. *orgullo* nejprve *ó* v *o* před *l*, potom *o* v *u* před *l* (str. 503 a 514).

Z přehledu prací, následujících po tomto článku, bude patrné, že Foerster určil správně toliko podmínky 1. a 4., kdežto působení podmínek 3. a 5. pojal příliš široce, a konečně podmínky 2. a 6. nepůsobí vůbec. Zvláštní však jest, že podmínka 3. skutečně je podstatou správná, ač převážná většina dokladů je chybná (jsou to slova původu učeného, nebo se změna vysvětlí jinak); a že podmínka, pro niž uvedeny doklady vesměs nesprávné, totiž *l*, skutečně samohlásky zvýšila, jenže jiné než Foerster myslel: samohlásky otevřené, které se nedifthongovaly. To ukázati připadlo Cornumu, jenž Foersterův zákon aplikoval na španělštinu, jak povíme později.

1. 21. Jest ovšem pochopitelné, že frančtina stála také později v popředí zájmu, nám však je důležitější španělština. Proto si všimneme z pozdějších prací, dotýkajících se frančtiny, toliko těch, které se obírají zásadními otázkami.

Na Foersterovo pojednání se ozval H. Schuchardt v krátkém článku, který však hledí se dostat k podstatě zjevu, Zu Foerster's romanischer „Vokalsteigerung“ (Zeitschr. IV (1880), str. 113 n.). Mimo námitku, kterou činí proti Foersterovu pojmenování (že totiž nevystihuje podstaty zjevu, nýbrž je založeno na obraze samohlásek, který lze upravit také jinak), zjišťuje, že už r. 1872 3 on sám a také Diez v Gr. F. str. 176. přičítal *i* a *u* v tvarech *sintamos*, *durmamos* následujícímu *i*, které později zmizelo.

Proti zákonu samému namítá, že se samohláska nezvyšovala vždy toliko o stupeň, nýbrž že „podle času, místa a jiných okolností byla spodobující (asimilační) síla *i* nebo sourodé souhlásky různá: jednou se na př. *o* přes *o* změnilo v *u*, kdežto se v jiném případě, podstatou úplně podobném, dostalo toliko k *o*.“ — Dále správně přičítá *i* větší spodobující sílu než samohláskovému *i* (str. 119 a 121), ale pochybuje ještě (na str. 122), zda-li *u* působí zvýšení. Konečně odmítá právem všechny doklady zjevu opačného přehlásece, t. zv. „klesání samohlásek“ (samohláska *o* se mění v *o* před *i* atd.), které pokládá spíše za disimilaci.

Také o příčinách zvýšení mluví Schuchardt jasněji: zakládá se prý, jako atrakce, na tom, že se předjímá (anticipuje) představa následujícího zvuku (str. 116 n.). Ve všech zjevích, které Foerster z různých jazyků uvádí, běží dle Schuchardta o zpětnou asimilaci částečnou, způsobenou následujícím *i*. „Ale jádro a skutečná obtíž záleží ve vysvětlení, jak se před *i* vyvinulo *o* v *u* a *o* v *o*; a nemohu zavedení pouhého jména („stupňování samohlásek“ — „Vocalsteigerung“) uznati za dostatečné vysvětlení.“

1. 22. Cornu v Ro. 1881 („De l'influence regressive de l' *i* atone sur les voyelles toniques“) snesl hojnější doklady zvýšení samohlásek před koncovým *-i* ve frančetině. Gröber, podáváje zprávu o tomto článku v Zeitschr. VI. (1882) na str. 174 n., upírá koncovému *-i* moc působiti zvýšení a to proto, poněvadž v nom. pl. jmen není stopy po zvýšení samohlásky. Sám přičítá zvýšení buď asimilované (a tedy měkké?) souhláске (*eil*) nebo hiatovému *i*, které vzniklo na př. v *isti*, *illi* ze slabičného *i* před počáteční samohláskou následujícího slova; tvary se zvýšenou samohláskou zevšeobecněly, nastoupivše místo tvarů oprávněných před počáteční souhláskou následujícího slova. Je možno, že Gröber upíraje vůbec *-i* vliv na zvýšení upřílišnil toliko Schuchardtovo mínění, že *i* působí na zvýšení mocněji než samohláskové *i*.

1. 23. R. 1884 se zvýšením obíralo několik badatelů najednou. Především ukázal Cornu v Ro. XIII, str. 285 násl., platnost Foersterova zákona ve španělštině. Souhlasí úplně s Foersterovými podmínkami zvýšení, ba zašel ještě dále, přičítaje netoliko následujícímu *n*, ale také *m* a předcházejícímu *i* následujícímu šp. *ch* (*č*) stejný účinek jako *i*. Je leckde tak nejasný jako Foerster a také jako on pokládá samohlásku za zvýšenu, kde skutečně působila jiná příčina, zejména nelidový původ slov. Vedle toho však přisuzuje zvyšování samohlásek otevřených i zavřených nejen *u*, nýbrž také *-u* a dokonce *-ü*!

Přes to však Cornu učinil pokrok zjistik, že se otevřené samohlásky nedifthongují, byly-li zvýšeny, což prý se dělo:

a) před koncovým *-i*: *heri—eri*, *veni—ven* atd.;

b) je-li nebo bylo-li v zapřízvuké (posttonické) slabice před samohláskou *i*, které se změnilo v *i*: *prez*, *herege*, *cereza*, *espejo*, stšp. *espeio*, *espeio* Alex. 390, *engeño* atd.;

c) následuje-li za otevřenou samohláskou *j* z *g*: *grey*, *entero* atd.;

d) je-li otevřená samohláska před *c* t nebo *x*: *peine*, *despecho*, *exe* atd. K tomu se pojí vliv zapřízvukého *-i-*: *pértiga*, *séptimo* atd.

I zde dokládá pravidla učenými a cizími slovy a přičítá zvýšení jiným činitelům (*j*, *ni*) než těm, které skutečně působily (*l*, *ü*). Také ukázal na rýmech, že zvýšené nedifthongované *e* a *o* bylo skutečně zavřené.

Zvýšení pokládá s Schuchardtem za asimilaci. Otevřené samohlásky otvírají samohlásku v předcházející slabice, zavřené ji zavírají a některé souhlásky působí jako samohlásky. Ač všechny samohlásky na sebe mohou působiti, největší je vliv *i* a *u*, samohlásek to nejvíce zavřených, a *i* působí svou výškou mocněji než *u*. Podobně *ü*. Příčina zvýšení je podle něho v tom, že „ústům je jaksi obtížno vysloviti na př. *a—i*, *e—i*, *o—i*, *a—u*, *e—u*, *o—u*, že námaha, už při *e—i*, *o—i*, *o—u* zmenšená, jest ještě menší při *u—i*, *i—u*, *i—i*, *u—u*“ (str. 294).

1. 24. Téhož roku uveřejnil také C. Neumann v Zeitschr. VIII, str. 243 násl., známý článek „Über einige Satzduppelformen der franzö-

sischen Sprache.“ Poněvadž se v něm dotýká často zákona Foersterova, omezuje hned s počátku jeho působení ve frančetině a provençalštině (ke kterým výhradně přihlíží), toliko na *i*, ať vzniklo z latinského *i*, e v hiatu či tím, že se koncové -i setkalo se samohláskou, kterou se počíná následující slovo (f*e*ci^{vo}: *fis* atd.). Tvary v tomto případě vzniklé prý zobecněly též před souhláskovým počátkem následujícího slova.

Zvýšení samohlásek mimo přízvuk Neumann nepřipouští (str. 261). Správně však odmítá zvýšené samohlásky ve frančetině před zapřízvukým *i* (d*e*ci*m*us—*disme*) a před *i* z *e* t v *truite*, *luite*. V tom a v tvrzení, že zvýšení je nikoli sklon nebo snaha, nýbrž zákon, znamená článek Neumannův, pokud se týká zvýšení, opravdu pokrok, ač proti Foersterovi značí úpadek v základním jeho mínění, k němuž jej patrně svedla uvedená poznámka Gröberova, že nikoli -i, nýbrž jen *i* působí zvýšení.

1. 25. V témž ročníku Zeitschr. (str. 476 n.) souhlasí F. d'Ovidio s Neumannem, že zapřízvuké -i- nepůsobilo zvýšení, ale proti němu hájí zvyšujícího vlivu -i (nikoli však *i*), ovšem připouští také, že jako se v rumunštině *dico* změnilo v *zic* přes **djico*, tak že si -i ve *feci* vyvinulo parazitické *j* — **fecji* — které pak zvýšilo e v *i*; anebo že zvýšení jest prostě harmonie samohlásek („euritmia, equilibrio fonetico, accordo nel vocalismo della parola“).

1. 26. Pomineme-li drobné a zajisté nesprávné poznámky W. Meyer (-Lübkovy), v Zeitschr. IX (1885), str. 143, „Zu den Auslautgesetzen“, že se *o* mění v portugalské v *o*, následuje-li *u* nebo následovalo-li *i*, na př. *torço*—*torqueo* (která tedy s Foersterem přičítá každému latinskému *i* stejnou moc zvyšovací), jedná se o zvýšení znovu až r. 1888 v Baistově španělské mluvnici v I. díle Gröberova Grundrissu. Baist vybral z názorů svých předchůdců skoro jenom to, co bylo opravdu správné: nemluví po Neumannovi a d'Ovidiovi o zvýšení samohlásky před zapřízvukým -i- (*u* v *cuidar* připisuje *i* z *g'*), ani před *n*, *m*, *ch*; po Cornuovi vysvětluje zvýšením, nedifthongují-li se otevřené samohlásky; po Schuchardtovi mluví o zvýšení samohlásek nepřízvučných. Pokročil také sám pozitivně aspoň tím, že výslovně mluví o tom, co by se bylo mohlo, ne však musilo, rozumět ex silentio předchůdců: že se *ü* mění v *u* před *ñ* z *gn*, *nj*, *ng'l*, nikoli z *mn*, *nn*; že *e* před měkkou souhláskou trvá; ukazuje na četnější odchylky od vývoje, jež pokládá za pravidelný (*tiña*, *riñe*, *riña*, *ciñe* proti *seño*, *leño*, *peño*, *desdeñar*); že zvýšení *e* v *materia*—*madera* nepřipisuje už jako Cornu *i* po *r*, nýbrž *i* přesmyknutému k přízvučné samohlásce, atd.

Nový jest jeho zřetel k chronologii, která však není vždy správná: zvýšení *e* před *i* má za starší než změkčení *ll* v *l*, ale pravděpodobně za mladší než vysutí -d- v -idus; zvýšení *e* v *i* před *i* je mu pozdější než *e* v *e*. V *tibio*—*tépidus*, z něhož odvozuje chronologické určení *e* v *e* a *e* v *i*, pokládá za možné zvýšení o dva stupně.

O příčinách zvýšení se nezmiňuje leda poznámkou, že se mu Neumannova hypotéza líbí, přece však ji odmítá, poněvadž se převážná většina slov počíná souhláskou. Ani nepřímou nelze vysouditi, v čem shledává příčinu zvýšení: uvádí pravidelně latinskou hlásku nebo skupinu, před níž se zvýšení děje, a nikoli její románský výsledek, jenž zvýšení zavínil. Zdá-li se, že je přičítá *i* v § 21, mluvě o souhláscce *i*, pozdější poznámka o vývoji *ll* v *l* by spíše dávala soudit na *l*; a zase v § 23 t'l, c'l řadí mezi případy, kde se *ü* před *i* bezprostředně následujícím změnilo v *u* (*mucho*), kdežto v témž § 23. liší výsledek před *li* od výsledku před *c'l*!

1. 27. Na stanovisku zcela opačném Neumannovi stojí Schwan v Zeitschr. XII (1888), str. 193: má za to, že toliko koncové *-i*, nikoli však *-i*, a dokonce už ne *i* působí zvýšení, a to jen *e* a *o*. Fysiologický důkaz slibuje na jiném místě. Článek se týká ovšem jen francitiny a nezajímá nás dále, třeba v něm dospěl Schwan k formě Foersterova zákona ve francitině, která je všeobecně uznána.

1. 28. Ke zvýšení na celém románském území přihlíží zase Meyer-Lübke v Rom. Gr. I (1890), při *e* v §§ 79—82, 84, při *o* v §§ 127—129, 136, při *e* v § 156, při *o* v §§ 188, 195 a částečně opakuje výklady mluvě o vlivu *-i* v §§ 318—324. Zvyšování nepřízvučných samohlásek probírá v §§ 359 a 362.

Meyer-Lübkevo líčení stojí ve faktech na pracích předchůdců. Jen v tom se vrací k Foersterovi a Cornuovi, že zapřízvuké *-i* působilo zvýšení aspoň ve slovech ne zcela lidových v portugalštině (§ 80). V tomto jazyce přičítá též účinek také *i* zapřízvukému, které se dostalo do hiatus s koncovou samohláskou po vysutí *-l-*, *-n-*, *-d-* (§ 80). Také asi z nerozhodující poznámky Foersterovy v Zeitschr. III, str. 496, pozn. 3, zdali koncové *-a* nezabránilo zvýšení v port. *celha*, šp. *ceja* (proti it. *ciglio*, prov. *silh*, fr. *cil*), byl přiveden na myšlenku, že se zvýšení v portugalštině neprovádí před koncovým *-a*, nýbrž jen před *-u*: *semea*, *femea*, *nedeo* dle *nedea* (§ 80). — Nově přibral asturské tvary *oculus—gueço*, *tollere—tueyer*, *hodie—guey*, *folia—fueça*, *doctus—duecho*, *ue* není prý difthong z *o*, nýbrž výsledek *ui*! Tedy zvýšení o dva stupně, jak rovněž v jiných případech připouštěl Foerster!

Ani z Meyer-Lübka (§ 84) nenabudeme jasného názoru o příčině zvýšení. Jednaje o změně *e* v *i* před palatálními samohláskami ve španělštině a portugalštině upozorňuje, že by snad případy, o nichž mluvil už v § 79 (vliv koncového *-i*) spíše patřily do tohoto odstavce: patrně soudí s Thomsenem (Ro. V, str. 65), že se zvýšení provádělo toliko před palatálními souhláskami, v něž se proměnily tvrdé souhlásky před *-i* (*feci—fis*), čemuž svědčí i to, že vysvětluje vlivem palatál změnu *ó—ü* (§ 362) v *mullir*, *buñuelo*, *trujal* (*torculare*), *cogujada* (**cucullata*), *lucillo* (*locellus*), *aborujar* (*rotulus*). Co však mysliti, praví-li v § 188, že se *o* nedifthonguje před palatálami *ch*, *j*, *y*, a cituje *ocho*, *corcho*, *ojo*

hoja, když podobný vliv na *ę* viděl v *i* bezprostředně následujícím a citoval vedle *lecho*, *seis*, *madera* atd. i *ten—teñ—teni*, *espejo—speculum*, v portugalštině i *terço—tertius* (§ 156)?

Ani to není z Meyer-Lübka vždy jasno, jak se dospělo k výsledkům zvýšení. Podle § 359 je *i* v *simiente* prostá assimilace k *i*, ačkoli podle něho fr. *tuit* ukazuje, že také zvýšení ve fr. *fis*, *pris* atd. dlužno pokládati za výsledek epenthese (§ 321), a předpokládá na témž místě — patrně pod vlivem d'Ovidiovým — stejný vývoj ve šp. *presi—presye—prise*, soudě dle *nadié!* A v §§ 84 a 362 zase, jak patrně, věří ve vliv palatalisovaných souhlásek!

Z toho, jak si Meyer-Lübke představuje vývoj *tibio* ve španělštině (difthongace *ę*, vysutí *-d-*, změna *ie* v *i* před *i* následující slabiky), a z toho, že hiatovému *i*, vzniklému toliko portugalským vysutím *-l-* a *-n-* mezi samohláskami, přičítá rovněž sílu zvyšovací, je viděti, že klade zvýšení až do doby, kdy španělština a portugalština se už nevyvíjely společně.

1. 29. V Gramática del castellano antiguo (r. 1891) líčí P. de Mugica zvýšení podle Meyer-Lübka a zejména dle Baista, jehož smysl však nevystihl vždy správně. Nové jsou jen výklady autorovy, že *cuño—cuneus*, *ungula—uña* jsou slova poloučená!

1. 2. 10. Stejně nejasnosti o příčinách zvýšení, z části i návrat k názorům Cornuovým a Foersterovým, té doby už opraveným, vidíme v E. Gorrově *Lingua e letteratura spagnuola* (Milano 1898), a bylo by tedy zbytečno je opakovat.

1. 2. 11. F. Hanssenův exkurs „o zvýšení způsobeném *i*“ na straně 24. n. pojednání „Über die altspanischen Präterita vom Typus *ove, pude*“ vyšel téhož r. 1898. (Zvl. otisk z Verhandlungen d. Deutschen Wissenschaftlichen Vereins in Santiago, sv. III, Valparaiso). Hanssen rozeznává zvýšení — vždy o stupeň — před latinským *-i-*, před lat. *i* — samohl., jestliže se *i* ve španělštině zachovalo, dále před *i* původu španělského (z *-idus*, z *ę—ie*, z *-iviit—ió* v perfektu a *-ie-* z *-ia* v imperfektu 3. konjugace) a snad prý v učených slovech před *i* — samohl. Otevřené a zavřené přízvučné samohlásky se zvyšují o stupeň, nepřízvučné dávají *i* a *u*, v obou případech pak *a*, *i*, *u* trvají. V portugalštině připouští Hanssen dvě periody, v nichž se zvýšení provádělo. — Před starými palatálními souhláskami (dává toliko příklady *j. grey, seamos (!)* atd.) se toliko *ę* a *o* zvyšují, ale ve španělštině i portugalštině. — Zvýšením, spojeným s atrakcí *i*, se mění *a* v *e*, *ę* a *ę* v *e*, *o*, *o* i *u* v *ue*, *i* zůstává. Konečně před šp. *ch* z *ct* a šp. *j* (*x*) z *x* dává *a—e*, *ę* i *ę—e*, *o—o*, *o—u*; *i* a *u* trvají. — Jiné spojení, zejména samohlásky před *ñ*, a *n* z *ñ* prý se řídí jinými zákony, jichž Hanssen neuvádí.

1. 2. 12. Ani Menéndez Pidal v *Manual elemental* (1. vydání r. 1904, 2. r. 1905) se nevybavil ze vlivu svých předchůdců, ba někde se vrací až k Foersterovi, na př. přičítaje každému latinskému *i* vliv zvyšovací

mimo zapřívuké *ri* (cituje stšp. *corium—cueiro*) a *ni* (*Saxonia—Sansueña*): ale *ni* předpřívuké zvyšuje samohlásku: **renionem—riñon* (§ 18, 2).

Příčinu vidí s Cornuem v přílišné zavřenosti *i*.

V 2. vydání pokročil proti 1. vydání — jež se nám jako vydání 3. nedostalo do ruky: soudíme o něm jen podle změn, uvedených v předmluvě k 2. vydání — toliko tím, že ojedinele (v § 13) uvádí i dialektické formy, odpovídající zvýšeným kastilským.

1. 2, 13. Ve 2. vydání Gröberova Grundrissu provedl Baist dosti značné změny: přičítá jen zachovanému *i* zvýšení předcházející samohlásky, nepřipouští vliv *li* na zvýšení *o*, *tibio* vysvětluje jako Meyer-Lübke, hledí i k dialektům. Nejasnosti však zůstaly také: otevřené samohlásky se prý zavírají před změkčenými souhláskami, ale s *mejor, señor* uvádí též *soberbio, nervio, s ojo* též *novio* (§§ 21 a 24). Pomýšlí toliko na vliv změkčených souhlásek jako Thomsen? A ukazuje-li na § 23 při zvýšení *o* v *ú*, nelze se domyslet, pod kterou podmínku zařadit *cuchara, mujër, trujal a tuson*.

V celku však podává Baist fakta správně.

1. 2, 14. Stručněji, ne však správněji co do příčin, je popsáno zvýšení v Zaunerovu *Altspanisches Elementarbuch* (1908). Také u něho jsou odpory. V § 9 c praví, že stšp. *e* vzniklo z vulgárně latinského *ę* nebo *ę*, k němuž přistoupil živel *iový*, jehož prameny jsou *ri, di, ct, c'l*; v poznámce 2. pak téhož oddílu uvádí, že „stupeň *ei*, který při b) (*quexa, exe* atd.) a c) dlužno předpokládat, jest zachován v portugalštině.“ Při *o* však (§ 11 b) mluví o vlivu měkkých souhlásek, ač cituje částečně stejné skupiny *li, c'l, x, di. o* prý před šp. *ch* z lat. *ct* a *lt* se mění v *u*, ač prý *conducho* by se dalo vyložit i jinak (patrně zvýšením před *it*). — Ale jinak i Zauner fakta zaznamenává správně.

1. 2, 15. V 1. díle Menéndez Pidalova *Cantar de Mio Cid* (1908) není celkem rozdílu od 2. vydání *Manual elemental leda* v tom, že autor správněji přičítá nedifthongaci *e* následující hláске palatální, jejíž prameny ovšem v obou dílech udává stejně.

1. 2, 16. E. Bourciez v *Éléments de linguistique romane* (Paříž 1910) zaznamenává známá fakta v § 154 d, 157 b, c, 163 c, d, ale udává-li za příčinu předčasně zvýšení jazyka, jenž zaujímá polohu *i*, a odkazuje na Rousselota (*Principes*, 983 n.), přičítá je neurčitě „palatálnímu živlu“ (*ct, c'l, li*) a „palatále nebo změkčené souhláске“.

1. 2, 17. Ve *Spanische Grammatik auf historischer Grundlage* (1910) neliší se Hanssen podstatně ve faktech od Baista, ale považuje za zvýšení toliko změnu samohlásek před nepřívukným *-i* nebo *i*. Zvýšení se provádí tak, jak udal v uvedeném už exkursu. — Podle něho *i*, dále *ñ* z *ng* a *ni* a stšp. *j* (= prý *ž*) z *li* a *c'l* mění *ę* a *o* v *ę*, *o*. Také přívukně *i* a *ú* se mění před *ñ* v určitých případech, kdežto na nepřívuknou slabiku prý těžko najítí pravidla, zejména když jsou i dialektické rozdíly.

Hledí rovněž k nářečím: zvýšení přízvučných samohlásek rozšířeno po celé oblasti španělské i portugalské, nepřízvučných toliko po kastilské a je pozdější než ono. Zavření otevřených samohlásek před měkkými je na celém území španělském, difthong v nářečí leonském a aragonském vznikl prý ze snahy mluvití správnou kastilštinou.

1. 2. 18. Ve Studien zur Lautgeschichte westspanischer Mundarten (Bibliothèque de dialectologie romane II.), Hamburg 1914, pojednává F. Krüger obšírněji než kdo před ním (mimo Foerstera) o vlivu palatálních souhlásek na předcházející samohlásku přízvučnou (§§ 86—110) i nepřízvučnou (§§ 152—157). Domnívá se, že „palatála bezprostředně i prostředně následující může si přizpůsobiti artikulační místo přízvučné samohlásky“ a podle toho upouští od třídění dokladů Hanssenova i jiných. Cituje dialektické tvary známých příkladů kastilských.

Vývoj se mu zdá „velmi prostým: *e* se blíží jako *o* patru, následuje-li za nimi prostředně nebo bezprostředně palatála“ (§ 89). Zvýšení protonických *è ô* přičítá *i* následující slabiky, a to i v *riñon* (152—153). -- Na svém místě uvedeme, s čím jinak nelze souhlasiti v obšírných výkladech Krügerových.

Tato stálá nejistota ještě v nejnovější době ve vysvětlování i těch fakt, která už byla podle našeho přesvědčení správně vyložena, sama by byla dostatečnou příčinou, aby se zvýšení věnovalo samostatné pojednání, i kdyby nešlo nám zejména o chronologii. Tím spíše by k tomu vedla i snaha o fyziologický výklad.

1. 31. Uvedli jsme už stručně, jak na zvýšení v této příčině pohlíží Foerster, Schuchardt a Cornu. Mnohem úsilněji zabývala se příčinami přehlásky germánská filologie, poněvadž jazyky germánské mají jednak t. zv. lámání (Brechung) *e* v *i* před *i*, *j*, tedy zjev zcela týž jako románské zvýšení, jednak t. zv. germánskou přehlásku, jejíž obdoba je na románském území řídká.

Jak zaznamenává W. Scherer v Geschichte der deutschen Sprache¹, str. 25 n. a 142 n., viděl Theod. Jacobi v přehlásce „anticipování“ odvozovací nebo koncovkové samohlásky v představě: samohlásky *i* v příponách a koncovkách, mající se zeslabiti, působila na předcházející samohlásku koncovou a pozměnila ji tak, že se tvary, které se dříve rozeznávaly různými koncovkami, lišily později různým tvarem kmenové samohlásky původně stejné. A podobně na psychologických příčinách závisí přehláska také podle Steinthala (*Zeitschrift f. Völkerpsych.* I, str. 112 n.).

Scherer sice připouští, že psychologické příčiny spolupůsobily, ale vidí slabou stránku theorie psychologické a podává theorii palatalisační. Jako ve slovanských jazycích a v litevštině *i* změkčuje předcházející souhlásky, tak prý se stalo i v germánských jazycích. Tato změkčená souhláska způsobila prý přehlásku předcházející samohlásky přízvučné. Dobře Scherer poznal, že toliko nepřízvučné nebo málo přízvučné *i* působí přehlásku, ale nevysvětluje, proč nepůsobí stejně také *i* přízvučné.

Tato theorie byla přijata od filologů a zastává ji též fonetik Sievers (*Verh. d. Leipz. Phil. Vers.*, 1872, str. 189 n., citováno ve Wilmannsově *Deutsche Grammatik* I³, § 212¹) a dosud s některými obměnami se udržuje. Byla posílena poznáním, že přehláska se neprovádí před některými skupinami souhláskovými jako *hh*, *ht*, *hs* a *j*., tedy právě před hláskami, které se nepadně palatalisují.

1. 32. Ale od této theorie upustil sám Scherer, jak píše Schröder (*Anzeiger f. deutsch. Allert.* 24 (1898), str. 29 n.), vystoupili pak proti ní R. Hildebrand (*Zeitschr. f. d. deutsch. Unterricht* 7, str. 750 n.) a nejméně ve druhém vydání *Deutsche Grammatik* i Wilmanns: tento ji ve 3. vydání mluvnice (§ 212) nazývá nepravděpodobnou, neudává důvodu a dovolává se uvedeného článku Schröderova. Vysvětluje přehlásku asimilací, která zasáhla přízvuknou samohlásku nejdříve v poslední části její a dodala jí tím nejprve dvojhláskové povahy. Ale nedovedl se Wilmanns vybavit z mytických představ, jak je patrné z posledního odstavce § 212. Ukazovalo prý se odedávna na souvislost přehlásky s upadáním koncovek. Čím více vynikala kmenová slabika nad koncovku, „tím více stahovala na sebe charakteristické živly hláskové a čím více se tohoto cíle dosahovalo, tím spíše bylo možno obejít se bez koncovky“. Proto nepůsobí *i* na nepřívukné střední slabiky tak jako na přízvukné slabiky kmenové a proto polopřízvukné *i* působí méně mocně než zcela nepřívukné.

Zvýšení *e* v *i* („Tonerhöhung“, lámání, „Brechung“) nepokládá Wilmanns za asimilaci a první stadium přehlásky, poněvadž se neprovádí toliko před *i* a *j*, nýbrž i jinak. Předpokládá tedy snahu, vůbec *e* zvýšiti v *i* (§ 180, 3, pozn. 1.).

1. 33. Schröder konstatuje na uvedeném místě pravděpodobnost Schererovy palatalisační theorie a zdůrazňuje, že samohláska působící přehlásku musila býti nepřívukná.

1. 34. Braune (*Ahd. Gr.*³, § 51, pozn. 1.) vysvětluje přehlásku Wislicenovým „spodním prouděním samohláskovým“, při němž se nemusila palatalisovati předcházející souhláska, aby se přízvukná samohláska zvýšila. — Zvýšení *e* v *i* by Braune § 52, pozn. 1. nazval spíše iovou přehláskou, ale nevysvětluje ho.

1. 35. Nově však theorii palatalisační propracoval Lessiak v *Anzeiger f. deutsch. Allertum* 32, str. 121 násl. Především liší zvyšování *e* v *i* před *-i*, *-u* od přehlásky. Poněvadž při onom jazyk z nižší polohy při *e* přechází do vyšší polohy, úplně shodné s následujícím *i* a částečně shodné s následujícím *u*, nazývá Lessiak tuto asimilaci svislou. Naproti tomu přehláska je asimilace horizontální, jazyk se blíží při přízvukných samohláskách *a*, *o*, *u* atd. poloze posunuté dopředu, kterou zaujímá při vyslovování *i*. Tyto rozdíly byly ovšem už naznačeny Sieversem v *Grundzüge der Phon.* Zvýšení je v germánských jazycích dřívější než přehláska. — Přehlásku rozeznává trojí: palatalisační, způsobenou palatální

samohláskou, která nabyla měkkosti před *i* nebo *j*; *i* tu se jazyk už za přízvuchné souhlásky blíží postavení, které má míti za následující palatály; přehlásku anticipační, způsobenou palatálním zvukem následující slabiky, aniž se prostřední souhlásky byly palatalisovaly. Tato je prý v souvislosti s první přehláskou. Pravidelným střídáním *a* s *ä*, *u* s *ü* atd., způsobeným pravou palatalisací, se poněkud rozvinula snaha, už napřed prováděti artikulaci *i*, takže tu jde o analogii hláskovou. Od té se pak liší analogie grammatická, která ovšem nebyla podmíněna nijak kvalitou přehlasované samohlásky, a Lessiak nazývá ji přehláskou analogickou.

Důležitým činitelem při přehlásce je přízvuk a kvantita. Čím větší je převaha jedné slabiky nad jinou, tím silnější je jednota výdechové skupiny a tím snadnější je vzájemný vliv samohlásek — asimilace. Proto patrně přípony silnějšího přízvuku vedlejšího, obsahující palatální hlásku, mají menší vliv na samohlásku přízvuchnou, ačkoli tím není vyloučena palatalisace předcházejících souhlásek a konečně i přehláska. Také kvantita působí: čím kratší je artikulací doba hlásky, tím snadněji se mění. — Konečně *j* působí mocněji než *i*.

1. 41. Ale pádným důvodem proti palatalisační theorii je článek Fauste Laclotteův v *La Parole* 1899, str. 176, jehož si však nikdo z uvedených germanistů, pokud vím, nevšiml. Autor dokazuje experimentální methodou, jak se následujícím *i* předcházející samohláska *e*, *a*, *u* zvyšuje. Nebylo by mu zajisté ušlo, kdyby byl vyslovoval souhlásku mezi samohláskou zvýšenou a zvyšující palatálněji, než se obvykle vyslovuje před *i*. — Jinak v článku není nic, čeho bychom v něm hledali: nelze v něm srovnávat na př. *ella*, *elli* s *illi*; *eba*, *ebi* s *ibi*; autor nadepsal článek „*L'harmonie vocalique*“, pokládá tedy patrně vliv *i* za stejný s vlivem jiných samohlásek, ale neukazuje, zda-li si také tyto samohlásky připodobňují samohlásky předcházející; neukazuje rozdíl *e* a *i*, jak bychom si pro posouzení poměrného zvýšení přáli: neukazuje, zdali také samohláska přízvuchná si připodobňuje předcházející; proč se zvýšení provedlo jen v některých jazycích, kdežto v jiných zůstává na počátečním stupni; a která je fysiologická příčina zvýšení.

1. 42. Jinak se nikdo z fonetiků neobíral zvýšením zvláště, pokud vím. Sievers v různých vydáních *Grundzüge d. Phonet.* souhlasí, jak už uvedeno, s Schererovou theorií palatalisační; ovšem je při tom podivné, co uvádí při asimilaci (Gr.³, § 699). Germánská přehláska mu je příkladem zpětné asimilace. Vysvětluje podobné zjevy nikoli snahou po usnadnění článkování, nýbrž tím, že „mluvícímu tanou zvlášť charakteristické části článkování následujících zvuků zvlášť živě na myslí a že se proto činnost nervstva, která provádí tento artikulací pohyb, vyvíjí před dobou, kdy by vlastně měla nastati.“

1. 43. Rousselot (*Principes*, str. 983 n.) mluví o zvýšení krátce při vzdálené asimilaci, ukazuje na článek Laclotteův, užívaje téhož materiálu.

Důležité je, že příčiny tohoto zjevu jsou podle něho „ryze fyziologické, zakládající se na vzájemném přizpůsobení pohybů orgánů.“ Harmonie samohlásek v uralo-altajských jazycích je mu souřadná se zvýšením.

1. 44. L. Roudet v *Eléments de phonétique générale*, §§ 147, 3, praví krátce, že přehláska „je palatalisace samohlásek *u, o, a* následujícím *i*“.

1. 45. Jespersen (*Lehrbuch*², 11, 7, pozn.) ukazuje na neshodu mínění o germánské přehlásce, již jedni vykládají vzdáleným připodobněním, jiní postupným připodobněním, způsobeným palatalisací prostředních souhlásek.

Je tedy ze všeho viděti, že trvají dosud neshody nejenom ve faktech, nýbrž i ve vysvětlování zvýšení, a proto nebude snad zbytečno, pokusíme-li se i mimo chronologii, která je hlavním účelem našim, rozřešit aspoň některé otázky.

První část.

KAPITOLA II.

Prameny španělského *i* ve slabice následující.

vi.

Samohláska + *vi*.

Samohlásky přízvučné.

2. 11. ě: Odchylné: *alleviare*—*alivio*, **subleviare*—*solivio*.

ó: **novius*—*novio*, *Segovia*—*Segovia*, *Borovia*—*Borobia* (a *Bureba*).

Nářečí: *fovea*—mir. *foia*; **novius*—*noyo* v Gata, Cáceres; hornoarag: *nobio*, *fobia*, ale i *fueba*.

ú: *pluvia*—*lluvia*.

Nářečí: mir. *chuba*; astur. *llovio* a *tsuvia*.

2. 12. Výsledky spřežky *vi*, *bi* ve španělštině (počítaje k ní nářečí) jsou dva: *vi* a *y* (*i*). Tento (*y*) se vyskytá na území, táhnoucím se od Andalusie a Granady podle pobřeží do Aragonie, ale také na severu poloostrova a na západě (v Salamance, v Cáceres). Přesnější hranice budou udány na jiném místě.

Je však velmi nesnadno říci, je-li základem šp. *hoya*, *hoyo* **fodia*, jak myslí Meyer-Lübke patrně pro port. *fojo* (v REW. č. 3402 s. v. **fodia* a č. 3464 s. v. *fovea**), či z *fovea*. Tvary hornoaragonské by nasvědčovaly *fovea*, ale je možno, že také na Pyrenejském poloostrově jako v Itálii žila vedle sebe obě slova.

*) V tomto článku je mylně odkázáno na č. 3399 místo na č. 3402.

Alivio a *solivio* samy o sobě by nedovolily ani s jakousi pravděpodobností říci, zda-li přízvučné *i* jest pravidelný výsledek přízvučného *e* před *vi*, či je-li snad analogické dle tvarů s přízvukem na koncevce: jsouť to příklady ojedinělé a vedle toho odvozeniny ze slovesa. Portug. *allivio*, *sollivio* záhady nevyjasňují. *Neiva* (jméno to řeky na severu Portugalska, vlévající se do moře mezi řekami Limia a Cávado), které jest z *Nebia* (Portug. § 111, str. 960), nemůže býti přejaté, a není-li výsledkem fonetiky dialektické, svědčilo by, buď že *allivio* není původu portugalského (Meyer-Lübke pokládá však portugalské sloveso za domorodé, o odvozeném podstatném jménu nemluví, v REW. č. 361, s. v. *alleviare*), nýbrž španělského (jak týž autor snad myslí o port. *sollivio*, jehož necituje v REW. č. 8374 s. v. **subleviare*), nebo že tam *i* jest analogické s tvary kmene nepřízvučného. Nelze jinak v tuto chvíli než odložití rozhodnutí otázky na dobu pozdější.

Lat. *o* se nedifthonguje před *i*.

Ve vývoji samohlásky souhlasí s kastilštinou také Cáceres (Krü. § 304), *i* nářečí mirandské (Phil. Mir. II, § 87). V hornoaragonském dialektu dalo *fovea*—*fueba*, Otin. str. 34 (citováno Menéndez Pidalem, Cantar II, § 36, 7b), ale v Echo zůstává: *fobia* (ibid.) jako v Graus *nobio* (Annuaire 1898, str. 87). Jest *ue* v prvním tvaru difthong z lat. *o* či výsledek zvýšeného *o* v *o* a přesmyknutého *i* jako v *cuero*? V prvním případě by se bylo *i* vysulo nebo přesulo do předcházející slabiky a dalo s difthongem *ue* týž výsledek. Toliko studium dialektu samotného může otázku rozřešiti.

Podobný vývoj jako ve *fueba* by byl také v *Bureba* z *Borovia* (Man. elem.² § 13, 2) se stejnou záhadou. Vedle *Bureba* (kraj na severu provincie Burgos) jest v Sorii (západně od Zaragozy) též *Borobia*.

u je zvýšeno v *u* následujícím *vi*. *Diluvium* je původu nelidového, jak ukazuje význam, ač tvarem to patrně býti nemůže (*diluvio*).

Nářečí mir., Phil. Mir. II, § 62, leon., Krü., § 89, El dial. leon. § 9, str. 163 souhlasí s kastilštinou. Staré asturské *llovio* (El dial. leon. § 8, 4, str. 161) mohlo býti zaviněno slovesem *llover*.

V portugalštině se vyvíjely samohlásky tak jako v kastilštině mimo *e*, na něž bylo ukázáno svrchu: *noivo*, *chuiva*. Galické nářečí má vedle *chuvia* také *choiva*.

Samohlásky mimo přízvuk.

2. 21. *ě*: *alleviare*—*aliviar*, **subleviare*—*soliviar*, *levis*—*liviano*?

Nářečí: astur. *livianu*, *solliviantar*.

ň: *novio*—*desnoviar*, *ennoviar*.

ů: *pluviosus*—*lluvioso*.

Odechylné: *llovioso*.

2. 22. Původ *liviano* je nejistý. Vzniklo z *lepidus*, jak soudí Baist (Span. § 21, str. 887)? Význam přídavného jména ve španělštině to připouští, význam *livianos* „plíce“ by odporoval. Možno snad odvozovati slovo z *levis*? Aní to není nepochybné. Zdá se nám pravdě podobnějším připustiti, že slovo bylo utvořeno pod vlivem slovesa *leviare* a jeho složenin *aliviar*, *soliviar*.

Změna *e* v *i* se zdá pravidelná. Asturské slovo má *i*, *livianu*, *llibianu* (Vocabulario, s. v.), rovněž katal. *livia*, *liviana*, které však je bezpochyby původu kastilského, kdežto port. *leviano* není rovněž domácí, jak vysvitá z *n*, které je zachováno mezi samohláskami; ale pochází *e* ze slova, které bylo do portugalštiny přejato, či snad je způsobeno analogií k *leve*, jestliže bylo s ním spojováno? — Andal. *liviano*, jež uvádí Booch-Árkossy, bude asi domácí a zajišťuje v této provincii *i*. Považujeme ve šp. tedy *i* za pravidelný výsledek hláskoslovného vývoje *é* před *vi*.

Protonické *e* je v některých případech zachováno v odvozeninách z *levis* a *brevis*. Výsledky se liší nejen dle zemí, nýbrž i v téže zemi: katalánština je jediná důsledná zachovávajíc *e*: *alleviar*, *abreviar* (vedle *alleujar*, *abreujar*); portugalština a španělština mají *abreviar*, ale naproti tomu obě *aliviar* (port. *alliviar*) a jediná španělština *soliviar*, asturština pak *soliviantar* (Vocabulario, s. v.), kdežto *soliviar* „slabikovati“ téhož nářečí jest patrně *sillaviar* se změněným *a* a *i* podle *soliviantar*.

Jaký je pravidelný výsledek kastilský? Slova s *e* protonickým mohou býti přejata z latiny, slova s *i* však nikoli. Z vývoje významu lze souditi, že tvary s *i* nepřešly do spisovného jazyka z nějakého dialektu. Z toho by vyplývalo, že *i* jest pravidelný výsledek protonického *e*. Španělština (nikoli však Nebrissensis) znala ovšem také *aleviar*, *aleviativo*, *aleviamento*, ale tyto tvary jsou beze vší pochyby latinismy. Že by *aliviar* a jeho odvozeniny byly pod vlivem *liviano*, není pravděpodobno. Dále *abreviar* má v portugalštině i ve španělštině toliko významy, jež mělo v latině, je tedy pravděpodobno, že se ho nikdy neužívalo mimo třídu vzdělanou, kdežto družina slov *aliviar*, *soliviar* jeví rozšíření původního významu. — Konečně, hledíme-li k portugalštině toliko, v *Neiva*—*Nebia* a stport. *livão*, *aliviar*, *alivar* (Portug. § 111, str. 960), souhlasíme-li s Cornum, nepochybuje o domácím jich původu, vyvíjí se spřežka *vi* úplně stejně jako po jiných samohláskách: *raiva*, *ruivo*, *Segoiva*, *vindima* atd. Čekali bychom tedy **abreivar* nebo **abrivar*. Připojíme-li tuto okolnost k důvodům, jež podává španělština v té příčině, zdá se to novým potvrzením učeného původu slovesa *abreviar*. — Ale nejsou mod. port. *alliviar*, *allivio* atd. přejata ze španělštiny?

Zdá se nám tedy jistým, že se právě tak *é* ve slabice počáteční jako ve slabice protonické mění před latinským *vi* v *i*. Rozhodně však nejsou-li obě *i* pravidelným výsledkem, jest aspoň jedno z nich pravidelné, poněvadž není patrná analogie, jež by je ospravedlnila. Slovesa

desnoviar, ennoviar, nejsou-li utvořena po zvýšení, mohou být aspoň přizpůsobena kmenovou samohláskou základnímu *novio*.

Druhotvar *lluvioso—llovioso* přijal *o* od *llover*; a naopak *lluecita u* od *lluvia*.

V portugalštině rovněž *u, chuvoso*, které však nemusí pocházeti přímo z latinského základu, nýbrž býti odvozeno od substantiva aneb aspoň býti pod vlivem jeho samohlásky.

Souhláska + vj.

rvj.

Samohlásky přízvučné.

2. 31. e: *nervius—nervio*.

Lat. e se zachovalo. *Nervo*, které jest dnes zastaralé, ale kterého se ještě všeobecně užívá u Nebrissense (v. s. v. *nervo* a *nervaceus, nervosus, nervositas, nervus*), nám zaručuje původně otevřenou samohlásku u *nervio*, které nemůže býti pozdější slovo učené, poněvadž se *nervius* neužívalo v pozdní latině.

Podle *nervio* by bylo *servio* dalo ve španělštině rovněž *servio*. Vedle šp. *nervio* stojí v portugalštině *nervo*, které ve stport. bylo však *nervo*.

Samohlásky mimo přízvuk.

2. 32. ě: *Servianus—Sirvian, Sirbian*.

Odchylné: *nervioso, nerviar* atd.

Vlastní jména *Sirvian, Sirbian* (Jungfer, str. 11.) ukazují pravidelný vývoj počátečního *e* v tomto postavení. Bude tedy *nervioso* buď útvar mladší nebo odvozenina, na niž působilo základní slovo *nervio*.

Podobně i port. *nervoso* atd. může býti odvozeno od substantiva.

bvj.

2. 41. ó: *obviare—huviar, huyar*; **anteobviare—antuviar*, odvozené *antuvio*.

Odchylné: *oyar, antoviar*.

Slovo, které jest jediným příkladem spřežky *bvj*, žije v novošpanělštině ve všech uvedených podobách mimo *oyar* (v. Booch-Árkossy, ss. vv.) Tvar *huyar* jest asi provincialismus: nasvědčuje tomu tak vývoj samohlásky (srv. *oyar*, citované v Cantar II, § 36, 7 b, str. 186) jako vývoj spřežky *bvj*. Je k *oyar* v témž poměru jako *ruyo—rubeus* (Booch-Árkossy, s. v.) k *royo* a možná i jako *puyar* k *pojo*.

Poněvadž počáteční samohláska slovesa jest krátká v latině a spřežka *bvj* se neliší od spřežky *vj* a *bj*, *obviar* by mělo dáti podle *novio—*ovia*, které se udrželo jen ve složeném *antoviar*. Proto máme za to, že se *u* do tvarů s přízvukem na kmeni, *hubia, huvia*, dostalo z počáteční slabiky. Ale tento výklad *o* není jedině možný. Možná by bylo, že *o* protonické trvá, jak by asi ukazovalo *agobiar* i to, že prosté **oviar* se ne-

vyskytá, nýbrž jen *antoviar*. Potom bychom musili vyložití *antuviar*, které Nebrissensis zná toliko v této podobě, a odvozené *antuvion*, *mantuvion* (*m* — z *mantener*?) podle jednoduchého *huviar*. Ovšem je předešlý výklad přece jen pravděpodobnější.

V portugalštině se slovo nevyskytá.

Samohláska [-fi.

Samohlásky přízvučné.

3. 1. *ō*: *cofea*—*cofia*, *escofia*.

Lze říci málo bezpečného o tomto slově: základ je pochybný a není ani úplně jisto, je-li slovo ve Španělských domovem (v. REW. č. 2024 s. v. *cofea*). Je-li tomu tak, nebyla by se samohláska zvýšila ani ve španělštině ani v portugalštině.

Samohlásky mimo přízvuk.

3. 2 *ō*: Odchylné: *gofio*—*goifon*.

Uváděje toto slovo, odkazuje Booch-Árkossy ke *gobio*. Neudává, kde se tak říká. Slovník Akademie ho nezná. Přesmyknutí *i* po retnici, jež se ve španělštině provádí toliko ve skupině *api*, a zachování *o* prozrazuje, že není domácí. Možná, že bylo přijato z provençalštiny z tvaru souhlasného s lyonským *goifō*, jež uvádí REW. č. 3815 s. v. *gobio*.

V portugalštině slova toho není.

b_i.

Samohláska + b_i.

Samohlásky přízvučné.

4. 11. *ō*: *gobius*—*gobio*, *gobia*.

u: *gubia*—*gubia*, *marrubium*—*marrubio*, *rubeus*—*rubio*,
rubia—*rubia*, ar. *karruba*—*algarroba*, *garrubia*.

Nářečí: *rubia*—astur. *roya*; stšp. *ruyo*.

4. 12. Hledíme-li k dokladům nepochybně lidovým, v nichž se ú před b_i zvyšuje, připouštějí tvary *gobio*, *gobia* toliko dvojí výklad: buď nenáleží území kastilskému, anebo zvýšení se neprovádí u latinského o tak jako u ú, což by se tedy musilo vysvětliti tak, že zvýšení spadá do doby, kdy o a ú nebyla ještě zvukem stejná, jak tomu bylo také při -*ōneus* a -*ūneus*. Ale uvidíme později, že tato možnost není právě pravděpodobná. Mimo to Nebrissensis (s. v. *gobi*, a v části latinsko-španělské s. v. *cobios*, *gobio*) zná toliko provençalský tvar *gobi* (nebo katal. *govi*) a slovník Akademie (s. v.) vysvětluje *gobio* jako „pez de mar“, což zvyšuje pravděpodobnost domněnky, že slova jsou přejatá, poněvadž Kastilie se nikde nedotýká moře. A jsou to spíše slova přejatá literárně než slova dialektická. Rozhodně však se asturština zdá vyloučena: užívá

se v ní na označení jmenované ryby *cadoce* nebo, jako v portugalštině, *cadoz* (Ro. XVII, 52).

Nepouštějme však s myslí, že španělština má ještě tvar *goifon* (Booch-Árkossy, s. v.), jemuž odpovídá v portugalštině *goftão* (v. Roquete, s. v.) a v katalánštině *govió*. Žádný z těchto tří tvarů není v REW.

Možno tedy bezpečně toliko říci, že *i* způsobilo zvýšení *ü*.

Pro chronologii jest zajímavo, že *garrubia* (toto slovo není uvedeno v REW. č. 4680 s. v. k *arruba*), které je arabského původu a vzniklo patrně z téhož základu jako fr. *carouge*, prov. *carrobia*, ukazuje zvýšení; dále že vedle *royo* z *rubeus*, které se vyskytá od provincie Murcia podél pobřeží východního až do Aragonu a odtud do Asturie, jak svědčí jména místní, bylo ve stšp. i *ruyo*, jak se zdá, v Leonu; že tedy vysutí retnice bylo provedeno v *royo* patrně před zvýšením, v *ruyo* po něm.

Port. *ruivo* svědčí, že také tam jako ve španělštině se *ü* za stejných podmínek zvyšovalo. Nenáleží však port. *goiva* z *gübia* téměř nářečí jako *choiva* z *pluvia*?

Samohlásky mimo přízvuk.

4. 2. *ü*: *rubeus*—*rubion*, *rubial*, *arrubiar* atd.

Tyto příklady nedopouštějí určitého názoru o vývoji *ü* před *bi*, poněvadž snadno mohly podlehnouti působení slova základního.

Souhláska + *bi*.

Samohlásky přízvučné.

4. 31. *ě*: *superbia*—*soberbia*, *soberbio*.

ü: **gubbus*—*agobio*; **güvio* - *corvo*—*gürvio*.

4. 32. Jsou šp. *soberbia*, stport. *sobérbha*, mod. port. *soberbia*, *soberba* a přídavné jméno šp. *soberbio*, stport. *soberbho*, mod. port. *soberbo* původu domácího či učeného? Meyer-Lübke, jehož mínění není dost jasné v Rom. Gr., § 156, pokládá je za domácí, v. § 403, jako Baist (Span. Spr. § 21, str. 887), Menéndez Pidal (Man. elem. §§ 10, 3; 20, 1; 43, 2), Hanssen (Span. Gr. § 11, 1) a v portugalštině Cornu (Portug. § 7, str. 926 a § 113, str. 961). Jediný Zauner je má za učená (Elementarb. § 9d). To jest asi také nynější mínění Meyer-Lübke, jenž slovo nepojal do REW.

Máme za jisté, že přídavné jméno *soberbio* nemůže býti svým tvarem slovo přejaté z latiny, jež přece zná toliko *superbus*, ale jest nám těžko též připustiti, že by mu substantivum *soberbia* bylo vnutilo *i*. Či by bylo odvozeno ze *soberbia*? Nepřipustíme-li toho, jest přídavné jméno velmi silnou oporou domácího původu samotného podstatného jména.— Buď jak buď, vývoj samohlásky přízvučné jest totožný s výsledkem *nervio*.

Promluvíme při samohláskách mimo přízvuk o *agobio*, které tvoří opravdovou výjimku od slov na -*übi*.

Je-li etymologie *gurvio* z **guvio*, *corvo* správná, bylo by u pravidelným výsledkem před souhl. + *bi*.

V portugalské dokladu na zadní samohlásku neznáme.

Samohlásky mimo přízvuk.

4. 33. *e*: *superbia*—*soberbioso*.

ú: **gubbus*—*agobiar*.

4. 34. V *soberbioso* se mohlo *e* zachovati buď dle *soberbio*, anebo bylo slovo utvořeno, když zvyšování už přestalo.

Meyer-Lübke přijímá za základ *agobiar*—**gubbus* (REW. č. 3755, s. v. *gibbus*). Je-li slovo utvořeno už v latině, měly by přízvukné tvary míti *u* zvýšené: **agubio*, neboť *-bb-* by sotva překáželo zvýšení, poněvadž jazyk má jen podružnou úlohu při článkování retnic. — A stejně by měla býti samohláska zvýšena ve tvarech s kmenem nepřívukným, soudě aspoň dle *huviar. o* v *agobiar* lze vysvětliti buď tím, že samohláska je protonická, anebo nějakou analogií, na př. *encorvar*, anebo konečně tím, že do spisovného jazyka proniklo z některého nářečí. Je těžko rozhodnouti, která z těchto domněnek je správná.

Ani zde neznáme portugalského příkladu na zadní samohlásky.

pi.

Samohláska + *pi*.

Samohlásky přízvukné.

5. 11. *e*: *sepia*—*jibia*.

í: Nářečí: *scirpea*—*astur. escripia, esquirpia*.

ü: Nářečí: *clupea*—*ast. chopia, chopa*, z toho šp. *chopa*.

5. 12. Španělský (*jibia*) a portugalský (*siba*) výsledek lat. *sepia* mají dvě stejné zvláštnosti: zvýšení *e* a sezvučnění retnice. Mimo to se počáteční *s* mění ve španělštině v *j*, ale trvá v portugalské. Tento zjev vnukl Baistovi domněnku, že slovo přešlo prostředím arabským do španělštiny a portugalské, což je velmi pochybné. Neboť by se musila změna *p* v *b* položit do arabštiny, ale *s* by se bylo musilo změnit v *j* teprve, když přecházelo do španělštiny, kdežto *e*, které ještě bylo v arabském slově, by se bylo musilo zvýšit až po přechodu z arabštiny do španělštiny a portugalské, a to už nezávisle v obou řečech. Pravděpodobnost této domněnky se zvyšuje chronologií, která nedovoluje položit zvýšení do doby tak pozdní. Zdá se tedy jednodušší, položit původní kolébku slova do Galicie, kde *pi* dává *bi* také ve slovech, v nichž analogie jest nemožná (*clupea*—*chouba, jouba*, srv. *Elementos* § 35. *py*, str. 57) a kde se *s* mění v četných případech v *j* (*ibid.* § 25, 9 a pozn. 4, str. 34). Obchodem mohlo se rozšířit jméno galické také do španělštiny a z krajiny, v níž *pi* se stává zvučným, ale kde *s* zůstává, také do portugalské. Zvýšení *e* v *i* by se potom bylo provedlo už v Galicii.

Escripia zaručuje, že zvýšení samohlásky bylo také v asturštině.

Vedle ast. *chopia*, které uvádí Meyer-Lübke v REW. č. 1998 s. v. *clupea*, je také astur. *chopa*, zaznamenané jediné ve Vocabulario, s. v., z něhož patrně vzniklo šp. *chopa*. Poněvadž *cl* dává toliko v západní asturštině *č* (El dial. leon. § 8, 5, str. 161), zdálo by se, že se tam také zvýšení neprovádělo.

Portugalské *siba* souhlasí s kastilštinou, ale *chopa*, které podává Diccionario esp.-port. při výkladu šp. *chopa*, je patrně přejaté ze španělštiny, poněvadž jiné slovníky portugalské toho slova neznají.

Samohlásky mimo přízvuk.

5. 2. *e*: *Caepio*—*Chipiona*.

ů: *marsuppium*—odv. *marsupial*.

Lat. *e* prototonické se mění tedy v *i* v tomto jménu místním (Cádiz), jehož etymologii podává Jungfer v Noms de lieux, str. 270.

Portugalského dokladu neznáme.

Je-li souvislost mezi šp. port. *marsopa* z *marsuppa* a *marsupial* (jež uvádí ovšem jen Booch-Árkossy) z *marsuppium*, jak připouští také REW. č. 5377 s. v. *marsuppa*, je to doklad zvýšení původního *ü* před *pi*.

mi.

Samohláska + *mi*.

Samohlásky přízvučné.

6. 11. *ě*: *premere*—*premer*, odv. *premia*, *apremio*.

e: *vindemia*—*vendimia*.

Nářečí: mir. *bendima*; západošp. *bendimia* atd.; arag. *vendema*.

ö: *comedere*—*comer*, odv. *concomer*, *concomio*, *reconcomio*.

ů: *gumia*—*gomia*(?); ar. *mumiya*—šp. *momia*.

6. 12. Nelze klásti příliš váhy na *premia*, nedosti jasnou odvozeninu *premer* (nechceme-li ji položit do vulg. latiny), poněvadž sloveso toto mohlo působiti na vývoj *e*, které však i bez vlivu analogického by bylo dalo asi týž výsledek.

Lat. *e* se mění v *i* také v nářečí mirandském (Phil. Mir. II, § 87) jako v západošpanělských (Krü. § 8.), ale, možno-li spolehnouti na Dial. castellanos, str. 77, § 9, trvalo by v aragonském nářečí.

Vedle *concomio* udávají slovníky španělské též *concomo*, které je však jistě řidší, ač slovník Akademie uvádí toliko toto (ovšem jako zastaralé). Neboť všichni soubhlasně udávají jen *reconcomio*. I kdyby vývoj šp. *o* před *mi* byl vedl k jinému výsledku než *o*, byla by tato samohláska zůstala zajisté zachována vlivem *concomer* a *concomo*.

Slovník Akademie označuje *gomia* za synonymum dialektické slova *tarasca*: „Llámase así en algunas provincias, y tambien sirve esta voz para amedrentar á los niños.“ Užívá se ho však v kastilštině ve významu žrout?

Podle REW. (č. 3915, s. v.) by slovo vzniklo z *gũmia*. Walde však má i drubotvar *gomia* bez udání quantity samohlásky přízvuchné. Proto nelze nic říci o vývoji samohlásky, jež mohla vzniknouti z lat. *ó, ô, ũ* ve slově, jež může býti také přejato i z latiny.

Vedle *momia* uvádí Booch-Árkossy též *mumia* ve významu „mineralischer Talg.“ V portugalštině je obyčejnější *mumia*, ale Roquete a Diccionario español-portugués uvádějí i *momia*, jež by mohlo býti ze šp. Poněvadž bychom z ar. slova čekali *u* ve šp. a poněvadž také port. má *u*, vzniklo *o* ve šp. jménu asi ze slova, které se stýkalo aspoň s některým významem slova *momia*. Není snad příznačné, že se *u* ve šp. udrželo právě ve zvláštním významu svrchu uvedeném?

Také v portugalštině se zvyšuje *é*, ale mimo *mumia*, kde *u* může být arabského původu, není dokladu na jinou samohlásku před *mi*.

Samohlásky mimo přízvuk.

6. 2. ě: šp. *premia*—*premiar*.

e: *vindemiator*—*vendimiador*, *vindemiare*—*vendimiar*.

Předpřízvuchné *ę* tedy zůstává, ač je tu nepochybný vliv základního *premia*, není-li sloveso utvořeno až po zvýšení nepřívuchných samohlásek.

Protonické *ę* se mění jako v přízvuchné slabice, ale i kdyby vývoj byl jiný, bylo by *vendimia* vnutilo i také těmto slovům.

Souhláska — *ri*.

Samohlásky přízvuchné.

7. 11. í: **vitrium*—*vidrio*.

Nářečí: mir. *bidro*, astur. *vidru*.

ö: *ostrea*—*ostra*, *ostia*.

o: -*orrio*, -*a*—*urrio*, -*a*: *modurria*, *abadurrio*.

Odchylné: *aldeorrio*.

ü: *lutria*—*lutria*, *nutria*, *lutra*, *nutra*; *murrü*—*murrio*.

Nářečí: astur. *nutria*; arag. *ludria*.

7. 12. Spřezka souhl. — *ri* netrvá na celém poloostrově beze změny. Jak lze souditi z obecných jmen přesněji umístěných i ze jmen místních, vysouvá se *i* na celém území portugalském vlastním i galickém, kdežto vývoj ve španělštině není dost jasný: zdá se, že na severu, aspoň v asturštině západní, je týž jako v galickém nářečí a portugalštině, kdežto jinde asi trvá. Proto bude asi z kastilštiny přejato *nutria*, které Vocabulario

uvádí jako asturské, i galic. *ostria* (Elementos, str. 162) vedle *ostrea*, leda by tu *i* bylo vsuto, jako se stává v nářečí leonském na různých místech (El dial. leon., § 6, str. 152). Ve spřežce *stri* však se vysouvá *r* v Andalusii (*ostion* je z tohoto nářečí dle Booch-Árkossy, a dle slovníku Akademie i na Kubě obvyklé; Nebrissensis zaznamenává jen tvary s vysutým *r*), kdežto *i* mizí asi na ostatním území kastilském. *Ostrera* je podle slovníku Akademie od severního pobřeží mořského.

Zvyšují se tedy zavřené samohlásky v kastilštině i v nářečích mirandském, Phil. Mir. II, § 53, asturském (Vocabulario, s. v.) i aragonském (Diccionario de la Academia, s. v.) a nedifthonguje se *o* v kastilštině.

Nehledíme ovšem k *membro*, *nebrio* starších dob, jež patrně vznikla po difthongaci *e* v *ie* přesmyknutím *i* do následující slabiky, tedy v době, když vliv *i* patrně už přestal.

Iberská přípona *-orria* jeví se ve šp. jako *-urria* v *modurria*, což je patrně náležitý výsledek, avšak vzácnější než *-orrio*; neudrželo se v tomto původní *o* vlivem *-orro*, jež se vyskytovalo vedle *-orrio*, na př. *aldeorro*, *aldeorrio*?

Také v portugalštině se zvyšuje *i*: *vidro*, není však dokladu na *ü*.

Zvýšení však je starší než ztráta *i* ve španělštině a také v portugalštině po *tr*, *dr*.

Samohlásky mimo přízvuk.

7. 2. *e*: *mierra*—*desmirriado*.

e: bask. *cincerri*—*cirrión*.

Odchýlné: *cencerrion*, *cerrion*.

o: Odchýlné: *ostrea*—*ostrion*, *ostiero*, *ostial*.

Nářečí: severní *ostrera*; andal. *ostion*; provincialní (kde?) *ostron*.

o: *andorro*—*andurriales*; bask. *gorri*—*gurrion*.

Odchýlné: *gorrion*; *zonzorrion*.

Nářečí: bable: *gurrion*, *machorra*—*machurriar*.

ü: *murru*—*murrion*.

Odchýlné: *morrión*.

Kromě *o* máme u všech samohlásek doklady zvýšení a je tedy pravděpodobno, že též *o* by se bylo zvýšilo. Ale jsou skoro stejně četné doklady uchování původní samohlásky, které se vysvětlí jednak vlivem slov základních (*ostra*, *gorro*, *-orro*, *morro*), jednak vlivem slov, k nimž se tvary z nezvýšenou samohláskou smyslem připínaly (*cerrion* k *cerrar*?).

Pro chronologii zvýšení je důležité, že se vyskytá ve slovech basckického původu, jež nepronikla už do portugalštiny. Port. *morrião* bude asi přejato ze španělštiny. Ovšem *murrion* je zaznamenáno toliko v Booch-Árkossym a ve slovníku Wildikově.

Souhláska + *io* z -*idus*.

Samohlásky přízvuchně.

8. 11. *ě*: tepidus—*tibio*.Nářečí: leon. *tebio*.*í*: limpidus—*limpio*.Nářečí: mir.: *limpio*; západošp. *limpio* atd.; nitidus—*astur. nidiu*.*u*: *lutidus—*ludio* (?), *mustidus—*mustio*, succidus—*sucio*, turbidus—*turbio*.8. 121. Na rozdíl od jiných případů, kde se *e* toliko nedifthonguje v kastilštině před hiatovým původním *i*, mění se *e* zde v *i* před *i* z -*idus*.Výsledek *i* a *u* se neliší od výsledku týchž hlásek před hiatovým *i* původním.V nářečích známy jsou mimo *tebio*, *Alex.* 1125, jen doklady na *í* (*Phil. Mir.* II § 106, *Krü.* § 295 a *Vocabulario s. v. nidiu*).Také portugalština samohlásky zvýšila: *tibio*, *limpo*, *turvo*, ale *tibio* patrně jest přejato ze španělštiny.8. 122. Velmi důležitá je chronologie změn u slov na -*idus*, která zároveň ukáže, až srovnáme výsledky zvyšování, probrané v této kapitole, co souditi o zvýšení *ě* v *i* v kastilštině i portugalštině.S citovanými slovy jsou na poloostrově iberském tato přídavná jména na -*idus*:

Latinské	dává ve španělštině:	portugalštině:	galičtině:
flaccidus	<i>lacio</i>		
lepidus	<i>libio</i>		
limpidus	<i>limpio</i>	<i>limpo</i>	<i>limpo</i>
lucidus	<i>lucio</i>	<i>luzio</i>	
*lutidus	<i>ludio</i>	(<i>ludro</i>)	
*mustidus	<i>mustio</i>		
murcidus		<i>murcho</i>	<i>murcio</i>
nitidus	<i>astur. nidiu</i>	<i>nedeo</i>	<i>nidio</i>
pūtidus	<i>pudio</i>		
rancidus	<i>rancio</i>	<i>ranço</i>	
rapidus	<i>raudo, raudal</i>		
ravidus	<i>roano</i>	<i>roudão</i>	
rigidus	<i>recio</i>	<i>reijo</i>	<i>rejo</i>
roscidus	<i>rociar, rocío</i>	<i>rócio</i>	
ruscidus	<i>rucio</i>	<i>ruço</i>	
sapidus	<i>sabio</i>	<i>sabio</i>	
squalidus	<i>escalio</i>		
sucidus	<i>sucio</i>	<i>sujo</i>	
tepidus	<i>tibio</i>	<i>tibio</i>	<i>tibo</i>
turbidus	<i>turbio</i>	<i>turvo</i>	

Není uvedeno *befo*, jehož nelze odvoditi z *bifidus* (REW. č. 1032 s. v.), ale vedle toho jest aspoň podezřelé *recio* pro vývoj *i* proti *limpio* a pro vývoj -g- mezi samohláskami: *ludio* je možná z *ludir*; rovněž *roscidus* nebo lépe *roscidare*, z něhož pochází šp. *recio*, buď podiv výsledkem *se^e* v portugalštině, kde bychom spíše čekali *roixo* podle *pisces*—*peixe*; konečně je zvláštní také port. *nedio*, proti němuž jest v galickém nářečí správně *nidio*, shodující se také s astur. *nidiu*. Je záhadno, jak vysvětliti portugalický tvar, ale nelze zajisté souhlasiti s Meyer-Lübkiem, že by se původní **nideo* bylo změnilo v *nedio* podle **nedeā*, kde *prý e* trvá před *a* (Rom. Gr. I, § 80); neboť nelze srovnávati s **nedeā* slova port. *femea*, *semea*, poněvadž *e* není zachováno před koncovým -a, jak svědčí port. *vendima*, nýbrž poněvadž hiatové *i* (*e*) vzniklo příliš pozdě, aby ještě předcházející samohlásku zvýšilo. Konečně není jisto, zda *-libio*, které se vyskytuje ve jménech místních *Argolivio*, *Amilivia* (Amieva, Oviedo), (Guipúzcoa) a *Llivia* (Gerona) opravdu pochází z *lepidus* či z germ. *-leif* (Amaleif), jak myslí Jungfer (Noms de lieux, str. 274), či z jiného základu.

Nelze však neupozorniti, že port. *luzio* se nesrovnává se *sujo*, *reijo*, ani *murcho* s *ranço*.

Ostatní slova však, v nichž se posttonická samohláska udržela, ukazují, že se *-d-* vysulo jak ve španělštině tak v portugalštině, že se předcházející samohlásky zavřené (lat. *i*, *u*) zvýšily v *i*, *u* rovněž v obou řečech jako před *i* latinského původu, ale že spřežky vysutím *-d-* nově vznikající, *ci*, *di*, *sti*, *li* se už nezměnily tak jako stejné spřežky latinské, nýbrž zůstaly aspoň ve španělštině. — Vysutí *-d-* je tedy dřívější než zvýšení, ještě dřívější pak než změna slabičného *i* v *i-dus* v *i*, a vznik tohoto *i* je pozdější než počátek vývoje prvotných latinských spřežek *ci*, *di*, *sti*, *li* k pozdějším výsledkům španělským a zejména pozdější než ztráta *i* v těchto původních spřežkách.

Oddělíme-li si tedy svistými čarami doby, v nichž nastávaly změny jistých hlásek, nabudeme tohoto chronologického obrazu:

$$\begin{array}{l} d\dot{i} = i \\ c\dot{i} = \text{non } ci \\ st\dot{i} = \text{non } sti \quad i - o \quad io \quad e, o^{\text{souhl.}} \quad i = i, u \\ l\dot{i} = \text{non } li \\ i\dot{d}^u = o \end{array}$$

Dlužno ovšem míti na mysli, že vzájemný poměr členů prvního sloupce není určen, všechny se však provedly dříve než *i - o - io*.

Ze *sapiam*—*sepa* a podobně ze *scirpea*—astur. *escripia* je viděti, že *i* brání sezvučnění (sonorisaci) předcházející souhlásky. Proto se v *tibio* a snad i v *ludio*, *putio*, *nidiu* musilo -p- a -t- státi zvučným dříve, než se posttonické -i- změnilo v *i*, a ovšem také dříve, než se samohlásky v přízvučných slabikách zvyšovaly. To je vyznačeno řadami:

d _i	—	i	
c _i	—	non c _i	
st _i	=	non st _i	
l _i	—	non l _i	i + o = io e, o souhl. — i = i, u
i d ^u	=	o	
-p-	=	-b-	
-t-	=	-d-	

Jaké důsledky z této chronologie vznikají pro šp. port. *tibio*, ukáže se v závěrech této kapitoly (11. 4).

Samohlásky mimo přízvuk.

8. 2. ě: tepidus—*tibieza*, *entibiar* atd.

i: limpidus—*alimpiar*; rigidus (?)—*ricial*.

Odchylné: *arreciar*, *recial*.

ó: roscidare—*ruciar*.

Odchylné: *rociar*, *enrociar* atd.

Nářečí: arag. *rujiada*, *rujjar* (též *ruciar*?)

ũ: turbidare—*turbiar*; sucidus—*suciar*.

Ať vzniklo jako v leonském nářečí také v kastilštině *tebio*, odvozeniny od něho, *tibieza*, *entibiar*, pravidelně změnily *e* v *i*.

V *ruciar* vzniklo *u* patrně pravidelným vývojem. Tvary *s o* zajisté byly způsobeny základním adjektivem *rocío*.

Aragonské *u* (Dial. castellanos, str. 80, § 28) mohlo povstati také vlivem kastilským, povážíme-li, že takového zvýšení v aragonštině obyčejně není.

Recial je ovšem odvozeno přímo z *recío*. Slovesa *alimpiar*, *turbiar*, *suciar* sama o sobě mohou pocházeti od adjektiv už před zvýšením, ale také po něm.

Samohlásky mimo přízvuk před *i* jinakého původu španělského.

9. 1. é: december—*diciembre*, fenestra—*hiniestra*, caementum—*cimiento*, genesta—*hiniesta*, mennis—*misiego*, tenebrae—*tinieblas*; slovesné tvary: *hiriente*, *hirviente*, *quiriendo*, *bienquiriente*, *sirviente*, *sirvienta*, *siguiente*, *consistente*, *tiniente*, *viniente* atd.

Odchylné: melimelum—*membrillo*, *pestellum—*pestitillo*, reversus—*revieso*, recens—*recien*, september—*setiembre*, stercus—*estíercol*, tener—*ternillo*.

Nářečí: Zamora: *diciembre*, *sitiembre* atd.; leon.: *tiniebra*; *gemellicus—astur.: *žimielgo*; hornoar. *querió*, *querié*.

Odchylné: Estremadura: *setiembre* atd., ale *diciembre* i *deciembre* atd.; leon. *feniestra*.

ē: semens—*simiente*, *deexpertus—*dispierto*, *apariciente* atd.

Odchylné: *cepa—cebilla*, *foetibundus—*hediondo*, *trecentos*, *despierto*.

Nářečí: leon.: *fiediondo* (též *fedor*), v Salamance *fediondu*, horácké *hidiondo*.

e: bask. *ezker—izquierdo*, *lebrellum—*librillo*.

Odchylné: *ezquierda*, *lebrillo*.

í: *sinexter—*siniestro*, misellus—stšp. *misyllo*, germ. *ferst—*inhiesto*.

Odchylné: *mesillo*, campicellus—*campecillo*, *enhiesto*, circellus—*cercillo*, monticellus—*montecillo*, *singellus—*sencillo*, ventricellus—*ventrecillo*.

ö: locellus—*lucillo*, polenta—*pulienta*; slovesné tvary: *coopertus—cubierto*, *durmiente*, *puiente*.

Odchylné: *globellus—ovillo*, *ovillarse*, *novellus—novillo*, *november—noviembre*, *rotella—rodilla*, *sportella—esportilla*, *cubierto*.

Nářečí: Zamora, Cáceres: *nuviembre*, *rudilla* (též v Badajozu) atd.; mir.: *doliente*; costa—leon.: *custiellas*; globellus—leon. *dubiellu*, astur. *tsubietsu*, *uviellu*; novellus—*ñuviellu*; arag.: *morié*, *envolvien*, *novellus—nobillo*; fossa—*huesa*—andal. *husillo*.

Místní jméno: *Cuenca* (Valladolid, Soria atd.) —*Cunquilla de Vidriales* (Zamora).

ö: *nodellus—*nudillo*, momentum—stšp. *mummiento*, *ducientos*.

Odchylné: *soca—*soguilla*, *docientos*, tomentum—*tomiento*.

Nářečí: ponens—mir. *poniente*; *nodellus—astur. *nyetsu*; arag. *ponién*.

ű: *murtella—*murtilla*, mundare—*mundillo*, russus—*rusiente*, scutella—*escudilla*.

Odchylné: *pustella—postilla*, *sturnus—estornillo*, *curvus—corvilla*, *tumum—tomillo*, *tubellum—tobillo*, *turiarella—*tortolilla*, *escodilla*.

Nářečí: *curvus*—leon. *curvillu*, *mundare*—Astorga *mundiella*, horácké: *gobierno*, *desgobierno*, *curriente*; *rubellus*—hornoarag. *robillo*, ast. *escodiellaes*.

au: got. skauts—*escote—escutilla*, mod. *escotilla*.

9. 21. Z důvodů methodických vyšetříme nejdříve vliv *ie* španělského původu na samohlásky labiální.

Z *o* se vyvíjí dvojí zvuk: *u* a *ve* většině případů *o*. Odkud tato nestejnost?

Čtouce doklady, kde *o* je zachováno, vzpomeneme ihned na základní slova *nuevo*, *rueda*, *espuerta*; slova však, v nichž proti latinskému *o* jest

šp. *u*, v nás nevyvolávají slov základních. V tom právě, zdá se nám, záleží příčina dvojího výsledku.

Slova osamělá v jazyce řídí se celkem spíše zákony hláskoslovnými. Nutno tedy míti *u* za pravidelný výsledek počátečního *o* před *ie* španělského původu. Proti této samohláске jest ve slabice přízvučné *ue*. Čekali bychom podle toho tři tvary samohlásky v některých slovech: *ue* v přízvučné slabice, *u* mimo přízvuk před hiatovým *i*, *o* mimo přízvuk ve všech ostatních případech. Pokud však víme, nejsou tyto tři tvary zachovány nikde: analogie odklidila aspoň jeden, *u*. Ale jest dosti vážný důvod v tvaru stšp. *nuedo*, o němž bude řeč dále, se domnívati, že ve starošpanělsčině střídání takové bylo. Je pochopitelné, proč právě *u* podlehlo: bylo nejrůdnější, poněvadž střídání mezi *o* a *ue* je mnohem četnější.

Meyer-Lübke v R. Gr. I, § 362 přivádí mezi doklady, kde se *o* mění v *u*, což pokládá za paralelní se změnou *e* v *i* před palatálami, také *lucillo*. Poněvadž ostatní doklady změny jsou před *ll*, *ñ*, *j*, lze se jen domnívati, že vidí v *cⁱ* důvod *u*. Ale bude ukázáno v kap. III., že *c* nepůsobí nijak na předcházející samohlásku, a není důvodu se domnívati toho ani zde, zejména když se naším vysvětlením objasní nejen *lucillo*, nýbrž i slova jiná, o kterých Meyer-Lübke nemluví.

Ale *husillo* tvoří výjimku. Slovník Akademie naznačuje význam slova takto: „En Andalucía conducto por donde se desaguan los lugares inundados ó que pueden padecer inundacion.“ Slovo jest odvozeno od *huesa* „sepultura“. Zvláštní mysl, jehož nabylo základní slovo, objasňuje, proč nebyla patrná souvislost *husillo* s *huesa* a proč se ono vyvíjelo hláskoslovně pravidelně.

Naopak by mělo býti *u* v *ovillo*—*globellus*. S pravidelným vývojem se setkáváme v asturštině; nespojovalo se snad ve španělsčině toto slovo s *huevo*?

V *noviembre* by se *o* vysvětlilo snadno, jestliže se cítila příbuznost s *nueve*. Jest však třeba připomenouti, že ve španělsčině bylo pro týž měsíc ještě slovo *novembrio*, a jest možno, že toto způsobilo zachování *o* v onom.

9. 22. Stává-li se tedy z *o* v počáteční slabice před hiatovým *i* *u*, bude to tím spíše *u* *o*. Tak *nudillo* je docela správně odvozeno od *nōdus* a není nutno se vzdávati tohoto dokladu snad proto, že základní slovo má nyní *u* místo *o*, jehož výklad působí jakési obtíže. Zdá se nám pravděpodobným, že *u* základního slova bylo způsobeno právě zdvojnásobením, v níž samohláska počáteční je zcela oprávněna. Portugalský výsledek lat. *nodus*—*no* a také asturské *noyu*, mirand. *nolo* ukazují správný vývoj a podporují výklad podaný, ačkoli Baist (Span. § 23) pochybuje o jeho správnosti. A vyvracejí i domněnku Menéndez Pidalovu (Man. elem.² § 2, str. 6), že se ve Španělech vyskytá *u* „snad podle výslovnosti osadníků z jižní Italie, poněvadž v oštině *ō* jest *u*... kat. *nu*“. Ale přes to přese všechno nám výklad svrchu podaný se zdá mimo to

podporován také stšp. *nuedo* i dialektickým tvarem s *ue*, obvyklým ještě ve třech místech Zamory při hranicích portugalských (Krü. § 211), jenž není možný leč analogií k *huesa—husillo*, *nuevo—*nuvillo* atd.

V *soguilla* a *corvilla* bylo *o* způsobeno pravidelně vyvinutou samohláskou základních slov, nebyla-li ovšem zdobnělá slova odvozena po zvýšení samohlásek.

Zajisté podle prostého *tortolo*, *-a* je zachováno *o* v *tortolilla*, jak svědčí též náhrada lat. r španělským *l*.

Obtížnější jsou *pustella—postilla*, *sturnus—estornillo*, *tumum—tomillo*, *tomentum—tomiento*.

První slovo je už v latině utvořeno a nežije vedle něho **pusta*.

Nezpůsobil však význam jeho „strup“, že se pokládalo za příbuzné s *puesto*? anebo s *apostema* a odvozenými od tohoto? Zajisté však působil nějaký činitel psychický, neboť **murtella* se vyvíjí zcela pravidelně v *murtilla*.

Estornillo není zaznamenáno v Booch-Árkossym, nýbrž jen v REW. č. 8339 s. v. *sturnus*. Galické nářečí zná (*es*)*tornillo*, které je přejato patrně ze španělštiny *estornillo*, vedle něho však žije častější *estornino*. Nebyl vývoj hláskoslovný zastaven právě tímto druhotvarem *estornino*?

Žilo snad ještě prosté *tumum* v době, kdy se *o* zvyšovalo před *ie*, či se poddalo některému slovu smyslem příbuznému? A nepůsobil na zachování *o* v *tobillo toba*? Ostatně dlužno upozorniti, že Diccionario uvádí ve významu *tobillo* zastaralé *tudillo*, které by snad mohlo povstati chybou tisku a svědčiti tak o náležitém vývoji *tubellum*?

Vysvítá tedy z vyšetřování samohlásek retných, že zvýšení, které je pravidelné u *o* i *o* mimo přízvuk, nebylo často provedeno z různých příčin psychických: proto, že byla ve vědomí buď správná neb i domnělá souvislost se slovem základním, nebo časté střídání dvojhlásky přízvučné *ue* s nepřízvučným *o*. Je zřejmo, že slova, odvozená po zvýšení samohlásek, mají touž samohlásku jako slovo základní. Nelze ovšem vždy určití, zdali *o* bylo zachováno z té neb oné příčiny.

9. 23. Nářečí, v nichž ovšem vývoji překážely stejné vlivy psychické jako v kastilštině, se od kastilštiny částečně liší.

Tak úplně mirandština, která nepřízvučně samohlásky nezvyšuje, pokud lze souditi z řídkých dokladů (Phil. Mir. II, § 183 a sv. 2, str. 208), jež jsou však podepřeny tím, že přímo sousedící území v Zamoře rovněž nezvyšuje (Krü. §§ 76 a 153). Naproti tomu v Zamoře severně od území zmíněného i jižně a také v Cáceres je změna *o* v *u* rozšířena tak, že opravňuje k domněnce, že *u* bylo původně všude, a sahá i do Badajóz (Krü. na stejném místě). Severně od Zamory, v Leonu, v kraji kolem Astorgy se asi *o* zvyšuje, jak lze souditi z *mundiella*, *custiellas* (Garrote, str. 154), poněvadž slova, v nichž *o* trvá, nejsou původu známého. Také v asturštině je zvýšení obvyklé (v. doklady svrchu uvedené z El dial. leon. § 3, 6, str. 146, a *ñuvie!llu* ve Vocabulario, s. v.), i v ná-

řeči horáckém. Jak daleko na sever však sahá zvyšování, nelze mi přesně říci, nikdo po tom dosud nepátral. Poněkud objasňují stav místní jména. V Oviedu by na východě zvýšení nedosahovalo až k moři, je-li *Toriello* okres (Ribadesella, Oviedo) a *Turiellos* (Langreo, Oviedo) totéž jméno; a Santander by neznal zvyšování, aspoň kolem *Las Torrientes* (okres Arredondo), pochází-li jméno z téhož základu jako *Turrientes* (okres Cerraton de Juarros, Burgos).

Slovesné doklady (Annuaire 1901, str. 113, a Yuçuf § 4, str. 298) by samy o sobě nedokazovaly dosti spolehlivě, že zvyšování se neprovádí v aragonském nářečí, kdyby nebylo dokladů *robillo* „žlutek“ v Echo (Annuaire 1901, str. 114), kterýžto tvar není zaznamenán v REW. č. 7403, s. v. *rubellus*, a *nobillo* v Graus (Annuaire 1893, str. 87).

Nebude snad zbytečno upozorniti, že v nářečích se zachovaly tvary, které v kastilštině se psychickými vlivy změnily: *rudilla*, *nubiembre* v Zamoře a Estremaduře na různých místech, *dubiellu*, *tsubietsu* v leonském nářečí, *curvillu* v Sayago (Zamora).

9. 24. Tíž činitelé psychičtí budou působiti také ve vývoji samohlásek palatálních.

Lat. *e* se změnilo v *i* zvýšením v *diciembre*, *hiniestra*, *hiniesta* a v astur. *žimielgo*.

U *misiego* možno býti na rozpacích, zdali bylo slovo utvořeno od základního před difthongací či po ní, t. j. zdali *i* vzniklo zvýšením z *ie* či z *è*. Samohláska není zvýšena v *aspero*—*asperiego*, *esperiego*, *noche*—*nocherniego*, *riberico*—*riberiego*, což může býti právě tak dobře zaviněno pozdním tvořením jako působením základního slova. Ale španělština má odvozeniny od *misiego*: *mesequero*, -a „lo que pertenece á las mieses“, *mesequero* „el que guarda las mieses“, a v Aragonsku „el que guarda las viñas“ (slovník Akademie, s. v.), a *mesequería*. Tím, že v příponě není dvojhlásky *ie*, je zaručeno, že se slovo utvořilo dříve, než se *e* difthongovalo. A kat. *messeguer*, -a, jehož význam je širší než ve španělštině („týkající se ovoce, sklizně“, Vogel, s. v.), které však není v Laberniovi ani v Nou diccionari manual, posunuje utvoření slova do doby společného vývoje katalánštiny a španělštiny. Nenalezly by se v některém dialektu portugalském jiné stopy tohoto slova? — Proto tedy se domníváme, že *i* v *misiego* jest výsledkem zvýšení počátečního *e* a ríkolí už přízvučného *ie* v základním *mies*.

Různé příčiny zavinily, že trvá *e*: snaha zachovati obyčejný tvar předpon nebo prosthetické samohlásky v *enhiesto*, *recien*, *revieso*, *estiercol*. — *Setiembre* mohlo býti pod vlivem druhotvaru *setembrio*, jenž ve staré španělštině žil, ale také pod vlivem latinského názvu.

Zvláštní jsou příčiny, jež působily v *pestillo* a *membrillo* — v tomto slově bylo nahrazeno původní -e lum příponou -e lum už za společného vývoje portugalské španělštinou, srv. port. *marmelo*. *i* latinského *fibella* je dlouhé, jak svědčí jiné jazyky románské, katalánština,

portugalština a provençalština; měl by proto býti správný tvar **hivilla*. Dlužno tedy hledati příčiny změny *i* v *e* ve zvláštních podmínkách španělštiny. Jest pak známo, že se v tomto jazyce mění *i—i* v *e—i* nejenom ve *vecino*, *veinte*, ale vedle *fibella—stšp. hiviella*, mod. šp. *hevilla*, *i* v *rivella—stšp. Rivilla*, nšp. *Revilla*, *dicimus*, *decimos* a pod. (Man. elem. 2, § 66, 1). Tato dissimilace se provedla dvakrát: v latině vulgární, kamž náleží *vecino*, potom ve španělštině ještě po redukcí *ie* v *i* před *ll*, ale možná, že už také před touto dobou. Proto tedy možno také *pestillo*, *membrillo* vysvětliti dissimilací původního zvýšeného *i* v počáteční slabice k *i* redukovanému z *ie*.

9. 25. Stejný vývoj dissimilační byl asi u *e* prototonického v *cebilllo*, kdežto srovnáme-li *hediondo* se *simiente*, vysvětlíme si odchýlné *e* onoho přídavného jména zasažením slovesa *heder* a odvozených, jak to zřejmě dokazují tvary s pravidelným zvýšením *hidiondez* atd., uvedené u Booch-Árkossy, s. v.

9. 26. *i* se mění v *i* v osamělém *siniestro*, kdežto *e* je patrně výslednicí dissimilace v četných slovech odvozených příponou *-ecillo* a také v učeném *homecillo*.

Gröber (Archiv f. l. L. IV., str. 118, s. v. *misellus*) uvádí stšp. *misyllo*, jež pokládá za přejaté ze stfr. *mesel*, což nebylo právem připuštěno do REW. č. 5607, s. v. *misellus*, poněvadž se slova španělského neuzívá toliko ve významu „malomocný“, nýbrž i v širším významu „bídny“. Gröber nenaznačuje, kde nalezl slovo, které však souhlasí s hláskoslovím španělským. Jest novým důkazem, že prototonické *i* zvýšené bylo nahrazeno po změně *ie* v *i* před *ll* dissimilovaným *e*.

9. 27. Doklady z nářečí nejsou tak hojné jako při zadních samohláskách a proto také nelze poměrně tak přesně určití území, na němž je zvýšení rozšířeno. Mirandského dokladu není? V Estremaduře i Zamore jest *è* zvýšeno (Krü. §§ 55, 152, 153), a to i na území sousedícím s mirandským, více než *ò*. Podle Hanssena (Span. Gr. § 11, 3) leonština nezvyšuje samohlásek počátečních, což by se nesrovnávalo s doklady svrchu uvedenými z El dial. leon. § 8, 4, str. 161, § 12, 4, str. 167, ale bylo by podporováno tvary *feniestra* (citováno v Cantar I, II, § 13), kdežto *fediondu* v Salamance pokládá Menéndez Pidal za portugalism (El dial. leon. § 8, str. 157). Horácké *hidiondo* (Dial. castellanos, str. 10, § 27) by svědčilo pro zvýšení *è* v Santander, kde se *o* nezvyšovalo. Z aragonského nářečí jsou toliko slovesné doklady, které by mu zvýšení upíraly. Podle Hanssena (Span. Gr. § 11, 3) zvýšení tam je přeneseno z Kastilie.

Toto zvyšování jest působeno skoro výhradně difthongem a proto ovšem je nouze o doklady v portugalštině. Šp. *hediondo* není v portugalštině (Menéndez Pidal pokládá asi nedopatřením v El dial. leon. *fediondu* ze Salamanky za přejaté z portugalštiny, která vyjadřuje tento význam jinou odvozeninou *fedorento*. Také Diccionario esp.-port. podává

smysl šp. *hediondo* rovněž port. *hediondo*, které je ovšem přejato ze španělštiny. Ale port. *leviandade* se zdá nasvědčovati tomu, že se mimo-
přízvučně samohlásky v tomto jazyce nezvyšovaly.

Nelidová a pozdější slova, v nichž se *i* ve španělštině zachovalo.

Samohlásky přízvučné.

10. 11. ě: *species—espeçia, especie, nescius—necio, ingenium—engenio, convenium—convenio, Hibernia—bernia, molestia—molestia.*

Odchylné: [schedium—*esquicio*], taedium—*tidio*, alopecia—š. *lopicia, lupicia, ecclesia—iglesia, iglesia, cedria—cedria, cidria.*

ě: *acedia—acidia, cereus—cirio.*

ó: *bicornius—bigornia, daemonium—demonio, unicornio, sardonias—sardonias, monicordio, oleum—olio, brod—šp. brodio, bodrio.*

ô: *testimonium—testimonio, ascalonia—escalona, castimonia—castimonia, teloneum—telonio.*

Odchylné: *leon. testemunnio.*

10. 12. Latinské *ě* tedy buď zůstává, nebo se mění v *i*. První případ je nerozhodný: *e* může vyjadřovati, jako ve slovech lidových, latinskou samohlásku, zvýšenou v *ę* a zastavenou v difthongaci hiatovým *í*, ale může vyjadřovati také latinské *ě* přejaté. Tato možnost je pravděpodobnější.

Z oněch příkladů, v nichž *e* se stává *i*, jeden, *esquicio*, jest přejat z itaštiny, která sama jej má od řečtiny jako slovo literární (srv. *sch* ve *scheda* se stit. *sceda*), ačkoli *i* není zcela jasno ve španělštině. — V *tidio*, citovaném v Zaunerově Elementarbuch § 10, d, jest *i* dozajista výsledek zvýšení, ale jest otázka, proč se změnila přízvučná otevřená samohlásky v *i* a proč nezůstává *e* jako ve slovech lidových? *Nervio*, jež je v jazyce domorodé, nedalo **nirvio*. Kdyby se zvýšení *ę* v *ę* bylo provedlo dříve než zvýšení *ę* v *i*, mohlo by se říci, že v době, kdy slovo bylo přejato do španělštiny, z původního *ę* se stalo *ę* zvýšením a difthong v ostatních případech, takže jazyk měl jen *ę*. Proto se také v *taedium* vyslovovalo *ę*, které dalo *i* jako *ę* ve slovech lidových. Ale v závěrech se ukáže, že otevřené samohlásky se zvýšily buď současně se zavřenými nebo později. A proto se lze jen domnívat, že se lat. *ě* ve španělštině vyslovovalo v oné době jako *ę*. — K podobným závěrům by vedla též ostatní slova s *i* místo *e*, u nichž ovšem také řecký původ nebyl zcela bez významu.

Mezi doklady *ę* nás zajímá toliko *cirio*, poněvadž *i* slova *acidia* se vyskytá i v jiných jazycích románských, takže v něm nelze viděti zvýšené *e*.

V *cirio* španělština souhlasí s portugalštinou v tom, že zvyšují *e*, ale zachovávají *ri*. Ačkoli není nemožno, že slovo dospělo k těmž tvaru v obou jazycích, zdá se přece pravděpodobnějším, že ze španělštiny přešlo také do portugalštiny, poněvadž hiatové *i* v portugalštině zůstalo. To je do jakési míry podepřeno tím, že se *cirio* užívá ve španělštině ve smyslu vlastním a přeneseném jako výraz lidový „*peessoa que estorva*“ (Wildik), což portugalštině není známo.

Co se týče chronologie, dalo *ri*—*ir* už před přijetím slova, ale samohlásky se ve španělštině ještě zvyšovaly.

Ostatní samohlásky neposkytují nic zajímavého. Nacházíme-li *i*, *u*, *o* místo lat. *i*, *u*, *o*, je to dlužno přičísti spíše příliš pozdnímu přechodu než snad zvýšení. Ani možnosti tohoto dvojího výkladu není tam, kde místo *o* latinského slova jest ve španělštině *o*: slova jsou prostě přejata beze změny.

Samohlásky mimo přízvuk.

10. 21. *e*: *assediare*—*asedar*, *quaestio*—*question*; *-laesio*—*lision*, *lissiar*, *quistion*, *affectio*—*afcion* (zastaralé *afcion*), *afcionar*, *desafcion*, *desafcionar*, *inficion*, *inficionar*, *enficionar*, *desinficionar*, *perficionar*, *perficiente*, *imperficion*, *conficion*, *complision*, *licion*, *alicion*, *confision*, *compitiente*, *repitiente*.

Nářečí: *mir*, *liçou*; *aeterna*—*itierna*? *astur*. a *horácké* *lectio*—*licion*, *reflexio*—*hor*. *riflision*.

e: *prehensio*—*prision*, *aprisionar*, *desaprisionar*, *empri-sionar*, *cirio*—*cirial*.

i: *dimidiare*—*demediar*, *dimidiar*, *christianus*—*cristiano*.

o: *scorpio*—*escorpion*, *odiare*—*odiar*, *decoctio*—*deco-cion*, *quottidianus*—*cotiano*, *cutiano*, *decucion*.

o: *custodiare*—*custodiar*.

u: *studium*—*estudiar*, *sturio*—*esturion*.

10. 22. Zase *e* buď zůstává, nebo se mění v *i*. První výsledek je prostý latinismus. Srovnání *quistion* s *question* ukazuje zároveň rozdíl chronologický: *quistion* jest starší: *u* mizí ještě, *e* se zvyšuje, ač *stj* už nepřechází v *z*. V *question* vše zůstává v tvaru latinském.

I chronologicky jsou slova obě s *i* zajímavá: dokazují, že se zvýšení počátečních samohlásek dělo po přesmyknutí *sj* v *is*, a po přechodu *stj* v *z*, čímž jsou potvrzeny výsledky, kterých jsme došli jinými cestami.

Největší část ostatních slov s *e* mimo přízvuk se vyskytá také beze zvýšení, tedy ve tvaru latině bližším, jenž náleží krom nepatrných výjimek právě řeči spisovné. Pokládá jsem za zbytečné nezvýšená slova uváďet zvláště. Slova se zvýšením jsou podle slovníků pravidelně zastaralá, ale nelze mi říci, nejsou-li to snad tvary dialektické.

Zvyšuje-li se *e*, tím spíše to čekáme u *e*, což se jeví u *prision*. Druhotvar *preson* může býti nejen správné lidové **presionem*, nýbrž i odvozeno z *presar* nebo *preso*.

Druhotvar *cerial* pokládají slovníky za zastaralý. Ač byl bližší latinskému základnímu slovu, ustoupil tvaru *cirial*, který byl podporován prostým *cirio*.

Blanquicion vedle *blanquecion* nelze míti za odvozená dvěma různými příponami od *blanquecer*: jsou to tvary s *e* zvýšeným i nezvýšeným.

Ačkoli význam je značně vyvinut, přece *demediar* asi bylo málo rozšířeno, třeba že překvapuje *e* místo kl. *i*. Možná, že je tu odvozenina z *medio*, *mediar* anebo i lat. *dimidiare* pod vlivem *mediar*. *Dimidiar* je prostý latinismus.

Samohlásky labiální neukazují vlivu následujícího hiatového *i*: jsou ve slovech, přejatých beze změny z latiny.

Jen *cutiano* se odchyluje. Náleží však opravdu témuž kraji jako *cotiano*? — Klademe tato slova do oddílu slov učených, ač dle REW. č. 6974, s. v. *quottidie*, je *cutio* lidové. Ale toto jméno je zajisté odvozeno od *cutiano*, poněvadž by se v něm jinak nevysvětlilo *u*. A *-t-* v obou slovech svědčí, že byla přijata do španělštiny později, po změně *-t-* v *-d-*.

Enforcion nevzniklo patrně vedle *enfurcion*, *infurcion* (*functio*) dle slov, u nichž vedle zvýšeného *u* bylo i nezvýšené *o*; spíše zde působila domnělá příbuznost s *fuerza*, *forzar* atd.

V nářečí mirandském (Phil. Mir. II, § 111, pozn. 1), asturském (Vocabulario, s. v.) i horáckém (Dial. castellanos, str. 10, § 27) je zvýšení patrně častější. Ale nekladl bych velkou váhu ani na doklad mir. *liçõu* ani na *itierna*; první snadno pronikl do tohoto nářečí. Druhý jest uveden v odmítavém posudku spisu *Dialecto mirandez* od Albina J. de Moraes Ferreiry (v Lisaboně 1898), podaném v Phil. Mir. I, str. XIV. Leite de Vasconcellos se domnívá proti Ferreirovi, že *itierna* není přejato ze španělštiny, která užívá *eterna*. Přes to však se nezdá, že by slovo nemohlo být přejato aspoň z některého sousedního nářečí španělského.

Konečně nelze neupozorniti na to, že zvýšení, řídké u samohlásek přízvučných, je velmi časté u nepřízvučných. A nelze to přičísti tomu, že by snad slova tohoto druhu byla lidu náhodou potřebnější a tedy obvyklejší a také tvarem přízpůsobenější lidovým slovům než slova se samohláskou přízvučnou před *i*. Vysvětlí se to tím, že zvýšení samohlásek přízvučných se provádělo dříve než u samohlásek nepřízvučných, jak svědčí i jiné okolnosti, a je přirozeno, že v době pozdější změny bylo v jazyce více slov přejatých, než v době změny, nastalé už mnohem dříve.

Závěry.

11. 11. Vliv *i*, ať původu latinského či španělského, které však trvá ve španělštině, jeví se tedy takto:

Samohlásky přízvučné.

Latinská samo- hláška před	v̄i	rv̄i	bv̄i	b̄i	rb̄i	bb̄i	pi	fi	mi	sou- hlá- ska + r̄i	i d ^{us}	uče- ná
é	¹	e			e ⁷				e		i ¹³	i ¹²
ê							i		i ¹⁰			i ¹²
ĩ							i			i	i	
ô	o ²		o ⁴						o	o		
õ				o ⁵				o ⁹		u		
ũ	u ³			u ⁶	u	o ⁸	o		u	u	u	

Poznámky: ¹ Analogické *i*.

² V hornoaragonském nářečí také *ue*.

³ Astursky *o*?

⁴ Analogií *u*.

⁵ Opravdu *o*?

⁶ V asturském nářečí *o*, mění-li se *b̄i* v *ĩ*.

⁷ Doklad opravdu lidový? .

⁸ Analogické *o*?

⁹ Pochybno.

¹⁰ V aragonském nářečí druhotné *e*?

¹¹ Kvantita samohlásky sporná.

¹² Ve starých slovech *ĩ*, v nových *e*.

¹³ *ĩ* analogické.

Samohlásky mimo přízvuk.

Latinská samo- hláška před	v̄i	rv̄i	bv̄i	b̄i	rb̄i	bb̄i	pi	fi	mi	sou- hlá- ska + r̄i	i d ^{us}	špān. přív- vodu	uče- ná
é	i	i ²			e ²		i		i	i	i	i ⁶	i, e ¹⁰
ê									i			i ⁷	i
ĩ											i	i	
ô			u ¹						o ⁵	u		u ⁵	
o									u			u ⁸	
ũ	u ¹			u	u ³	o ⁴	u		u	u	u	u ⁹	

Poznámky: ¹ Analogií též *o*.

² Analogií *e*.

³ Pravidelné *o*?

⁴ Analogické *o*?

⁵ V kastilštině *o* analogické, v mirandštině a aragonštině pravidelné.

⁶ Aragonsky a analogií *e*, leonsky vedle *ĩ* též *e*?

⁷ V kastilštině *e* disimilací, v leonštině *e*, v horáckém nářečí *ĩ*.

⁸ V mirandštině a aragonštině *o*? Kastilské *o* jest analogické.

⁹ V kastilštině také *o* analogické; v aragonštině *o*.

¹⁰ Novější slova mají *e*.

11. 12. Z přehledu je viděti, že se přízvuchné samohlásky *ú, í* a *é* zvyšují před *í* následující slabiky. Řídké výjimky se snadno vysvětlí. Jako španělština zvyšuje také portugalština tytéž samohlásky za týchž podmínek. Tyto změny tak zvláštní, vyskytující se ve dvou jazycích tak příbuzných a sousedních, možno bez rozpaků pokládati za příčinně závislé, spadající do doby společného vývoje španělsko-portugalského.

11. 21. To je však znamenitou podporou důvodů, které ve španělštině samé svědčí, že se otevřené samohlásky před *í* následující slabiky nedifthongovaly, poněvadž se dříve zavřely, ale toliko v *e* a *o*, nikoli v *i* a *u*, jak by se zdálo z četných — a u *é* z většiny — dokladů odchylných od základního pravidla. Neboť působilo-li *í* stejný výsledek u zavřených samohlásek ve španělštině a portugalštině, bude patrně také ten výsledek otevřených samohlásek ve španělštině pravidelný, který se shoduje s výsledkem otevřených samohlásek v portugalštině, totiž s *e* a *o*. Z toho nic nezvrátí to, že se španělština setkává také v odchylkách od tohoto pravidla s portugalštinou: příčinou této shody jest, že španělská slova byla přejata do sousedního jazyka, jak prozrazují neklamné známky vnější.

11. 22. Toto společenství španělštiny a portugalštiny by však bylo vážně ohroženo, kdyby hiatové *í* portugalského původu, vzniklé vysutím *n* a *l* mezi samohláskami, působilo zvýšení předcházející samohlásky, jak tvrdí Meyer-Lübke, Rom. Gr. I, §§ 80 a 156. V §§ 128 a 186, v nichž mluví o *o* a *o*, autor nepodává jediného dokladu tohoto druhu mimo *como, comas, coma* z *come(d)o, come(d)as* atd., ale v § 80 cituje *pisó*—**pesilum*, přičítá zachované *e* v *semea*—*simila*, *femea*—*femina*, *nedea*—*nitida* rušivému vlivu koncového *a*, a analogii se prý rozšířila samohláska nezvýšená *i* do mužského rodu *nedeo* atd. Také *e* prý se mění v *e* za téže podmínky: *geminum*—*gemio*, *-a, termo* z *termho*—*terminum*. Ale toto mínění se nám nezdá správným.

Neboť je neshoda mezi samohláskami řady palatální a řady retné, neshoda, které nepozorujeme ani ve španělštině ani v portugalštině ve slovech, kde hiat je původu latinského.

Je však také neshoda mezi jevy, které Meyer-Lübke sám uvádí. Neboť jestliže koncové *a* působí zachování původní kvality po *í* původu portugalského (*semea, femea*), jak by ho nepůsobilo po *í* románském, (*siba, vendima*), když přece je analogie v těchto slovech nemožná!

Je konečně neshoda mezi slovy, jichž se dovolává Meyer-Lübke, a slovy čtenějšími, jež uvádí Cornu v Portug. §§ 122 a 130: **cutina*—*codea*, *serotinus*—*serodeo*, *femina*—*femea*, *simila*—*semia*, **lendina*—*lendea*, **retinas*—*riendas*, port. *reideas*, v nichž nepozorujeme ani stopy zvýšení.

Jsou tedy zřejmě v portugalštině dvě vrstvy slov: jedna, v níž se *e, o, e, o* zvyšují v *e, o, i, u*, a druhá, kde se *e* mění v *e*, ale nikoli všeobecně, a nikdy *e* v *i* ani *o* v *u*. Bylo by zbytečno chtíti prováděti dů-

kaz, že vývoj poslední vrstvy nesouvisí s původním zvýšením, poně-
vadž se toto dělo jak ve španělštině tak v portugalštině, kdežto přísluší
toliko tomuto jazyku změna druhého druhu, která je pozdější než zjevy
výhradně portugalské jako vysutí *l* a *n* mezi samohláskami a vede toliko
u *ɛ* k témuž výsledku jako původní zvýšení, nikoli u *ɛ* ani u *o*.

Z různého vývoje hiatové samohlásky obou vrstev jest viděti, jak
různá je povaha *i* v obou případech: *i* první vrstvy pravidelně mizí po
retnicích *siba*, *sima*, *vendima*, *limpo*, *turvo*, kdežto *i* druhé vrstvy trvá
a píše se dokonce z části ještě dnes *e*: *fêmea*, *serodeo*, *lendea*, *sêmea*
atd. Jediná výjimka, pokud vím, *térmo*, nemůže zlehčiti váhu uvedených
i jiných dokladů. Podle Cornu (Port. § 69) se *e* před samohláskou vy-
slovuje teprve od počátku 18. st. jako *i*. Ovšem že Gonçalvez Vianna
nesoudí o téže věci tak jako Cornu (na témž místě, pozn. 3).

Můžeme tedy právem položití zvýšení přízvučných ještě do společ-
ného vývoje španělštiny a portugalštiny a shodné výsledky obou míti
za náležité.

11. 23. Dva latinské doklady *o* se výsledkem shodují. Zajištění *o*
touto shodou by bylo velice důležité pro chronologii, poněvadž by do-
kazovalo, že zvýšení v *rubeus* atd. nastalo dříve, než *ú* a *o* splynuly
v *o*. Ale *gobio* jest asi slovo literární, kdežto *cofea* samo je záhadného
původu a tedy také kvalita přízvučné samohlásky není naprosto jistá.
Ale přípona *-urrio*, *-urria* dává přece právo na úsudek, že by také lat. *o*
ve slovech náležitě vyvinutých bylo dalo *u*.

11. 24. Zvýšilo se tedy před *i* následující slabiky, které ve španěl-
štině trvalo, *é*, *o* v *ɛ*, *o* a *e*, *í*, *ü* v *i*, *u*. O vývoji *o* lze z dokladů nela-
tinských toliko říci, že je shodný s vývojem latinského *ú*.

11. 3. Poněvadž není pochybnosti, že příčinou zvýšení samohlásek
bylo *i*, přejdeme k chronologii zvyšování.

11. 31. Otevřené samohlásky se tedy nedifthongují. Poněvadž změna
kvantity by nebyla zabránila difthongaci otevřených samohlásek, jak
viděti z toho, že samohlásky ve slabikách otevřených dávají ve španěl-
štině stejné výsledky jako ve slabikách zavřených, a poněvadž tedy
kvalita samohlásek otevřených se změnila, musilo se to státi dříve, než
nastala difthongace. Před změnou kvality však byla jednak kvantita
nahrazena kvalitou a také samohlásky *i* a *e* před jinou samohláskou
v proparoxytonech (*pluvia*, *rubeus*), jež nemohla způsobiti zvýšení,
byla vystřídána polosamohláskou *i*, která zvýšení zavinila. Časový po-
měr těchto změn je tedy tento:

$$1. \quad \begin{array}{l} \text{é, ó} \\ \text{souhl. i, e samohl.} \end{array} \quad \begin{array}{l} = \\ = \end{array} \quad \begin{array}{l} \text{ɛ, o} \\ \text{i} \end{array} \quad \begin{array}{l} \text{ɛ, o} \\ \text{ɛ, o} \end{array} \quad \begin{array}{l} \text{non } \text{ɛ, o} \\ \text{ɛ, o} \end{array} \quad \begin{array}{l} \text{ɛ, o} \\ \text{ɛ, o} \end{array} \quad \begin{array}{l} \text{difth.} \\ \text{difth.} \end{array}$$

Vzájemný poměr dvou změn prvního členu není určen, ale každá
z nich je dřívější než změna *ɛ, o* před *i* v non *ɛ, o*.

11. 32. Zavřené samohlásky daly *i*, *u*, otevřené se nedifthongovaly, ale zůstaly jako *e*, *o*. Poněvadž se z otevřených samohlásek před *i* následující slabiky staly zavřené a poněvadž nikdy nedospěly k témuž výsledku jako původní samohlásky zavřené, musil vývoj otevřených samohlásek „pokulhávati“ stále za vývojem zavřených: tyto se musily vyvíjeti k *i* *u*, když se otevřené staly před *i* zavřenými. Mohlo tedy zvyšování otevřených býti: a) současné se zvyšováním zavřených, anebo: b) pozdější. Také zde před zvýšením nastoupila kvalita samohlásek místo kvantity a hiatové *i* se stalo polosamohláskou *i*. To jest vyznačeno těmito dvěma posloupnostmi:

$$2. a) \quad \begin{array}{l} \acute{e}, \acute{o}, e, \bar{o}, \bar{i}, \acute{u} = \epsilon, \rho, \epsilon, \rho, \bar{i}, \bar{u} \quad \epsilon, \rho \text{ souhl.} \quad i = \text{non } \epsilon, \rho \\ \text{souhl. } \bar{i} \text{ samohl.} = \bar{i} \quad \epsilon, \rho \text{ souhl.} + i = \text{non } \epsilon, \rho \end{array} \left| \begin{array}{l} \epsilon, \rho \text{ difth.} \\ \epsilon, \rho \text{ difth.} \end{array} \right.$$

nebo: 2. b)

$$\acute{e}, \acute{o}, \bar{e}, \bar{o}, \bar{i}, \acute{u} = \epsilon, \rho, \epsilon, \rho, \bar{i}, \bar{u} \left| \begin{array}{l} \epsilon, \rho \text{ souhl.} + i = \text{non } \epsilon, \rho \\ \text{souhl. } \bar{i} \text{ samohl.} = \bar{i} \end{array} \right. \left| \begin{array}{l} \epsilon, \rho = \text{non } \epsilon \rho \\ \epsilon, \rho = \text{non } \epsilon \rho \end{array} \right. \left| \begin{array}{l} \epsilon, \rho \text{ difth.} \\ \epsilon, \rho \text{ difth.} \end{array} \right.$$

Je však pravdě podobnější, že zvýšení otevřených *i* zavřených samohlásek bylo současné, a užijeme pravidelně proto také tohoto poměru, poněvadž je méně určitý než poměr 2b. Ovšem u členů řady 2a poměr mezi členy nad sebou napsanými není určen. Že zvýšení zavřených samohlásek je také dřívější než difthongace ϵ a ρ , vysvitá z toho, že otevřené samohlásky se mohly zvýšiti teprve tenkrát, když už zavřené byly zvýšeny, anebo v nejpříznivějším případě zároveň s nimi, poněvadž nedávají týž výsledek jako ony.

11. 33. Důležitá chronologická určení podávají slova učená a slova na *-idus*.

Učená *acidia*, *cirio*, *tidio* dokazují, že spřežky *ri*, *di* se už nevyvíjely jako ve slovech lidových, když slova tato byla přijata do španělštiny, ale že zvýšení se provádělo teprve později anebo ještě se provádělo. Tak vzniká řada:

$$3. \quad \begin{array}{l} r\bar{i} = \acute{r} \\ d\bar{i} = \acute{d} \end{array} \quad \epsilon \text{ souhl.} + i = i$$

11. 34. Ještě cennější jsou určení, kterých poskytuje chronologie zvýšení a vůbec vývoje slov na *-idus*, jež byla svrchu (8. 122) shrnuta v tuto podobu:

$$4. \quad \begin{array}{l} d\bar{i} = \acute{d} \\ c\bar{i} = \text{non } c\acute{i} \\ s\bar{t}\bar{i} = \text{non } s\acute{t}\bar{i} \\ l\bar{i} = \text{non } l\acute{i} \quad i + o = i o \parallel \epsilon, \rho \text{ souhl.} - i = i, u \\ i_d^u = 0 \\ -p- = -b- \\ -t- = -d- \end{array}$$

Potvrzuje se tím určení, čerpané ze slov učených a také z absolutní chronologie.

11. 35. Doplňme tuto chronologickou skupinu 4. určením $r_i - ir$ z řady 3. Poměr této změny r_i v ir jest naprosto neurčen k změnám řady 4. d_i v i atd. i k $i + o = io$ ($r_i = -ir$ může býti starší, současná, ale také mladší než kterákoli z oněch). A připojíme k tomu udání řady 2a: zavírání otevřených samohlásek je aspoň současně se zavíráním zavřených, ale změna kvantity v kvalitu není v určeném poměru k $d_i - i$ atd., ba ani k $i + o = io$, a theoreticky není určeno ani, kdy slabičné i dalo polosamohlásku i v poměru k $d_i - i$ atd., ale z římských básníků je patrné, že jest to velmi stará změna a bezpečně ji můžeme položit před $i + o = io$ a před počátek změn d_i v i , c_i v non c_i atd. Tedy:

$$r_i = ir$$

$$d_i = i$$

$$c_i = \text{non } c_i$$

$$s t_i = \text{non } s t_i$$

$$l_i = \text{non } l_i \quad i + o = io$$

$$i d^u = 0$$

$$-p = -b-$$

$$-t = -d-$$

$$\text{kvant.} = \text{kval.}$$

souhl. i samohl. $= i$

φ, ϱ souhl. - i non φ, ϱ
 φ, ϱ souhl. - $i =$ non φ, ϱ φ, ϱ difth.

Vzájemný poměr změn prvního sloupce není určen, ale všechny jsou dřívější než změna $i + o = io$, což naznačuje závorka za prvním sloupcem, obrácená toliko proti tomuto členu, kdežto poměr $r_i - ir$ a kvant. = kval. k $d_i - i$ atd. rovněž není určen. Mohlo se tedy r_i změnit v ir a kvalita nahraditi kvantitu dříve, než nastala kterákoli ze změn, výtčených v druhém sloupci řady. Všechny tři změny třetího sloupce byly však provedeny před zavíráním samohlásek před i (což naznačují dvě nepřerušené svíslé čáry podél tří členů); vzájemný poměr zavírání otevřených a zavřených samohlásek je neurčen. — Diphthongace $\varphi \varrho$ by měla býti určena vlastně jen zavřením otevřených samohlásek, jak bylo naznačeno v řadě 2 a, ale povážíme-li, že portugalština samohlásek nediphthonguje, že zná však zvýšení zavřených samohlásek, můžeme právem položit difthongaci také za zvýšení těchto.

11. 41. Z chronologie vysvítá, že se $-d-$ ve slovech na $-idus$ vysulo dříve, než se zvyšovaly samohlásky před i následující slabiky, a tedy také dříve, než se otevřené samohlásky difthongovaly. Proto přízvučné i v *tibio* nemohlo vzniknouti, jak soudil Meyer-Lübke v Rom. Gr. I, § 156, z difthongu *ie*, který prý dal před i následující slabiky i . A rovněž nemůže *sirvo* v 1. sg. pocházeti ze **siervio* (na témž místě). Musilo tedy i v *tibio* a také v *sirvo* — o němž zde nebudeme však dále mluvit — povstati analogií a to k slovesu *entibiar* atd. Že správný tvar *tebio* je dochován v leonském Alexandru, bylo už řečeno.

Ale jak si vysvětlit *tibio* v portugalštině, kde přece *Neiva* rovněž dotvrzuje, že pravidelný výsledek *e* za těchto podmínek bylo *e*? Poněvadž lze sotva mysliti, že analogie se slovesem by se byla provedla nezávisle v obou řečech, nezbyvá než že ta nebo ona přejala slovo od sousední řeči, a několik okolností svědčí, že to byla portugalština.

11. 421. Neboť ta zachovala ve slově *i*, které mizívá po retných souhláskách, následujících za předními samohláskami, kdežto po *a, o, u* † *b, v* se přesmyká k přízvucné samohlásce. Cornu (Portug. § 113) i Meyer-Lübke (Rom. Gr. I, § 331) uvádějí sice *tibo* vedle obvyklejšího *tibio*, ale moderní slovníky portugalské znají toliko tento tvar. Ovšem je *tibo* rozšířeno v galickém nářečí (kde by mohlo býti přejato ze španělštiny a ztratou *i* býti přizpůsobeno slovům domorodým).

11. 422. Také semantika slova je pozoruhodna. Slovníky portugalské mají za základní význam *tibio* „vlahý“ ve vlastním smyslu, ale ve skutečnosti se v jazyce užívá v tom případě jediné buď *morno* nebo učeného *tepidio*. Je tedy *tibio* obvyklé toliko v přeneseném smyslu v portugalštině, kdežto ve španělštině ve smyslu vlastním i přeneseném. Dále jsou v portugalštině jen ty odvozeniny, které jsou ve španělštině, a v témž významu jako v této; všude přenesený smysl má převahu nad vlastním, není-li výhradně obvyklý.

11. 423. Konečně i to se zdá příznačné, že Barbosa nezaznamenává *tibio*, nýbrž toliko *morno*. A bylo by podivné, že by byl opomenul také odvozeniny *tibieza*, *entibiar*, i kdyby byl zapomněl na *tibio*.

Z těchto důvodů pokládáme *i* ve šp. *tibio* za analogické a portugalské slovo za přejaté ze španělštiny.

11. 51. Výsledky zvýšení samohlásek mimo přízvuk jsou velmi prosté: lat. *e e i* dávají *i*, *o o u* se mění v *u* před *i*. Toliko způsob, jak se zvýšení provedlo, není ještě dost jasný. Pro rozřešení otázky zdají se nám tyto zjevy důležitými:

Hiatová *i*, která způsobila zvýšení, jsou ve španělštině dvojího druhu: jedna trvají v jazyce již od latiny: *aliviar*; jiná jsou až původu španělského: stšp. *rodiella*, nšp. *rodilla*. Důležitý je chronologický poměr jich vlivu: působily zároveň, tedy po difthongaci samohlásek otevřených? Či snad ve dvou obdobích různých: *i* původní zároveň na samohlásky přízvucné i mimo přízvuk, *i* španělské až po difthongaci? A následovalo druhé období bez přetržení po prvním? Či byla obě oddělena?

Nejbezpečnější prostředek otázku rozřešiti jest pozorovati stav portugalský. Jsou-li tam zvýšeny mimopřízvucné samohlásky jako ve španělštině, nastalo zvýšení za období španělsko-portugalského, a nejistota jest dále jen v tom, zdali období španělsko-portugalské a španělské za sebou následovaly souvisle či nikoli. Je-li zvýšení toliko španělské, je pravděpodobno, ať jest *i* románské nebo španělské, že se zvýšení stalo až po difthongaci samohlásek otevřených a když přízvuk v dvojhlásce byl už na poslední její části (*ié*).

Pohříchu není mezi slovy portugalskými — pokud aspoň víme — jediného bezpečného, které by dovolilo otázku rozřešiti. Slova v podobných poměrech jsou buď podezřelá z původu španělského nebo cizího vůbec: *entibiar*, *tibieza*, *leviano*. Posléze jiná ze slov, která se vyskytají ve španělštině, v portugalštině nejsou: *obviare*, **anteobviare*. Poměrně nejbezpečnější jest ještě *leviandade*, které je sotva pod vlivem příbuzných slov. Poněvadž v něm *e* není zvýšeno, je pravděpodobnější, že se mimopřízvučné samohlásky zvyšovaly toliko ve španělštině a to po difthongaci otevřených samohlásek.

11. 52. Srovnáme-li vývoj samohlásek mimo přízvuk se samohláskami přízvučnými, shledáme ještě jednu záhadu. U těchto se otevřené při vývoji toliko hláskoslovném nikdy nesměsily se zavřenými: tedy se lišily ještě $e\ o$ od $e\ o$, jak toho žádá také difthongace otevřených. Ale mimo přízvuk patrně všechny samohlásky přední, $e\ e\ i$, tvořily jedinou samohlásku jako všechny zadní, $o\ o\ u$, poněvadž se nezdá pravděpodobným, že by se byly zavřené změnilly v *i* a *u* a otevřené nejprve v $e\ o$ a teprve novým zvýšením v *iu*.

11. 53. Tyto změny následovaly za sebou tedy takto:

$$\begin{array}{l}
 \text{6.} \quad \text{si} - \text{is} \quad \left. \begin{array}{l} e, \acute{o}^{\text{souhl.} + i} - \text{non } e, \acute{o} \\ e, \acute{o}^{\text{souhl.} - i} = i, u \end{array} \right\} \begin{array}{l} e, \acute{o} \text{ difth.} \quad | \quad e - \acute{e} \quad \acute{e}, \acute{o}^{\text{souhl.} - i} - i, u. \\ \acute{e} = \acute{e} = \acute{e} \\ \acute{o} = \acute{o} = \acute{o} \end{array}
 \end{array}$$

Lat. *si* v *laesionem*—*lision* zůstalo, tedy se přesmyklo v lidových slovech dříve, než se samohlásky zvyšovaly; ale toto přesmyknutí je, jak ukazují změny na samohláskách přízvučných, dřívější než změna e v *non e*, o v *non o* a e, \acute{o} v *i, u* samohlásek přízvučných.

11. 54. Je však podivno, že se toliko malá část slov vyvíjí podle těchto pravidel tak jednoduchých, kdežto většina má samohlásku takovou, jako by *i* v následující slabice nebylo. Jsou to zejména substantiva utvořená od základních příponou *-iello*, *-illo*, která jest *i* nyní životná, ale nelze říci, že byla utvořena teprve po zvýšení samohlásek: staví se proti tomuto mínění to, že žila již v latině vulgární, jak svědčí shoda a leckdy i zvláštní smysl jejich v několika jazycích románských: *rotella*—*rodilla*, kdežto jiná samohlásku zvýšila: *locellus*—*lucillo*. Vývoj hlásek byl porušen vědomím příbuznosti slova s hiatovým *i* se slovem bez něho. Ale nelze říci, zda se samohlásky vůbec nezvýšila, či zda teprve později zvýšená samohlásky byla nahrazena samohláskou slova jednoduchého.

11. 6. Zbývá však ještě určití poměr zvýšení samohlásek přízvučných ke zvýšení samohlásek mimopřízvučných. Poslední dva členy řady 5. jsou zároveň druhým a třetím členem řady 6. První člen řady 6. pak spadá zajisté do téže doby jako člen *ri*—*ir* skupiny 5. Spojením obou skupin docházíme tedy k této řadě výsledné:

di = i
 ci = non ci
 sti = non sti
 li = non li
 i d u = o
 -p = -b-
 -t = -d-
 kvant. kval.

si = is
 ri = ir

é, ó south. i i non e, o
 é, ó south. i i non e, o
 é, ó dith. e ie

lat. é, è, í = ê
 lat. ò, ô, ù = ô

e, o south. + i = i, u

V této výsledné řadě jsme posunutím krajních členů třetího sloupce naznačili zřetelněji, že do minulosti nejsou omezeny vývojem žádného zjevu, vytčeného v prvních dvou sloupcích.

KAPITOLA III.

Prameny španělského *z* a *ç*.

ti.

Samohláska + ti.

Samohlásky přízvučné.

12. 11. ě: [pretium—*prez*.]

í: -itia—*eza*, pigritia—*pereza*, capitium—*cabezo*, viti-
tium—*vezo*.

u: arbuteus—*alborzo*, puteus—*pozo*, pluteum—*chozo*,
choza.

12. 12. Skupina -ti- mezi samohláskami, z které se vyvinulo ve staré španělštině *z*, nepůsobí na vývoj *í*, *u*. Jediný doklad *prez*, kde se *e* nedifthongovalo, jak bychom čekali, jest původu provençalského, jak svědčí také odsutí koncového -o.

Zmizelo tedy *i* dříve, než se samohlásky před ním zvýšily.

Také v portugalštině *i* nezanechalo stopy na předcházejících samohláskách, jak viděti z *calvez*, -*eza*, *cabeço*, *poço*, *choça*.

Samohlásky mimo přízvuk.

12. 2. ō: potio—stšp. *pozon*.

Ani prototonické o neukazuje vliv následujícího *i*, jež zmizelo tedy před zvyšováním samohlásek mimo přízvuk jak ve španělštině, tak v portugalštině (*poço*).

Souhláska - ti.

Samohlásky přízvučné.

12. 31. e: lénteum—*lienzo*, *bettius—*biezo*, *pettia—*pieza*.
[tertius—*tercio*.]

e: Odchylné: bestia—*bicha* (ē?).

i: *frictiare—*frezar*—*freza*.

ó: *fortia—*fuerza*, nortia—*nuerza*, Segontia—*Siqüenza*,
tortio—*torozon*.

ō: Odchylné: ostium—*uzo*.

ü: musteus—*mozo*, germ. *burstia—*broza*.

Odchylné: *burstia—*bruza*.

12. 32. [Skupina stj dala ve španělštině *ç*, v portugalštině *ch*.]

12. 33. Samohlásky *ě, é, ó, ů* se vyvíjejí zcela pravidelně v *ie, e, ue, o*. Výjimku by činilo *bicha*, jež Tuttle odvozuje sic z *běstula* a pokládá v portugalštině za přejaté ze španělštiny (Rom. Rev. VI, 343), které však je přejato z portugalštiny, jak ukazuje změna *stj* v *ch* a význam. Domácí výraz španělský je *gusano*. — *u* substantiva *uzo* jest už vulgárně latinské podle svědectví jiných románských jazyků (rum. *ușă*, it. *uscio*, fr. *huis*, prov. *uis*). — Etymologie **burstia* je pochybná. Není difthongováno *ě* v *tercio* nikoli pro zvýšení před *i*, jak se ještě stále tvrdí (Phil. Mir. I, § 49), nýbrž poněvadž jest přejato z latiny.

I zde tedy *i* zmizelo dříve, než mohlo zvýšiti předcházející samohlásku.

12. 34. V portugalštině *i* splynulo v předcházející souhlásku rovněž před zvyšováním samohlásek, jak svědčí *lença, peça, força, norça, moço* atd. Přejad *e* v *i* ve slově *bicho* je poměrně mladý, srv. st. gal. *bescha*. Port. *besta* nemohlo však povstat z *bestia*, jak se domnívá Meyer-Lübke, REW. č. 1059, s. v. **besta*, poněvadž *stj* se mění v portugalštině v *ch*. Ale **ventriscula*—š. p. *ventrecha* ukazuje, že nelze port. *bicha* odvozovati z *bestula*, třeba by proti šp. *bicha* nebylo lze činiti námitky co do tvaru (ale nikoli co do významu!), kdyby bylo jisto, že *ě* v základu je krátké (srv. *pessulum*—astur. *piesl'u*).

Samohlásky mimo přízvuk.

12. 41. *é*: **lenteolum*—*lenzuelo*, *tertiarius*—*tercero*.

ē: *directiare*—*derezar, aderezar* atd., **bestio*—*bezon* (*ē?*), *comestio*—*comezon*.

ī: **cuminiare*—stšp. *começar, *frictiare*—*frezar*.

ō: *excomptiare*—*esconzar*.

ū: **excurtiare*—*escorzar, *destructiare*—stšp. *destroçar*.

Nářečí: *curtiare*—arag. *acorçar*.

12. 42. Vývoj samohlásek je pravidelný.

Pomíjme slov, kde *ctj* stojí za *n*: **pinctiare, punctiare, *strictiare*—*estrinçar*, poněvadž ve všech těchto případech předcházející samohlásku máme za dlouhou.

Port. *adereçar, começar, destroçar* atd. dokazují vývoj stejný se španělštinou.

e i.

Samohláska *ci*.

Samohlásky přízvučné.

13. 11. *i*: *corticea*—*corteza, vicia*—*veza*.

Odchylné: **caricia*—šp. *carrizo, *tomicia*—*tomiza*.

13. 12. Dává tedy *i* před *ci* *e* jako jinde a *i* se ztratilo v předcházející samohláске zase dříve, než mohlo způsobiti zvýšení předcházející samohlásky.

V portugalštině místo očekávaného *-eça* setkáváme se s příponou *-iça*. Je tu záměna řídké přípony *-içia* za hojnější *-icĩa*, která u některých slov byla provedena velmi záhy, takže ji ukazují všechny jazyky románské: na př. *erĩcius*—**erĩcius* atd. (Cohn, str. 30. n.). Bylo tomu asi stejně ve šp. *carrizo* a *tomiza*, port. *carrico* a *tamiça*.

Samohlásky mimo přízvuk.

13. 2. ě: **pediciolus*—*pezuelo*.

Jediný tento doklad souhlasí s doklady *ci* po přízvučné slabice a opravňuje také k týmž závěrům.

Souhláska + *ci*.

Samohlásky přízvučné.

13. 3. é: **cercius*—*cierzo*.

ú: *krukkja*—*croza*, **trunceus*—*tronzo*, *uncia*—*onza*, *urceus*—*orza*.

Odehyné: *nasturcium*—*mastuerzo*.

Vývoj *é* a *ú* je pravidelný. Nespojovalo se snad *mastuerzo* (—*reřicha* potoční) se slovesem *torcer*, od něhož přijalo difthong *ue*?

V portugalštině není těchto dokladů mimo *mastruço*, jehož *u* zajisté sotva je pravidelné.

Samohlásky mimo přízvuk.

13. 4. ů: *urceola*—*orzuela*.

Jak patrně, nepůsobilo ani zde *i* na předcházející *o*.

rdj.

Samohlásky přízvučné.

14. 1. ě: **virdia*—*berza*.

ó: **admordium*—*almuerzo*.

Nejasnosti, které jsou ve vývoji skupiny *rdj* těchto slov, nedotýkají se podoby předcházejících samohlásek, jež jest obvyklá. Předcházela tedy ztráta *i* zvyšování. — REW. č. 9367 pokládá *berza* za přejaté z italštiny podle Gröberova domnění v A. f. l. L. VI, 144; ale tvar slova neodporuje domácímu jeho původu, a označují-li se v jazyce některé druhy přívlastky, ukazujícími na Itálii nebo okolní kraje, na př. *berza lombarda*, *b. de Abruzo*, *b. de Saboya*, není to důkazem, že by v jazyce původně slova *berza* nebylo, jako na př. ve fr. *chou* dříve, než se počalo říkati *chou de Milan*. Ostatně *bercero* zachovalo si širší význam „zelenář“ jako i port. *berçado*.

V horní aragonštině *rdj* zůstalo, jak se zdá, avšak *i* nezabránilo difthongaci v Benasque, srv. *querdio*, nýbrž jen v Echo: *ordio* (Annuaire 1901, str. 116).

Stejně jako ve španělštině tomu jest v portugalštině: *verça, almoço*.

Samohlásky mimo přízvuk.

14. 2. ó: hordeolum—*orzuelo*.

Týž vývoj jako u samohlásek přízvučných ve španělštině i v portugalštině (*treçol, terso(l), torção*).

Nesouhlasíme s Fordem, Sibil. str. 46, že slovo je přejaté, a soudíme z něho, že ani na samohlásku mimo přízvuk *i* nepůsobilo.

ndi.

Viz 20.

Závěr.

15. 1. Všechny spřežky *t_i* a *k_i*, ať mezi samohláskami či po souhlásce, a také *rd_i* daly původně zvučnou nebo nezvučnou affrikátu *c* jak ve španělštině, tak v portugalštině. *i* nemělo vlivu na předcházející samohlásku, ať přízvučnou, ať nepřízvučnou, ve španělštině ani v portugalštině.

15. 2. Skrovné jsou poznatky chronologické.

Poněvadž se samohlásky ve španělštině i v portugalštině vyvíjejí pravidelně před uvedenými spřežkami (nehledíme-li k *rd_i*, trvajícimu v hornoaragonském Echo, kde *i* zabránilo difthongaci, a v Benasque, kde se *ó* difthongovalo), nevyslovovalo se patrně *i* už dříve, než se před ním zvyšovaly samohlásky. To žádá tento postup změn:

$$\left. \begin{array}{l} t_i - 0 \\ st_i - 0 \\ \text{souhl. } t_i - 0 \\ c_i - 0 \\ \text{souhl. } c_i - 0 \\ rd_i - 0 \end{array} \right\} \begin{array}{l} \acute{e}, \acute{o} \text{ souhl. } + i = \text{non } \acute{e}, \acute{o} \\ \acute{e}, \acute{o} \text{ souhl. } + i = \text{non } \acute{e}, \acute{o} \end{array} \quad \left| \quad \acute{e}, \acute{o} \text{ difth.} \right.$$

Hledíme v této chronologické skupině toliko k vývoji *i*; je zřejmo, že dříve, než *i* ve výslovnosti zaniklo, způsobilo změnu předcházející souhlásky, která vedla k nyníjším výsledkům španělským.

KAPITOLA IV.

Prameny španělského ñ.

ni.

Samohláska ñ.

Samohlásky přízvučné.

16. 11. ě: venio—*vengo*, teneo—*tengo*.

[Prov. *engenh(in genium)*—stšp. *engeño*].

Nářečí: mir. *angeño* (z prov.), *vengo, tengo*; leon. *tiengo, vienga*; hor. arag. *tiengo*.

e: *brenia (či e?) —*breña*, belenion (či e?) —*beleño*.

Odchylné: armenius—*armiño*.

ī: -ineus—*eño*, staminea—*estameña*, sanguineus—*sangueño*.

o: -onius -a—*ueño*, -a: *pedigüeño*, *risueño*, *vidueño* atd.:
ciconia—*cigüeña*, chelidonia—stšp. *celidueña*.

Odchylné: *caronia—*carroña*, *ronia—*roña*, symphonia—*zampoña*, retro—*redruña*, *veduño*.

Nářečí: favonius—astur. *fagüeño*, chelidonia—astur. *cirigüeña*; mir. -oño: *anfadoño*; *poneo—mir. *pongo*.

ū: euneus—*cuño*.

16. 12. Ač *vengo*, *tengo* jsou analogické tvary, hledíme-li ke *g*, lze z nich souditi, že e se nedifthongovalo před následujícím *ñ*. Neboť mohou to být toliko stopy starých tvarů **teño*, **veño*, jež jsou dosud zachovány v port. *tenho*, *venho*, gal. *tenho*, *venho*; poněvadž v ostatních přízvučných tvarech jednotného čísla jest všude difthong, mohlo by *ie* být buď správný výsledek ě před *ñ* (**vieño*) nebo analogické dle 2. a 3. sg., jako tomu je ve 3. pl. *vienen*: je-li *e*, může být toliko zbytkem starého tvaru.

Tvary nářečí se značně liší od kastilských. V *tengo*, *vengo* (Phil. Mir. I, § 49) nářečí mirandského by *e* mohlo býti analogické, poněvadž tento dialekt stírá střídání mezi přízvučnými a nepřízvučnými samohláskami u slovesa a zavádí vokály kmene nepřízvučného (Phil. Mir. § 226). Srv. i *venit*—*bě*, (Phil. Mir. § 152), *tenent*—*teně* (Phil. Mir. § 258) proti *bene*—*biě*. *Angeiño* (Phil. Mir. § 49) není průkazné, poněvadž je asi přejato ze španělštiny a nepřimo tedy z provençalštiny. Pravděpodobnější však je, že se *é* nedifthongovalo jako ve španělštině.

Naproti tomu v nářečí leonském (Curueña, Sayago) a aragonském (i horním, v. Annuaire 1898, str. 88 a 1901, str. 111) se *é* difthonguje. Hanssen soudí (Conjug. arag., str. 13), že *ie* je analogické v aragonských tvarech, ale že vzniklo „mylným užitím difthongu“ v leonských (Conjug. leon., str. 17). Podle Pidalova je *ie* ryze fonetický vývoj v leonském (El dial. leon., § 3, 5) i aragonském slovese (Yuçuf § 1). V závěrech odůvodníme, proč se přikláníme na stranu Pidalovu.

Etymologie **brenia* a *belenion* není jasná, nelze tedy také určití kvalitu přízvučných samohlásek.

Šp. *convenio*, které Diez i Meyer-Lübke, REW. č. 2193 s. v. *convenium*, mají za lidové, je zajisté učené, jak dosvědčuje zachované *ni* i význam slova („smlouva“).

i adjektiva *armiño* se objevuje i v ostatních románských jazycích, proto nemohlo vzniknout ve španělštině působením následujícího *ñ*. Přešlo patrně už z řečtiny s výslovností *i*, již řecké *ι* nabylo v dobách pozdějších.

Neznáme příkladu skupiny -ónj. Menéndez Pidal (Man. elem.² § 13, 3 a § 4, 6) odvozuje *Gascueña*, *Sansueña* z Wasconia, Saxonia.

S tím nelze souhlasiti. *-ueño, -a* je kastilský výsledek přípony *-ōnīus, -a*, s nímž sousedí na severu a severozápadě tvar *-uño* a *-oño* (v. ČMF. V [1915], str. 36, 2. 1.). *Vascuence* by se zdálo potvrdzovati domněnku Pidalovu, ale mohlo býti utvořeno od *Gascueña* dle *romance*. Také *ri-suoña*, Krü. § 99, ve Villarino tras la Sierra (Zamora) nic nedokazuje, poněvadž *uo* je domněle domácí odlesk kastilského *ue*, jak svědčí *cigüoña* téhož místa, kde *uo* nemohlo vzniknouti z *ü*.

Velmi důležité jest, že se výsledek *ünj* liší od výsledku *-ōnj*: *ñ* tedy zastavilo vývoj *ü* v *o*, ačkoli nemohlo způsobiti zvýšení *o* z lat. *ó*. Obšírněji o tom viz Románské drobnosti I v ČMF. V (1915), str. 35 n.

V portugalštině všechny přední samohlásky dávají před *ñ* *e*, *ó* dává *ü* však zůstává *u* jako ve španělštině.

Samohlásky mimo přízvuk.

16. 21. *é*: senior—*señor*.

Nářečí: senior—hor. arag. *siñor*; mir. *siñor*, ale v send. *señor*, jinde v mir. (San Martinho de Angueira) *siñor* i *señor*.

e: *renio—stšp. *reñon*.

Odchylné: *riñon*, astur. *riñagu*.

í: mñium—*miñoso, miñon, miñeruelo*.

ó: *caronia—*carroñar*, stšp. *cegoñino*, nšp. *cigoñino, cigoñal*.

Odchylné: *cigüeñar, ciguñal*.

ú: cuneus—*acoñar, acuña*, *grunjire—*gruñir*.

Nářečí: *grunjare—galic. *ronhar*.

16. 22. Zůstává tedy *ē* v prototonické slabice v kastilštině. Ale v horním aragonském dialektu (v Graus, v. Annuaire 1898, str. 88, pozn. 2), v Latedo (Villarino tras la Sierra, Zamora; Krü. § 307) i v mirandském obecném se mění v *i*, na severu jeho se však střídá *e* a *i*, na jihu v sendinském je jako v kastilštině *e* (v. Phil. Mir. II, str. 30, 39, 93, 144 i j.). V portugalštině se nyní vyslovuje *eñ* jako *iñ* v celé republice (Portug. § 97), v galickém nářečí jest *e* i *i*.

*Renio je jediný doklad *ē*, jak se zdá. Moderní španělština užívá tvaru *riñon*, jehož *i* přičítají někteří (Menéndez Pidal, Man. elem.² § 18, 2, Hanssen, Span. Gr. § 10, 2) následujícímu *i* nebo *ñ*, Meyer-Lübke REW. č. 7210 s. v. *renio ukazuje též na *i* kat. *rinyó* (jež ovšem může být z kastilštiny, poněvadž katalánština má i *ronyó*) a port. *rinhão*, jež mu nejsou jasná. — Ale tvar *reñon* nejen jest vedle *riñon* (Booch-Árkossy odkazuje ovšem na *riñon*, slovník Akademie označuje *reñon* za zastaralé), nýbrž je výhradně sám ve španělsko-latinské (s. v. *ren*) části Nebrissensova slovníku, kdežto v části latinsko-španělské užívá *riñon* (s. v. *ren*). V Astorze, jež leží v oblasti dialektu leonského, se užívá výhradně *reñon* (Garrote, str. 235 s. v. *reñon*) a také Vocabulario má v textu (s. v. *riñon*) *reñon*, kteréž je změněno v opravách ke str. 107

na *riñon*. Krüger našel *e* ještě v Pinofranqueado (Pinofranqueado, Cáceres), kdežto ve většině zkoumaných obcí je *i*, v některých též *a* (Krü. § 153). — Zdá se tedy, že *reñon* je správný tvar kastilský, stejně jako *señor*, ale že bylo zatlačeno tvarem *riñon*, jenž vnikl do spisovné řeči z některého dialektu. V asturštině však je *riñon*, *riñagu* (Vocabulario, s. v., a suplemento, str. 146, s. v.). — Portugalština má rovněž *rinhão*.

Lat. *i* zůstává v *miñoso* atd. Ale ač latinské slovníky (Klotz) udávají *i* v první slabice, je kvantita pochybná, poněvadž slovo pochází prý ze Španěl, jak tvrdí Walde, a etymologie známa není.

16. 23. Není dokladu jmen obecných na *o* nebo *o* prototonické. S *o* protonickým *carroñar* není dost bezpečné, poněvadž může být utvořeno nebo aspoň pod vlivem základního *carroña*. Rozmanité jsou tvary odvozených slov od *cicōnia*: *cigüeñal*, obvyklé v Andalusii a Staré Kastilii, *cigüeñar*, *cigüeñear*, *cigüeñuela*, *ceguiñuela* vůbec užívané, *cigoñino*, *cigoñal*, uvedené v Nebrissensovu slovníku, a *cigoñillo* a *ciguñal*, které Booch-Árkossy prohlašuje za zastaralé. Tvary s *-ue-* jsou ovšem novotvary od *cigüeña* anebo aspoň k němu vztaheny. O poměru *-o^ñ* k *-u^ñ* nás poučují jen jména místní, ovšem také jen v některých případech svědectvím rozhodným. Jistě se *-o^ñ* mění v *u* — nevyklučujeme-li území galické ani katalánské — v La Coruña, Orense, Pontevedra, Oviedo, Jaén, Granada, Lérida; v La Coruña a možná též Oviedo však jsou také jména na *-oño*, s kterými se výhradně setkáváme v provinciích Leon, Lugo, Cuenca, Álava a Logroño. Ale vyjímaje snad Oviedo nejsme nikde jisti u jmen na *-oño*, že to není tvar analogický.

Zdá se však přece, že *-o-* je kastilský výsledek protonického *-ōnĭ*.

Jen v *cunear*, **grunĭre* a **gruniare* je *u*. Ve španělských výsledcích těchto dvou prvních slov obyčejně jest *u*, ale u *cuñar* jako složeného *acuñar* mohlo působiti *cuño* jako u **grunĭre* **gruño*, žilo-li ještě v té době. A taktéž by bylo lze vyložiti i port. *acunar* atd. Ale Meyer-Lübke zaznamenává v REW. č. 2396 s. v. *cuneus* také *acoñar* „raziti minci“. Není-li *o* snad chyba tisková — neboť žádný z našich slovníků takového tvaru nezná — bylo by asi správným výsledkem hláskoslovného vývoje, poněvadž nelze pochopiti, odkud by analogií přejalo *o*. A potom by souhlasilo s galic. *ronhar*, **gruniare*. Ostatně v. i Románské drobnosti 5. v ČMF. V. (1915).

Souhláska + nĭ.

m nĭ.

16. 31. *ō*: *somnium*—*sueño*, *insomnium*—*ensueño*.

u: *calumnia*—*caloña*.

Odch. *caluña*.

16. 32. Ze skupin, náležejících do tohoto oddělení, v r nĭ se nosová souhláska neměkkí; a nelze tedy o ní zde pojednávat.

Vývoj *mnj* není snadno stanoviti: jako *nj*, tak *mn* každé samo o sobě může dáti *ñ*: uvidíme, že vývoj tohoto *ñ* je pozdější než vývoj *nj—ñ*, ale jak se vyvíjelo *mnj*? Jedním kriteriem vývoje by mohla býti difthongace *o*: před *ñ* z *mn* se difthonguje, ě před *nj* nikoli. Je-li vývoj obou samohlásek krátkých týž, potom by se tedy nebylo *mnj* ještě změnilo v *ñ* v době téže jako *nj*, nýbrž až s *mn*. Ale nelze spustiti se zřetele, že *mnj* mohlo zprvu dáti *mñ*, takže *o* nebylo přímo v sousedství *ñ* a mohlo se difthongovat.

Druhým kriteriem by mohl být vývoj v portugalštině, kde *nj* se mění v *ñ*, ale nikoli *mn*. Podle port. *sonho* bylo by možno se domnívat, že tedy také španělsky bylo nejprve **sueño*, které později dalo *sueño*. Je toliko otázka, je-li *sonho* opravdu domorodé; ale že není přejato ze španělštiny, je zřejmo z toho, že portugalština nemá jiného slova pro sen ani pro sloveso sníti. Ale také v portugalštině se z *mnj* mohlo nejdříve státi **minh* a teprve pozdější assimilací *nh*. — Katalánština užívá *somiar* a *son*: ta by mluvila spíše pro to, že teprve změnou *mn—ñ* nabylo *sueño* měkkého *ñ*, ale poněvadž příbuznost španělštiny s portugalštinou je větší než s katalánštinou, je vývoj **sueño—sueño* pravděpodobnější.

Meyer-Lübke v REW. č. 1527 s. v. *calumnia* má *caloña* za přejaté z provençalštiny. Ale slovo se zdá ve španělštině domorodým, aspoň ani význam („pena pecuniaria que se imponia por el delito de calumnia“, dle slovníku Akademie) ani tvar by nesouhlasil s prov. *calonja*, jež ostatně nenalézám v Levym leč jako *calomnia*, *calumpnia*, a jež také nesouhlasí se *somnium*—prov. *somí*, *somnhe*, *somni*. Ale podezřelým se zdá port. *coima*, jež Meyer-Lübke pokládá za domácí: jak vyložiti proti *sonho*, že *-mnia* dalo *-mia*, je-li první slovo pravidelné? Snad že *calumnia* nabylo v středověkém právu významu „peněžítý trest“ a že se s ním dostalo do španělštiny i portugalštiny dosti záhy, aby se ještě *-l-* vysulo a ve zjednodušeném *mi i* se přesmyklo v tomto jazyce, ve španělštině pak dříve než *mn* se měnilo v *ñ*. Nebrissensis uvádí v části španělsko-latinské vedle *caloña* (ve významu „calumnia“) *caluña*, které však může býti výsledek kontaminace *caloña* s *caluniar* atd. Podezřelé je také, že neuvádí v části latinsko-španělské *caloña*, na př. při *mulcta*, jež opisuje „por la pena que se pone en dinero“.

Lze tedy říci jen tolik, že se *o* vyvíjí pravidelně před *ñ* z *mn*.

gnj.

16. 4. ě: insignia—stšp. *enseña*.

Pochyby podobné jako při vývoji *mnj*, jenže *ě* dalo vždy *e*, ať se změnilo *nj* dříve v *ñ* než *gn* nebo později.

gn.

Samohlásky přízvuché.

17. 11. e: [regnum—reyno].

ī: lignum—*leño, leña*, pignus—*peño*, signum—*seña*.
 [malignus—šp. *malina*; *disdignare—*desdeño* a *desden*].
 Nářečí: leon. (Zamora a Cáceres) *leña*, mir. *lleña*.
 ū: pugnus—*puño*.

17. 12. [Přípona *-eño*, it. *-igno*, již Meyer-Lübke odvozuje z *-ignus* (Rom. Gr. II, § 509), vznikla z *-ineus*, jak svědčí právě it. *-igno* proti *legno*. Doklady v. 16. 11.]

17. 13. Před *ñ* se *ī* vyvíjí zcela pravidelně, ale *ŭ* dává *u*.

Také portugalština se shoduje se španělštinou: *lenha, senha, punho*.

Regnum—*reyno* je učené, ale *y* jeví vliv *rey*. *y* španělské a portugalšské nemůže být rozhodně vokalisované *g*: kdyby to byla stará vokalisace, *ei* by se bylo ve španělštině zjednodušilo v *e* jako v jiných případech; a kdyby bylo moderní, nebylo by se *g* vokalisovalo také v jiných spřezkách *g* † souhl. u slov později přejatých? — V portugalštině je rovněž *reino*. Ale *i* nemůže býti pravidelným výsledkem hláskoslovným skupiny *gn* a je rovněž pravdě nepodobno, že by *rey* bylo působilo v obou jazycích na sobě nezávisle. Proto se vtírá domněnka, že portugalština vzala slovo ze španělštiny, poněvadž se opak zdá vyloučen z důvodů historických. — Rovněž učené je šp. *malina*, port. a galic. *malina*. *Desden* je přejato jistě z frančtiny, *desdeño* pak, bezpříponová odvozenina slovesná, ukazuje pravidelný vývoj *ī* i *gn*.

Samohlásky mimo přízvuk.

17. 21. ě: *praegnis—*preñar, preñez*.

ī: dignare—*deñar*, lignarius—*leñero*, lignosus—*leñoso*, *insignare—*enseñar*, signale—*señal*.

Nářečí: signare—arag. *señar*; leon. *señal*; astur. *siñar*.
 *disdignare—*desdeñar*.

ō: cognatus—*cuñado* (též leon.)

ŭ: impugnare—*empuñar*, *pugnalis—*puñal*, pugnare—*puñar*, pugnus—*puñero*.

17. 22. Počáteční *é* a *ī* se vyvíjejí pravidelně, o a *ú* dávají *u*. Lze snad souditi z posledního zjevu, že obě labiální samohlásky prototonické už byly téhož zvuku ve vulgární řeči, když počalo působiti na ně *ñ* z *gn*, měnic je v *u*? Menéndez Pidal (v Cantar I, II, § 17. 1) cituje však i *connado* ze Silos (r. 1245) a *coynados* F. Nav., naproti tomu vždy jen o v *cognoscere—connosce, coñoscio*.

Z nářečí je astur. *siñar* (Vocabulario, suplemento, str. 147, s. v.) obdobné *siñor* různých krajů.

ng' l.

Samohlásky přízvučné.

18. 1. ú: ungula—*uña*, pedis ungula—*pesuña*.

Nářečí: leon. (Zamora, Cáceres) *uña*, mir. *uña*.

Není dokladu na *ing*^l: *singulus*—*sendos* se sic mohlo vyvinouti z **nll-* **ñll-* **ñd-*, *-nd*, jak by se dalo souditi z port. *senhos*, *selhos*; ale jistoty není. — Též z *cingula* nevzniklo *cincha*, jak přese vše se domnívá Meyer-Lübke (REW. č. 1926, s. v. *cingulum*), nýbrž z **cinctulum*.

Lat. *ū* dává *u* jako v *cuñado*. Také zde portugalština jde ve vývoji se španělštinou: *unha*, *pesunha*.

Samohlásky mimo přízvuk.

18. 2. *i*: *singularis*—*señero*.

Nářečí: *singularitas*—ast. *señerdá*, *señaldá*, mir. *señardade*.

Vývoj *i* je pravidelný ve španělštině a v nářečí asturském a mirandském (Phil. Mir. III, str. 33) i v portugalštině.

ng^e.

Samohlásky přízvučné.

19. 11. *i*: Odchylné: *ringere*—*reñir*—*riña*.

Nářečí: mir. *tiñir*—*tiño*, *tiñes*; leon. *constreñe* vedle *-i*.

o: *longe*—stšp. *lueñe*, *aluen* (Cid 2696).

Nářečí: leon. *tsueñe*, *chonxe*.

u: *jungit*—*uñe*.

Nářečí: leon. též *yuñe*.

19. 12. *i* v *riña* a ve slovesných tvarech přízvučných (na kmeni) bylo způsobeno analogií ke slovesu *decir* a *j*. a nikoli následujícím *ñ*. Ovšem soudí Menéndez Pidal (Man. elem. § 114, 1 a) i Hanssen (Span. Gr. § 27, 6 b) právě opačně.

Shoda mezi šp. *riña* a 1. a 2. sg. mir. *tiño*, *tiñes* (Phil. Mir. § 223 a § 147 f) nemusí býti přičinná, poněvadž v tomto nářečí kmen nepřízvučný nastupuje i ve tvarech slovesných kmene přízvučného, jak bylo řečeno už v 16. 12. Uvedený tvar leonský s *constreñe* (Gassner § 48) může být zbytek původního tvaru, jako i *reñer* (Conjug. leon., str. 30).

19. 13. *o*^ñ dává difthong ve stšp. *lueñe* i ast. *tsuenci*, ale nikoli v astur. (Vocabulario) *lloñe*. Na severu tohoto území je *o* zachováno (*chonxe* ve Villapedre, v. El dial. leon. § 9, str. 162), jižněji jest *ue* (*tsuenci* ve Villaoril, *tsueñe* v Teberga, El dial. leon. § 9, str. 163). Hanssen (Span. Gr. § 10, 2) jej přičítá analogii s *luengo*, Meyer-Lübke (Rom. Gr. I, § 220) jej však srovnává s difthongem ve *vergüenza*. Poněvadž se v asturském nářečí *o* difthonguje, převážná většina tohoto území však má jen *o* v *longe*, zdrželo patrně *ñ* dosud zachované (*lloñe*) nebo změněné nyní v *n* (*llonxe*, *chonxe*) difthongací *o* tím, že zavřelo v *o*. Poněvadž pak v západní asturštině se *o* difthonguje v *uo*, ale *longe* ukazuje difthong *ue*, je v tom nový důkaz, že *ue* v *tsueñe*

nevzniklo difthongací *o* v *ue*, nýbrž z *o*, jako z *-onia* vzniklo *-ueña*. Konečně místní jméno *Berrueño* (v ayuntamiento Teberga) ukazuje, že právě v tomto kraji, kde *longe* dává difthong *ue*, skutečně *-onius* se mění v *-ueño*. Proto také starokastilské *lueñe* se vyvinulo patrně tak jako v jihozápadní asturštině a tedy jako *o* před *nj*.

19. 14. Před *ñ* se mění *ü* v *u*: *uñe*.

Také ve starém nářečí leonském (Gassner § 68).

V portugalštině sice výsledek *ng^e* jest rozdílný od španělského, ale vývoj k němu byl asi příbuzný: *ng^e—*nd'—*ñd'—*ñġ—ngj -nž*, čímž by se vysvětlilo *u* v *junge*.

Samohlásky mimo přízvuk.

19. 21. *i*: *singellus—sencillo; *ringella rencilla: gingi-
va—encia.

Odchylné: ringere—reñir, stringere estreñir, tingerere—teñir, fingere—feñir, constringere—constreñir.

Nářečí: leon. *sencilla*, *sendilla* atd.; *reñer*.

ü: *ungicula—onceja.

Odchylné: *jungere—uñir [uncir]*.

Nářečí: leon. *xuncir*, *xuncer*, *xonguer*.

19. 22. [Jak ukazuje *onceja*, které nemohlo vzniknout analogií, je pravidelný výsledek *ng* před přízvukem *nç* ve španělské, tedy podobný portugalskému *ng*. V inf. *teñir* je *ñ* přejato z tvarů s přízvukem na kmeni, poněvadž souhlasná změna konjugace ve španělské, portugalštině a katalánštině nutí položit změnu přízvuku také do doby společného vývoje těchto tří jazyků.]

19. 23. Výsledek *i* před *ñ* z *ng* je tedy normální, *e*, ale nebylo by a priori nemožno, že vznikl dissimilací z původního *i—í*, jestliže *i* dalo před *ñ* z *ng i*. V leonštině však je *e* také před *e* následujícím (Gassner § 479). V závěrech vyložíme, proč lze připustiti toliko první výklad.

Poněvadž *ungicula dalo *onceja*, čekáme z *jungere—*oncir*. Je patrné, že *u* je přejato z tvarů slovesných, v nichž přízvuk spočíval na kmeni: *jungis*, *jungit*.

Západoasturské *xonguer* (ve Villapedre, El dial. leon. § 8, 4, str. 161) je analogické dle 1. sg. a 3. pl., *jungo*, *jungunt*, kde *ng* se zachovalo a *ü* se neměnilo v *u* (srv. *fungus—hongo*).

Portugalské *u* v *jungir* mohlo vzniknouti ze stejných příčin jako *u* ve šp. *uncir*.

ndj.

Samohlásky přízvučné.

20. 11. *ü*: *verecundia*—stšp. *vergüeña*, nšp. *vergüenza*.

Nářečí: nav. *vergoinna*, leon. *vergoinza*, mir. *bergoña*.

20. 12. Za správný výsledek *ndj* v kastilštině pokládáme *ñ*. Ale i kdyby tato spřežka v něm dala *nç*, jež máme za správný v nářečí leonském, byla původně první část její *ñ*, před níž se ů změnilo tak jako o před *ñ* z *nj*. *ñ* vzniklo tím, že *d'* ve spřežce *ndj* sdělilo palatalizaci svoji předcházejícímu *n*. Carnoy § 7, 2 však nevyvíjí, jistě neprávem, *nç* a *ñ* z téhož základu *ñd'*.

Nářečí mirandské (Phil. Mir. II, str. 169) by se lišilo od tvarů nářečí leonského (Man. elem.² § 14, 3) a od *bergüenza* v Zamore a Estremaduře (Krü. § 99), možno však, že je v tom vliv spisovné portugalštiny právě tak jako v gal. *vergonza* vedle *vergonha* (Elementos §§ 35; 14, 6; 112 sub *io, ia*, a str. 170, s. v. *verecundia*) vliv spisovné španělštiny.

Portugalština má *vergonha* a mívala i *vergonça*, toto snad přejaté ze šp. *vergüenza*. Barbosa zná jen ono.

Samohlásky mimo přízvuk.

20. 21. ů: *verecundia*—stšp. *vergonnoso*, nšp. *vergonzoso* atd.

Nářečí: leon. *vergonçoso*; mir. *bergoñoso*.

20. 22. Af je výsledek *ndj* před přízvukem jakýkoli, *ñ* nepůsobí nikde jako *ñ* z *nj*, *gn*, změnu ů v *u*, nýbrž připouští pravidelný vývoj samohlásky v *o*.

nn.

Samohlásky přízvučné.

21. 11. ě: **grennos*—*greña*.

í: **cinnus*—*ceño*, *pinna*—*peña*, *pinnula*—*abeñola*, **picinnus*—**pek*—*pequeño*.

Nářečí: *pinnula*—ast. *pendola* (galic. *penta*); leon. (Villaoril) *pena*; mir. *peña*?

ó: *nonna*—*ñoño*.

u: *cunnus*—*coño*.

Nářečí: leon. (Villalcampo) *coyo*.

21. 12. Vývoj samohlásek *ĩ, ü* je obvyklý.

Meyer-Lübke (REW. č. 3862, s. v.) má *e* za krátké v **grēnnos*, ale tím, že slovo je původu keltského, mohla nastati nepravidelnost ve změnách této samohlásky. Aspoň románská slova, citovaná Meyer-Lübke, prov. *gren*, by připouštěla též *ē*. Podobně praví Meyer-Lübke (REW. č. 6514, s. v. *pinna*): „Slova, která značí *péro*, mohou být i z *penna*, ale log. *pinna* a *ę* ital. *penna* ukazuje, že *pinna* přejalo úkol *penna*“. Nezdá se však, že by španělština připouštěla i etymon druhé, jak soudí Meyer-Lübke. O tom promluvíme ještě v závěrech tohoto oddílu.

Citovaný doklad leonský je z El dial. leon. § 12, § 7, mirandský z Phil. Mir. § 141 b.

Gröber (Archiv f. l. L. IV, 134) má za to, že je *ó* v *nónna*, a s tím by souhlasilo italské *nonno, nonna*, ale odporuje tomu sic. *nunnu, nunna*,

keré předpokládají ů nebo o, kdežto o nebo o může býti v logud. *nonnu, nonna*. Nelze tedy učinit jistého závěru o kvalitě samohlásky ve španělštině. Kdyby ó bylo krátké, nesouhlasilo by slovo *dueña, -o*. Také o tom pojednáme v závěrech této kapitoly.

Samohlásky mimo přízvuk.

21. 21. e: centennialis—*cientañal, setañal, dozeñal* atd., *grennos—*greñon*.

Odchylné: *grñon*.

i: cinnare *aceñar, *pinnio—peñon*.

Nářečí: mir. *Piñedo* od *Peña*.

u: [Odchylné: ne grunnire *gruñir, nýbrž *grunjire*.]

21. 22. Protonické e i a prototonické i dospívají k obvyklému výsledku.

Je-li opravdu ě v *grennos, dává sice rovněž e, ale též i v *grñon*, patrně v některém nářečí jako *reñon—riñon, señor—siñor*. Střídání upomíná na změnu é v i v *Piñedo* (Phil. Mir. § 141 b, pozn.). Grunnire—*gruñir* by mělo u z lat. u před ñ z nn. Ale slovo je nepravdělného vývoje v souhláse nn, která je vyjádřena ñ ve všech románských jazycích. Nejpřirozenějším se nám zdá, že slovesu vnutilo substantivum grunium hned v latině lidové měkkou samohlásku, takže *grunjire—*gruñir* se vyvíjí zcela tak jako cuneare—*acuñar*.

m n.

Samohlásky přízvučné.

22. 11. ō: dom(i)nus—*dueño, dom(i)na—dueña, somnus—sueño*.

Odchylné: *doña*.

Nářečí: mir. *sóño, doño*.

u: autumnus—*otoño*.

Nářečí: mir. *outoño*; leon. (Cáceres, Zamora) *otoño*; columna—ast. *coloño*.

22. 12. ñ z m n neruší pravidelného vývoje samohlásek: o se difthonguje, ú se mění v o. o místo ue v *doña* způsobeno nepřízvučným postavením substantiva v častém spojení s vlastním jménem v titulech. — Meyer-Lübke (REW. č. 812 s. v. autumnus) pochybuje, že by slovo bylo domácí; ale tvar jeho sám zcela souhlasí s hláskoslovím španělským v *coloño* a také s výsledky téže skupiny v mirandském (Phil. Mir. § 142 c; II, str. 206 s. v. *outoño*) i leonském nářečí (Krü. § 90).

V portugalštině se m n v ñ nemění.

Samohlásky mimo přízvuk.

22. 2. u: autumnare—*otoñar, retoñar*.

Ačkoli se zdá, že *o* je pravidelný výsledek *ú* v protonické slabice před *ñ*—*mn*, přec by mohlo být způsobeno analogií k substantivu, zejména v *otoñar*, sotva v *retoñar*, *retoñecer*, poněvadž *retoño* jest samo odvozeno ze slovesa.

n c' l.

23. 1. *ó*: *conchyla*—*cuencha*.

Odehlné: *concha* z port. *concha*.

ú: **trunculus*—*troncho*.

23. 2. Poslední doklad ukazuje, že *o* trvá před španělským výsledkem latinského n c' l.

Naproti tomu by *concha* svědčilo, že se *ó* nedifthonguje před *nch*, což bychom mohli přičísti toliko skupině *cl* po *n*, poněvadž *nc* samo vývoji difthongu nebrání (*cuenca*—*cóncha*). Bylo by se patrně *n* musilo změnit v *ñ* před měkkým výsledkem latinského *cl* a způsobiti změnu *ó* v *o* a *u* v *u* jako v *lueñe*—*longe* a *uñes*—*jungis*. Tak soudí i Menéndez Pidal v *Man. elem.*² § 54 d. Ale všechny tyto možnosti jsou vyvráceny *troncho*, v němž tedy *n* nebylo palatální do té doby, dokud mohlo způsobiti změnu *ú* v *u* nebo aspoň v *ue*. Proto pokládáme *concha* za přejaté z portugalštiny, čemuž nasvědčuje i semantický vývoj ve španělštině a portugalštině.

Port. *troncho* je pochybné: *furunculus*—*fruncho* ukazuje správný vývoj skupiny *-unc' l.*, poněvadž nemůže být přejato ze španělštiny; ovšem by se musilo pokládati *u* za výsledek dialektický, kdyby port. *troncho*, zmrzačený, nebylo pozdní portugalskou odvozeninou.

m p' l.

24. 1. *i*: *imples*—*hinchés*, *implere*—*henchir*.

Nářečí: *impleat*—mir. *incha*; *implere*—mir. *ancher*; leon. *encher*; hornoarag. *implet*—*emple*.

24. 2. Ukazuje-li *troncho*, že *n* nebylo palatální do doby, kdy mohlo ještě zastaviti pravidelný vývoj *ú*, nelze také přičísti palatálnost ani *n* z *mpl* a tedy změna *í* v *i* není také způsobena španělským výsledkem lat. *mpl*. — Střídání *i* pod přízvukem je způsobeno analogií s *decir* a *p*. Je však už staré. Viz doklady v Gassner § 46 a § 333; *i* proniklo pak i mimo přízvuk (*Conjug. del libre de Apol.* str. 15). Portugalština zachovává *e*.

Nelze ovšem uvésti na podporu *inflare*—*hinchar*, poněvadž *i* se už v latině před *nf* zdloužilo.

V miranském nářečí jest *i* -- je-li opravdu původní a nikoli zavlečeno, jak je pravděpodobnější, z kastilštiny — téhož druhu jako v kastilštině (*Phil. Mir. II.*, str. 192); v hornoaragonském Ansó *e* ovšem trvá (*Annuaire 1901*, str. 112) jako v portugalském *encher*, souhlasícím s uvedeným starým tvarem leonským (*Conjug. leon.*, str. 27).

nct.

25. 1. *i*: *impincta—*empenta*; *empentar*, *empenton*.

25. 2. Nelze pochybovati o tom, že šp. *empenta* (náraz, podpěra) a slova odvozená pocházejí z lat. *impincta, vzniklého z impingere analogicky k jiným slovesům na -ingere: svědčí o tom též it. *impinta*. REW. nezaznamenal latinského základu. Nyní ovšem se jich podle španělských slovníků užívá toliko v aragonském nářečí. Tento doklad však dokazuje s dostatek, že nct samo ve vulgární latině ani jeho výsledek v románštině nezpůsobil změnu *i* v *i*, jak se dosud všeobecně za to má, ani ve španělštině ani v portugalštině. Uvedená slova ovšem nejsou v tomto jazyce, ale port. *ponto* právě v souvislosti s nimi svědčí, že ani tam nct nezměnilo *ü* v *o*, a že *ponto* by nebylo možno považovati za tvar dialektický, náležitý v jihovýchodní části Portugalska, Algarve a Alemtejo (v. Esquisse § 53, b, d), obdobný s *ontar* místo *untar*, *fondura* místo *fundura*.

Vysvětlujeme *i* a *u* španělských a portugalských slov nikoli zvýšením, nýbrž původním latinským *i* a *u*, které v některých tvarech podle Lachmannova zákona byly oprávněny (aspoň před zvučnými neaspirovanými hrdelnicemi, jimiž byl zakončen kořen, na př. *juctus, pictus od *jūg-, *pīg-), do jiných se pak dostaly analogií ze supina, tvořeného od plného stupně proti slabému stupni samohlásky v participiu.

Závěry.

26. 11. Podáváme napřed přehledné tabulky, jak působí *ñ* z různých pramenů latinských na samohlásky přízvučné i mimo přízvuk.

Samohlásky přízvučné.

Latinská samohláška před	<i>ni</i>	<i>mni</i>	<i>gni</i>	<i>gn</i>	<i>ng'l</i>	<i>ng^e</i>	<i>ndi</i>	<i>nn</i>	<i>mn</i>	<i>nc'l</i>	<i>mpl</i>	<i>nct</i>
<i>é</i>	<i>e¹</i>							<i>e⁸</i>				
<i>ē</i>	<i>e²</i>											
<i>ī</i>	<i>e</i>		<i>e</i>	<i>e</i>		<i>e⁵</i>		<i>e</i>			<i>e</i>	<i>e</i>
<i>ō</i>		<i>ue</i>				<i>ue⁶</i>		<i>o³</i>	<i>ue¹⁰</i>	<i>ue</i>		
<i>ō</i>	<i>ue³</i>											
<i>ū</i>	<i>u</i>	<i>o⁴</i>		<i>u</i>	<i>u</i>	<i>u</i>	<i>ue⁷</i>	<i>o</i>	<i>o</i>	<i>o</i>		

Poznámky: ¹ V nářečí leonském a aragonském *ie*, ale v mirandském *e*.

² Opravdu *ē*?

³ Rovněž v leonském a částečně asturském nářečí; ale v mirandském *o*.

⁴ Je *caloña* domorodé či provençalské? Ale *caluña* asi analogické.

⁵ Mir. *i*.

⁶ Leon. *ue i o*.

⁷ Leon. *oi, ue*, mir. *o*, nav. *o*.

⁸ Opravdu *e*?

⁹ Opravdu *ō*?

¹⁰ Nepřízvučné *doña*, v mirandštině *o*, které se v emfasi difthonguje.

Samohlásky mimo přízvuk.

26. 12.

Latinská samohláška před	n ĭ	m n ĭ	g n ĭ	g n	ng' l ng ^e	nd ĭ	nn	m n n e' l m p l n e t
e	e ¹			e			e ⁷	
e	e ²							
í	:"			e ¹⁰	e	e	e ⁸	e
õ								
o	o ⁴			u ¹¹				
u	u ⁵			u ⁶	o ⁹	o	o	

Poznámky: ¹ Arag. *i*, mir. *i*, *e*.

² Dial. *i* v asturském nářečí a částečně v západošpanělském.

³ *i* zajisté není z *i*.

⁴ *u* v Andalusii (Jaen, Granada) a v asturském nářečí.

Prototonické *o* v galic. dialektu? Intertonické *o* dialektické?

⁶ Dialektické *o*?

⁷ *i* dialektické?

⁸ V mirandském nářečí *i*.

⁹ *u* analogické.

¹⁰ Asturský *i*.

¹¹ Po různu též *o*.

26. 2. Lze býti v pochybnostech, zdali tam, kde se před *n ĭ* samohláška odchyluje od normálního vývoje, se to stalo působením *i* či měkkého *ñ*. Ale vliv *i* je vyloučen. Vždyť přízvukné *e* nedává před *n ĭ* ve španělštině *i* jako tomu je na př. ve *vendimia* a j. Také se vliv celé spřežky *n ĭ* shoduje s vlivem, jež vykonávají jiné spřežky, dávající rovněž *ñ*: *ng' l*, *g n*, *ng^e*; proto soudíme, že *ñ* zamezilo vývoj *ú* v *o* a rovněž difthongaci *e*. Ostatně srovnání vývoje spřežky *n ĭ* v románských jazycích ukazuje, že se všude změnila stejně, původně v *ñ* (nynější sardský výsledek jest ovšem jiný, *ndz*); a kdyby bylo působilo *i* na vývoj předcházejících samohlásek, bylo by se to stalo před změnou v *ñ*; tedy pravděpodobně ve všech jazycích románských, kdežto vliv románského výsledku této skupiny se jeví toliko v některých řečech; tedy je pozdější než *n ĭ* *ñ*.

26. 311. Náš hlavní zájem se však soustřeďuje na chronologii těchto změn samohlásek. Latinské spřežky, které dávají ve španělštině *ñ*, se dělí ve tři skupiny podle výsledku latinského *u*, které se vyskytá všude mimo před *g n ĭ*: před *ñ* z *n ĭ*, *g n*, *ng' l* a *ng^e* u dává *ú*; před *ñ* z *nd ĭ* se u mění v *ue*; konečně před *ñ* z *nn*, *m n* (nehledíme-li k *m n ĭ*, jehož domácí původ není nade vší pochybnost zjištěn, v. 16. 32), se *u* vyvíjí v *o* tak jako všude jinde. – Latinská samohláška byla původně všude táž a souhláška, která za ní následuje, je rovněž táž. Poněvadž rozdílný vývoj samohlásek, ale stejný v každé skupině, nemůže býti podmíněn různými spřežkami — je velmi pravdě nepodobno, že by různé spřežky byly stejným způsobem

působily na touž původní samohlásku — nýbrž stejným výsledkem různých spřežek, může být rozdíl ve vývoji samohlásky v těchto skupinách způsoben jenom růzností doby, v níž se tyto skupiny proměnily v \tilde{n} . Podle výsledků \tilde{u} by tedy byla \tilde{n} celkem trojího stáří. Nejmladší je zajiště to \tilde{n} , které nezpůsobilo odchylky od normálního vývoje samohlásky, tedy \tilde{n} z nn, mn, ale nedá se prostým pochodem logickým zjistiti chronologický poměr mezi $\tilde{u} = ue$ a $\tilde{u} = u$.

Dostaneme tento obraz chronologický:

$$\begin{array}{l}
 \text{1.} \quad \begin{array}{l}
 n\tilde{i} = \tilde{n} \\
 gn = \tilde{n} \\
 ng'l = \tilde{n} \\
 ng^e = \tilde{n} \\
 n d\tilde{i} = n d' + n d'' = \tilde{n}^{\text{souhl.}}
 \end{array}
 \quad \begin{array}{l}
 u^{\tilde{n}} = u \\
 \\
 \\
 \\
 u^{\tilde{n}} = ue
 \end{array}
 \quad \parallel \quad \begin{array}{l}
 mn = \tilde{n} \\
 nn = \tilde{n}
 \end{array}
 \end{array}$$

Jest ovšem jasno, že se $n\tilde{i}$, gn , $ng'l$, ng^e nemusily najednou změnit, a také se zajiště nezměnily v \tilde{n} , nýbrž že tato změna byla u všech provedena do té doby, kdy se latinské \tilde{u} před \tilde{n} počalo měniti v u . Vývoj hlásek, naznačený členy prvního a druhého sloupce ($n\tilde{i}$ atd. — \tilde{n} a $u^{\tilde{n}} = u$), nemá nic společného s vývojem, naznačeným prvními třemi členy poslední řádky ($n d\tilde{i} = \tilde{n}$ a $u^{\tilde{n}} = ue$), leda to, že všechny předešly změnu mn a nn v \tilde{n} .

26. 312. Chronologický poměr mezi $u^{\tilde{n}} = u$ a $u^{\tilde{n}} = ue$ jest určen rozdílným vývojem skupin $on\tilde{i}$ a $\tilde{u}n\tilde{i}$. Poněvadž \tilde{u} a o stojí před stejnou spřežkou a výsledky jsou nestejně, může příčina této nestejnosti býti toliko v různosti samohlásek samých. Ale \tilde{u} a o splynuly všeobecně také ve španělštině v týž zvuk. Mohla tedy různost povstati jedině v době, kdy samohlásky nebyly ještě stejné. Poněvadž pak \tilde{n} způsobilo odchýlný vývoj \tilde{u} v u , musilo působiti už v době, když \tilde{u} mělo jiný zvuk než \tilde{o} . Z toho docházíme k řadě:

$$\text{2.} \quad n\tilde{i} = \tilde{n} \quad u^{\tilde{n}} \quad u^{\tilde{n}} \quad \tilde{u} = \tilde{o} = \varphi.$$

26. 313. Srovnáme-li však výsledek \tilde{u} ve *verecundia* s \tilde{o} přípony *-onia*, vidíme, že na témže území jsou stejné. A poněvadž φ z lat. o dává před \tilde{n} z $n\tilde{i}$ atd. jiný výsledek než u z \tilde{u} , mohlo $u^{\tilde{n}}$ z *-undia* dáti týž výsledek jako $\varphi^{\tilde{n}}$ teprve tehdy, když se \tilde{u} změnilo v φ . To je potvrzeno nejenom navarrským tvarem *vergoinna*, nýbrž i leonským *vergoinza*, které ukazují opravdu ještě o . Což dává tento postup změn:

$$\text{3.} \quad n d\tilde{i} = n d' + n d'' = \tilde{n}^{\text{souhl.}} \quad \begin{array}{l} \tilde{u} \\ \tilde{o} \end{array} \quad \begin{array}{l} \varphi \\ \varphi \end{array} \quad \begin{array}{l} \varphi^{\tilde{n}} \\ o\tilde{i}^{\tilde{n}} \end{array}$$

Kdo by nepokládal $o\tilde{i}^{\tilde{n}}$ za východisko ue v příponě *-onia*, napsal by místo rovnice $\varphi^{\tilde{n}} = o\tilde{i}^{\tilde{n}}$ rovnici $\varphi^{\tilde{n}} = non \varphi^{\tilde{n}}$, t. j. že teprve potom $\varphi^{\tilde{n}}$ se počalo měniti (k $ue^{\tilde{n}}$).

26. 314. Ale \tilde{n} z $n n$ a $m n$ už nemění \ddot{u} v ue jako \tilde{n} z $n d i$. Musilo tedy vzniknouti až tenkrát, když už vývoj $\rho^{\tilde{n}}$ k $ue^{\tilde{n}}$ byl počat. Spojíme-li to s řadou předcházející, dospíváme k posloupnosti:

$$4. \quad \begin{array}{l} \ddot{u} = o = \rho \\ n d i = {}^n d' \parallel n d' = \tilde{n}^{\text{souhl.}} \end{array} \quad \rho^{\tilde{n}} = o i^{\tilde{n}} \quad \begin{array}{l} n n = \tilde{n} \\ m n = \tilde{n} \end{array}$$

Poslední člen řady 2. je však zároveň prvním členem řady 4., můžeme je tedy spojit v řadu jedinou; $n d i = \tilde{n}$ ovšem musilo vzniknouti později než \tilde{n} z $n i$, a také později než $\ddot{u}^{\tilde{n}} = u^{\tilde{n}}$, poněvadž nemění \ddot{u} v u jako toto.

$$5. \quad \begin{array}{l} n i = \tilde{n} \parallel \ddot{u}^{\tilde{n}} = u^{\tilde{n}} \\ n d i = {}^n d' \end{array} \left[\begin{array}{l} \ddot{u} - \bar{o} = \rho \\ n d' = \tilde{n} \end{array} \right] \quad \rho^{\tilde{n}} = o i^{\tilde{n}} \quad \begin{array}{l} n n = \tilde{n} \\ m n = \tilde{n} \end{array}$$

Zde toliko značení druhého sloupce žádá vysvětlení. Lat. \ddot{u} se změnilo před \tilde{n} v u dříve než \ddot{u} a \bar{o} splynuly v jedinou hlásku ρ i než n ve spřežce $n d'$ přejalo měkkost od následujícího \tilde{n} . To naznačuje závorka, společná oběma těmto členům. Ale $n d i$ dalo ${}^n d'$ toliko před částečnou assimilací n k d' , kdežto jeho poměr k prvnímu členu třetího sloupce není určen. Proto závorka malá, za $n d i = {}^n d'$ toliko před $n d' = \tilde{n}$ stojící, se vztahuje toliko ke členům, mezi nimiž stojí.

26. 315. V této řadě však možno učinit ještě několik doplňků: především je vliv \tilde{n} z $g n$, $ng'l$, ng^e na \ddot{u} týž jako vliv \tilde{n} z $n i$, jak naznačeno v řadě 1., musilo tedy vzniknouti také z těchto spřežek \tilde{n} dříve, než se \ddot{u} před ním změnilo v u . Lze však také ještě přesněji určití změny v samohláске u samé. Vliv \tilde{n} na \ddot{u} se mohl jevit dvojím způsobem: buď změnil jeho kvalitu, takže se z \ddot{u} stalo \ddot{u} a to dalo u jako původní \ddot{u} klasické latiny; nebo změnil jeho kvalitu, tedy se u zavřelo v u . Není však viděti důvodu, proč by se bylo \ddot{u} před \tilde{n} zdloužilo, kdežto kvalita samohlásky se v různých řečech románských před \tilde{n} mění. Lze tedy mítí za to, že se také zde z u stalo u . Je-li tomu tak, musila už dříve kvantita býti vystřídána kvalitou. Potom však se také člen $\ddot{u} - \bar{o} = \rho$ změní v $u = \rho$. Konečně $hominem$ —*hombre* ukazuje, že $m n$ bylo změněno v \tilde{n} , když $m'n$ dalo mbr . Takže řada změn bude v této podobě:

$$6. \quad \begin{array}{l} \ddot{u} = u \\ n i = \tilde{n} \\ g n = \tilde{n} \\ ng'l = \tilde{n} \\ ng^e = \tilde{n} \end{array} \left[\begin{array}{l} u^{\tilde{n}} = u^{\tilde{n}} \\ n d i = {}^n d' \end{array} \right] \left[\begin{array}{l} u = \rho \\ n d' = \tilde{n} \end{array} \right] \quad \rho^{\tilde{n}} = o i^{\tilde{n}} \quad \begin{array}{l} n n = \tilde{n} \\ m n = \tilde{n} \parallel m'n = mbr \end{array}$$

Zároveň však dlužno upozorniti, že změny \ddot{u} v u a $n i$ i ostatních spřežek v \tilde{n} nemusí býti současné, nýbrž toliko provedeny v kteroukoli dobu před změnou $u^{\tilde{n}}$ v $u^{\tilde{n}}$. Totéž platí o členech $u = \rho$, $n d' = \tilde{n}$ a $o n n = \tilde{n}$, $m n = \tilde{n}$.

26. 321. Ne tak bezpečné jest určení difthongace samohlásek otevřených. *Venico—vengo* ukazuje, že \tilde{n} z n zabránilo difthongaci tím, že změnilo e v non e , chceme-li zatím přestat na neurčitějším označení a nechceme-li přímo tvrditi, že se e stalo e . Přišla tedy po změně n v \tilde{n} změna e v non e a po této teprve difthongace. Naproti tomu svědčí *dueño*, že se $m n$ změnilo v \tilde{n} , až když se otevřené samohlásky máme na mysli e, o z důvodu, uvedeného při vývoji *longe* v *lueñe* v 19. 13. — staly non e, o . Nelze ovšem prostě říci, že se z e a o vyvinula dvojhláska v téže době, ale je pravděpodobno, že počátky obou spadají do doby na vzájem souvislé. Je tedy difthongace pozdější než změna e, o v non e, o . Před difthongací však předcházela aspoň náhrada kvantily kvalitou; poněvadž pak zase \tilde{n} v románských řečech mění kvalitu předcházející samohlásky, můžeme posunouti náhradu kvantily kvalitou už před $e^{\tilde{n}} = \text{non } e^{\tilde{n}}$. Tím jest dána řada

$$7. \quad \begin{array}{l} n \dot{i} - \tilde{n} \\ \acute{e}, \acute{o} - e, o \end{array} \quad \left[\begin{array}{l} e^{\tilde{n}}, o^{\tilde{n}} = \text{non } e^{\tilde{n}}, o^{\tilde{n}} \\ e, o \text{ difth.} \\ m n - \tilde{n} \end{array} \right.$$

26. 322. Podle 19. 13. se z *longe* vyvinulo stšp. *lueñe* tím, že se před $\tilde{n}^{\text{souhl.}}$ z ng o zavřelo v o a dále jako toto měnilo v *ue*. Teprve po zavření o se mohla zbylá o difthongovati. Což vyjadřuje řada:

$$8. \quad \begin{array}{l} n g^e - \tilde{n}^{\text{souhl.}} \\ \acute{e}, \acute{o} - e, o \end{array} \quad \left[\begin{array}{l} o^{\tilde{n}} = o^{\tilde{n}} \\ o^{\tilde{n}} - oi^{\tilde{n}} \\ o \text{ difth.} \end{array} \right.$$

26. 33. Nahradíme-li v řadě 7. „non e “ určitějším e , jež můžeme předpokládati dle obdobného vývoje o v *longe*, a spojíme ji s řadou 8. a 6., nabudeme tím přehledu o chronologickém poměru změn všech hlásek, kterými jsme se dosud zabývali.

$$9. \quad \begin{array}{l} u = u \\ g n = \tilde{n} \\ n g' l = \tilde{n} \\ n g^e = \tilde{n} \\ n \dot{i} - \tilde{n} \\ \acute{e}, \acute{o} = e, o \end{array} \quad \left[\begin{array}{l} u^{\tilde{n}} - u^{\tilde{n}} \quad \left[\begin{array}{l} n \dot{i} = \tilde{n}^{\text{souhl.}} \\ u = o \end{array} \right. \\ \left. \begin{array}{l} o^{\tilde{n}} - oi^{\tilde{n}} \\ m n - \tilde{n} \\ m' n = mbr \end{array} \right. \\ e, o^{\tilde{n}} = e, o^{\tilde{n}} \quad \left. \right] e, o \text{ difthong.} \end{array} \right.$$

Částečná závorka před dolními třemi členy prvního sloupce značí, že vývoj $e, o^{\tilde{n}}$ v $e, o^{\tilde{n}}$ jest pozdější než vývoj všech hlásek, před nimiž jest rozpjata (t. j. $ng^e, n\dot{i}$ v \tilde{n} a \acute{e}, \acute{o} v e, o , nikoli však pozdější než vývoj \acute{u} v u a $gn, ng'l$ v \tilde{n}), kdežto $u^{\tilde{n}} - u^{\tilde{n}}$ je zase mladší než změny naznačené v prvním sloupci mimo $\acute{e}, \acute{o} = e, o$. Podobně e, o difthong. Ovšem uvážíme-li, že \tilde{n} počalo působiti na předcházející u, e, o ne-li ve stejné chvíli, aspoň v době plynulé, mohli bychom zanedbatí toto rozlišování obou skupin druhého členu. — Vypustili jsme však z posloupnosti určení $n \dot{i} - n \dot{d}$, uvedené naposled v řadě 6., poněvadž se nám

nepodařilo graficky znázorniti, že sice změna n^d v n^d předchází před n^d — $n^{\text{souhl.}}$, ale není v určeném poměru ani k $u^{\tilde{n}}$ — $u^{\tilde{n}}$ ani ke změnám, provedeným před zavřením $u^{\tilde{n}}$ v u .

26. 34. Jsou-li všechny úvahy, na kterých je postavena tato chronologie, správné, potom by nebylo možno, aby šp. *peña* bylo vzniklo z lt. *pénna*, jak připouští Meyer-Lübke, v. 21. 12, poněvadž by se bylo e difthongovalo; a podobně v *nonnus o* asi nebude krátké, nýbrž dlouhé. Vidíme-li, že se o v *longe* před n zavřelo, mohli bychom se domnívati, že se totéž stalo i s e ve *venio* nejen v kastilštině, nýbrž i v nářečí leonském a aragonském. Ale poněvadž n vůbec působí změny na předcházejícím o častěji než na e , a poněvadž také l nebrání difthongaci otevřených samohlásek v oněch nářečích (v. 27. 12 a 30. 12), přičteme to, že se o zavřelo, spíše zvláštní nasální povaze n než měkkosti, a považujeme proto *tiengo*, *viengo* za správné fonetické, nikoli analogické tvary.

26. 35. Správnost chronologické řady, jak byla určena, je dotvrzena, srovnáme-li ji s vývojem ostatních dvou románských řečí na poloostrově pyrenejském. Tak skupina pramenů nejstaršího n dává až na ng^l v katalánštině — též ng^e v portugalštině dalo původně n^d — týž výsledek na celém poloostrově a účinek tohoto n na u je všude rovněž stejný (u): šp. *cuño*, port. *cunho*, kat. *cuny*; šp. *puño*, port. *punho*, kat. *puny*; kat. *gruny*; šp. *uña*, port. *unha*; *jungerer*—šp. *uñir*, kat. *yunyir*. (Viz ČMF 1915, str. 35 n.) Shoda jde dále ještě i při nd s katalánštinou i portugalštinou až do stupně n^d . Všechny následující změny už nejsou portugalské; ani $n^d = n$, ani $o^{\tilde{n}} = non o^{\tilde{n}}$; $n^d = n$ jest ovšem katalánské, nikoli však $o^{\tilde{n}} = ue$.

Některé doklady ovšem by odporovaly naší chronologii. Tak **grennos*, v jehož kastilském výsledku bychom čekali difthong *ie* jako *ue* v *nonnus—ñoño*, soudě dle difthongu *domnus—dueño*. Ale kvantita těchto základních slov je pochybná; a *nonnus* podle výsledků ukazuje kolísání. Zdá se nám tedy nutné spoléhat na slovo *dueño*, o jehož domácím původu nelze pochybovat, a nedělit od sebe vývoj *mn* a *nn* v n , při němž tato spřežka (*nn*) by se byla musila změnit v n dříve, než se e , o difthongovalo. To by bylo těžko uvést v soulad s vývojem u v o .

26. 4. Samohlásky mimo přízvuk nedávají podnětu k závěrům na chronologii. Počáteční $o^{\tilde{n}}$ z ogn se mění v u , ale poněvadž $o^{\tilde{n}}$ z onj zůstává, zdá se, že i o v *cognatus* asi z jiné příčiny než fonetické dalo u ! O tom svědčí též tvary *so* v různých krajích (v. 17. 21 a 17. 22).

Jinak rozdíl mezi o a u trvá i v samohláskách mimo přízvuk: srv. *acuñar*, *empuñar*, proti *otoñar*, *retoñar* jako *cegoñal*.

KAPITOLA V.

Prameny předhistorického španělského *l̄* (mod. šp. *j, ch*).

lj.

Samohláska + *lj*.

Samohlásky přízvučné.

27. 11. *ē*: Aurelius—*Orejo*.

i: consilium—*consejo*, ervilia—*erveja*, concilium—*concejo*, cilium—*ceja*.

Odchylné: milium—*mijo*, mirabilia—*maraviĵa, maravilla*.

Nářečí: V Salamance *millo*.

o: cordolium—*cordoĵo*, folium—*hoĵa*, spolia—*espoĵa*, lolium—*ĵoĵo*.

Nářečí: leonsky (astur.) *fuoya, fueya*, solea—*sueñu*, astur. (vých.) *ĵueya*; mirand. *fuolla*; arag. lolium—*luello*.

u: *carulium burra—*oroĵo*, curculio—*gorgoĵo*, cusculium—*coscoĵo, coscoĵas*.

Odchylné: *carulium burra—*buruĵo, ĵuruĵo*.

27. 12. Příkladem na vývoj *e* jest toliko místní jméno *Orejo* (Santander), uvedené v Noms de lieux, str. 273.

Lat. *i* se vyvíjí normálně před *lj* v *e*; *maraviĵa* je přejaté z církevní latiny se změnou *lj* v *j*, již bylo pozorovati na četných dokladech; svědčí o tom nejen smysl slova, nýbrž i druhotvary *maravilla, maraviella, maravella*. Bylo patrně přejato po přechodu *i* v *e*.

Gröber připisuje *i* v *mijo* hiatovému *i* v *lj* (Archiv f. l. L. VI., 392), jež je také v Salamance (El dial. leon. § 12, 1, str. 165). Ale to nelze připustit při ostatních dokladech; *i* zajisté také není dialektické, poněvadž je také v portugalštině (*milho*) a katalánštině (*mill*). Nezbyvá než připustit, že *i* bylo už v době velmi dávné zavedeno podle nějakého slova, jež se sdružilo s *milium*. Baist, Span. Spr.², str. 886. pomyslel na *mille*, což nebylo přijato Meyer-Lübkiem v REW. č. 5572 s. v. *milium* („katal. *mill*, špaň. *mijo*, port. *milho* s nevysvětleným *-i-*“).

Nedifthongovalo se *ó* před *lj*. *Ĵoĵo*, které je výjimečné vývojem konsonantu, je pravidelné samohláskou přízvučnou.

V nářečích se však *ó* také tu difthonguje: *fuoya* ve Villapedre, *fueya* v Curueña, ve východním asturském (Colunga) *ĵueya, fueya* (El dial. leon. § 3, 4, str. 145 a § 8, 1, str. 156), *sueñu* (Vocabulario, s. v.) (změna *ll* v *ñ* jako v *rueñu*—rotulus), v mir. *fuolla* (Phil. Mir. §§ 58 a 87), v aragonském, kde lolium dalo *luello* (Booch-Árkossy, s. v.), folia—*fuella* (Yuçuf, § 1, str. 277). Zamora však a Extremadura nemají difthongu shodující se s kastilštinou (Krü. § 100).

Lat. ů se vyvíjí jako jinde v *o*; asi změnou přípony je způsobeno *burujo*, *gurujo*. Ostatně nahrazení původního *b* pozdějším *g* je svědectvím dialektického původu slova. — Dlužno připomenouti však, že Booch-Árkossy nezná tvaru *orojo* jako REW. č. 1726, s. v. *caryon*, nýbrž jen *orujo*. Stejně slovník Akademie.

Samohlásky mimo přízvuk.

27. 21. ě: *melior*—*mejor*.

Nářečí: mir. *millor*; leon. *mijor*, ale v jhz. astur. *e*: *mechor*; arag. *milló*.

ï: **similiare*—*semejar*, **assimiliare*—*asemejar*, **consiliare*—*consejar*.

Odchylné: *tortiliare*—*entortijar*.

ö: **foliola*—*hojuela*, *foliosus*—*hojoso*, *foliatis*—*hojaldre*, *despoliare*—*despojar*.

ó: *coleo*—*cojon*.

ü: *mulier*—*mujer*.

Nářečí: leon. *muller*, *mujier*, *mucher*; mir. *mullier* i *mollier*; arag. *muller* atd.

27. 22. Lat. è, ì, ï, ò, ï se vyvíjejí v kastilštině obvyklým způsobem.

Vedle *mejor* uvádí Booch-Árkossy (s. v.) i Hanssen, Span. Gr. § 10, 2, *mijor*. Změna v *i* je v aragonském dialektu (Annuaire 1898, str. 87: *milló*), v jehož horní oblasti následující palatála vyvíjí *i*, „které mění po případě předcházející *e* v *i*“ (Annuaire 1898, str. 89). V leonském nářečí vedle *e* v jhz. asturštině (Bemeda, Villauril, Teberga) jest také *i* na východě (v San Martín de la Plaza a v Lena, El dial. leon. § 12, 1, str. 166). I Vocabulario uvádí *mijor* (s. v.). Je-li v mir. nářečí *i* (Phil. Mir. § 150 b, II., str. 198, s. v.), je v Zamoře a Extremaduře toliko *e* (Krü. § 279). Podle Menéndez Pidala je *i* na různých místech španělského území (Cantar II., § 13).

REW. uvádí šp. *entortijar* bez poznámky o vývoji *ï*. Ale doklady svrchu uvedené svědčí, že *i* bylo způsobeno jistě ne následujícím *l*, nýbrž asi záměnou přípony *-ejar* s *-ijar*.

Mod. špan. *mujer* je ve stšp. *mugier*, vedle něhož bylo i *moger*; *u* je způsobeno následujícím difthongem. Střídání mezi *o* a *u* (ovšem z jiných příčin) též jinde na poloostrově: podle Portug. § 111, str. 959 a § 130, str. 971, bylo ve staré portugalštině (či spíše galickém dialektu?) *muyer* vedle *moier*, v portugalštině moderní pak *mulher* vedle *mother* a rovněž v dialektu galickém (Elementos, § 35). V asturštině jest *u*: *muyer* (Vocabulario, s. v.) jako v nářečí leonském vůbec: *muller* v písemných památkách, *mujier* (v Curueña), *mucher* (v Bemeda, Villauril, Teberga) (v. El dial. leon. § 12, str. 165—6, § 9, str. 163). Ale v mi-

randském nářečí vedle *o*, *mollier*, jest také *u*, *mullier* (Phil. Mir., § 51 a II., str. 200, s. v., II., str. 30), aniž by byla patrna příčina změny. — Zamora a Estremadura znají toliko *u* jako kastilština (Krü. § 132). — Také aragonské nářečí má jen *u*: *mulleres*, *mucheres* (Yuçuf, § 7, str. 279), *muller*, *mullé* atd. (Annuaire 1898, str. 89 a 1901, str. 111–114). Podle záhadného *arrullá*, jež v Ansó odpovídá kast. *arrojar*, a podle *muixá* v Graus (Annuaire 1898, str. 89 a 112) se zdá, že *u* bylo způsobeno následující palatální souhláskou. Není-li tomu podobně v ostatních dialektech a není-li způsobeno *u* zvláštními zákony jejich, bylo by snad možno v tom viděti vliv kastilštiny, jež převahou politickou dodala zdání větší ušlechtilosti slovům tak častým ve společenském životě, k nímž se dialekty snažily přiblížit, připodobňující aspoň slovo dialektické slovu kastilskému (srv. i čes. dáma m. paní, žena, a podobně v němčině). Zjistě však *o* je původní v těchto slovech, *u* pozdější.

Souhláska + li.

Samohlásky přízvučné.

27. 31. *ö*: *mollio—*mojo*.

Nářečí: st. leon. *mueyo*, mod. leon. *molliat—*muecha*, *muóya* atd., Zam. (místem) *muoya*, *mueya*.

27. 32. Také tu je difthongace *ó* zdržena skupinou *li* v kastilštině, ale nikoli v dialektech, jak svědčí *mueyo* starého nářečí leonského, *muecha* *molliat v Teberga, *muechu* (1. sg.) ve Villaoril, *mueyu* v asturštině střední, *muóyase* ve Villapedre (El dial. leon. § 3 a § 4, str. 145), i difthong na jiných místech nářečí leonského moderního (Cantar, str. 144, pozn. 1.). · Tři místa v severozápadním cípu Zamory difthongují *o* proti samohlásce shodné s kastilskou v ostatních místech této provincie a Estremadury (Krü. § 100), ač *o* ve *folia* v nich není difthongováno. Krüger pomýšlí na „tvaroslovné vlivy“ (§ 102). Ale možná, že jest přímá souvislost s citovaným (Cantar, str. 144., pozn. 1.) *muoya* v La Cepeda a *muello* v Galende.

Podle bezpečných příkladů *-úlium—ojo* soudě, není snadno věřiti s Menéndez Pidalem, Ro. 29, 347, že *escaramujo* je složeno z *mujo—m ulleum*, leda bychom připustili, že *o* náležející ke kmeni bylo nahrazeno příponou *-ujo*. Neboť kdyby vývoj opravdu byl prostě hláskoslovný, musilo by se *li* změnit v *l* dříve než prostě *-li-*, aby mohlo *úli*, ale nikoli už *úli* dáti *úl*. To však není možno připustiti. — Vedle toho Boech-Árkossy zaznamenává šp. *caramujo*, které je také v portugalštině. Wildik však uvádí i *caramuyo*. Není-li to chyba tisková, jest *y* dialektickým odleskem kastilského *j*, což by připouštělo základ *li* nebo *li*, ale nezávislá záměna přípony v kastilštině a onom dialektu je nepravděpodobná a proto etymologie pochybná. Meyer-Lübke jí připouští, jak se zdá. (REW. č. 5731 s. v. *mülleus*), toliko první část slova mu jest nejasná.

Samohlásky mimo přízvuk.

27. 41. ō: *molliare—*mojar*.

Nářečí: arag. *muixá*.

27. 42. Prototonické ō tedy trvá v kastilštině, avšak v aragonštině, v Graus, se mění v *u*, jak ukazuje hoření příklad (Annuaire 1898, str. 112 a 89).

clj.

Samohlásky mimo přízvuk.

27. 5. ō: cochlearium—*cuchara*.

Nářečí: leon. (Astorga): *cochar* i *cuyar*; astur.: *cuyar*, *cuchar*.

Kastilské *u* místo lat. *ó* se objevuje také v leonském nářečí, v Molinaferreira (Lucillo, Leon) a v La Cabrera (La Vega de Almanza, Leon) (v. Garrote, str. 154, s. v. *cuyar*), i severněji v asturském (Vocabulario, s. v. *cuyar*, *cuchar*), ale v okolí Astorgy *s o* (Garrote, str. 147, s. v. *cochar*). Přičítat změnu v *u* následujícímu *l*, jak to činí Menéndez Pidal (Manual elem.² § 20, 2), nedovoluje *mojar*; a následujícímu *ch* rovněž nelze pro *cochar*; nejspíše ještě by bylo mohlo působit *cuchillo* (v. REW. č. 2012 s. v. *cochlearium*), ač *u* před *y* v leonských dvou tvarech nabádá k opatrnosti. Ostatně také šp. *ch* není bezpečně vyloženo. Zcela jistě však *u* je druhotné, jak ukazuje tvar z Astorgy i stport. *colhara*, port. *colher*.

llig^e. i.

Samohlásky přízvučné.

28. 11. ō: colligit atd.—*coge*.

Nářečí: mir. *cuolles*, leon. *cuoye*, astur. *cueches* atd.

28. 12. Lat. ō se tedy nedifthonguje v kastilštině.

V nářečích však difthong jest, jak svědčí doklady uvedené z Phil. Mir., § 223, Cantar, str. 144, pozn. 1., El dial. leon. § 12, str. 165 a 166, a Vocabulario s. v. *coyer*. Dokladu aragonského nemám, ale zajisté se také tam *o* difthonguje.

Samohlásky mimo přízvuk.

28. 21. ō: colligere—*coger*, *acoger* atd.

Nářečí: mir. *coller*; leon. (Astorga) *cuyer*; astur. *coedes* (=kast. *cogéis*), *coller*, *coyer*; arag. *cullir*, *acullir*.

28. 22. Lat. ō prototonické se vyvíjí v *o* jako před *lj*, *c'l* latinskými, a to i v Zamoře a Estremaduře (Krü. § 254).

Stejný jest vývoj v nářečí mirandském (Phil. Mir. § 223) i asturském, soudíme-li dle Santa Olaya, Besullo, Luarca (El dial. leon. § 12, str. 166) a dle Vocabulario s. v. *coller*, *coyer*. Aspoň některá místa ná-

řeči leonského jako Astorga (El dial. leon., § 12, str. 165) změnil i patrně později *o* v *u* jako nářečí aragonské (*cullé* v Ansó, *cullir* v Echo, *cullire* v Gistain (Annuaire 1901, str. 114). *Concollose*, kast. *encogióse* (Yuçuf, § 7, str. 280) v Yuçuf by ukazovalo, že také v tomto nářečí je změna dosti pozdní.

Zajímavá však jest chronologie změn souhlásek. Vývoj počal patrně vysutím posttonické samohlásky, před níž se však *-g-* změnilo v *j* před *e, i*: *colligit*—**collijit*—**colljit*, načež *lj* se změnilo v *l̄* tak jako původní *lj*:

$i g^i j \rightarrow l̄ j^i \quad o ll_j \quad \dot{l} g^i \rightarrow \text{non } \rho \quad \rho \text{ difth.}$

Že se *g* opravdu změnilo v *j* dříve, než se *i* vysulo, svědčí *mulgere*, v němž spřežka *lg* se vyvíjí jinak než *ll(i)g* v *colligere*.

Samohláska + cl.

Samohlásky přízvučné.

29. 11. ě: *speculum*—*espejo*, **superculus*—stšp. *sobejo*.

Odchylné: *cooperculum*—*cobija*.

Nářečí: mir. *speillo*.

ě: *vulpecula*—*gulpeja*, *vulpeja*.

i: *-iculus*—*-ejo*, *-icula*—*-eja*, *auricula*—*oreja*, *articulus*—*artejo*, *ovicula*—*oveja*, *pariculus*—*parejo*, *pellicula*—*pelleja* atd.

Odchylné: *butticula*—*botija*, *clavicula*—*clavija* atd.

Nářečí: leon. *ureya*, *urea* atd.; mir. *oureilla*; arag. *orella* atd.

ó: *oculus*—*oyo*, *antojo*, *abrojo*.

Nářečí: stleon. *uueyo*, mod. *güeyu*, *guoyo*; mirand. *uollo*; arag. *guello* (v Gistain).

u: *-uculus*—*-oyo*, *genuculum*—*hinojo*, *fenuculum*—*hinojo*, *annuculus*—*añojo* atd.

Nářečí: mir. *zinollo* (z kast. ?); astur. *xinoyu*; starag. *genollo*, hor. arag. (Echo) *chenullo*.

29. 12. Kastilský výsledek lat. *cl* brání difthongaci *e*. *Cobija* z *cooperculum*, kde se *r* ztratilo jako v *superculus* dříve, než *cl* se rozlišilo od *-cl-*, vzniklo patrně záměnou přípony *-iculum* a *-iculum*.

Toliko z nářečí mirandského (Phil. Mir. § 49) a ze Zamory a Extremadury (Krü. § 100) známe výsledky *speculum*, které se shodují s kastilským, ale aspoň v mirandském — odchylně od vývoje *ó* a také *ě* za stejných podmínek (v. 27, 12). Je však pochopitelné, že toto slovo, bylo-li vůbec původně obvyklé mezi lidem, snadno přijalo tvar aspoň v samohlásce stejný s řečí spisovnou. Leite de Vasconcellos však *e* má za správné (Phil. Mir. § 49).

Ve vulpêcula—stšp. *gulpeja* by *e* bylo sice správné podle hláskosloví kastilského, ale *u* z lat. *ü* je podezřelé a ukazuje, jak se zdá, na původ francouzský, který byl zastřen příponou kastilskou. Také REW. 9463 je má za přejaté.

Z *ï* vzniká *e* jako jinde. Ale zaměňují se přípony *-iculus* za *-iculus* a opačně, jak ukazují leckde správné tvary portugalské: *butticula—botija*, *clavicula—clavija* (port. *chavelha*, interamn. *karavelha*), *manicula—manija*, atd., a naopak: *lenticula—lenteja*, port. *lentilha* atd.

Ve všech nářečích se zachovává *e*: v mirandském (Phil. Mir. § 52, pozn. 2), leonském (El dial. leon. § 12, str. 165 n.) i aragonském (Yuçuf, § 7, str. 279, Annuaire 1898, str. 89 a 1901, str. 112), tím spíše pak v Zamoře a Extremaduře (Krü. § 48 II).

Lat. *ö* se rovněž nedifthonguje před zvukem vzniklým z *c'l* v kastilštině, ale difthonguje se v dialekttech: v leon. *güeyu—oculus* v Curueña a ve střední asturštině, *güechu* ve Villaoril, *güoyo* ve Villapedre atd.; *uollo* v nářečí mirandském (El dial. leon. §§ 3 a 4, str. 145 a § 12, str. 165) a z asturského Campomanes (ayunt. Lena) *güiyu* (Krü. § 63). Také nářečí aragonské vyvíjí difthong (Yuçuf § 1, str. 277, Annuaire 1901, str. 116). Zamora a Extremadura jdou ovšem s kastilštinou, ale difthongace zasahuje ještě sever Zamory: *uollos* v Galende (Cantar, str. 144, pozn. 1).

Normální vývoj *ü* není dotčen výsledkem *c'l*. *Borujo* není z *volūculum*, nýbrž z *volūculum*.

Také v nářečích mirandském (je-li *zinollo* opravdu domorodé, Phil. Mir. § 134, pozn. 2), asturském (El dial. leon. § 8, 4, str. 160) i aragonském se *ü* mění v *o* až na Echo, kde však *pegollo* (kast. *piojo*) a starší *genollo* odporuje tvaru *chinullo* (kast. *hinojo*, Annuaire 1901, str. 112 a 117). Zamora a Extremadura se shodují s kastilštinou (Krü. § 51).

V *anutsu* z Lena v Oviedu z *annuculus* (kast. *añojo*) *u* nebylo způsobeno následujícím výsledkem latinského *c'l*, nýbrž koncovou samohláskou *u*, která působí v celém okrese lenském a allerském (východně od Lena) zvýšení *a* v *e*, *e* v *i* a *o* v *u* (El dial. leon. § 5, str. 150 n.).

Samohlásky mimo přízvuk.

29. 21. *ï*: *-iculare—ejar*, **apparicare—aparejar*, *reticulum—redejon*, *ovicula—ovejero*.

ö: *oculus—ojar*, *ojada*, *aojar*, *antojar*.

Odchylné: *torcular—*trocular—trujal*, *estrujar*.

ü: *peduculus—despiojar*.

Odchylné: **submergulare—sormogujar*, *sormormujar*.

29. 22. Lat. *ï* dává *e* jako obyčejně.

Lat. *ö* se vyvíjí dvojím způsobem: v *o* v *ojar* a odvozeninách *opoculus*, v *u* v *torcular*, jež se velmi záhy změnilo v **trocular*.

V prvním případě by bylo možno se domnívati, že *o* zůstalo podle *ojo*, ale *o* se v první slabice před *lj* rovněž nemění. — Co však souditi o *trujal*? Gröber (Archiv f. l. L. VII, str. 26) se ani nezmiňuje o *u* místo *o*. Meyer-Lübke (Rom. Gr. I, § 288), Pidal (Man. elem.² § 20, 2) i Hanssen je přičítají vlivu *cl*, což však je vyvráceno vývojem *ó* před *cl* a *lj*. — Podle slovníku Akademie se užívá *trujal* v Rioja a v jiném smyslu v Aragonsku; v Andalusii je známo toliko *truja*. V Aragonsku však je obvyklé i deminutivum *trujaleta*, a Booch-Árkossy tvrdí, že *trujal* „Oelmühle“ je rozšířeno ve Staré Kastilii. Poněvadž tedy slovo je známo s různými významy po celých Španělech, nelze asi pomýšleti na dialektický vývoj jeho a *u* patrně není dialektické. — Také to je důležité, že *u* se vyskytá i v přízvučné slabice. Nezbývá tedy než hledati vysvětlení v působení nějakého slova s *u* ve kmeni. Nebylo to snad sloveso *trudere*, **trusare*, jež zavedlo *u* do substantiva dříve, než samo odumřelo? Tato domněnka je podporována také tím, že by zároveň vysvětlila přesmyknutí *r*, které dozajista je velmi staré, starší než vývoj *rcl* k *reh* a než vývoj *cl* v non *cl*, poněvadž *cl* se vyvíjí, jako by bylo mezi samohláskami (srv. stšp. *trocha* „pěšina“ od *torquere*).

Soudě dle výsledku prototonického o před *lj* je asi správný fonetický výsledek *despiojar*, které by bylo jinak lze považovati za způsobené základním *piojo*. *Somorgujar*, *somormujar* však nabylo *u* změnou přípony *-ojar* v *-ujar*. Podobně se asi stalo v *emburujar*, *emburrujar*, *burujo* atd. proti *embrollar*, které nelze oddělití od fr. *brouiller* a ital. *imbrogliare* neznámého původu.

Souhláska + c' l.

Samohlásky přízvučné.

29. 31. ě: *cicercula*—*cicercha*.

í: **ventriscula*—*ventrecha*.

29. 32. První doklad, jediný svého druhu, (znamená hrášek) není příliš jistý: Meyer-Lübke (REW. č. 1902 s. v.) jej pokládá za majetek původně italský. Ale byly by italské affrikáty *cice-* daly španělské sykavky *cice-*? A byla by italská hrdelnice *-chia* mohla dáti *ch* ve španělštině? Obojí by bylo možno připustiti jen s podmínkou, že španělština přijala slovo čtené a nikoli slyšené. Meyer-Lübke vyslovil toto mínění patrně buď proto, že *i* prototonické z *e* není pravidelným vývojem ve španělštině, nebo proto, že *ě* není difthongováno. Ale *e* jest nahrazeno *i* ještě ve šp. *chicharo* (hrachor, cizrna), kterého se dle slovníku Akademie užívá toliko v Andalusii, port. *chicharo*, mir. *chichero* (Phil. Mir. § 127), astur. *chichu* a v port. *cizirão* z lat. *ciceronem*. Prvé pokládá autor REW. za pravidelně vyvinuté, kdežto Baist (Span. Spr., str. 901) je má za přejaté z italštiny. — Kdyby se i mohlo pomýšleti na to, že se *e* difthongovalo a že dvojhlaska zvýšila předcházející *e* v *i* (**ceciercha*,

**ciciercha*), nelze podobným způsobem vyložit *i* v portugalských slovech. Tyto obtíže by se jen částečně odklidily prostřednictvím arabským, na něž pomýšlí Meyer-Lübke (REW. č. 1900 s. v. *cicer*) (šp. port. *chicharo*, nikoli však *cizirão*).

Buď však jak buď, *nch* z *ncl* nepůsobilo na předcházející samohlásky, a poněvadž *r* je méně přístupno palatalisací než *n* před *ch*, je asi správně soudit, že nedifthongace ě nebyla způsobena následujícím *rch*.

Druhý doklad *ventrecha* dokazuje, že *ř* se vyvíjí jako obyčejně.

Samohláska + t'l.

Samohlásky přízvučné.

30. 11. ě: *vetulus*—*vejo* (*Argovejo* atd.).

Odchylné: *viejo*.

Nářečí: mir. *biello*; leon. *vieyo*; astur. *vieyu* atd.; arag. *biello*.

ö: Odchylné: *rotulus*—*ruejo*.

Nářečí: arag. *ruello*.

ü: Nářečí: *segutilum*—*segullo*.

30. 12. Soudě dle *li* a *c'l* nemělo by se *e* difthongovati ve *viejo* v kastilštině. Tvar nedifthongovaný se zachoval v místních jménech *Morgovejo* (Valderrueda) a *Argovejo* (Villayandre), obě v Leonu; v *Mogrovejo* (Camaleño) v Santanderu; *Navarveja* (Santiago del Collado) v Ávile; možná, že také *Vejo* (La Vega de la Liébana) a *Bejes* (Cillorigo-Castro), obě v Santanderu, a *Hozabejas* (Rucandio) v Burgos. Do kastilštiny přešlo *viejo* asi z nářečí, kde *l* nepřekáží difthongaci. Podrobnosti uvedu ve zvláštním článku. — Není tedy sporu mezi *viejo* a *espejo*, jenž byl různě vykládán.

Nářečí vesměs difthongují *e*: mirandské (Phil. Mir. § 49, pozn. 1. a sv. II, str. 56), leonské a asturské (El dial. leon. § 12, str. 165—6), hornoaragonské (Annuaire 1901, str. 112) a ovšem i Zamora a Extremadura (Krü. § 338).

Jako *viejo* není ani *ruejo*, *ruello* tvar v kastilštině domácí, nýbrž dialektický, jak svědčí *ll* místo *j*, a to aragonský, což uvádějí i slovníky (Akademie, Booch-Árkossy).

Segutilum je pozoruhodné nejen vývojem přízvučné samohlásky, nýbrž i vývojem t'l. Ani to ani ono nepřísluší kastilštině, která nemění t'l v *ll* ani před tímto latinské *ü* v *u*. Slovo je odborný výraz hornický (— vnější známka, že je v horách zlato), jehož neuvádí slovník Akademie, a bylo asi přejato z galického nářečí (srv. *gurgulio*—šp. *gorgojo*, galic. *gurgullo*, Elementos § 35, str. 57), nebo — sotva však — z aragonského (srv. 30. 2.), ale nikoli z leonského (srv. *pegolla*, El dial. leonés, str. 165) ani z asturského (tamtéž), ani z katalánštiny, jež všechny mění t'l v *l*, ale toliko galický *ü*^{ll} v *u*^{ll}. Tento výsledek je potvrzen i tím, že v Kastilii není zlatých ložisek.

Samohlásky mimo přízvuk.

30. 2. ě: *vejo—envejecer.*

Nářečí: mir. *belleç.*

ö: **rotulare—arrojar.*

Nářečí: arag. *arrullá.*

ú: *mutulus—mojon.*

Ve slabice mimo přízvuk se v kastilštině všechny samohlásky vyvíjejí jako obvykle.

Rovněž *e* v nářečí mirandském (Phil. Mir. II, str. 168, s. v.), kde by ovšem byl mohl působiti vliv základního slova. V horní aragonštině však *ò* dává *u* v Ansó a Echo (Annuaire 1901, str. 112).

Souhláska + t'l.

Samohlásky přízvučné.

30. 31. ě: Nářečí: **pestulum—astur. piesľu, galic. pecho.*

ú: **muttilus—mocho.*

30. 32. Románské tvary mimo kalaberské *piessulu* i substantivum **pestellum* dovoluji domněnku, že *pessulum* bylo nahrazeno tvarem **pestulum*.

Není dokladu kastilského. V astur. *piesľu* (REW. č. 6441 s. v. *pestulum*) *ľ* nezastavilo vývoje dvojhlásky. Není v jiném španělském nářečí?

Je-li správná, jak soudíme, etymologie **muttilus—mocho*, ů není zastaveno v normálním vývoji v *o* následujícím t'l ani jeho výsledky. Meyer-Lübke ovšem pomýšlí na etymologii **mutticus*, ale ů v základu latinském. „poněvadž *u* před *ch* jinak zůstává“ (REW. č. 5793, s. v. *mutt*), se mu zdá zvláštní. Odůvodníme **muttilus* ve zvláštním článku.

Samohlásky mimo přízvuk.

30. 4. ú: **muttilus—mochar, desmochar, mochuelo.*

Odchylné: *muchacho.*

Také odvozená slova od **muttilus* mají *o* mimo *muchacho*, které však je poměrně mladé. Nebrissensis (část lat.-špaň. v. *pupa, pupus*) zná toliko *mochacho*, které nyní se pokládá za zastaralé. Původ *u* je nejasný.

Samohláska + g'l.

Samohlásky přízvučné.

31. 11. e: *regula—reja, tegula—teja.*

Nářečí: mir. *teilla*; astur. *rea, tea, recha, techa.*

31. 12. Meyer-Lübke sice udává ě v REW. č. 7177, s. v., ve slově régula, avšak s tím nelze souhlasit, poněvadž ve staré frančtině by bylo musilo vzniknout *rieille a nikoli reille. Je však možno, že přejaté slovo rieule pochází od *régula, v němž ě bylo nahrazeno ě podle slovesa régere, jež v lidu nebylo obvyklé a nemohlo tedy způsobiti touž změnu také ve slově původu lidového reille.

Lat. ě se tedy vyvíjí pravidelně v e.

Také nářečí se neodchylují od kastilštiny, v. Phil. Mir. § 102, El dial. leon. § 12, str. 165—6, Krü. § 100 a 338.

Samohlásky mimo přízvuk.

31. 2. e: tēgulatum—š. tejado.

Nářečí: tēgula—odv. v Zamoře teyao, tiyao.

Podle dokladu se e prototonické mění v severozápadním cípu Zamory v i (Krü. § 338), ale poněvadž okolní místa uchovala e, je zjev zcela moderní.

Souhláska †gl.

O ng'l viz 18.

d'l.

32. ō: Nářečí: nodulus—mir. nolo.

Jediný doklad spřežky. Podle radula—šp. raja bychom čekali ĭ v mirandském nářečí, ale je možno, že základní nodus vývoj normální překazilo, a tím také o zůstalo v obvyklém tvaru.

ll.

33. 1. ě: -ellus—iello: rotella—rodilla atd.

e: stella—estrella.

í: sigillum—sello atd.

ö: collum—cuello atd.

ō: olla—olla.

ú: -úllus—ollo: caepulla—cebolla, trulla—trolla atd.

33. 2. Jak viděti, nepřekází ĭ z ll pravidelnému vývoji předcházejících samohlásek. Proto také neuvádíme dokladů z nářečí, ve kterých odchylky od kastilštiny mohly vzniknouti toliko pozdějším vývojem, ani dokladů samohlásek mimo přízvuk.

Závěry.

34. 11. Pramen španělského j a ch, t. j. l, vzniklo z lĭ, llĭ, c'l, t'l, g'l a ll(i)g^e. Přehledné tabulky ukazují, jak tento zvuk působil na předcházející samohlásku.

Samohlásky přízvučné.

Latinské samohlásky před	l̄i	ll̄i	ll(i)g ^e	c'l	t'l	g'l	ll
é				e	e ³		ie
ē	e			e		e	e
ĩ	e			e			e
ó	o ¹	o ²	o ³	o ⁴	o ⁵		ue
ō							o
ú	o			o	u ⁷		o

Poznámky: Z formálních důvodů vynechány v tomto přehledu vliv skupin souhl. c'l (v. 29. 31), souhl. + t'l (30. 3) a d'l (32).

¹ Diphthongováno však v nářečí mirandském, leonském, asturském i aragonském, nikoli však v Zamoře a Extremaduře.

² Diphthongováno v nářečí leonském, asturském.

³ Diphthong v nářečí mirandském, leonském i asturském a lze soudit, že i v aragonském.

⁴ Diphthongováno v nářečích mirandském, leonském i aragonském.

⁵ Diphthong *ie* jest patrně původu dialektického. *ie* jest rovněž v nářečích mirandském, leonském i aragonském.

⁶ Diphthong patrně rovněž dialektický. Aragonština ještě diphthonguje.

⁷ *u* asi původu galického, sotva aragonského.

34. 12.

Samohlásky mimo přízvuk.

Latinská samohláska před	l̄i	souhl. + l̄i	c'l	g'l	ll(i)g ^e	t'l
é	e ¹					e
ē				e		
ĩ	e		e			
ó	o	o ³	o		o ⁴	o ⁵
ō	o					
ú	u ²		o			o

Poznámky: Z formálních důvodů vynechán v přehledu vliv souhl. + t'l (30. 4).

¹ V nářečích leonském, mirandském a aragonském *i*, ale v jhz. astur. *é* a rovněž v Zamoře a Extremaduře.

² Toliko doklad s *u*, ač zvýšení samohlásky způsobeno následujícím *ie*. Jen v mirandském nářečí je *o* vedle *u*.

³ V aragonském nářečí (Graus) *ú* před lat. *l̄i*; *u* před *c l̄i* analogické.

⁴ V aragonském nářečí *ú* jako v leonské Astorze.

⁵ V aragonštině *u*.

34. 21. Je tedy patrné, že ze samohlásek přízvučných toliko otevřeně byly podrobeny vlivu následujícího románského výsledku, jenž dospěl

nyní ve šp. *j*, *ch*, ale že nářečí leonské a aragonské tohoto vlivu nepoznaly vůbec.

U samohlásek nepřízvučných se naopak v kastilštině neprojevuje vliv následující palatální souhlásky, za to však v nářečích leonském i aragonském se *e* měnívá v *i* a *o* v *ü*.

Příčinou těchto odchylek od obvyklého vývoje by sice před *li* mohlo býti *i*, ale nikoli před ostatními spřezkami, kde nikdy *i* nebylo a přece účinky hlásky následující jsou stejné jako účinky *li*. Proto nutno míti za to, že tyto odchylky byly zaviněny zvukem, který byl společným stupněm všech těchto latinských pramenů španělského *j*, *ch*. K témuž závěru vede i to, že *e* z lat. *e*, *i* a *o* z lat. *ü* se nemění před *li* v *i*, *u* jako před souhláskou + *i*, které ve španělštině zůstalo.

34. 22. Chronologie těchto změn je snadná.

Poněvadž *l̃* přerušilo difthongaci samohlásek otevřených, skupiny *li*, *lii*, *c'l*, *g'l*, *t'l*, už byly změněny v *l̃*, když se *e* a *o* difthongovaly, a teprve potom *l̃* dalo *ġ*. Před difthongací *e* ovšem předcházela také náhrada kvantity v kvalitu. Avšak teprve po difthongaci otevřených samohlásek a po změně *l̃* z *li*, *c'l*, *t'l* v non *l̃* atd. se latinské *ll* palatalisovalo v *l̃*.

Delší byla cesta, kterou prošlo *colligere*, než nabylo svého pozdějšího tvaru ve španělštině, jako o tom svrchu v 28. 22 bylo pojednáno. Je tedy chronologický obraz vývoje samohlásek před *l̃* tento:

$$\begin{array}{l}
 i g^e = j \quad | \quad ll_i j \quad | \quad o \quad ll_j \quad | \quad \dot{l} \\
 \quad \quad \quad | \quad e^{voc.} = i \quad | \quad li = \dot{l} \\
 \quad \quad \quad | \quad lii = \dot{l} \\
 \quad \quad \quad | \quad c'l = \dot{l} \\
 \quad \quad \quad | \quad t'l = \dot{l} \\
 \quad \quad \quad | \quad g'l = \dot{l} \\
 \quad \quad \quad | \quad é = e
 \end{array}
 \quad \left. \begin{array}{l}
 \acute{e}, \acute{o} - \text{non } e, o \\
 l = \text{non } \dot{l} \quad || \quad li = \dot{l} \\
 \acute{e}, \acute{o} \text{ difth.}
 \end{array} \right\}$$

KAPITOLA VI.

4. Prameny španělského *i* po samohlásce.

et.

Samohláska + et.

Samohlásky přízvučné.

35. 11. ě: affectus—stšp. *afecho*, despectus—*despecho*, lectus—*lecho*, pectus—*pecho*, profectus—*provecho*, catalectus—*cadalecho*; pecten—*peine*.

Nářečí: leon. (i v Zamore a Extremaduře) *pecho*; mir. *peito*.

e: *derectus—derecho*, *lectum—techo*, *collecta—cosecha*.

Nářečí: mir. *dereito*; Zamora a Extremadura: *derecha*; astur. *collecha*; arag. *dreito*, *dreto* (Bielsa).

ī: *filictum—helecho*, *indictum—endecha*, *strictus—estrecho*, *vindicta—vendecha*.

Nářečí: záp. astur. *estreta*.

o: *biscoctus—biscocho*, *octo—ocho*, *recoctus—recocho*, *noctem—noche*.

Nářečí: mir. *nuite*, *uito*; Zamora a Extremadura: *noche*, *ocho*; leon. *nueche*, *nueiti*, *nuoite*; arag. *cucito*, *cueto*, *nueit*, *nuet*.

u: *conductus—conducho*, *lucta—lucha*, *tructa—trucha*.

Nářečí: arag. *adueyto*.

35. 12. Lat. e se nedifthongovalo před kastilským výsledkem latinského et.

Také ve všech nářečích zabránilo *it* difthongaci e, jak ukazují uvedené i jiné doklady leonské (Phil. Mir. II, §§ 49, 99; Krü. § 100; El dial. leon. § 5, str. 146).

Lat. ē, ī se vyvíjejí stejně jako jinde v kastilštině i nářečích (Phil. Mir. II, str. 182, s. v., Krü. § 90, Annuaire 1901, str. 115).

Také ō bylo zastaveno ve vývoji v kastilštině.

Ale staré nářečí leonské znalo *duecho*, jehož jiná forma je *doécho*, jež uvádí Booch-Árkossy. Meyer-Lübke (REW. č. 2712, s. v. *doctus*) se domnívá, že je právě tak nesnadno vztahovati *duecho* k *doctus* jako k *ductus*, ale zdá se, že nepomyslel při tom na *cuecho*, zaznamenané, ovšem jako zastaralé, Booch-Árkossym (s. v.), jež mohlo vzniknouti jen z *cōctus*. Ostatně našel Menéndez Pidal právě tento tvar *duecho* u Lucas Fernandesa (16. st.) (El dial. leon. § 4, str. 145) a cituje hojně doklady difthongovaných *o* před *it* také z různých krajů nynějšího nářečí leonského. Nesouhlasíme tu ovšem se Staařem (Etude, str. 207), že leonské nářečí v těchto případech mylně nahradilo své původní *o* difthongem *uo*, *ue*, který se obyčejně střídal s leonským *o*; nedomníváme se totiž jako Staař, že leonština původně otevřené samohlásky zachovávala a že difthongace byla do ní zavlečena z kastilštiny. Neboť domnívá-li se Gessner a Morel-Fatio, že se *e* difthonguje v leonštině častěji než *o* (Etude, str. 189), jak by se vysvětlilo, že právě *e* před *it* se nedifthonguje nikdy — aspoň jsem se marně pídil po dokladech — kdežto *o*, které prý se vůbec difthonguje méně často, přece jen se před *it* pravidelně mění v *uo*, *ue*! — Vedle toho by se musilo míti za to, že také do aragonského nářečí se difthong rozšířil až z kastilštiny, poněvadž se také tam *o* difthonguje před souhláskami, před nimiž se v kastilštině nedifthonguje. Což sotva kdo připustí. A je zvláštní, že se také v aragonském nářečí jako v leonském setkáváme s difthongací *o* před *it*,

ale nikoli s difthongací *e*. Proto tedy pokládáme *cuecho*, *duecho*, *nuoite* atd. za původní — nikoli importované — správné tvary leonské.

V nářečí mirandském *octo*, *noctem* dávají *uito*, *nuite* (Phil. Mir. II, § 142 *j*, str. 287). Patrně tedy z něho nebo z nářečí některého sousedního, kde *-óct-* se vyvíjí rovněž v *-uit-*, přešlo do spisovného jazyka *cuíta*, jež žije vedle *coito*. Rovněž některé sousední krajině, v níž se však *it* mění v *ch*, náleží *ducho*—*dóctus* řeči spisovné. Salvioni (Ro. 1902, str. 252) tvrdí ovšem, že *ducho* je pokračování starého *duecho* z *ductus*. Baist v Jahresbericht VIII, I 201 však poznamenává, že *duecho* je doloženo jedinkrát u Bercea a že tvar náležitý je *ducho* (Span. Spr. § 23); *duecho* je podle Baista obvyklé toliko v asturštině a leonštině mimo východní území její. Baist vyslovuje pochybnost, není-li *duecho* Berceovo chyba tisku. Ale domněnka Salvioniho i pochybnosti Baistovy jsou vyvráceny doloženým *cuecho*.

V portugalštině je toliko *oi*: *coite*, *noite*, *adoito*—*edoctum* atd.

Lat. *ū* v *ductus* dalo *u* v *ducho* zajisté před následujícím *i* jako v *multus*—*mucho*. V aragonském *adueyto* (citováno v Cantar, str. 150, pozn. 2) zajisté teprve z *uy* utvořilo se *uey* jako původní *fruito* se změnilo ve starém nářečí hornoaragonském ve *frueyto* (Cantar II, § 10). — Galické nářečí má, jako v podobných případech, *oi* místo portugalského a kastilského *u*: *condoito* (Elementos § 32, 3 a, str. 49). Udává-li REW. č. 2128 s. v. *conductum* ve staré portugalštině vůbec obvyklé *condoito*, jež je také v Beře, bude to asi tvar galický.

Samohlásky mimo přízvuk.

35. 21. *ě*: *confectare*—*cobechar*, *despectare*—*despechar*, *jectare*—*echar*, **lectrinum*—*letril*, *pectinare*—*peinar* atd. Nářečí: Villarino (Zamora) *ichao*; leon. *ychar*; sectorius—astur. *seçoriu*; arag. *itose* = kastil. *echose*; navarro-arag. *itare*, hornoarag. *chitá*, *itaba*.

Odchylné: *lectus*—*lichera*, *jectare*—*jitar*.

ē: *arrectus*—*arrechar*.

Nářečí: astur. *dereiturero*.

ī: *filictum*—*helechal*, *strictura*—*estrechura*, *estreachar*.

ó: *coctare*—*cocharse*, *coctura*—*cochura*, *octavus*—*ochavo*, *octobrius*—*ochubre*, *octoginta*—*ochenta*, *pernoctare*—*pernochar*.

Nářečí: mir. *outabo*, *uitabo*; astur. *uchau*; arag. *vitanta*.

35. 22. Lat. *ē* dává *e* před *it* v první slabice.

Meyer-Lübke (REW. č. 4965 s. v. *lectus*) pokládá *lichera*, vlněná pokrývka na postel, za pravidelné, ačkoli slovníky, třeba neurčitě („en algunas partes“, podle slovníku Akademie, s. v., i jiných) naznačují, že není obecné. Bude patrně pocházeti z kraje, který vynikal hotovením vlněných pokrývek. Podle Regela, Landeskunde, str. 136, by to bylo

Valencia a Murcia, ale poměry průmyslové nynější mohou býti jiné než ty, které daly podnět k přijetí *lichera*. Aragonie by nebyla v té příčině na posledním místě, neboť tam právě jest podle slovníku Akademie odvozené *lecheron*, „plenky flanelové nebo z jiné vlněné tkaniny, do nichž se zavíjejí děti hned po narození“. Také *i* ukazuje, nejenom význam, do téhož kraje. Ovšem zná také Santander změnu *e* z *ai* v *i*, *lichon*—*lechon* (Dial. castellanos, str. 10, § 27) a tím spíše zajisté *i* *ei* z *e* - *et* v *i*. Dlužno však připomenouti, že starší španělština měla tvar náležitý *lichera*, nosítka, máry; zděný nebo prkenný podklad pro lafetu děla (Akademie, s. v.). — *Jitar* odkazují samy slovníky do Aragonie.

Z nářečí mimo Aragonii (Yuçuf § 6; Annuaire 1898, str. 89 a 1901, str. 110; Cantar I, II § 24) má část Zamory *i* (Krü. § 155) a nářečí leonské (El dial. leon. § 8, 4, str. 161).

Stejný výsledek dává lat. *ē*, *ī*.

Lat. *ō* v kastilštině trvá jako *o*, ale v asturském (Vocabulario, s. v.) i aragonském nářečí (Yuçuf § 6, str. 279) se mění v *u*. Mir. *u* může býti podmíněno přízvučným *uito*, *ou* býti původu učeného (Phil. Mir. § 190). *Coitar*, *cuitar* (Booch-Árkossy, s. v.) jest ovšem dialektické.

V protonické slabice se rovněž střídá *o* s *u*: *acocharse*, *acoitar*, *acuitar*, ale možná, že tu působilo slovo základní.

lt.

Samohlásky přízvučné.

36. 11. *ú*: multum *mucho*, *muy*, pultem *puches*, vultur—*buitre*
Nářečí: Všechna nářečí *u* mimo Benasque (v Hor. Aragonii): *molto*.

36. 12. Zabýváme se spřezkou lt toliko po *u*, kdy se vyvíjí jako *ct*.
Lat. *ú* se mění v *u* před *i*.

Stejný jest vývoj v nářečích (Phil. Mir. § 62; Krü. § 89; El dial. leon. § 9, str. 163, § 12, 3, str. 167). V aragonském sice je rovněž pravidelné *u* (Yuçuf § 6, str. 279; Annuaire 1901, str. 110, 111, 112, 115; Cantar I, II, §§ 10, 361 b), ale v hornoaragonském Benasque lt zůstalo a s ním také *o*: *molto* (Annuaire 1901, str. 116).

Také galické nářečí má *o*: *moito*, *coito* (Elementos § 32, 2), avšak z vulturem vzniká mod. gal. *vutre*, *vuntre*, ač nářečí staré mělo *voitore*. Totéž kolísání mezi *coito* a *cuito* (Elementos, na uv. místě). Jsou to snad místní rozdíly, či výsledky vlivu cizího, kastilského? Nesluší však pustiti z mysli, že také latinské *u* je změněno v *o* v tomto nářečí: *fructa*—*troita* (Elementos, str. 170, s. v.) *fructum*—*froito* (§ 32, 3, str. 49), *exsuctum*—*enjoito* (str. 165, s. v.).

Je v *bueytre*, jež zaznamenává Nebrissensis, *uey* výsledek vývoje fláskového nerušeného, či lidová etymologie (*buey*)? Soudě podle tvarů *frueyto*, *adueyto*, *cueyda* atd. spíše vývoj hláskový (v. 35. 12).

Samohlásky mimo přízvuk.

36. 21. u: auscultare—*ascuchar*; cultellus—*cuchillo*.

Odchylné: vulturnus—*bochorno*, culter—*cotral*.

Nářečí: *u* mimo Fermoselle (Zamora): *cochillo*; nářečí vizcajské: culter—*cotral* (?).

36. 22. Spisovný jazyk podává dvě podoby téže skupiny: *u* v *cuchillo*, *buitron*, *buitrero*, *puchera*, -o a *o* v *cotral*, *bochorno*. Booch-Árkossy uvádí i jiné tvary: *cochillo*, *cochiello* (zastaralé), *cuital* místo *cotral*, *buchorno* a přid. jméno *coital* „pln námahy a starostí“, které je patrně předchůdce tvaru *cotral*, *cuital*; posléze podstatné jméno *boitrino* (zastaralé) „druh sítě na ryby“.

Z nářečí jest *u* v Zamore a Extremaduře (Krü. § 76 a 254), v mirandštině (Phil. Mir. II, str. 216, s. v. *scuitar*), v leonštině (El dial. leon. § 12, 3, str. 167), navarrštině (REW. č. 2382) i aragonštině (Yuçuf § 6, str. 279, Annuaire 1901, str. 110), *u* však trvá v hornoaragonském nářečí i před zachovaným *lt* v Benasque *escultá* (Annuaire 1901, str. 116). Toliko jihozápadní cíp Zamory, Fermoselle, má *o* (Krü. § 76), a je-li správné udání Mugicovo (Dial. castellanos, str. 46, § 28), také nářečí vizcajské, v němž *cotral* jest podporováno také *o* v *coitao*; potom bychom položili spíše na východ nářečí asturského také *cochiella*, jež znamená Vocabulario (s. v.), jediný to doklad s *o* proti četným s *u* v tomto nářečí; srv. s. v. *cuchar*—*cultare*, jež není v REW. č. 2380, s. v.; *cuital*, *cutral*, *buitron*, *butron*.

Je tudíž pravděpodobno, že *bochorno* (jehož Nebrissensis asi nezná, poněvadž překládá latinské vulturnus „Por el viento donde nace el sol en el invierno“) a *cotral* pronikly do řeči spisovné nejspíše ze severu a nahradily domácí *cuital* a *buchorno*. Také dialektický původ odborného slova *boitrino* je nepochybný.

V portugalštině se rovněž *ü* před *it* mění v *u*. Za to však v nářečí galickém jest *coitelo*, *escoitar* (Elementos § 32, 2), ale také zde asi jest *oi* druhotné místo původního *ui* (srv. o témž nářečí 36, 12).

Samohláska + x.

Samohlásky přízvučné.

37. 11. ě: exit—stšp. *exe*, sex—*seis*.

Odchylné: nexa—*nesga*.

Nářečí: mir., arag., Zamora a Extremadura: *seis*; leon.

3. sg. *yex*, *exe*, 3. pl. *yexen*, *exen*; arag.: konj. 3. sg. *esca*.

ĩ: ad vix—*abes*.

ó: aloxinum—*alosna*, coxa—stšp. *coxa*, [proximus—*prójimo*, toxicum—*tósigo*, *tojo*].

Nářečí: Zamora, Extremadura: *coja*.

u: [buxus—*boj*].

37. 12. *i* z *x*, ať zůstalo či nikoli, zabránilo difthongaci *e*. Z *nexa* nemohlo vzniknouti *nesga*, jak se domníval Diez, Wb., str. 472, s. v. I kdyby se byla metathesa mohla provésti, bylo by se to musilo stát přede změnou *x* v *iss*, ale 1. v té době nebylo ještě *e* difthongováno, takže bychom očekávali **niesga*; 2. proč by se bylo *x* přesulo v *sg* a ne v *se*, které nebylo tak řídké jako *x* nebo *sg*?

Zvláštní jest vývoj *e* v nářečích. Číslovka *seis* neukazuje nikde difthong *ie* (Phil. Mir. § 49, Annuaire 1901, str. 113, Krü. § 100), ale difthongováno jest někdy *e* ve slovese leonském (Conjug. leon., str. 29, Etude § 34), nikoli aragonském (Conjug. arag., str. 15). K rozdílu tomuto, na nějž upozornil Menéndez Pidal v El dial. leon. § 3, 5, str. 146, se vrátíme v závěrech.

Lat. *i* se mění v *e* jako jinde. Ovšem jediný doklad *abes* není zcela jasný. Proč se *ei* zjednodušilo v *e*, když v *seis*, jehož podmínky se zdají býti totožné, se udrželo? Snad jen *ei* se monofthonguje a nikoli *ei*? Jak však srovnati s tím změnu *ai—ei—e*, kde *e* bylo původně jistě otevřené! Či snad povaha adverbia usnadnila ztrátu *i*? Také v nepřizvučné slabice v *sesenta—sexaginta* se *ei* redukovalo v *e*. Nemluvíme ovšem o *myxa*, jež nelze pokládati za etymon šp. *mecha*.

Nesnadná jsou slova se skupinou -óx-. Gröber (Archiv f. l. L. VI, 383) nezná stšp. *coxa*, port. *coxa*, šp. *cuja*, které Meyer-Lübke odvozuje (REW. č. 2292, s. v.) z *cóxa*. Naproti tomu neuvádí REW. *coxus*, jež dalo ve španělštině *cojo*, v portugalštině *coxo* a v katalánštině *coiv*, kulhavý, avšak u něhož Gröber neudává kvantitu samohlásky přízvučné (Archiv f. l. L. I, 555 s. v.), již Menéndez Pidal pokládá za krátkou. — Z *toxicum* vzniklo šp. *tósiigo*, port. *tóxiigo* „jed“, a ve smyslu keře šp. *toxo*, *tojo* „jalovec“, jemuž odpovídá v asturštině *toxu* „arbusto espinoso perteneciente á las plantas genisteas“ (Vocabulario s. v.). REW. č. 8818 vidí ovšem dobře nesnáze formální. — Gröber má za pravidelně vyvinuté šp. *próximo* z *proximus*, ale ne port. *próximo*, kat. *proxim* (Archiv f. l. L. IV, 450, s. v.). Konečně *aloxinum* dalo šp. *alósna* (Booch-Árkossy má *alósma*), které bylo přejato do portugalštiny jako *losna* dle REW. č. 377 s. v. Šp. *aloja* je dle Meyer-Lübka přejato z valenc. *aloixa*.

Ale mezi příklady na *x* nepatří *cuja* „kožený pytel“, jež nevzniklo z *cóxa*, jak navrhl Baist a přijal i Meyer-Lübke (REW. č. 2292, s. v.), aniž vysvětlili nepravidelný vývoj *ó* v *u*, nýbrž z *cullea*, doloženého jako neutrum u Isidora. *Próximo* je učené, jak viděti ze srovnání s *alósna*, které však samo není asi domácí, nemajíc stopy po *i* z *x*. — *Tojo* by bylo zvláštní z *toxicum*, poněvadž španělština zachovává proparoxytona anebo vysouvá slabiku posttonickou. Mohlo by ovšem být učené nebo přejaté. — Šp. *tósiigo*, port. *tóxiigo* jsou učená (jak ostatně uvádí nyní REW. č. 8818). Ve španělštině by *is - c, g* nepřekáželo vysutí *i* právě tak, jako nepřekáželo v *persicum—piesco*; a také změna *x* v *s* je nepravidelná.

Zbývá tedy jen *coja*, které dostatečně dokazuje, že se o před *is* z *x* nediffthongovalo.

V Zamore a Extremaduře se ovšem o rovněž nediffthonguje (Krü. § 100). Gröber (Archiv f. l. L. III, 508) odvozuje šp. *flojo*, port. *frouxo* z fluxus, s čímž ovšem nesouhlasí Meyer-Lübke. Nejsou tato slova přejata z frančtiny, když se ve *floche ch* změnilo v prosté *s*, ale dříve než šp. *x* (š) přešlo v *j*? Nebrissensis, který činí ještě rozdíl mezi *j* a *x*, zaznamenává *floxv*, což by tedy nesvědčilo proti francouzskému původu.

Boj je přejato z katalánštiny.

Samohlásky mimo přízvuk.

37. 21. ě: sexaginta—*sesenta*, texere—*tejer*.

Nářečí: Zamora a Extremadura: *tejedor*; mir. *sessenta*; arag. *sixanta* atd.

í: lixivia—*lejía*.

ó: [proximanus—*prosmano*].

u: uxór—sš. *uxor*.

37. 22. Lat. *e* se vyvíjí obvyklým způsobem. Šp. *vejar* je zajisté učené, ale dříve přejaté než *reflexion* a *j.*, a *políza* proniklo z italštiny (REW. č. 528 s. v. apodeixis).

Také v mirandštině (Phil. Mir. I, § 189), leonštině (Krü. § 51, Étude § 34) trvá *e*, ale nikoli v nářečí aragonském, jež má *i* (Cantar I, II, § 36, 4).

Lat. *i* se mění v *e*. *Rijar* je patrně přejato z latiny před změnou šp. *x* v *j*.

Je-li *prosmano* opravdu domácí, o prototonické by se neměnilo před *iss*. Je však asi z prov. *prosmán* (Levy, s. v.).

Stšp. *uxor* není asi lidové: nejobyčejnější slovo je *mujer* nyní, jako bylo už za dob Nebrissensových, který onoho neuvádí. Ovšem REW. č. 9106 je má za lidové.

ls.

Samohlásky mimo přízvuk.

38. ů: pulsare—*pujar*.

Spřežka ls dává jako *x is* a dále nšp. *j*.

Lat. *ŭ* se mění v *u* před *is*, tedy jako při ult—*uít*.

Subst. *puja* je utvořeno od slovesa, *u* tedy může sice býti pravidelný výsledek u před *is*, může však také pocházeti z tvarů, kde kmen slovesný byl nepřízvučný.

si.

Samohlásky přízvučné.

39. 11. ě: ceresea—*cereza* (z ě?).

Nářečí: mir. *cereijsa*.

i: cerevisia—*cereza*.

Odchylné: artemisia *altamiza* atd.; camisa—*camisa*.

39. 12. Osud *e* je nejistý: neboť *cereza* mohlo vzniknouti jak z *ce-resea* tak z *cerasea*. Ovšem katal. *cereia* svědčí pro ono.

Není dokladu na *e*, i kdybychom připustili, že *carchesion* dalo vznik *carcaj*, jež zřejmě není domácí.

Lat. *i* se mění v *e* podle *cerveza*. Ostatní slova, *altamiza* vedle *altamisa*, *artamisa* (slovník Akademie), *artemisa* (Nebrissensis, část šp.-latinská, s. v.) a *camisa* nejsou domorodá, ač *i* zmizelo.

Samohlásky mimo přízvuk.

39. 21. *ě*: Nářečí: astur. **laesiare—lijado*.
e: *prehensio—preson*.

39. 22. Jediným dokladem, třeba pochybným, *si* může býti *preson*, poněvadž *lijar* náleží nářečí santanderskému, jak ukazuje slovník Akademie (s. v.), v němž *si* dává *š* (Dial. castellanos, str. 21, § 83), jak se zdá; *teson* není pak z lat. *tensio*, nýbrž je odvozeno prostě příponou *-on* od *tesar*; a rovněž *tuson* nelze odvozovati od *tensionem*, nýbrž od slovesa *tusar*, jak se pokusíme ukázat.

Lat. *e* zůstává před *si*. Meyer-Lübke (Rom. Gr. I, § 511) pokládá *preson* v Cidu za pravidelný výsledek *prehensio*, ale v REW. č. 6737 s. v. *prehensio* uvádí šp. *prision*, port. *prisão* bez poznámky, asi podle Baista (Span. Spr. § 33) a nehledě k *preson*. Práví výslovně v REW. č. 1679, s. v. *carcer*, že toto slovo „není snad všude lidové, poněvadž vlastní románské slovo je *prehensio*“. Ale soudě dle výsledku *si* v portugalštině jest *prision* učené. *Preson* mohlo býti utvořeno od *presar* příponou *-on*.

ssi.

Samohlásky přízvučné.

39. 3. *ů*: *russeus—rojo*.

Výsledek *ssi* není pochybný, ač Hanssen (Span. Gr. § 19, 1) odvozuje *rojo* z *russum*.

Lat. *ů* se vyvíjelo v *o* jako obvykle.

Souhláska *-si*.

39. 4. *ě*: **bersium—stšp. brizo*.

Příklad velmi pochybný. Meyer-Lübke připouští v REW. č. 1051 s. v. ještě **bercium* anebo **bertium*, což by se lépe shodovalo se španělštinou a s portugalským *breço*. — Také kvalita samohlásky přízvučné není jista. Lotr. *bye* žádá asi *e*. Potom by *brizo* bylo podobné vývojem *e* podstatnému jménu *avispa*. Nebylo by tedy *i* způsobeno *i* následující slabiky.

Samohláska - rj.

Samohlásky přízvučné.

40. 11. é: materia—*madera*; Valeria—*Valera*.

Nářečí: mir. *madeira*; Zamora a Extremadura: *madera*.

ó: corium—*cuero*; storea—*estera*.

Nářečí: mir. *cuero*; Zamora a Extremadura *cuero*, ale Villarino tras la Sierra *cueiro*; záp. astur. *coiro* a *cueyro*.

ō: lavatorium—*lavadero*, siccatorius—*secadero*.

Nářečí: messōria—záp. ast. *mesoria*, střed. a vých. astur. sectorius—*seçoriu*.

Odchylné: versoria—*basura*.

u: augurium *agüero*.

40. 121. Lat. *ę* se před rj nedifthonguje, jak ukazuje vedle *madera* i vlastní jméno *Valera de Arriba*, Cuenca, atd. (Noms de lieux, str. 274). Zdrželo je však od obvyklého vývoje *i* následující slabiky (rj) či *i* slabiky stejné (t. j. po změně rj v *ir*)? Některé okolnosti nasvědčují tomu, že druhá alternativa je správná.

Otevřené samohlásky se zavřely před latinskou spřežkou cons. *-i*, která zachovala *i* na původním místě také ve španělštině, ale zavřené samohlásky se za stejných podmínek změnilly až v *i* a *u*. Zvýšení otevřených samohlásek je tedy současné se zvýšením samohlásek zavřených nebo pozdější. *Cirio*—*cereum* sice zachovalo hiatové *i* na místě latinském, ale zvýšilo zároveň předcházející samohlásku. Zvyšovalo se tedy *ę*, když už rj se neměnilo v *ir*, proto *ę* ještě nemohlo podlehnouti vlivu *i* v rj, měnic se v non *ę*, nýbrž rj dalo *ir* a pak teprve *ę*—non *ę*. To jest potvrzeno i vývojem *cerevisia*—*cerveza*: v s_i se hiatové *i* má právě tak jako v rj; *sabueso*—*agüero*, *queso*—*caseus*, *-ero*—*-arius*, takže můžeme připustiti, že se s_i a rj přesmyklo v *is* a *ir* v touz dobu. Poněvadž *cerevisia* nedalo **cerviza*, mohlo se zvýšení předcházejícího *i* provésti až po přesmyknutí s_i v *is* a tím spíše ovšem zvýšení *ę*, které jest aspoň současné, možná však pozdější než zvýšení *i*, *ę* v *i*.

Tedy *ę* slova *madera* zůstalo nedifthongováno nikoli působením rj, nýbrž působením *i*, které už se připojilo bezprostředně k samohlásce přízvučné. — Šp. *tempero* odvozuje REW. č. 8628 spíše od *temperare* než od **temperium*.

V nářečích je vývoj týž jako v kastilštině (Phil. Mir. I, § 49, Krü. § 100).

40. 122. Který byl vývoj skupiny ōrj? Jest *ue* výsledkem hiatového *i*, které se přesmyklo a spojilo se samohláskou přízvučnou v *oi* obdobně jako *salmuria* dalo *salmuera*, či prostě výsledkem difthongace ō v *ue*, k němuž se sice rovněž přesmyklo *i*, ale později za redukce *ei* v *e* splýnulo i tu s předcházející prostřední částí trifthongu *uei* v difthong *ue*? Jestliže vývoj *o* byl obdobný s vývojem *ę*, potom by první domněnka byla správná. Pro ni svědčí i tyto jiné okolnosti.

Hiatové *i*, které zůstalo na svém místě, zabránilo, jak jsme viděli, difthongací *ó*, v. 2. 1. Také *i*, které vzniklo za přízvuknou samohláskou z *ct*, *x*, účinkuje na *ó* stejným způsobem. Proto by se bylo *ó* mohlo difthongovati jedině tenkrát, jestliže se přesmyklo *ri* v *ir* dříve, než hiatové *i* z původního svého místa způsobilo zvýšení předcházející samohlásky, ale zároveň přesmyklo-li se, až když *i* téže slabiky (v *ct*—*it* atd.) přestalo působiti na předcházející samohlásku. Tento chronologický poměr jest naznačen řadou:

$$1. \quad \begin{array}{l} ct - \overset{i}{it} \\ x - \overset{i}{is} \end{array} \left\| \begin{array}{l} \phi^i - non \phi^i \quad \phi \text{ difth.} \\ ri = ir \quad \phi^{suhl.} - i - non \phi \end{array} \right.$$

Viděli jsme však právě, že *é* v *materia* nebylo zastaveno ve vývoji původním *ri*, nýbrž *ir*, a že výsledek tohoto vývoje byl stejný jako v *lectus*—*lecho*, což dokazuje, že také povaha *i* v *it* z *ct* i v *ir* z *ri* byla stejná. Vyvíjelo se tedy *materia* k *madera* takto:

$$2. \quad \begin{array}{l} ct = \overset{i}{it} \\ ri = ir \end{array} \left\| \begin{array}{l} \epsilon^i = non \epsilon^i \quad \epsilon \text{ difth.} \end{array} \right.$$

Zároveň však *cereus*—*cirio* dokazuje, že zvýšení *é* v *i* nastalo až po změně *ri* v *ir*, a spojíme-li tento poznatek s předcházející řadou 2., dostaneme posloupnost:

$$3. \quad \begin{array}{l} ct = \overset{i}{it} \\ ri = ir \end{array} \left\| \begin{array}{l} \epsilon^i = non \epsilon^i \quad \epsilon \text{ difth.} \\ \phi^{ri} = i \end{array} \right.$$

Neurčený poměr mezi *ct*—*it* a *ri*—*ir* v 2. a 3. řadě je přesněji určen v řadě 1. Společný člen řady 1., 2. a 3. *ri*—*ir* dovoluje je spojití v jedinou:

$$4. \quad \begin{array}{l} ct - \overset{i}{it} \\ x = \overset{i}{is} \end{array} \left\| \begin{array}{l} \phi^i - non \phi^i \quad \phi \text{ difth.} \\ ri = ir \end{array} \right. \left\| \begin{array}{l} \epsilon^{ri} = i \\ \epsilon^i - non \epsilon \quad \epsilon \text{ difth.} \\ \phi^{suhl.} - i - non \phi \end{array} \right.$$

Jak viděti, bylo by se musilo *ó* difthongovati mnohem dříve než *é*, což samo sebou by bylo zvláštní. Aspoň francouzské *friente* proti *comte* žádá opačný vývoj. Mnohem závažnější však jest chronologický poměr zvýšení *ó* před *i* bezprostředně následujícím a před *i* následující slabiky. Kdyby bylo *ue* v *cuero* vzniklo difthongací *ó*, byla by dvojhláska musila býti už značně pokročilá, tak aby nemohla býti ve vývoji zastavena, když se *i* spřežky *ri* dostalo před souhlásku (*ir*). Ale zvýšení *ó* před souhl.—*i* by podle předpokladů bylo ještě pozdější než změna *ri* v *ir*, a difthongace *ó* by tedy byla ještě pokročilejší než v době, kdy se z *ri* stalo *ir*. Je však pravděpodobno, že by pokročilejší dvojhláska byla mohla býti ve vývoji zastavena hiatovým *i* následující slabiky, když nemohla býti zastavena už na stupni méně vyvinutém před *i* téže slabiky?

Proto tedy máme za pravděpodobnější, že *ue* vzniklo z nedifthongovaného *ó* a z *i* hned za ním následujícího jako *ue* v *agüero*, *tisuera* atd. Cituje-li Menéndez Pidal (Man. elem.², 53, 2) *cueiro*, jež prý je kastilské, bylo by záhodno zvědět, který autor tohoto tvaru užil. Neboť mohlo vzniknouti v krajině, kde *i* nepřekáží difthongaci *o*.

Proti Zaunerovi (Elementarbuch, § 33 C) a Hanssenovi (Span. Gr. § 9, 1) soudí Menéndez Pidal (Man. elem.², § 13, 3) a Leite de Vasconcellos (Phil. Mir. § 59, pozn. 2), že se *o* difthongovalo, a k těmto se přidává Krüger (§ 105). Leite odůvodňuje své mínění rozdílem mezi *ocho* a *cuero*, poněvadž prý *i* za *o* překazilo difthongaci. Ale rozdíl se vysvětlí snadno tím, že *i* v *it* zmizelo dříve, než se *i* po *o* změnilo v *e*.

Z nářečí doklady neúplné. Mir. mění *o* v *u* (Phil. Mir. § 59), část leonského nářečí (Villarino tras la Sierra v Zamoře a Santa Olaya v Oviedu) difthonguje (Krü. §§ 60 a 105, El dial. leon. § 4, 3, str. 150), část zachovává *oi* nebo (v Zamoře a Extremaduře) jde s kastilštinou (na uv. místech).

40. 123. Lat. *o* a *ü* dávají *ue* jako *ü* + *ri*. Ale kterou cestou došla dvojhhláska tohoto výsledku? Portugalština a španělské dialekty, které zachovávají *oi* nezměněné, dokazují, že *oi* z *ori*, *üri* jest mladší než difthong z *-uct-*, *-ult-*: neboť bychom jinak byli měli **aquiuro* právě tak jako *muyto*. Zbývají tedy jen dvě možnosti: buď *ori* dalo *uri* před *i* skupiny *ri* a toto *uri* se vyvíjelo jako původní *uri*; nebo se *i* spojilo s předcházející samohláskou v dvojhhlásku už před zvýšením a tato dvojhhláska dala postupně *oi—oe—ue*. První možnost však je neslučitelná s tím, že svrchu zmíněné dialekty mají *oi* a nikoli *ui*: musilo by se předpokládati, že po zvýšení *ori* v *uri*, jež náleží toliko kastilštině, došlo k metathesi, jež, ač byla mladší, se rozšířila na území mnohem rozsáhlejším (všechny dialekty španělské i portugalské) než zvýšení. A vedle toho se zvýšení před *i* následující slabiky provedlo ve španělštině i v portugalštině, jak jsme viděli, čímž tedy je zaručen vývoj *oi—oe—ue*.

Patrně náhradou přípony *-uera* příponou *-ura* se vysvětlí *basura*.

Z nářečí — pokud známe doklady — zůstává *oi* v západní asturštině, ve střední a východní však z *oir* se stává *ori* (El dial. leon. § 4, 3).

Samohlásky mimo přízvuk.

4). 21. *ē*: *cereola—ciruela*.

ó: *coriamen—corambre*.

Odchylné: *coriandrum—culantro*.

Nářečí: st. leon. *coriamne*.

ō: Odchylné: **putorius—turon*.

40. 22. V *ciruela* vzniklo *i* nikoli před hiatovým *i*, nýbrž před *u* následující dvojhhlásky *ue*, jak ukazuje *variola—viruela*.

Baist (Span. Spr. § 36, str. 895) odvozuje *corambre* z **coramen*, dovolává se *-tōrius—duero*, *augurium—agüero*, *salmuria—sal-*

muera. Ale ve všech těchto dokladech je *ri* po samohláске přízvukné a mohlo se vyvinouti jinak než před ní. Slovo je jisté už útvaru latinského a proto se mohlo odvoditi toliko od *corium*, jehož všechny latinské odvozeniny mají *-i-* právě tak jako jazyky románské (srv. mimo příklady zaznamenané v REW, č. 2231 s. v. ještě katal. *cuyram*, jež uvádí Labernia i Vogel s. v.) — o tedy zůstalo před *ri* v první slabice.

Dictionnaire général pokládá francouzský tvar *cuirasse*, odpovídající šp. *coraza*, za přejatý snad z itaštiny, a Meyer-Lübke (REW, č. 2233, s. v. *corium*) mluví přímo, že všechny jazyky románské jsou při tomto slově dlužníky severní itaštiny. Formálních důvodů pro to ve španělštině není.

Culantro z *coriandrum* se vyvinulo jinak než *o* v *corambre*, a Menéndez Pidal (Man. elem.², § 29, 2) přičítá *u* působení *i* v následující slabice. Otázka není snadná. Zvýšení se neprovedlo před změnou *ri* v *ir*: *variola—viruela* zaručuje postup:

$$ri \rightarrow ir \text{ " } ai = ei \quad ei = \acute{e} \text{ " } \acute{o}^{ue} \quad i \\ \acute{o} = ue \quad |$$

tedy že *i* bylo způsobeno *ue*. Proto nelze viděti v *i* příčinu *u* v *culantro*. Meyer-Lübke (REW, č. 2232, s. v.) nepochybuje, že slovo je lidové, což se nám nezdá právě jisté pro vývoj *ri*. Jestliže bylo slovo přejato po změně *ri* v *ir*, musilo se to státi před dovršením difthongace *e* v *ie*, neboť po této době skupina *ri* nebyla už řídká a nebylo by pochopitelné, proč *i* by bylo zmizelo. Difthong *ie* zvyšuje sice předcházející samohlásku, ale zvyšovalo ji už *i* také před touto dobou? Možno se domnívati, že v krátké době po sobě se zvýšilo *ó* před *i*, dále že *i* zmizelo, že *r* se dissimilovalo v *l* a konečně že přešlo do portugalštiny dosti záhy, aby se ještě *-l-* mezi samohláskami vysulo, což sice dokonáno bylo ve XII. st., ale svými kořeny sahá do doby mnohem dřívější, jak patrné z arabských slov do portugalštiny přejatých? Zdá se, že záporná odpověď na všechny tyto otázky jest až příliš odůvodněna. — Ostatně, i kdybychom připustili to vše, zbývá vážná námitka: proč by se nebyla dissimilace provedla hned, jak slovo proniklo do jazyka, když přece se cítilo jeho cizinství (*-ntr-* místo *-ndr-* ve španělštině a portugalštině)? Nesnáze se neodklidí tím, že bychom předpokládali latinský základ, v němž je už *r* dissimilováno v *l*, což by podporovalo prov. *coulindre*, vzniklo-li z *coriandrum*, jak myslí Mistral a Meyer-Lübke (REW, l. c.) proti Thomasovi (Mélanges d'étymologie française, str. 57). Tento základ mohl býti buď **coliandrum* nebo s vysutím *i* **colandrum*. Kdy by bylo mohlo **coliandrum* dáti *culantro*? Poněvadž žádný z řečených jazyků nemá *ĭ*, nebylo slovo ještě zavedeno, když *li* se měnilo v *l*, anebo ztratilo už *i*. V žádném případě *u* nelze přičítati *ĭ*, poněvadž slova na *-óli-*, *-ōli-*, *-ūli-* neznačí zvýšeného *u*. — Jestliže se slovo dostalo do jazyka po vývoji *li—l̄*—šp. *j*, bylo by musilo ztratit *i* zajisté před

dovršením difthongace *e* v *ie*, neboť druhotná skupina *li* nebyla už tehdy řídká a *i* by se nebylo vysulo. Bude možno tedy viděti v *u* výsledek zvýšení, jestliže *i* působilo na prototonickou samohlásku již přede změnou *e* v *ie*, které samohlásky opravdu zvyšuje. Ale také tenkrát bude těžko připustiti vysutí *i*, poněvadž slovo je jediné svého druhu (srv. *omillar*—*humiliare*, *contrallar*—*contrariare*).

Je tedy pravděpodobno, že *coriandrum*, které nebylo od počátku poříšněním lidu obvyklé, bylo už při přijetí porušeno dissimilací *r* v *l* a záměnou přípony *-antro* za *-andrum* i ztrátou *i*. Prototonické *u* bude asi způsobeno lidovou etymologií. Nepůsobilo snad *culo*? Rozhodně právě podobnost počátku *culantro* s tímto slovem podporovala vznik tvaru *cilantro* (srv. *cilantrista*, Booch-Árkossy, s. v.). Toto vysvětlení by bylo potvrzeno port. *coentro* a také tvarem šp. *colantro*, jež uvádí Körting (LRW. č. 2513), (není-li to chyba tisková, poněvadž jsme jinde toho tvaru nenalezli), je-li rozšířen po území, kde se samohlásky zvyšují před *i*.

REW. (č. 6884 s. v. **putorius*) zaznamenává s pochybami, že šp. *turon* by bylo vzniklo z **putorius* jako port. *toirão*, *tourão*. Poněvadž pokládáme *corambre* za pravidelně vyvinuté, lze se jen připojiti k pochybnostem autora REW.

Samohláska — *dj*.

Samohlásky přízvučné.

41. 11. *ě*: **desēdium*—*deseo*, *sedeat*—*sea*:

Nářečí: mir. *seia*, *seias* atd., *medius*—*meio*.

ī: *video*—*veo*.

Nářečí: mir. *beio*, konj. *beia* atd.

Odchylné: *perfidia*—*porfia*.

ó: *hodie*—*oy*, *podium*—*poyo*, **fodia*—*hoya*, *-o*.

Nářečí: Zamora a Extremadura *oy*, *poyo*; *hodie*—*st. leon. ue*; astur. *güe*, *guoy* atd.; navarr. a arag. *Pueyo*; arag. *huey*, *pueyo*.

41. 12. Lat. *e* se nedifthonguje před *j* z *dj* ani v kastilštině ani v nářečích. Lat. *i* se vyvíjí v *e* jako jinde.

Odchylné je *porfia* a to nejen ve španělštině, nýbrž i v portugalsštině (*porfia*). Diez Wb., str. 477 (s. v.) ukazuje, aby vysvětlil tento tvar, na *fastidium*—*hastio*, které však nelze s ním srovnávat, poněvadž *i* je tu dlouhé, v *perfidia* krátké. Meyer-Lübke (Rom. Gr. I, § 102) má *porfia* za odvozené ze slovesa *porfiar*, ale v REW. č. 6409 s. v. *perfidia* se vrací k etymologii Diezové, kterou přijímá také Menéndez Pidal (Man. elem.², § 53, 3), a vykládá tak, že *j* z *dj* zmizelo po příbuzných samohláskách *e*, *i*. Upustil od dřívější své domněnky asi proto, poněvadž sloveso *porfiar* není snáze vysvětlit než substantivum samotné; a vývoj, který si myslí Pidal, je vyvrácen tvarem *veo*—*video* atd. — Vedle tvaru *porfia* podle Dieze bylo ve staré španělštině *porfidia* a *pro-*

hidia ve stejném významu. S touto dvojicí se shoduje i v novějším jazyce *perfidia* a *perfia*. Poněvadž tento tvar předpony *per-* není lidový, je patrné, že celé slovo *perfia* bylo lidovým slovem toliko přiblíženo. Byla totiž v mysli toho, kdo znal latinské *perfidus* atd., spojitost s *fidus* jasná, ale zároveň se vynořila i spojitost formální i významová latinského *fidelis*, *fidare* atd. s *fiel*, *fiar*, *fianza* atd., jež se od latinských nejnápadněji lišila vynechanou zubnicí. Podle toho pak bylo slovo přiblíženo slovům lidovým tím, že byla zubnice vypuštěna. Totéž se stalo u slova i předponou lidovým slovům podobnější *porfidia*—*porfia*. Ve španělštině obě slova, *perfia* i *porfia*, se významem liší („nevěrnost“ a „svár, tvrdošijnost, zatvrzelost“), ale v portugalštině *porfia* má též smysl jako *perfia*, na něž na př. Barbosa při onom, s. v. *porfia*, odkazuje. Tím pokládáme svůj výklad zajištěným. Meyer-Lübke má slovo za lidové, patrně proto, že význam jeho ukazuje rozvoj významu lat. *perfidia*. Snad to způsobila církevní latina, v níž přídavného jména se užívalo zejména o ďáblu, takže toto označovalo konečně i jiné vlastnosti, jež křesťanství ďáblu přičítalo: svárliвість, tvrdošijnost, zarputilost.

Lat. *o* se rovněž nedifthonguje v kastilštině.

Ale *j* nepřekáží difthongaci v nářečí leonském (El dial. leon. § 3, 4, str. 145), ale Zamora a Extremadura se shodují s kastilštinou jako pravidelně (Krü. § 100). Aragon jde jako obvykle s Leonem (Yuçuf § 1, str. 277). Nalézáme-li v Echo *o* (Annuaire 1901, str. 113), je to spíše vliv kastilštiny, jak patrné z tvaru místních jmen.

Četná jména místní *podium*—*Poyo*, *Poyos* (podle Nomenclátor) ukazují hranice obou zjevů. Podle toho se nedifthonguje *o* v Almería (Carboneras), Albacete (Nerpio), Teruel (El Poyo), Guadalajara (Poyos), Zamora (Viñas) a na straně galické v Pontevedra (Poyo); difthonguje se však *o* — a tento zjev je spolehlivější než zamezení difthongace, poněvadž tvar dialektický nemohl býti zatlačen tvarem spisovného jazyka — v Navarře (Pueyo) a v Huesce (7 míst).

Samohlásky mimo přízvuk.

41. 21. *ě*: **assediare*—*asear*, *medietas*—stšp. *meitad*.

Odchylné: *mitad*, **pediola*—*pihuela*.

í: **auridiare*—*orear*, *-idiare*—*ear*.

Nářečí: *videamus*—mir. *béiamos*; **auridiare*—astur. *ouritsá*.

ö: *appodiare*—*apoyar*.

Nářečí: hornoarag. *esnoyá* (= kastil. *desenojar*), *puyoron* (= *saliéron*).

41. 22. Zůstává tedy *e* ve slabice protonické i v prototonické. Lat. *medietatem* dává ve španělštině tři různé tvary: *meitad*, kterého jedině užívá Nebrissensis; *metad*, které je podle slovníku Akademie provincialismus a to, jak uvádí P. de Mugica (Dial. castellanos, str. 9, § 23),

santanderský a vizcajský (*metá*), a moderní španělské *mitad*. S ním souhlasí též tvar *mitat* obvyklý v Benasque (Annuaire 1901, str. 116), u něhož však mohl působiti spisovný jazyk. Změnu *ei* v *i* v kastilském tvaru vysvětluje Zauner (Elementarb. § 42) „snad následující palatální souhláskou“, a Menéndez Pidal (Man. elem.² § 60, 2) častým užíváním slova, z nichž se nezdá dosti možné ani to ani ono. Správnější by se zdálo *metad* (srv. *sesenta*, *abes*). Podle Menéndez Pidala (Cantar I, II, § 37, str. 190) jsou tvary s *t* poloučené, s čímž lze sotva souhlasiti. Jisto však je, že *i* je moderní a není v souvislosti s našimi zjevy. Portugalština zná jen *metade* jako nářečí galické.

V *pihueta*, *piçuela* *i* jest před následujícím difthongem *ue*. *i* se objevuje sice též v *pihua*, jehož se užívá v asturštině (Booch-Árkossy s. v.), ale to jest odvozeno z *pihueta*.

Lat. *i* protonické dává *e*, ale překvapuje v asturštině *i*. Není snad toliko v tomto slově? Na mirandský tvar slovesný, jenž může být analogický, neklademe ovšem velkou váhu (Phil. Mir. § 224).

Vývoj *ö* je obvyklý.

Jest však zvláštní střídání *o* a *u* v hornoaragonském Ansó (Annuaire 1901, str. 110, 111) a *u* v Echo (tamtéž, str. 112).

Samohláska + *gi*.

Samohlásky přízvučné.

42. 11. *ï*: *corrïgia*—*correa*.

Odchylné: *navigium*—*navïo*, mir. *nabïu*.

Nářečí: mir. *correa*; Zamora a Extremadura: *correa* atd.
u: *arrugia*—*arroyo*.

Lat. *ï* a *ü* dávají, jak obvykle, *e* a *o*.

42. 12. Diez (Wb. str. 472, s. v.) zaznamenává *navïo*, ale nevytýká nepravidelnost ve vývoji *ï*. Meyer-Lübke (Rom. Gr. I, § 102) připouští, že přípona *ïo* nahradila *-éo*. Baist (Span. Spr., § 20, str. 886 n.) připouští sice, že by se slovo bylo mohlo přikloniti k příponě *-ivum*, ale pokládá je přece za přejaté z franc. *navïe*, s návratem k původnímu rodu. Konečně Menéndez Pidal (Man. elem.² § 11, 2) přičítá *i* následujícímu *j*, což však nelze připustiti, nevysvětlíme-li zároveň, proč zůstalo *e* v *correa*. Kdyby *navïo* bylo přejato z frančtiny, jakou zvláštní náhodou by byly portugalština a španělština nahradily koncovku *-ie* koncovkou *-ïo*, odpovídající správně koncovce latinské? Poněvadž *-ïo* je ve španělštině i portugalštině (a také v mirandském nářečí, Phil. Mir. § 101, připom. 3), mohlo by se asi mít za to, že přípona *-ïgium* byla nahrazena *-igium* podle *vestigium*, *fastigium*, anebo též později, když *di* a *gi* přešly v *týž* zvuk, *-ïdium*.

Jinak se nářečí shodují s kastilštinou (Phil. Mir. § 87, Krü. § 90).

Samohlásky mimo přízvuk.

42. 2. Není dokladu leda **excorrigiata*—*zurriaga*, jak se domnívá Diez, Wb. str. 501, ale z místo *se* a *-g-* místo *-d-* se staví proti této etymologii.

Souhláska - gi.

42. 3. Vyskytá se jen *ngi*, a to ve třech dokladech: *spóngia*—šp. port. *esponja*; **fungius*—šp. *fonje*, st. galic. *fonxe* (srv. REW. č. 3587 s. v.) a *axungia*—šp. *enjundia*, port. *enxundia*. Srovnáme-li výsledek *ngi* s *ndi*, vzniká pochybnost, že i jediné z nich by bylo domácího původu. Subst. *esponja* je asi francouzské, druhé je nejisté, konečně třetí je jistě učený tvar, poněvadž zachovává *i*, ač je dále těžko říci, zdali přešlo ze španělštiny do portugalštiny či opačně.

Proto nelze z nich nic soudit o působení *i*.

j, g^e (ve slabice ve španělštině otevřené).

Samohlásky přízvučné.

43. 11. *ě*: *grex*—*grey*; *legis*—st. kast. *leyes, leye* atd.

Nářečí: mir. *leis, lei* atd.

e: *rex*—*rey, lex*—*ley*.

ö: *troja*—*troya*.

ü: Odchýlné: *fugis*—*huyes* atd.

Nářečí: mir. *fujes*.

43. 12. Lat. *ě* se tedy nedifthonguje před *j* z *g*, což se shoduje s vývojem *ě* před *j* z *dj* a děje se patrně i v nářečích (Phil. Mir. I, § 278) a u jmen jako ve slovese (Gassner § 84).

Souhlasně s *ě* před *j* z *gi, dj* se vyvíjí pravidelně *e* také před *g^e*. Nedifthonguje se *ö* před *i*.

Proto jest tím pozoruhodnější změna *u* v *u*, ačkoli bychom dle *arrugia*—*arroyo* čekali *o*, které Hanssen (Span. Gr. § 27, 22) také skutečně má za správné, nikoli však Menéndez Pidal (Cantar I, II, § 83). Hanssenovo mínění se zdá pravděpodobnější, ačkoli překvapuje, že ani ve starých památkách—soudíme-li dle sbírek slovesných tvarů u Gassnera (§ 64, 74, 336, 337), Hanssena (Conjug. leon., str. 33) a Menéndez Pídala (Cantar I, II, § 83)—není stopy po *o* ve tvarech s kmenem přízvučným. A rovněž v nářečí mirandském nikoli (Phil. Mir. § 225). Ale snůška dokladů našich je přece jen nebohatá, aby bylo možno dospěti k spolehlivému výsledku. Zatím dlužno se spokojiti domněnkou, že *u* v presentu je z perfekta *fūgi* (Rom. Gr. I, § 147).

Samohlásky mimo přízvuk.

43. 21. *e*: **peior*—*peor, legere*—*leer*.

Nářečí: mir. *pior, ler*; v Extremaduře *peor*, v Zamoře většinou *pior* atd., avšak jen *leer* atd.

e: mejare—*mear*.

Nářečí: mir. *mijar*.

ī: sigillum—stšp. *seyello, seello, sello*.

Nářečí: Zamora a Extremadura *sello*.

ū: fugere—*huir, foid* atd.

Nářečí: leon. *fuyendo, foyendo, foyr* atd.; astur. *fuxir*.

43. 22. Nehledíme-li k *i* v *pior* různých nářečí, které jest podmíněno zvláštními okolnostmi, a v *mijar* nářečí mirandského, jež je pozdější, dávají samohlásky obvyklý výsledek mimo *ū*, jež by jediné jevilo stopy vlivu *j*. Avšak vedle *u* se ve starší době vyskytá také *o*, jež jediné bychom očekávali.

Samohl. _g (i) souhl.

Samohlásky přízvučné.

43. 31. ī: vigilare—*velar*, odv. *vela*.

ō: cogito—stšp. *cuedo*, mod. *cuido*.

Nářečí: mir. *cuido*; st. leon. *cuedas*; arag. *cueyda*.

43. 32. Soudě z významu slova a ze synonym jest slovo *velar* asi církevního původu. Vliv *j* se na *e* ovšem nemůže jeviti. Sotva se lze domnívati, že *velar* i odvozená slova nejsou přejata do španělštiny. Ostatně i port. *vigiar* ukazuje, že se dostalo do jazyka později, po vysouvání intertonických samohlásek, ale před vysouváním *-l-*. REW. č. 9326 však má obojí za lidové.

Lat. *ō* se změnilo v *u*. Lze-li srovnati *cogito* s *arrugia*, bylo by se *o* změnilo v *u* před *j* teprve po vysutí nepřízvučného *i*, tedy v zavřené slabice. Z této dvojhlásky *ui* se vyvinulo *ue* asi jako v *sabueso*—*segusium*. Nezdá se, že by se bylo *oi* mohlo změnit v *ue* jako v *cuero*—*corium* nebo příponě *-uero*—*orium*, poněvadž se u tohoto slovesa *ui* vyskytá i v nářečích, kde *oi* samo zůstává, a také v portugalštině. Pozdější náhrada *ue* dvojhláskou *ui* byla zaviněna tvary nepřízvučného kmene. Doklady v Cantar I, II, §§ 6, 7, Gassner § 36.

Zcela jinak vykládá kastilský tvar Menéndez Pidal v Cantar I, II, § 21, 3. Diphthong povstal tím, že se ve skupině *-ogi-g* vysulo, a nepřízvučné *i* se spojilo s předcházející samohláskou v trifthong *uoi, uei*, z něhož dále vzniklo pravidelným vývojem *ue*; neboť autor má za to, že básník Poema del Cid vyslovoval *cuoidan*, nikoli *cuidan* (Cantar I, II, § 53, 1), t. j. že se *o* diphthongovalo (Cantar I, II, § 6, 2). O něco později (Cantar § 7) však vychází s Foersterem od *cugito*. — Hanssenovi, Span. Gr. § 7, 8 a 9, 7, správný je diphthong *oi* z *oy—oj(i)-*, kdežto *ue, uey* povstalo „analogickým rozšířením dvojhlásky“. — Meyer-Lübke přičítá *u* následujícímu *j* (Rom. Gr. I, § 128).

Aragonský trifthong *uey* (Cantar I, II, § 6) vznikl z *uy*, zdá se mi, jako ve *fructum—frueyto, frueyt*, *adductum—adueyto* atd. (Cantar I, II, § 10).

Samohlásky mimo přízvuk.

43. 41. *i*: *vigilare*—*velar*.

o: *cogitare*—*cuidar*.

Odchylné: stšp. *cueydó*.

Nářečí: *mir. cuidar*; *st. leon. cuidestes, cuedavas, coydo*; *astur. cu diar*—*port. cuidar, galie. coidar*.

43. 42. O *velar* bylo už promluveno. Neuvádíme šp. *sellar*, které, není-li odvozeno od románských tvarů latinského *sigillum*, bylo ve vývoji podmíněno ve tvarech kmene nepřízvučného tvary kmene přízvučného.

Až na tvar s trojhláskou *uey* jest v kastilských dokladech, uvedených v Cantar I, II, §§ 17 a 27, 2, toliko *uy*, tedy také prototonické *ō* před *j* dává *u*. Za to v dokladech leonských (Conjug. leon., str. 11, § 38; Cantar I, II, §§ 21, 3 a 27, 2) mimo citované *coydo* se *ue* dostalo i do kmene nepřízvučného za staré doby, nyní však jest *ui* jako v kastilštině nejen v portugalštině, nýbrž i v mirandském nářečí (Phil. Mir. II, str. 177 8 s. v. *cuitado*), v Maragatería (Garrote, str. 152 s. v. *cu diao*), i v asturštině (Vocabulario, s. v. *cu diar* a Dial. castellanos, str. 9, § 20). V galickém nářečí jest ovšem *oi* (Elementos, str. 164) jako *fructum*—*froitto* a *j*. (na témž místě § 32, 3, a)

Závěry.

44. 11. Přehledné tabulky ukazují, jak se vyvíjejí přízvučné i mimo-přízvučné samohlásky před latinskými skupinami, ze kterých ve španělštině vzniká hned za samohláskou *i* nebo *j*.

Přízvučné samohlásky.

Latinské samohlásky před	ct	lt	x	ls	si	ssi	rsi	ri	di	gi	g ^e , i	samohl. g (e) + souhl.
ě	<i>e</i>		<i>e³</i>	<i>e⁴</i>			<i>i⁵</i>	<i>e</i>	<i>e</i>		<i>e</i>	
ē	<i>e</i>										<i>e</i>	
ĩ	<i>e</i>		<i>e</i>	<i>e</i>					<i>e</i>	<i>e</i>		<i>e</i>
ő	<i>o¹</i>		<i>o</i>					<i>ue⁶</i>	<i>o⁸</i>		<i>o</i>	
ō								<i>ue⁷</i>				<i>ue¹¹</i>
ũ	<i>u</i>	<i>u²</i>				<i>o</i>		<i>ue</i>		<i>o</i>	<i>u⁹</i>	

Poznámky: ¹ V leonském a aragonském nářečí difthongováno, v mirandském *ui*.

² V hornoaragonštině *o* před zachovaným *lt*.

³ V leonském někdy difthongováno, asi analogií.

⁴ Opravdu z *é*?

⁵ Doklad velmi pochybný.

⁶ Dialekticky difthongováno, tak v leonském nářečí vedle *oi*, v mirand. *ui*.

⁷ V asturském nářečí *o*.

⁸ Difthong v nářečí leonském a aragonském.

⁹ Analogické *u*?

¹⁰ Moderní kastilské *ui*; též v leonském nářečí střídání; v mirandštině *ui*, v aragonštině *ue, uey*.

44. 12.

Samohlásky mimo přízvuk.

Latinské samo- hlásky před	ct	lt	x	ls	si	ssi	ri	dj	gi	g ^{e, i}	Samohl. g ^(e) + souhl.
e	e ¹		e ¹		̄			e ²		e ¹¹	
ē	e				e ³					e ¹¹	
í	e		e					e ³		e	e
ō	o ²							o			
ō											u ¹³
u		u ³		u			u ⁷	o ¹⁰		u ¹²	

Poznámky: ¹ Jectare s *i* v leonském a aragonském nářečí.

² Astursky a aragonsky *u*, ale u slovesa střídání *o* s *u*.

³ V Zamoře a Vizcayi *o*, ale v hornoaragonském nářečí *u* také před zachovaným *l*.

Ale v aragonštině *i*.

⁴ Astursky *i*.

⁵ Opravdu z *-esi*?

⁶ Doklad velmi pochybný.

⁷ Ale *mitad*.

⁸ V asturštině *i*?

⁹ Též *u* v hornoaragonštině.

¹⁰ Za určitých podmínek též *i* v nářečích.

¹¹ Též *o*, ale analogické *u*?

¹² Ve staré leonštině též *o*.

44. 21. Přízvučné *é* se tedy nedifthonguje ani v kastilštině ani v jiných nářečích mimo sloveso *exir* v leonském nářečí: *yexe*; číslovka *sex* však zachovává *e*, což vedlo patrně Menéndez Pidala ke generalisujícímu tvrzení, že se *e* před *i* ani v leonském nářečí nedifthongovalo leč ve slovese (El dial. leon. § 3, 5, str. 146), na důkaz čehož uvedl mimo *yexe* také *viengo*. Tohoto zvláštního postavení slovesa nelze však hájiti. Především jsou tvary slovesné vždy méně spolehlivé pro vývoj hlásek než jiné části řeči a mělo by se vlastně při sebe menší pochybnosti dokazovati, že nejsou analogické. — Dále není mimo sloveso v leonštině skupina *-ēni* doložena, a proto nelze jen tak tvrditi, že by se tam *ē* nebylo difthongovalo. — Proti *yexe* stojí ovšem *seis*, ale tvar slovesný není ani zde příliš bezpečný. Vedle difthongovaného tvaru jest i nedifthongované *exe* (Etude § 34) a to v listině z počátku 13. st., ve které ještě není stopy po vlivu kastilštiny. Staaf sice uvádí jedinou listinu, ale dokladů zná patrně více a rozhodně není v jeho sbírce doložen v tomto slově difthong, poněvadž by se byl o nich zajisté zmínil při výkladu o difthongaci *e* v leonském nářečí. Konečně i srovnáme-li difthongovaný leonský tvar s nedifthongovaným aragonským, budeme spíš považovati nedifthongovaný za pravidelný, poněvadž ve vývoji samo-

hlásek před palatálními souhláskami se obě nářečí pravidelně shodují. — Proto máme *yexe* za tvar analogický. Poněvadž pak *ie* není oprávněno nikde, mohlo by působiti toliko jiné slovo na časování *evir*. Nebylo to snad sloveso *venir*?

Samohlásky *ē* a *ī* se vyvíjejí normálně.

44. 22. Ale o dalo rozdílný výsledek podle nářečí: difthonguje se v části leonského a v aragonském nářečí, pokud jsou doklady: nedifthonguje se v kastilštině a části leonského nářečí. Ve 40. 122 jsme se pokusili dokázat, že *ue* místo lat. *ōri* nevzniklo difthongací *ō*, nýbrž vývojem *oi* jako původní *oi*.

Stejný výsledek jako *o - i* dala též skupina *o - j* samohláskou, totiž *ue*.

Konečně *ū* v otevřené slabice před *i* a před *-ssi* dalo *o*, před *i* z *et* a *lt* dalo *u*, kdežto *ui* z *urj* se změnilo v *ue* tam, kde se *i* změnilo v *e*, avšak trvá jako *o* v nářečích, kde se *i* udrželo. — Zvláštní postavení *ssi* se vysvětluje tím, že se souhláskou palatalisovala a *i* se nepřesmyklo jako v *sj*, o čemž svědčí šp. *bajo* i tvary portugalské.

44. 23. Ptáme-li se po příčině změn u těchto samohlásek, nelze pochybovati, že zdržení difthongace otevřených samohlásek a zvýšení latinského *ū* před latinskými skupinami, které vyvinuly *i* teprve ve španělštině, jest způsobeno právě touto polosamohláskou, která vznikla bezprostředně za samohláskou. Ale působilo hiatové *i* ostatních skupin ze svého původního místa, či se přesmyklo dříve před souhlásku? Probírajíce spřežky *si*, *ri*, snažili jsme se dokázati, že se to stalo po přesmyknutí *i*.

Spřežky *dj*, *gj* se odchyľují výsledky vývoje od jiných spřežek souhl. $\rightarrow i$ tím, že dospívají ke zvuku *j*, který je mezi samohláskami, tvoří hranici mezi dvěma slabikami, a proto se nepojí tak těsně k předcházejícím samohláskám jako tam, kde předchází před souhláskou. Podobně latinské *g^e.i*. To způsobilo, že se předcházející samohlásky nevyvinuly zcela tak jako před *i* — souhláskou. Tak *arroyo*—*arrugiam* ukazuje, srovnáme-li je s účinkem spřežek latinských souhl. $\rightarrow i$, které se ve španělštině nezměnily, na př. *rubio*, že *gj* dalo *j* před zvýšením *o*. To jest potvrzeno tím, že se již v latinské době *gj* střídá s *j*. Je tedy jisto, že *j* už bylo, když se *-ūlt-* a *-ūct-* měnily v *it*. Jestliže pak se před ním *o* udrželo, stalo se to tím, že jiné podmínky než *i* nebyly v obou případech stejné, t. j. že v jednom případě byla samohláskou před *j* intervokální, v druhém případě pak před *i* tvořícím první část spřežky. Z téhož důvodu proti *-ero*—*arium*, *-eso*—*aseum*, *sepa*—*sapiam* zůstalo *a* v *mayo*. Ale *j* z *dj*, které se objevuje v jazyce od konce 3. st. před Kr. (srv. *aiutor* r. 210, Voc. III, 24 — ve Španělech ovšem značně později, v. Carnoy II, § 7), přece jen zabránilo difthongaci *e, o*. Je tedy pravidlem, že se *a, e, o* před *j* mezi samohláskami nemění, ale *e, o* se nedifthongují.

44. 24. Pohlížíme-li celkově na účinky i, j na samohlásky bezprostředně předcházející v nářečích, pozorujeme podivuhodnou neshodu mezi vývojem e a o , které jindy mívají stejný osud; kdežto difthongace o není tímto sousedstvím nijak rušena, nenalezneme dokladu, že by se bylo difthongovalo e . O tom, jak si tento rozdíl vysvětliti, bude lépe jednati při výkladu o příčinách zvyšování.

44. 31. V chronologii si všimneme nejdříve zadních samohlásek o, u . Připomínáme předem, že se o mění v u před spřežkou souhlásky $+i$, která ve španělštině trvá, a že o dává o , čehož užijeme zde k určení chronologie.

Latinské $ü$ dává u nejenom před it z ct, lt , nýbrž i před latinskou spřežkou ri . Avšak tato u nejsou stejného stáří. Španělština se všemi nářečimi (mimo hornoaragonské, kde lt trvá) i portugalština mění $ü$ před oněmi dvěma spřežkami v u , kdežto před ri ani celé španělské území nemá u , nýbrž částečně o jako portugalština. Povážíme-li k tomu, že také $ōri$ dává ve španělštině uer , nelze pochybovati, že u před španělským a portugalským výsledkem lt, ct je starší než toliko španělské u před ri . Ale i v it mohlo dáti ve španělštině $č$ teprve, když $ü$ bylo změněno v u . Tedy hledíme-li toliko ke staršímu u , dostáváme řadu:

$$1. \quad \begin{array}{l} ct = it' \\ lt = it' \end{array} \quad u^{it'} = u^{it'} \parallel it' - č$$

V *cogito—caido* se před vysutím i změnilo g^i v j a t v d , ale až po vysutí se o před j zvýšilo v u , neboť před j mezi dvěma samohláskami také u dává o . Tedy:

$$2. \quad \begin{array}{l} g^i = j \\ -t = -d \end{array} \quad \left\| \begin{array}{l} j_i^d = o \\ o^{jd} = u^{jd} \end{array} \right.$$

Kdy se z ri vyvinulo ir ? Stalo se to až po zvýšení o v u před it' , poněvadž $ü$ dává tu o na značném území, kde $ü$ před it' se mění v u ; ale stalo se to dříve, než se zvýšilo o a u před samohláskou $+i$ ve španělštině a portugalštině. To je naznačeno řadou:

$$3. \quad u^{i + \text{souhl.}} = u \quad ri - ir \parallel o^{\text{souhl.} + i} = u \parallel$$

Druhý člen první řady a první člen třetí řady jsou stejné, a poslední člen druhé řady musí předcházeti před prostředním členem 3. řady. Spojíme je tedy:

$$4. \quad \begin{array}{l} g^i = j \\ -t = -d \end{array} \quad \left\| \begin{array}{l} ct = it' \\ lt = it' \end{array} \right. \quad \begin{array}{l} u^{it'} \\ u^{it'} \end{array} \quad \left\| \begin{array}{l} i^{it'} = o \\ ri - ir \parallel o^{\text{souhl.} + i} = u \parallel \end{array} \right.$$

Před ssi a gi však dává ů jen o , bylo tedy gi už změněno v j a i zmizelo ve spřežce ssi , když se o zvyšovalo v u před souhláskou s následujícím i .

$$5. \quad \left. \begin{array}{l} ssi = o \\ gi = j \end{array} \right\} \rho^{\text{souhl.}} \cdot i = u$$

Spojením řady 4. a 5. o společném členu $\rho^{\text{souhl.}} \cdot i = u$ vznikne řada

$$6. \quad \left. \begin{array}{l} ct = it' \\ lt = it' \\ gi = j \\ -t = -d- \end{array} \right\} \left. \begin{array}{l} u^{it'} = u^{it'} \\ jid' = o \\ \rho^{jd} = u^{id} \end{array} \right\} \left. \begin{array}{l} i^{t'} = o \\ ri = ir \\ ssi = sso \\ gi = j \end{array} \right\} \rho^{\text{souhl.}} \cdot j = u$$

44. 32. Před latinskými spřežkami ct , x , ri , di , z nichž vzniká i po samohláске, se o nedifthonguje. Proto vzniklo i dříve, než se difthongace provedla. Bylo již ukázáno, že difthongaci o před lat. spřežkou ri zabránilo nikoli i na původním svém místě, nýbrž již i před r se vyvinuvší (v. 40. 122), a vývoj di v j sahá už do doby mnohem dřívější, jak ukazují četné doklady. — Před t' a s zmizelo však v kastilštině i , a to po zavření o v o . Dospíváme tím k řadě:

$$7. \quad \left. \begin{array}{l} ct = it' \\ x = is' \\ ri = ir \\ di = j \end{array} \right\} \left. \begin{array}{l} i^{t'} = o \\ i^{s'} = o \\ \rho \text{ difth.} \end{array} \right\}$$

Ale jak se vyvíjelo i ve skupině oir , z níž v kastilštině vzniklo ue ? Zvýšilo snad i předcházející o v u ? Či zůstalo o , ale i samo se otevřelo v i , a dvojhláska oi se vyvinula dále v ue jako ve frančtině? Několik věcí svědčí druhé možnosti. Dejme tomu, že se o změnilo před i dále v u . Kdy se to stalo? Jistě nikoli dříve, než i před t' , s zmizelo, poněvadž bychom čekali místo $ocho$ * $ucho$. Mohlo se to však státi později? To by se nesrovnávalo s všeobecným vývojem i před r . Změnilo-li se později v e , tedy se otevřelo, ale zvýšení o v u by žádalo buď setrvání i na původním stupni zavřenosti nebo i ještě zavřenější. — Také zeměpisné rozšíření změny oir v uer vede ke stejnému závěru. Trvá oir beze změny v portugalštině a také v asturštině (El dial. leon. § 4, 3, str. 150). Jestliže se tam zachovalo nejen o , nýbrž i , je velmi málo pravděpodobno, že by se bylo v kastilštině, kde se i změnilo v e , vyvinulo z o u před i zajisté otevřenějším než v nářečí a portugalštině. — Jest ovšem pravda, že i způsobilo změnu a v e právě tak před r jako před s nebo t' , ale to se stalo v době velmi ranní, neboť ei vidíme na celém území španělsko-portugalštině. — Proto tedy je pravděpodobné, že z oi vzniklo oe po oněmění i před t' , s , a to pak dalo ue , čili vyjádřeno schematicky:

$$8. \quad \begin{array}{l} \dot{i}^i = 0 \\ \dot{i}^s = 0 \end{array} \quad \begin{array}{l} o_i = e \\ o^e = u^e \end{array}$$

Přirovnáme nyní řadu 6. k řadě 7., doplněné řadou 8. Poměr $r_i = \dot{i}r$, $x = \dot{i}s$ a $ct = \dot{i}t'$ je přesněji určen v řadě 6. než v 7., za to však poměr $\dot{i}^i = 0$ přesněji v 7. Poněvadž φ^i se zavřelo v ϕ^i až po změně $r_i = \dot{i}r$, dostáváme sloučením oněch tří řad řadu, znázorňující vývoj zadních samohlásek před \dot{i} :

$$9. \quad \begin{array}{l} x = \dot{i}s' \\ ct = \dot{i}t' \\ lt = \dot{i}t' \end{array} \quad \begin{array}{l} d\dot{i} = j \\ u^{\dot{i}t'} = u^{\dot{i}t'} \\ r_i = \dot{i}r \end{array} \quad \left. \begin{array}{l} \dot{i}^i = 0 \\ \dot{i}^s = 0 \\ \phi \text{ difth.} \end{array} \right\} \begin{array}{l} \varphi_i = e \\ \varphi^e = u^e \end{array}$$

$$g^i = j \quad j_i^d = 0 \quad \varphi^{jd} = u^{id}$$

$$-t = -d \quad \begin{array}{l} s\dot{s}_i = \dot{s}s \\ g\dot{i} = j \end{array} \quad \left. \begin{array}{l} \phi^{\text{souhl.}} = i = u \end{array} \right\}$$

44. 33. Z předních samohlásek se zavřelo φ v ϵ po vokalisaci k ve spřezkách ct a x , po změně $d\dot{i}$ a $g^{e,i}$ v j , které jsou obě už velmi staré, konečně po přesmyknutí r_i v $\dot{i}r$ a patrně též $s\dot{i}$ v $\dot{i}s$. Před t' a s \dot{i} zmizelo až po zavření ϵ . Z čehož vysvítá řada:

$$10. \quad \begin{array}{l} ct = \dot{i}t' \\ x = \dot{i}s' \\ d\dot{i} = j \\ g^{e,i} = j \\ r_i = \dot{i}r \\ s\dot{i} = \dot{i}s \end{array} \quad \begin{array}{l} \epsilon^i = \epsilon^i \\ \dot{i}^i = 0 \\ \epsilon \text{ difth.} \end{array}$$

44. 34. Ostatní přední samohlásky se před \dot{i} nezměnily, můžeme však přece určitě dobu, kdy r_i dalo $\dot{i}r$ (a $s\dot{i} = \dot{i}s$), připomeneme-li si, že také φ a ϵ se zvýšily před \dot{i} následující slabiky. Poněvadž se ϵ nezvyšuje před r_i a $s\dot{i}$, musily obě spřezky dáti $\dot{i}r$ a $\dot{i}s$ už před zvyšováním samohlásek, a z důvodů uvedených dříve se také φ zavřelo po přesmyknutí r_i v $\dot{i}r$. Tedy řada:

$$11. \quad \begin{array}{l} r_i = \dot{i}r \\ s\dot{i} = \dot{i}s \end{array} \quad \begin{array}{l} \epsilon^i = \epsilon^i \\ \epsilon^{\text{souhl.}} = i = i \end{array}$$

Spojíme-li 10. a 11., vznikne

$$12. \quad \begin{array}{l} ct = \dot{i}t' \\ x = \dot{i}s' \\ g^{e,i} = j \\ d\dot{i} = j \\ r_i = \dot{i}r \\ s\dot{i} = \dot{i}s \end{array} \quad \left. \begin{array}{l} \epsilon^i = \epsilon^i \\ \dot{i}^i = 0 \\ \epsilon \text{ difth.} \\ \epsilon^{\text{souhl.}} = i = i \end{array} \right\}$$

44. 35. Předpokládáme-li — abychom řady zjednodušili, — že by se samohlásky ve skupinách nedoložených (na př. $\dot{o}s\dot{i}$) vyvíjely stejně

jako v doložených skupinách téhož druhu (na př. óri), a vyloučíme-li méně přesná určení, má-li druhá řada určení přesnější, povstává sloučením řad 9. a 12. tento obraz vývoje samohlásek, stojících bezprostředně před *i* nebo *j*:

		d <i>i</i> , g <i>i</i> <i>j</i> -		
	u u			
e, t, l <i>t</i>	i <i>t'</i>	u <i>i</i> ^{l'} , i <i>s'</i>	- u -	s <i>i</i> i <i>z</i>
x, l <i>s</i> =	i <i>s'</i>			
		é, ô, i	i - e, ô, i	i <i>t', s'</i> o o <i>i</i> e o <i>i'</i> u <i>t'</i>
v. o. g <i>i</i>	- <i>j</i>	i <i>i</i> ^d - o	ô <i>i</i> ^{l'} - u <i>i</i> ^{l'}] r <i>i</i> i <i>r</i>
-t = -d-				
		é, ô	diphth.	
		é, ô	sonhl.	i = i, u
		ss <i>i</i>	o	

Při tom jsme už naznačili také vývoj *u* mimo přízvuk před latinskou spřežkou *l*s**, neboť všechny jiné samohlásky mimo přízvuk se vyvíjejí buď jako přízvučné, nebo nejeví vůbec stopy *i*, *i* téže slabiky a nezavdávají proto podnětu k jiným poznámkám.

Část druhá.

KAPITOLA VII.

Zeměpisné rozšíření změn.

45. 1. Látká, na níž je založena tato kapitola, jest ovšem značně mezerovitá, což bylo zaviněno z části nepropracovaností španělské dialektologie, z části však zvláštními poměry místními i časovými, které mi bránily užití některých pramenů tak, jak bych si byl přál. Poměry jsou však přece ve skutečnosti příznivější než by se mohlo souditi z toho, že v některých částech přehledu není jediného dokladu třeba ze všech nářečí mimo kastilské. Neboť při popisech nářečí se obvykle pomíjí vše, co se shoduje s nářečím, které je základem řeči spisovné, a vytýkají se toliko odchylky od něho. Proto tedy jsou nedostatečně doloženy v nářečích zjevy, které jsou rozšířeny nejen po oblasti španělské, nýbrž i portugalské, kdežto vidíme skutečně, že doklady jsou hojné u zjevů, ve kterých se nářečí liší od kastilštiny (na př. ó před *i*, *l*, *n* atd.). V této kapitole lze položit toliko základy, podrobné určení hranic jednotlivých druhů zvýšení, které, by bylo možno na př. na území gallo-románském podle Atlasu Gilliéronova, nutno odkázati budoucnosti.

Doklady jsme tentokrát seřadili podle latinských hlásek zvláště proto, aby bylo viděti, jak se táž latinská samohláska vyvíjí za různých podmínek zvyšovacích.

Jakési potíže působilo rozdělení nářečí. Některé prameny udávají přesně místo, kde ten neb onen zjev je doložen, jiné mluví všeobecně o nářečí aragonském, leonském atd. Abych nerušil přehlednost tříštěním celého území na drobné kraje, ale abych ukázal podrobněji, jak prameny

dovolily, stav některých zjevů na území tak rozsáhlém, jako je leonské, mluvím z nářečí leonského o asturském, jihozápadním, které popsal Krüger, a mirandském, ale ponechal jsem vedle nich zvláštní místo ještě nářečí leonskému, do něhož jsem zařadil jednak zjevy, které v mých pramenech byly přisouzeny všeobecně nářečí leonskému, jednak — ale velmi zřídka — zjevy rozšířené po území leonském mimo ona nářečí leonská svrchu uvedená. Pokládal jsem také za vhodné ukázati též přehledně, jaký jest výsledek portugalský.

45. 2.

Rozsah zvýšení přízvuchných samohlásek.

Samohláska	před spřezkou	n a ú z e m í						
		kastil.	arag.	leon.	astur.	záp.	mir.	portug.
é	v _i	[i]						
	rv _i	e						e
	rb _i	e?						
	p _i ^d	[i]		e				
	uč. d _i	i						
	n _i	e	ie	ie			e	e
	nn	[e]						
	c'l	e					[e]	
	rc'l	[e?]						
	t'l	e	ie	ie	ie		ie	e
	st'l				ie			
	ll	ie						
	ct	e		e		e	e	e
	x	e	e	e [ie]		e	e	
	s _i	e					e	e
	d _i	e					e	e
	r _i	e				e	e	e
	g ^e	e					ei	
	ē	p _i	i					
m _i		i	[e]			i	i	i
uč. r _i		i						i
n _i		e						
l _i		e						
c'l		[e]						
g'l		e			e		e	e
ll		e						
ct	e	e	e	e	e	e	e	
g ^e	e						e	

Samo- hláskva	před spřezkou	n a ú z e m í						
		kastil.	arag.	leon.	astur.	zap.	mir.	portug.
i	pí				i			
	tri	i			i		i	i
	-pidu	i			i	i	i	i /e/
	ni	e						e
	gni	e						
	gn	e				e	e	e
	ng'l	e						e
	nn	e		e	e		e	
	ng ^e	[i]		e [i]			[i]	
	mpl	[i]	e	e			[i]	e
	nct	e						
	li	e						e
	e'l	e	e	e	e	e	e	e
	ll	e						
	ct	e				e		e
	x	e						
	si	e						e
	di	e					e	e
gi	e					e	e	
g ⁱ	e							
o	vi	o	o, ue			o ^j	o	o
	bvi	o [u]						
	mi	o						
	stri	o						o
	mni	ue						
	nn	[o]						
	mn	ue					uo	
	ng ^e	ue		ue, o				o
	nc'l	ue						
	li	o	ue	ue	ue		uo	o
	lli	o		ue	ue	uo		o
	e'l	o	ue	ue			uo	o
	lli ^e	o		ue	ue		uo	o
	t'l	o	ue					o
	ll	ue					u	
	ct	o	ue	ue, uo		o	u	o
	x	o				o		o
	di	o	ue	ue, uo		o		o
ri	ue z oi	u		o, ue	[ue]	ui	o	
j	o							

Samohláska	před spřezkou	n a ú z e m í						
		kastil.	arag.	leon.	astur.	záp.	mir.	portug.
o	bi	o						
	fi	o?						
	ni	ue	ue		ue, o		o	o
	ll	o						
	ri	o (ue)			oi			o
u	vi	u	u [o]		u		u	u
	bi	u			o			u
	rbi	[o] u						
	pi				o?			
	tri	u	u		u			
	-idu	u						u
	ni	u						u
	mni	ue						o
	gn	u						u
	ng'l	u				u	u	u
	nn	o		o				
	mn	o		o	o	o	o	
	ng ⁱ	u		u				u
	ndi	ue	o		o		o	o
	ne'l	o						u
	li	o				u?		u
c'l	o	c' u			o	o		
t'l	[u]							
tt'l	o							
ll	o							
ct	u	ue					u	
lt	u	u [o]	u	u	u	u	u	
ssi	o						o	
gi	o						o	
ri	o—ue						o	
g ^e	u?	u	u			u		

45. 21. Pozoruhodný je rozdíl kastilštiny od nářečí ve vývoji *e*: samohláska se nikde nedifthonguje před *i* následující slabiky, které trvá, ani před *i* též slabiky; ale toliko v kastilštině překáží *ñ* a *l'* difthongaci, nikoli v nářečí aragonském a leonském mimo mirandské, které v této příčině souhlasí s kastilštinou. Poněvadž také *e* před *ñ* a *l'* dává jiný výsledek než před *i* následující slabiky, které trvá (nehledíme zatím

k *e* před *i* téže slabiky), liší se patrně zvýšení před *i* následující slabiky od zvýšení před *ñ* a *l* a shoda výsledků obou těchto druhů v kastilštině je patrně jen druhotná.

Jak došlo k různosti *e* před *ñ* a *l* kastilštiny od jiných nářečí?

Území kastilské, kde se *e* před *ñ* a *l* nedifthonguje, jest obklopeno se tří stran, na západě, na severu i na východě, územím, kde *e* dává *ie*. O čtvrté straně, jižní, těžko mluvit: volný vývoj byl tam přerušen vpádem Arabů. Bylo by divno, aby se nějaký zjev šířil v polokruhu přes hory i planiny kolem území, které samo není od okolí nijakými přírodními překážkami odděleno a na němž by se byl uchoval původní stav; nezdá se, že by se byla difthongace před *l* a *ñ* šířila kolem Kastilie, která sama by byla zůstala při původním, nedifthongovaném *e*. Spíše je pravděpodobno, že se také ve středu území, v Kastilii, původně *e* počalo difthongovati, ale že tento vývoj byl zastaven následujícím *l* a *ñ* dříve, než dospěl difthong ke tvaru *ie*, který by se zajisté nebyl vrátil k *e*.

45. 22. Prostý je vývoj *e*: zvýšilo se v *i* před *i* následující slabiky, trvá všude jinde. Zvýšení však není toliko v španělštině, nýbrž i v portugalštině.

45. 23. Jen z části se vývoj *o* podobá *e*: zůstává všude nedifthongováno před *i* následující slabiky (neboť hornoaragonské *foeba* spíše lze vyložit jako výsledek původnějšího **foiva* než jako difthong z *ó*) a před *ñ*, toliko v kastilštině však před *l* a před *i* téže slabiky, ostatní nářečí v těchto dvou případech difthongují. Tedy i zde dlužno rozeznávat dvě vrstvy zvýšení. Týž důvod jako při *e* svědčí, že také kastilština počala *o* difthongovati ve vrstvě druhé, v níž se liší od nářečí, ale že difthongace nebyla dokončena. Že se *o* proti *e* ani v nářečích nedifthonguje před *ñ* a že se naopak i v nářečích difthonguje před *i* téže slabiky, vysvětlí se snadno menší příbuzností artikulace mezi *o* a *i* než mezi *e* a *i* téže slabiky a větší příbuzností artikulace mezi *o* a *ñ* než mezi *e* a *ñ* (jak ukazuje také to, že se *u* před *ñ* nevyvíjí obvykle jako *e* před *ñ*, dávajíce *u*). Neboť kdybychom řekli, že se *e* nedifthongovalo proto před *i* téže slabiky, poněvadž difthong nedospěl ještě k tvaru tak vyvinutému jako difthong *o* a proto mohl býti v dalším vývoji zastaven, ocitli bychom se v rozporu s jinými jazyky románskými, ve kterých se *e* spíše dříve difthongovalo než *o*.

45. 24. Nehledíme-li k nejasnému vývoji *o* před *i* v následující slabice, které trvá, zvyšuje se u před *i* následující slabiky mimo část Asturie, kde b*ý* se už dříve změnilo v *j*, zase nejen ve všech nářečích španělských, nýbrž i portugalských, a před *ñ* dokonce i v katalánštině a italštině. Ale toliko v portugalštině a španělštině — a tam mimo cíp hornoaragonský, v němž It nedává *it* — se *ú* zvyšuje před *i* téže slabiky.

45. 25. Souhrnem se tedy prostírá změna *ú* před starším *ñ* (z *nj*, *gn*, *ng'l*, *ng^e*) přes celý Poloostrov a zaujímá ze všech zjevů území největší. Otevřené i zavřené samohlásky se zvyšují před zachovaným *i* následující slabiky ve všech nářečích španělských i portugalských. Neboť máme-li přímý důkaz toho u samohlásek otevřených toliko na španěl-

ském území, dovoluje nám zvýšení zavřených samohlásek, provedené jak ve španělštině, tak v portugalštině, souditi, že také v portugalštině se otevřené samohlásky za stejné podmínky zavřely a že tedy zavřené e a o v *nervo* a *noivo* povstalo působením i a nikoli koncového $-o$. Stejně skoro území zaujímá změna u před i též slabiky, poněvadž také v galickém nářečí, kde vedle *muito* se vyskytá též *moito*, ukazuje *loita* vedle *luita* z *lucta* a *froit* vedle *fruito* z *fructus*, že původní u se měnilo před i rovněž v o a že také o v *moito* je změna druhotná. Nejistota je, zdali se také o před starším n zvýšilo též v portugalštině jako ve španělštině a zdali tato změna zasáhla také na celé území aragonské. Ale rozhodně je rozšířenější než zavření e před l , n a o před l a i , které jest omezeno na kastilštinu. Jistě po celé oblasti španělské je rozšířeno zamezení difthongace e bezprostředně následujícím i , ale zasáhlo též do portugalštiny? Nyní je e v tomto jazyce ve dvojlásce *ei*, ale *strictus*—port. *estreito* s ei dává na jevo, že se také e původně zavřené otevřelo před i , a proto nelze nic bezpečného o tom říci. Tolik je však jisto, že zabrala tato změna větší území než zavření e před n , l a zavření o před l a i .

45. 26. Srovnáme-li si změny, týkající se zvyšování, podle toho, jak velké území zabírají, máme toto pořadí:

1. $u^{\tilde{n}} = u^{\tilde{n}}$ na celém Poloostrově.
2. $e, o, e, o^{\text{souhl. } + i} = e, o, i, u$ a $u^i = u^i$ ve španělštině i portugalštině.
3. $e^i = e^i$ a $o^{\tilde{n}} = o^{\tilde{n}}$, toto nejspíše a ono jistě aspoň v oblasti španělské.
4. $e^{\tilde{n}} = e^{\tilde{n}}$ v kastilštině a mirandštině.
5. $e, o^l = e, o^l$ a $o^i = o^i$ toliko v kastilštině.

45. 3. Samohlásky mimopřízvučné jsou méně dotčeny zvýšením než přízvučné. Často je nejisto, zdali by se byla mimopřízvučná samohláska sama zvýšila tak jako přízvučná. Jediné bezpečné zvyšování působí i následující slabiky, a to sice přesahuje na západě hranice kastilské, ale neproniká až k nářečí mirandskému a také, přechází-li na severu do leonské oblasti, nedostává se k moři. Nedrží-li se v hranicích kastilských též na straně aragonské, jistě nesahá daleko a určitě není známo v horní aragonštině ani ve jmenných dokladech, pomíneme-li dokladů slovesných, jež by celé Aragonii zvýšení upíraly. Ale poněvadž není srovnání s jinými způsoby zvýšení, je význam zeměpisného rozšíření inflexe mimo-přízvučných samohlásek dosti malý.

KAPITOLA VIII.

Chronologie změn.

46. 11. Přehled změn, které souvisí se zvýšením samohlásek přízvučných a mimopřízvučných před i následující slabiky, je tento (viz str. 109., skupina 1.):

protonon. lat. \tilde{e} , \tilde{a} , \tilde{i} = e
 protonon. lat. \tilde{o} , \tilde{u} , \tilde{u} = o

\acute{e} , \acute{o} souhl. + i non \acute{e} , \acute{o} | \acute{e} , \acute{o} diffl. \acute{e} = ie' \acute{e} , \acute{o} souhl. + i = i , u
 \acute{e} , \acute{o} souhl. + i non \acute{e} , \acute{o} | \acute{e} , \acute{o} diffl. \acute{e} = ie' \acute{e} , \acute{o} souhl. + i = i , u

kvant. kvant.

$ri = i'$

-l- -d-
 -p- -b-
 $i_{du} = o$
 sli = ζ | $t + o = io$
 ti = z
 ci = ζ
 di = j
 hi = j

souhl. + samohl.
 i

1.

protonon. lat. \tilde{e} , \tilde{a} , \tilde{i} = e
 protonon. lat. \tilde{o} , \tilde{u} , \tilde{u} = o

\acute{e} , \acute{o} souhl. + i = i , u

$ri = i'$

-l- -d-
 -p- -b-
 $i_{du} = o$
 sli = ζ | $t + o = io$
 ti = z
 ci = ζ
 di = j
 hi = r

\acute{e} , \acute{o} souhl. + i non \acute{e} , \acute{o}
 \acute{e} , \acute{o} souhl. + i non \acute{e} , \acute{o}

\acute{e} , \acute{o} diffl. \acute{e} = ie'

souhl. + samohl.
 i

3.

i_{ge} i u_{ji}
 c'1, l'1, g'1 = r

\acute{e} , \acute{o}' non \acute{e} , \acute{o}'

r non r || r

kvant. kvant.

Byla přejata toliko s bezvýznamným přemístěním tří členů druhého sloupce, které bylo nutno z příčin formálních.

Srovnáme ji s chronologickým obrazem vývoje samohlásek před l' :

$$\begin{array}{rcccl}
 e_e^{\text{samohl.}} & i & li & l' & \\
 i_g^e - j & 'llj' & o & llj & l' \\
 2. & & llj = l' & \acute{e}, \acute{o}^l & \text{non } \acute{e}, \acute{o}^l & l' = \text{non } l' & ll = l'. \\
 & g'l, t'l, c'l & l' & & \acute{e}, \acute{o} & \text{difth.} & \\
 & \text{kvant.} & = & \text{kval.} & & &
 \end{array}$$

Poněvadž v těchto skupinách je člen prvního sloupce, poslední člen druhého, člen pátého sloupce první skupiny stejný s prvním členem druhého i třetího a s druhým členem pátého sloupce, je tím určen poměr také ostatních členů a dostaneme spojením obou skupin tuto chronologii (viz str. 109., skupina 3.):

Vystrídání kvantity je v obou skupinách dřívější než zavření otevřených samohlásek před i následující slabiky a před následujícím l' .

Poměr vývoje zvýšení u samohlásek před i bezprostředně následujícím k jiným změnám souvislým jest takový:

$$\begin{array}{rcccl}
 & di, gi & j & & \\
 \text{kvant.} = \text{kval.} & & & & \\
 \text{et, lt} & = i'l' & u^{l'}, i^s & = u & si & = is & \acute{e}, \acute{o}^l, j & \text{non } \acute{e}, \acute{o}^l, j & \acute{e}, \acute{o} & \text{difth.} \\
 \text{x, ls} & = i's & & & & & i^s, s & = 0 & o^i & = e & o^e & = u^e \\
 -l- & -d- & 'j^d & = 0 & o^{jd} & = u^{jd} & ri & = ir & & & & \\
 g^i = -j- & & & & & & ss_i & = 0 & \acute{e}, \acute{o}^{\text{souhl.}} & = i & \text{non } \acute{e}, \acute{o} &
 \end{array}$$

Poměr členů $-l-$ $-d-$ a $ri = ir$, jenž není určen ve skupině 3., jest určen spodní řadou skupiny 4. Členy $\acute{e}, \acute{o}^{\text{souhl.}}$ $-i = \text{non } \acute{e}, \acute{o}$ a \acute{e}, \acute{o} difth. jsou v obou skupinách společné. Členy $\text{samohl. } g^i = -j-$ a $di = j$ skupiny 4. jsou přesněji určeny ve skupině 3. a lze je prostě vynechat. Aby lépe vysvitlo, že $ss_i = 0$ je do minulosti neohraničeno, přemístíme je, ovšem naznačíme, že s druhé strany jsou omezeny toliko změnou $\acute{e}, \acute{o}^{\text{souhl.}}$ $-i = \text{non } \acute{e}, \acute{o}$. Tím dospějeme k této podobě skupiny (viz strana 111., skupina 5.):

Jen aby bylo vylčeno neobmezení do minulosti, jest změna lat. \acute{e}, e, \acute{o} prototonických v e atd. přenesena na nejhořejší místo celé skupiny 5., při čemž vytečkovaná čára ukazuje na hranici a souvislost tohoto zjevu jednak s dokonáním difthongace \acute{e} v ie , jednak se zvýšením protonických samohlásek před i následující slabiky.

Zbývá nyní přiřčení k této souhrnné skupině skupinu, znázorňující vliv \tilde{n} na předecházející samohlásky, která byla uvedena v tomto tvaru (viz strana 112., skupina 6.):

6.

	$n d i$	$n d'$	$\rho^{\text{souhl.} + i} = \text{non } \rho$	
$ú = u$			$n d' = \tilde{n} d'$	
$gn = \tilde{n}$				
$ng^l = \tilde{n}$	$u^{\tilde{n}} = u^{\tilde{n}}$		$ú = \rho$	$\rho^{\tilde{n}} = o i^{\tilde{n}}$ $ó_i = ó_e$ $o^e = u^e$
$ng^e = \tilde{n}$				$mn = \tilde{n}$ $m'n = mbr$
$n i = \tilde{n}$				$nn = \tilde{n}$
$ě, ō = e, \rho$		$ě, \rho^{\tilde{n}} = \text{non } e, \rho^{\tilde{n}}$		$ě, \rho$ difth.

Můžeme mít za to, že kvantita ustoupila kvalitě v lat. *ú, ō, ě* ve stejné době, a proto nahradíme touto obecnou formulí jednotlivé případy zjevu. Přesuneme-li — zase jen, aby se dala tato skupina lépe přiřčení k předcházející — hoření polovici její pod dolní, a připojíme-li ji ke skupině 5. stejnými členy $\rho^{\text{souhl.} + i} = \text{non } \rho$ a e, ρ difth., dospějeme k této skupině, podávající přehled všeho zvýšení samohlásek (viz skupina 7., strana 113.):

46. 12. Nejmladší je tedy zvýšení nepřízvučných samohlásek; před tím se zvýšily zavřené i otevřené samohlásky před *i* následující slabiky a také otevřené samohlásky před *i* za nimi bezprostředně následujícím ještě v téže slabice. Nejstarší jsou změny *u* v *ú* před *ñ* a *i* téže slabiky. Není dosti přesně určeno, kdy se otevřené samohlásky zavřely před *l* a *ñ*. Stalo se to jistě před difthongací, ale poměr k ostatním zvýšením jest nejasný. Podobně jest nemožno říci, zda-li samohlásky otevřené před hiatovým *i* v téže slabice a ve slabice následující se zvýšily současně či nikoli. Poněkud lépe se dá ustanoviti poměr mezi zvýšením samohlásek otevřených a zavřených před *i* následující slabiky: poněvadž vývoj otevřených i zavřených nedospívá ke stejnému výsledku konečnému, mohly se otevřené samohlásky zavřítí buď současně se zvýšením samohlásek zavřených v *i, u*, anebo dokonce později. Která z těchto možností je správná, zatím rozhodnouti nelze.

46. 21. Možno-li však souditi, že změna je tím starší, čím na větším území je rozšířena, jak se mají výsledky chronologie k důsledkům ze zeměpisného rozšíření různých druhů zvyšování?

Zásadní otázky o poměru stáří jazykových zjevů k jejich rozšíření se dotkl H. Paul v Prinzipien § 27., kde praví, že „naprosto nelze popřítí, že všeobecně větší rozšíření jazykové zvláštnosti jen podle pravděpodobnosti dokazuje větší stáří, ale bezpečného důvodu k tomu není. Jsou asi mimo případy, v nichž to lze pozitivně dokázati, i různé jiné, v nichž změna rozšířenější je mladší než změna omezená na menší území.“ Tento skeptický úsudek Paulův jest oprávněn a tak by vlastně při této nejistotě ani nebylo možno z rozšíření zjevů něco souditi na stáří jejich, ale myslím, že se tento poměr vyjasní, tážeme-li se: za kterých podmínek se může novější zjev rozšířiti na území větším než zjevy starší?

Děje se to především, šíří-li se novota ne z příčin fyziologických, nýbrž prostým napodobením. K tomu však je třeba, aby mluvící na

prototon. lat. \acute{e} , e , i — e
 prototon. lat. \acute{o} , o , \acute{u} — o

Kvavl. — <i>kroal</i> .	ct, ll	i^r			sq = 0		
	Xs, ls	is	qr^i, is	u	si	is	$\acute{e}, \acute{o}^i, j$ non \acute{e}, \acute{o}
		i^r	$q^i d^i$	$qr^i d^i$	ri	ir	ai — ei
	-l—-d-						i^r, s 0 q^i — e o^i u^i
	-p- -b-						i^r 0
	$q^i d^i$	0					
	sti	ζ					
	li	ζ					
	ei	ζ	i o to				\acute{e}, \acute{o} south. + i — non \acute{e}, \acute{o}
	di	j					\acute{e}, \acute{o} south. i non \acute{e}, \acute{o}

south. j smooth.	j						
	ei	ζ					\acute{e}, \acute{o} diffh. diffh. \acute{e} ie \acute{e}, \acute{o} south. i i, u
	di	j					
	li	r					
	li	r					
	li	r					
	li	r					

q^i	j $u^i j$						
	0	$u^i j$	r				\acute{e}, \acute{o}^i = non \acute{e}, \acute{o}
c'l, c'l', q^i l — r							
Kvavl. — <i>kroal</i> .							
	\acute{u} — \acute{n}						\acute{e}, \acute{o}^n = non \acute{e}, \acute{o}
'ng q^i	\acute{n}						
ng q^i	\acute{n}						
gn	\acute{n}						

	$q^i n$	$q^i n$					
	$q^i n$	$q^i n$					
$u^i d^i$	$n^i d^i$	$n^i d^i$					

	\acute{e}, \acute{o} south. i non \acute{e}, \acute{o}						
	\acute{u} \acute{o}						
$n^i d^i$	$n^i d^i$						

$q^i n$	$q^i n$	o^i — e	o^i	u^i
mn — \acute{n}	mn — \acute{n}			
mn — \acute{n}	mn — \acute{n}			$m^i n^i$ — $m^i n^i$

četných dokladech poznal jasně rozdíl mezi stavem dosavadním a novotou. Tak snad lze vyložit, jak se mi zdá, zjev naznačený Paulem v § 27. Prinzipien, že „se provedlo dlužení krátkých kořenových samohlásek (na př. střhň. *lěsen, gēben, rēden* atd.) v nizoněmeckých a středoněmeckých nářečích v podstatě rovnoměrně, kdežto mnohem starší změny se rozšířily daleko méně.“

Ale také změny způsobené příčinami fyziologickými mohou se rozmoci více než zjevy starší tenkrát, jsou-li tyto příčiny základní důležitosti. Tak na př. proniká nyní ve Francii snaha dodatí přízvuku první slabice slova. Že opravdu příčina je základní, viděti z toho, že původní přízvuk byl nahrazen počátečním přízvukem nejen ve staré latině, nýbrž také v různých nářečích a řečech germánských i slovanských.

Také tenkrát ještě zjev starší, založený na fyziologických příčinách, může býti rozšířen na menším území, jde-li o místní upřílišnění a dokonání tendence, která se už projevila určitým způsobem. Tak lze pozorovati ve španělštině ochabnutí retní artikulace: nezvučné ražené retnice se mění ve zvučné, zvučné ražené v třené, a tyto trvají jako bilabiální souhláska *w*. A není tedy divu, že na některých místech se ve spřezkách *bi, vi* vůbec přestalo *w* článkovati, ač na oněch místech později se provedlo ještě zvýšení, které se prostírá po území daleko větším.

46. 22. Ze všech druhů zvýšení jediný vyhovuje jedné z těchto podmínek: zvyšování samohlásek mimopřízvučných před *i* následující slabiky, které se přes určitou hranici mohlo šířiti napodobením, poněvadž hojný počet příkladů pomáhal uvědomiti si a přijímati novotu. Druhá velmi nejistá je změna $e^{\tilde{n}}$ v $e^{\tilde{n}}$ v mirandštině: z dokladů může býti *angeinho* — *ingēnium* závislé na port. *engenho*, kdežto *vengo, tengo* je shodné s kastilským tvarem slovesa, a netvrdil bych s určitostí, že vzniklo zcela bez vlivu kastilského. Z ostatních druhů zvýšení můžeme však pokládati ten za starší, který je rozšířen na větším území.

46. 23. Ukázali jsme v předešlé kapitole, že je rozšířeno

1. $u^{\tilde{n}} = u^{\tilde{n}}$ na celém Poloostrově;
2. $e, o, e, o^{\text{souhl.} + i} = e, o, i, u$ a $u^{\tilde{i}} = u^{\tilde{i}}$ ve španělštině a portugalštině;
3. $e^{\tilde{i}} = e^{\tilde{i}}$ a $o^{\tilde{n}} = o^{\tilde{n}}$ toto nejspíše a ono jistě aspoň v oblasti španělské;
4. $e^{\tilde{n}} = e^{\tilde{n}}$ v kastilštině a mirandštině;
5. $e, o^{\tilde{i}} = e, o^{\tilde{i}}$ a $o^{\tilde{i}} = o^{\tilde{i}}$ toliko v kastilštině;
6. zvyšování samohlásek mimopřízvučných v kastilštině, ale přesahuje, částečně až v dobách historických, i na území leonské, sotva na aragonské.

Byly by se tedy změny, způsobené zvyšováním, měly provést v uvedeném pořadí, které se v některých bodech úplně shoduje s výsledky, čerpanými z chronologie relativní. Tak podle obou předcházela změna $u^{\tilde{n}}$ v $u^{\tilde{n}}$ před zvýšením přízvučných samohlásek před *i* následující slabiky, a zavření $u^{\tilde{i}}$ v *u* před zvýšením otevřených samohlásek před *i*

bezprostředně následujícím. Ale výsledek relativní chronologie jest určitější než chronologie, vysouzená z rozšíření, ukazuje-li, že se u^i zavřelo dříve v u^i , než se přízvucné samohlásky zvýšily před i následující slabiky. — Naopak jsou body 3, 4, 5 podle místního rozšíření určitější než podle relativní chronologie, ale rozloha změn udaných v 3. a 4. není dosti bezpečně zjištěna a proto také důsledky z ní vyvozené nejsou hned jasné. Už bylo řečeno, že je pochybno, jaký byl vlastně výsledek $e^{\tilde{n}}$ v mirandštině. Jsou-li tam doklady opravdu cizí, potom by se bylo e zavřelo před \tilde{n} toliko v kastilštině jako otevřené samohlásky před \tilde{l} a před i . — Také rozsah $\rho^{\tilde{n}} - \rho^{\tilde{n}}$ jest málo znám. V portugalštině je nyní o v *longe* zavřené, ale je to opravdu výsledek měkkého \tilde{n} původního a náleží tedy celému území portugalsko-španělskému, či je to výsledek následujícího n jako na př. v *conde, fonte*? Že se $e^{\tilde{n}}$ nezačalo zavírat ve stejné době jako $\rho^{\tilde{n}}$, lze pochopiti bližší příbuzností ρ s \tilde{n} než e s \tilde{n} . A naopak se rovněž bližším příbuzenstvím e s i vysvětlí, že se e zavřelo a nedifthongovalo v celé oblasti španělské, ale ρ toliko v kastilské, ač na obě samohlásky mohlo i počít působiti v touž dobu a zastavit difthongaci e také v nářečích španělských, difthongaci ρ toliko v kastilštině. Rozhodně však je zavření e^i a patrně také ρ^i dřívější než zavření e , ρ před \tilde{l} a také e před \tilde{n} . — Zvýšení samohlásek mimo-přízvucných je nesporně nejmladší, ačkoli přesahuje i přes oblast kastilskou.

Postupovalo tedy zvýšení asi takto:

1. $u^{\tilde{n}} = u^{\tilde{n}}$; 2. $u^i = u^i$; 3. e, ρ, e, ρ ^{souhl. - i} non e, ρ, e, ρ ;
4. $e, \rho^i = \text{non } e, \rho^i$; 5. $e^{\tilde{n}} = \text{non } e^{\tilde{n}}$
 $\rho^{\tilde{n}} = \text{non } \rho^{\tilde{n}}$; 6. e, ρ ^{souhl. - i} - i, u

Ovšem by $\rho^{\tilde{n}} = \text{non } \rho^{\tilde{n}}$ mohlo býti provedeno už ve společné době španělsko-portugalské, jestliže sahá přes celé území španělské a portugalské.

46. 24. Jak už na různých místech jsme upozornili, potvrzuje srovnání vývoje v ostatních jazycích románských na Poloostrově správnost této chronologie. První změny, jistě španělštině samotné náležející, jsou $\rho^{\tilde{n}} - \text{non } \rho^{\tilde{n}}$ a provedení difthongace samohlásek. Všechny změny, které předcházejí, jsou opravdu provedeny v období španělsko-portugalském. Neboť špan. z a port. ch z stj jsou bezpochyby poslední stanicí vývoje, který s počátku byl společný. Totéž lze říci o ndj , jež dává v portugalštině $nç$, ale ve španělštině \tilde{n} . Oba výsledky mohly vzniknouti ze společného stadia nd' : že i zmizelo, je patrné z toho, že se samohlásky u před ndj nezvyšuje ve španělštině ani v portugalštině. Ze společného stadia nd' pak zeslabením artikulačního úsilí při d' a asimilací tak blízkého d' s \tilde{n} vzniklo \tilde{n} ve španělštině, kdežto opačně zesílením energie artikulační při vyslovování d' povstalo v portugalštině $ç$. Konečně i bylo patrně ještě polokonsonantem, jak jej zachovala španělština, a teprve později se změnilo v $dž$ a $ž$ na počátku slov v portugalštině.

46. 3. Určiti chronologii absolutní přispívají cizorodé prvky, germánské a arabské, ve španělštině a v portugalštině.

46. 31. Zkoumání germánských jmen obecných i vlastních, osobních i místních, ukazuje, že nezvučné souhlásky převážnou většinou zůstávají nezvučnými na Poloostrově, že tedy, když národové germánští vnikli do Španěl, bývalé latinské nezvučné souhlásky již nezvučné nebyly.

Brüch *Der Einfluss der germanischen Sprachen auf das Vulgärlatein*, str. 20, tvrdí proti Pogatscherovi, *Zeitschrift für rom. Phil.* XII., str. 554, že gotská slova ještě mění nezvučné souhlásky mezi samohláskami ve zvučné, dovolává se mínění Baistova ve *Span. Spr.*, str. 896 a Meyer-Lübkeova v *Personennamen*, str. 14, a cituje šp. *Rodrigo* a port. *Aldrigo*. Ale Baist uvádí na doklad toliko *Rodrigo* a v tom koncové -iks mohlo podlehnouti vlivu latinského -icus jako podlehlo v *theriaca*, port. *triaga*, vlivu -ago (srv. šp. *trica*). A Meyer-Lübke mluvě na str. 14 o *Adaulfus-Ataulfus* praví: „Ač Jordanes i akta koncilu píše -t-, je správný zvuk přece jen *th*, jak dokazují kromě anglosaského *Áthulf* zejména portugalské tvary, poněvadž toliko *th* se mění v *d* a mizí, kdežto staré *t* zůstává jako -d-.“ Mluví tedy Meyer-Lübke toliko o -t- a nikoli o jiných nezvučných. A jména, která probírá v tomto pojednání, svědčí dosti špatně jeho mínění. Jména osobní původu germánského, v nichž se objevuje souhláska nezvučná, jsou tato:

p: *Scapa*, *Escapa* (pochybné, ale autor spíše soudí na souvislost s got. *skapôn než s port. *escapar*) str. 87, č. 39.

f: *Laif*—*Vilif*, str. 68 s).

t: *Vits*—*Vitemirus*, *Vitarigus*, *Guetesinda* str. 55, č. 119, *Witiza*—*wits* neb *wits* (pochybné), str. 98, č. 6.

gait—*Gitesindus*, *Gidislus* (pochybné), str. 30, č. 51.

Geda, *Geto* -*gait*? či spíše čisti *Goda*, *Goto*? str. 86, č. 20.

k: *Reka*—*Recunefredus*, *Recagis*, *Recemirus*, *Recemundus*, *Recamundus*, *Razamundus*, *Recaredus*, *Recesindus*, *Requesindus*, *Requeviro*, *Riquila*, str. 43, č. 89.

Ikila, *Iquila*, *Izila*, *Isia* souvisí s *Iko*, *Ika*? str. 91, č. 21.

Riks — 40 jmen na -*igus*: *Aderigus* atd. proti 4 na -*cus*: *Ildericus*, *Gutericus*, *Rudmaricus*, *Rudmiricus*, str. 73 n.

-*iks*: *Ardega*, *Farega*, *Fraregus*, *Enego*, *Ennegus* vedle *Enicus*, *Belleco*, *Egica*, *Eika*, *Marecus*, *Ovecus*, *Telico*, str. 97 č. 3.

Materiál, jež sebral Jungfer v *Magerit*, vede k týmž výsledkům:

-*p*: *Winilapus*—*Vinilapó*, str. 22.

Opa—*Opa* (Coruña) i *Oba* (Vizcaya), *Obano* (Zaragoza), str. 42.

t: *Lobeto*—*Torrelobatón*, str. 25; *Atala*—*Atal*, *Adal*, str. 27; *Witericus*—*Vitiriz*, *Guitiriz*, str. 30; *Witiza*—*Guitiza*, str. 30; *Botarich*—*Butarque*, str. 34; *Guderitus*—*Gurritos*, str. 46.

c: *Gunderich*—*Gontrico*, str. 22; *Mucha*—*Castromucán*, str. 23; *Recaredus*—*Recarey*, *Recaré*, str. 28; *Recila*—*Requián*, str. 28; *Requisindus*—

Recesinde, Recesendes, Requesens, str. 28—29; Riquila—*Riquián* str. 29; Ricimirus—*Ricimil, Recemil*, str. 29; Sabaricus—*Sabariço*, str. 29; Alik—*Alique*, str. 30; Meco, Mago—*Meco*, str. 35; Beric—*Berricano*, str. 42; Tuko—*Castillo de Tocón*, str. 21, pozn. 4.

Vysvitá tedy z těchto příkladů, že se za příchodu Wisigotů zezvučňování souhlásek nezvučných ukončovalo a že jediné jména, jež velmi záhy zobecněla mezi lidem, ukazují změnu nezvučných souhlásek ve zvučné, kdežto v převážné většině jmen souhlásky nezvučné se udržely. Poněvadž vysutí *-d-* v příponě *-idus* se stalo dříve, než nezvučné zezvučňely, vysuzujeme také tímto postupem, že se *-d-* vysouvalo již v době španělsko-portugalské, ale také, že zvýšení nastalo až po příchodu Wisigotů: *-i-* v *io* z *-idus* se až po sonorizaci nezvučných mohlo změnit v *i* a teprve potom se samohlásky zvýšily.

Z těchto jmen vlastních jde dále na jevo, že se germánské *ht* mohlo ještě měnit v *it* srv. *Draughts—Troitegundia*, *Personennamen*, 23; *ndi* v portugalštině a na části území španělského v *ñç*, cf. *Ermegundia—Ermegonza, Eldonza*, str. 63, č. 6, 7, a *Aldegund(i)a—Aldonzas* (Cáceres), *Jungfer, Magerit*, str. 25, a *Biligund(i)a—Beunza* (Atez, Navarra), *Belunza* (Urcabustáiz, Álava), *ibid.* pozn. 5, *Wangund(i)a—Vanuncias* (?) *ibid.* pozn. 5. Gotské *ū* se vyvíjí ještě tak jako *ū* latinské, v. *Personennamen* str. 32, č. 57, s. v. *Göths*, str. 59; *é, ö* gotské se mohou ještě difthongovati v *ie, uo*, srv. *Hroda—Rueda* (Palencia), *Magerit*, str. 22, *Denda—Tiendas* (?), *ibid.* str. 26, *Drebi—Drieves*, *ibid.* str. 31; *Holf—Huelves*, *ibid.* str. 32.

Z těchto zjevů přímý důkaz o době zvýšení podává toliko *ht*: mohlo dáti ještě *it* a proto změna *u^{it}* v *u^{it}* jest pozdější než germánský vpád do Španěl.

Got. *ni* se mění jako táž spřežka latinská v *ñ*, jak jest viděti ze *Senhoriz*, které Meyer-Lübke (v *Personennamen*, str. 48 násl.) spojuje se *sunja*. Pokládá *e* spíše za výsledek dissimilace **Sonhoriz—Senhoriz* než za změněné dle *senior*. Dissimilace však předpokládá změnu got. *ū* v *o*, která jest zajištěna četnými doklady jinými, ačkoli jsou i slova, kde *u* trvá, a která tedy byla přejata po úplném splnutí lat. *ū* a *o*. Poněvadž změna lat. *u* před *ñ* leží mezi *ni—ñ* a *u, ō—o*, čekali bychom tedy spíše *Sunhoriz* než *Seniorigus* a *Soniorigus*, jako nacházíme *Sunjemirus, Sunjimirus, Sunimirus* vedle *Songemirus, Songimera*, nejsou-li poslední dvojtvary ještě zpola gotské anebo už příliš pozdní, kde sice *ni* ještě se měnilo v *ñ*, ale *u* už trvalo. Požadované **Sonhoriz* by pak svědčilo, že změna *unij* v *uñ* byla provedena dříve, než-li jméno do portugalštiny proniklo, leda bychom snad přičtli zachované *o* místo *u* prototonického postavení slabiky. — Bylo by tím znovu dokázáno, co jsme již z jiných důvodů soudili, že *uⁿⁱ* v *uñ* je starší než *uⁱ* v *uⁱ*.

Kdyby však i výklad tvaru *Senhoriz*, jak jej Meyer-Lübke pokládá za pravděpodobný, byl pochybný, a s tím i domněnka, že *unij* dalo

před dobou wisigotskou *uñ*, to, že got. ht se mění ještě v *it*, ukazuje neklamně, že aspoň zvyšování samohlásek jest pozdější než vpád Wisi-gotů. Svědčí o tom nepřímo také nejen difthongace *ó* v *ue* a *ě* v *ie*, nýbrž i portugalská změna, již se sčastní též gotská skupina *ndi—nç*, v němž *i* musilo zmizeti dříve, než se samohlásky zvyšovaly. Pozdější zvyšování samohlásek mimopřízvučných zaručují přímo tvary *Busianos* (Zamora) a *La Rudiana* (Zaragoza), která Jungfer v Magerit, str. 43, odvozuje od Bosi a Hrodi, třeba *Trebiana* (Logroño) se od nich odchylovalo, jež týž autor připíná k Drebi (loc. cit.). Ovšem jest hodnota tohoto svědectví o zvyšování mimopřízvučných samohlásek celkem malá, poně-vadž tento zjev je mnohem pozdější.

Tedy před 5. stoletím by bylo provedeno zvýšení *uⁿ* v *uⁿ*, ale nej-dříve v 5. st. mohlo nastati zvýšení samohlásek v ostatních poměrech.

46. 32. Druhou hranici pomohou udati jména arabská, která přešla do španělštiny a portugalštiny. Nejspolehlivější závěry bychom mohli činiti z místních jmen arabského původu, kde lze podle polohy aspoň poněkud přesněji souditi na dobu, v níž původní jméno bylo zatlačeno novým. Pohřichu nebyly nám řídké prameny přístupny a nezbyvá než spokojiti se jmény obecnými.

Vytkneme nejprve několik změn, jež se staly na oněch slovech arab-ských, užívající zejména materiálu, jež podává prvních osm sešitů REW.

46. 321. Za arabské *nn* dávají ve španělštině *ñ*, tedy tak jako za lat. *nn*, tato slova: *gannam*—šp. *gañan* (> port. *ganhão*) a *hinna*—šp. *alheña*, port. *alfena*, kdežto *çannach*, šp. *cenacho*, ukazuje prostou re-dukci *nn* v *n*.

Arabská skupina *ll* dává, jako latinské *ll*, španělské *ll* ve slově *balla* „záchod“, šp. *alvañal*, *albañar*, *arbolton*, kde *ñ* dvou prvních slov nahra-dilo nejspíše původnější *ll* dissimilací k předcházejícímu *l*. Ale v ostat-ních případech *ll* dává toliko *l*: *bellota* „žalud“ šp. *balota*, port. *belota*, *bolota*, *boleta*; *challak*—šp. *halagar*, port. *afagar* „svěsti“; en ša *allah*—šp. *ojalá*, port. *oxalá*; *kalla*—šp. *cala*!

Z portugalských změn zvláštní pozornosti zaslouží vysouvání *-l-* a *-n-* mezi samohláskami. Vysouvá se *l* v *dalil*—šp. *adalil*, *adalid*, port. *adail* „vůdce“; a ve *folan* „jakýsi“ — šp. *fulano*, port. *fuão*; podle Cornu, Portug. § 131, v *ad-daula*—*adua*, *fatila*—*fatia*, *makila*—*maquia*, jež Meyer-Lübke nepřijal do REW. Zůstává však *l* *balakhs*—šp. *balaj*, port. *balais*; *ciqal*—šp. port. *acicalar*; port. *açacatar*; *falaka*—port. *falquear*; *fil*—šp. *alfil*, *arfil*, port. *alfil*, *alfir*, *alfim*; *ğabali*—šp. *jabalí*, port. *javali*; *habbat-halua*—šp. *batafalu(g)a*, port. *matalahu(g)a* *matalauva* (galic. *ma-tauva*); *qabāla*—šp. *alcabala*, šp. port. *alcavala*; *qabila*—stšp. *cabila*, stport. *cabilla*, port. *alcavella*, *alcavelle*, *alcavale*.

Mezi samohláskami vypadá *n* v *moharrana*—šp. *marrano*, *-a*, port. *marrão*, *marrã*; *monadiya*—šp. *almoneda*, port. *almoeda*; *zarcatuna*—šp. *zaragatona*, port. *zaragatóa*; port. *albarran*—šp. *albarrana*; *folan*—

šp. *fulano*, port. *fuão*; *alcaniça*—port. *Alcainça*; *almunia*—šp. *almuña*, port. *almuína*; *meskīn*—šp. *mezquino*, port. *mesquinho*, -*a* kdežto se drží *n* v četnějších jiných slovech.

Pronikání arabských slov do španělštiny a do portugalštiny nepostupovalo ovšem stejnoměrně, nýbrž bylo čím dále tím mocnější a proto nelze mnoho souditi toliko z číselného poměru slov, ve kterých se nějaká změna provedla, ke slovům, v nichž se nepovedla. Přes to však první vrstva slov z arabštiny přejatých již ukazuje samostatný vývoj španělštiny a portugalštiny tím, že *ll*, *nn* v oné, a *-l-*, *-n-* v této se vyvíjejí tak jako v latinských slovech. A zvýšení přízvučných samohlásek, které mají oba jazyky, sahá ovšem do doby dřívější.

Mezi slovy svrchu uvedenými, kde *ll* trvá a kde se mění v *l*, je nepoměrně přílišný, který by připouštěl domněnku, že se tato spřežka toliko na počátku působení arabského vyvíjela tak jako v latinských slovech. Tu by *l* z lat. *li*, *cl* bylo musilo býti aspoň na počátku vývoje k *ġ*, a proto by bývalo zvýšení otevřených souhlásek před palatálou už dokonáno. Tím je tedy sesílena věrohodnost fakta, že se přízvučná samohláska již nezvyšuje ve slovech arabských, i kdyby k tomu byla příležitost, ve španělštině ani v portugalštině (srv. *nà-hurah*, šp. *noría*, port. *nora*; *safonaria*, šp. *zanahoria*, port. *cenoura*). Samo o sobě málo by toto faktum dokazovalo, poněvadž nevíme, kdy slova s hiatovým *i* do jazyka přešla.

Poněkud přesnější datování připouští portugalština.

Cornu tvrdí v Portug. § 130, že se v tomto jazyce intervokální *-l-* vysulo ve XII. stol. Udání se nezdá zcela přesné. Neboť jména gotská, která se vyskytují v *Portugaliae monumenta historica et diplomatica*, obsahující listiny od 8. do 11. století, ukazují už ztrátu *-n-* mezi samohláskami. Sbíрка, velmi vzácná u nás, sama nedostala se mi do rukou, ale možno přece tolik souditi, že zjev sahá aspoň do 11. století. Častěji však než *-n-* bývá vysuto *-l-*. Pročez můžeme míti za to, že se *-l-* vysouvalo dříve než *-n-*, jak by také svědčila slova arabská, přejatá do portugalštiny. Uvážíme-li pak, že pravopis je vždy zpožděn za výslovností, a to zejména ve vlastních jménech, a že počátek zjevu, porušení *l*, sahá do doby mnohem starší, nechybíme, kladouce je aspoň do 10. století.

To by se dobře shodovalo s tím, co prozrazují arabská slova v portugalštině. Poněvadž *l* a *n* tam trvají ve většině případů, byla dozajista porušena dosti záhy po příchodu Arabů na Poloostrov, čímž bychom dospěli k 9. nebo 10. století jako době nejpozdější.

Že se arabské samohlásky ve španělštině nedifthongovaly (Span. Spr. § 5), by nemusilo býti samo o sobě zcela spolehlivým důkazem, že doba difthongace samohlásek v slovech latinského původu minula, poněvadž kvalita jejich mohla býti jiná než latinských samohlásek; ale poněvadž neodporuje chronologii, vysouzené z ostatních změn, je to velmi

pravděpodobno. Podle toho by byla diftongace aspoň značně pokročila v 8. stol., a bylo by tedy dovršeno už zvýšení otevřených samohlásek před *ḷ*, *ṇ* a tím spíše ovšem zvýšení samohlásek všech před *i* následující slabiky.

Tomuto výpočtu je pevnou oporou tvar *Valpuesta*, doložený už r. 958 (*Cantar* II § 5). Povázíme-li, že se zvuky zachycují zejména ve vlastních jménech písmem teprve tenkrát v novém tvaru, když jsou sluchu nepochybný, musilo býti *ue* již obecné a rozšířené v té době a můžeme počátek změny *uo* v *ue* položit směle do počátku 10. stol. Počítáme-li dále, že bylo potřebí nejméně dvou generací, aby se z *uo* stalo *ue*, a aspoň jedné, aby *uo* z neurčité dvojhlásky nabylo tohoto tvaru, dospěli bychom k počátku 9. nebo konci 8. stol., kde latinské *o* mělo tvar **ō̄*. Poněvadž jsme vzali za základ vývoj nejrychlejší, který ve skutečnosti mohl býti dvakrát nebo ještě pomalejší, je rozdíl necelých sto let mezi tímto výpočtem a dohadem z nediftongace arabských samohlásek přiměřený a Baistova domněnka pravděpodobná.

46. 322. Zvýšení nepřízvučných samohlásek je pozdější než vpád Arabů. Neboť *variola*—*viruela* předpokládá tento postup:

$$r\dot{i} - i\dot{r} \quad a\dot{i} - e\dot{i} \quad e\dot{i} - e' \quad e^{ue} = i^{ue}$$

Arabská slova ukazují částečně týž vývoj *ai* jako slova latinská: *g'azair*—stšp. *jacerina*, stport. *jazerina* (ze šp.?), *jazerão*; *maiah*—šp. *almea*; *mais*—šp. *almez*; *daiah*—šp. port. *aldea*. Stejně se vyvíjí *ei*: *g'erneit*—šp. port. *gineta*, *ceifa*—šp. *acefa*, port. *aceifa* (z čehož šp. *aceifa*), v němž nelze spatřovati jako u slova *gineta* vliv přípony nějaké. Trvá však *ai* nebo se mění v *a* v slovech nověji přejatých: tur. *kalaj*—port. *calaim*, *qaid*—šp. a port. *alcaide*, *mayzen*—*almacen*, (*al*)*magacen*, port. *armazem*.

Nastalo-li zvyšování samohlásek mimo přízvuk před *ue* v touž dobu anebo v dobu blízkou jako zvyšování před *ie*, jest pozdější než redukce *ai* v *e* a tedy spadá za arabský vpád. Je-li pak *alcubilla*, jak se zdá pravděpodobným, od *alcoba* (*REW.* č. 6909 s. v. *qobbah*) a nikoli od *cupella*, jak myslí Meyer-Lübke na jiném místě *REW.* (č. 2402, s. v. *cupella*), byl by v tom přímý důkaz správnosti našeho tvrzení.

Změna *ie* v *i* před *ll*, které se objevuje od 13. st. a zevšeobecnělo ve 14., jest terminus ad quem. Kdybychom znali zevrubněji vývoj této redukce, mohli bychom dobu určit přesněji. Kdyby na př. *e* v *ie* bylo dříve, než se asimilovalo, ztratilo přízvuk, jenž by byl na *i*, mohli bychom položit tvar diftongu *ie* do 12. st., což by byla zároveň nejpozdější mez zvýšení samohlásek nepřízvučných.

46. 323. Poněvadž se tedy samohlásky nediftongují v arabských slovech, a poněvadž už v první vrstvě arabských slov, přejatých do španělštiny a portugalštiny, se projevuje samostatný vývoj každého z těchto dvou jazyků, můžeme položit změnu samohlásek před *ḷ* a *ṇ* před po-

čátek 8. st., tím spíše pak počátek vývoje $o^{\tilde{n}}$ v non $o^{\tilde{n}}$, který je starší, a do doby ještě dřívější, do 7. st., zakončení zvýšení přízvučných samohlásek před i následující slabiky. Zvýšení samohlásek mimopřízvučných nastalo však teprve po vpádu Arabů.

46. 4. Shrneme-li pak výsledky chronologie, je viděti, že se $u^{\tilde{n}}$ změnilo v $u^{\tilde{n}}$ před 5. st.; že od počátku 5. st. se mohlo vyvinouti u^i souhl. v u ; že mezi 5. a 7. století spadá zvýšení samohlásek přízvučných před i následující slabiky, za tuto dobu pak, ale před počátek 8. st., také začátek změny $o^{\tilde{n}}$ — non $o^{\tilde{n}}$ a zavření latinských krátkých samohlásek před i a \tilde{n} . Teprve od počátku 8. st. mohlo se provésti zvýšení nepřízvučných samohlásek před i následující slabiky, které bylo skončeno nejpozději ve 12. st.

KAPITOLA IX.

Příčiny zvyšování.

47. 11. Nejsilněji ze všech druhů zvyšování působí na samohlásky hiatové i následující slabiky: otevřené samohlásky se nedifthongují, zavřené se zavírají ještě více a dávají i a u . Zavřené samohlásky dávají stejný výsledek ve všech nářečích španělských i v portugalské, otevřené pak se rovněž na celém tomto území zavřely, což pak ve španělštině a v nářečích mělo v zápětí nedifthongaci.

Jakou úlohu měl jazyk při zvyšování zavřených samohlásek, jest jasno. Hiatové i se tvoří tím, že se jazyk zdvihne až k poloze γ 2^g, abychom užili analfabetického označení Jespersenova. Stává-li se z e i , jazyk se nezastaví v poloze potřebné k vyslovování e , kterou řečený dánský fonetik udává γ 5^{gh}, nýbrž překročí ji a dojde až do γ 3^g (i), blíže se tím poloze, při níž vyslovujeme a slyšíme i . Jde tu tedy o assimilaci samohlásky předcházející ke hláске následující. — Také experimentální fonetika ukázala, že se samohlásky před $-i$, a proto zajisté také před i , skutečně zvyšují (v. L'harmonie vocalique, str. 177 n.).

47. 121. Stala se také z e před i následující slabiky samohláska zavřenější? Je všeobecné mínění, že se otevřená samohláska proto nedifthongovala, poněvadž se v této poloze zavřela. To je samo sebou pravdě nejpodobnější a Cornu ve svém článku v Ro. XIII. uvádí doklady rýmů e původně otevřeného s e od původu zavřeným a vyslovil to zřetelně, i z pokusů experimentální fonetiky to vysvitá, ale theoreticky není to jediná možnost. Jestliže difthongace předpokládá nejdříve zdložení samohlásky, neprovedení difthongace mohlo býti způsobeno nejenom změnou kvality, nýbrž také zkrácením samohlásky už dlouhé nebo nedloužením samohlásky krátké. Poněvadž se však ve španělštině otevřené samohlásky difthongují ve slabikách otevřených i zavřených, není viděti, proč by byla otevřená samohláska zůstala krátká anebo proč

by se byla před následujícím *i* zkrátila. Proto mohla býti porušena toliko kvalita samohlásky. Soudíme tedy také z tohoto důvodu, že se *e* změnilo v *ē*.

Ale tento vývoj se nestaví nikterak proti tomu, že by se difthongace nebyla mohla začíti dříve, než se otevřené samohlásky zvýšily: lze si snadno mysliti, že se tyto samohlásky zavřely před počátkem difthongace, ale také, že byly zastaveny na některém stupni vývoje dříve, než došly k *ie* a *uo*. Jestliže zvyšování počalo tenkrát, když počátek a konec samohlásky už byly rozrůzněny, na př. $\overline{e}e$, $\overline{o}o$, mohla se poslední část (otevřená) těchto samohlásek zvýšením zavřít v $\overline{e}e$ a $\overline{o}o$. V portugalštině však se otevřené samohlásky vůbec nedifthongují. Nesmíme se proto domnívat, že by se tam nebyl stal ani počátek k difthongaci, dloužení otevřených samohlásek. Ale zdá se nemožno, aby se difthong se stupně $\overline{e}e$, $\overline{o}o$ byl vrátil k jednoduchým samohláskám *e*, *o*. Jestliže pak zvyšování před *i* následující slabiky zastalo otevřené samohlásky ve španělštině i portugalštině na stejném stupni vývoje, jak soudíme ze stejných výsledků jejich v obou jazycích a z analogického vývoje zavřených samohlásek, nemohlo *i* ani ve španělštině působiti tenkrát, když difthongace pokročila k *eē*, nýbrž dříve, nejpozději pak v době, když počátek i konec dlouhé samohlásky — budoucího difthongu — byly ještě otevřené. Tomu nasvědčuje také, jak uvidíme, vývoj otevřených samohlásek před *l*, *ñ* a částečně před *j* a *i* téže slabiky v nářečích.

47. 122. Fysiologický postup při zvyšování samohlásek zadních je poněkud zastřen neshodami názorů různých badatelů o článkování těchto hlásek. Podle Jespersena se hřbet jazyka staví při vyslovování *e* do polohy $\gamma 75^h$; při *ē* do $\gamma 5^{gh}$; při *i* do $\gamma 3^g$; při *o* do $\gamma 7^l$ nebo $\gamma 7^k$; při *o* do $\gamma 5^l$; konečně při *u* do $\gamma 3^l$. Při tvoření těchto tří samohlásek by jazyk tedy tvořil úžinu na téměř místě a rozdíl mezi samohláskami by spočíval především na vyšší nebo nižší poloze jazyka a na užší nebo širší úžině samohláskové. Tento popis zadních samohlásek se dosti dobře srovnává s článkováním anglickým, jak lze posouditi z jich zobrazení Grandgentem, které podává Rousselot v *Principes*, str. 650, ale liší se naprosto od artikulace samohlásek Rousselotových (*Principes*, str. 648 n.). U tohoto prý se tvoří *o* 60 mm daleko od zubů, *o* 70 mm, *u* 80 mm. Jestliže se tedy při článkování *e* místo *e* a *i* místo *e* jazyk blíží k poloze, kterou má zaujímati při tvoření *i* v následující slabice, zvyšoval a zároveň vzdaloval by se naopak tvoře *o* místo *o* a *u* místo *o*. Ale podle Grandgentových obrazců, na nichž je viděti poloha celého jazyka, se při článkování předních samohlásek hřbet jazyka sklání mírným obloukem tím větším spádem z předu do zadu, čím je souhláska zavřenější, kdežto při zadních samohláskách je naopak zadní partie hřbetu jazyka tím více vyklenuta nad svou úroveň u samohlásek předních, čím je samohláska vyšší. Má-li si tedy *i* asimilovati předcházející samohlásku zadní, musí se artikulační bod posouti do předu tím směrem, ve kterém se tvoří ono samo, jak to

skutečně vidíme u předních samohlásek, anebo aspoň na témž místě zvýšiti, kdežto by se právě opačným směrem měnilo článkování, kdyby se zadní samohlásky tvořily tak, jak udává Rousselot. Zaslouží tedy popis Jespersenův a Grandgentův (s nímž souhlasí také obrázky o německém *u* a *o* E. A. Meyerovy ve Festschrift W. Viëtor, str. 173) přednost před Rousselotovým, u něhož je nápadna také naprostá pravidelnost ve vzdálenostech artikulačních bodů jednotlivých samohlásek (vždy 10 mm).

47. 13. U samohlásek mimopřízvučných před *i* následující slabiky nezajímá nás ani tak výsledek, že totiž všechny samohlásky přední i zadní dávají *i* a *u*, což toliko dokazuje, že samohlásky nepřízvučné, vzniklé z původních krátkých samohlásek latinských, už nebyly otevřené jako ve slabikách přízvučných. Důležitější je, proč se tyto samohlásky zvýšily později než přízvučné (neboť port. *leviandade* přece jen svědčí, že zvýšení tohoto druhu nespadá do doby společného vývoje španělsko-portugalského). Zvyšování starší se liší od zvyšování mimopřízvučných samohlásek tím, že při onom je zvyšovaná samohláska v přízvučné slabice a hláska zvyšující v nepřízvučné, kdežto při tomto je naopak samohláska zvyšovaná ve slabice mimopřízvučné, hláska zvyšující nejčastěji ve slabice přízvučné. Rozdíl pak mezi slabikami přízvučnými a nepřízvučnými je v tom, že se ony článkují přesněji než tyto a že tedy jejich tvoření vyžaduje delší doby než u těchto. To má však v zápětí dvojí následek: poněvadž příprava spadá tím dále do artikulace hlásky předcházející, čím její tvoření je složitější a čím kratší čas je na ni vyměřen, bude patrně příprava *k i* z přízvučné slabiky méně zasahovati do článkování předcházející hlásky než ze slabiky nepřízvučné, již jest určen kratší čas; a poněvadž je zvuk snáze a lépe vnímán, trvá-li déle, poznáme změnu, která nastala v hlásce slabiky přízvučné, snadněji než ve slabice nepřízvučné. Důkaz pro působení těchto dvou činitelů podává, jak se nám zdá, zvýšení způsobené koncovým *-i*: nezvyšuje přízvučné *-i*, nýbrž toliko nepřízvučné předcházející samohlásku přízvučnou.

47. 2. Vliv *i* téže slabiky před souhláskou na předcházející samohlásku se jeví ve třech formách: mění se *u* v *u* na celém území španělsko-portugalském (s nepatrnou výjimkou, o níž v. 36. 11, 36. 12), *e* v *e* aspoň na území španělském, konečně *o* v *o* toliko v kastilštině. Jenom v prvním případě se od toho liší vliv *j*, které jest mezi samohláskami na rozhraní dvou slabik: *u* se před ním vyvíjí zcela pravidelně v *o* (*arroyo*), kdežto všechny ostatní samohlásky dávají zcela týž výsledek a také na stejném území (*se de a m—*seya—sea*, **correya—correa*, *pojo*) jako před *i* téže slabiky před souhláskou.

47. 21. Proti výsledkům samohlásky před *i* následující slabiky vliv *i* téže slabiky je slabší. Dává sice *u* týž výsledek v obou případech, ale menší sílu *i* v téže slabice dokazuje bezpečně vývoj *o*: nedovedlo zabrániti difthongaci této samohlásky v nářečích a také v samé kastilštině, kde *o* není difthongováno, bylo *i* toliko společníkem. Bylo uve-

deno v 45. 21 a 45. 23, že kastilština jest aspoň se tří stran obklopena nářečím, kde se ρ difthonguje také před i , a že proto lze soudit, že také v ní byl učiněn počátek difthongace; a to, že zvýšení způsobené i též slabiky je pozdější než zvýšení před i následující slabiky, připouští také v kastilštině difthongaci ρ před i , která však později byla zastavena. Samo o sobě toho i též slabiky dokázati nemohlo, jsouc příliš slabé, jak ukazují nářečí svým difthongem, ale dokázalo to společně se zavřenější*) částí (ρ) difthongu $\widehat{\rho}\rho$: mezi ρ a následujícím i se také z ρ stalo ρ . V nářečích, kde se difthongace dokončila, nebyla buď asimilovaná hláska nebo hláska asimilující táz jako v kastilštině, v čem však byla odchylka, nezdá se dnes možno rozhodnouti.

Vývoj ϵ , které se zavřelo také v nářečích, se tentokrát odchyluje od vývoje ρ . Buď se ϵ počalo později difthongovati a nebylo tedy tak pokročilé, když i počalo působiti; nebo se také ϵ vyvinulo v $\widehat{\epsilon}\epsilon$, ale ponevadž se ϵ i i tvoří na místech sobě bližších než ρ a i , působily jejich připodobňující síly celkem ve stejném směru a proto výslední síla způsobila větší výsledek, asimilaci ve všech nářečích. Která z dvou možností je pravděpodobnější, ukazují poznatky ze srovnání účinků j mezi samohláskami s i před souhláskou.

47. 22. Vývoj u není rušen následujícím j jako následujícím i . Ponevadž pak se u ve skupinách uj a uj (*arrugiam—*arruyo—arroyo* a *multum—*muġito—mucho*) neliší, mohl býti rozdíl způsoben toliko tím, že j jest před samohláskou, i před souhláskou. S tím může souviseti jednak rozdíl v kvalitě, jednak to, že příprava k i , které náleží ještě též slabice jako předcházející samohláska, může sáhati dále než příprava k j , které je na rozhraní slabik. Kvalita polosamohlásky mezi vokály může býti různá. Z obrazců 29, na str. 213 a 31, na str. 215 Untersuchungen jde na jevo, že i před souhláskami bývá vyšší než na konci slova a tedy patrně také než před samohláskou. Proti tomu se však ve šp. *mayo y* vyslovuje obyčejně jako explosiva d' dle Phon. esp., str. 135 a 140 n. Ale je pravděpodobno, že příprava zasahovala dále do tvoření předcházející samohlásky při i před souhláskou, než při j mezi samohláskami. A proto se u změnilo před oním v u , před tímto se vyvíjelo pravidelně (v o).

Vývoj ϵ a ρ před j jest týž jako před i . Byla by tedy ϵ jediná samohláska, na kterou j v nářečích působilo, a povážíme-li, že asimilační síla j je menší než i , zajisté je pravděpodobno, aby bylo mohlo samo způsobiti zvýšení ϵ v $\widehat{\epsilon}$. Proto tedy lze souditi, že se také ϵ difthongovalo, ale na stupni $\widehat{\epsilon}\epsilon$ podleho asimilaci obou žvlů okolních, a že se podobně stalo ϵ před i . — Vokály mimopřízvučné se vyvíjejí tak jako přízvučné za týchž podmínek. Toliko pro oi + souhl. není u při-

*) Zde užito značky ρ pro zvuk, který sice byl zavřenější než ρ na konci vyvíjejícího se difthongu, ale ještě blízký otevřenému ρ , jak bylo vyloženo v 47. 121.

zvučných dokladu, kdežto mimo přízvuk *o* patrně se podobně zvýšilo v *u* jako před *i* následující slabiky.

47. 23. Rozdíl ve výsledcích samohlásek před *i* následující slabiky, před *i* téže slabiky před souhláskou a před *j* mezi samohláskami ukazuje, že první podmínka měla největší sílu zvyšovací, poslední nejmenší. Toliko *i* následující slabiky bylo dosti silné, aby samo provedlo zvýšení, v ostatních dvou polohách toliko spolupůsobil: druhým spoličinitelem zvyšovacím byla vyšší první část difthongu u otevřených samohlásek. Jen *u* ještě dalo *u* před *i* - souhláska, patrně proto, poněvadž rozdíl článkování *u* a *u* byl menší než u jiných dvou sousedních samohlásek.

47. 31. Zbývá toliko vliv měkkých souhlásek *l* a *ñ*. Otevřené samohlásky se před nimi právě tak jako před *j* mezi slabikami v kastilštině nedifthongují, difthongují však obě v nářečích: *ñ* nejsou tak příbuzné s *e* jako *l*, nemohlo v nářečích zastavití vývoj difthongu z *e*, jako toho tam nedovedlo samo *i* za *o* (*pueto*). Přes tento rozdíl byla zajisté nejen příčina, nýbrž také vývoj samohlásek při obou druhích zvýšení (před *i* a před *l*, *ñ*) stejné: také zde asi byla difthongace v kastilštině zastavena zvýšením otevřené části povstávajícího difthongu.

Proti *l* však způsobilo *ñ* dvě jiné změny: *u* v *u* a *o* v *ue*, které se však provedly v dobách různých a nesouvisejících s dobou zvyšování otevřených samohlásek v kastilštině. Před *n* se nemění *u* v *u* a nelze tedy přičísti tuto změnu ani snížení měkkého patra při *ñ*. Ale také palatálnost *ñ* sama by zvýšení zajisté nebyla působila: neboť také *l* nedovedlo *u* zvýšiti a zpodobující síla *ñ* jest — jak svědčí to, že v nářečích nezabránila difthongaci *e* — ještě menší než síla *j*, která připustila obvyklý vývoj *u* v *o*. Avšak obě příčiny, nepatrné snížení měkkého patra i slabé zvýšení jazyka, zmenšily samohláskovou úžinu tak, že se z *u*, které také nejdříve pocítilo vliv *i*, stalo *u*, kdežto nejbližší samohláska, *o*, zůstala už nezměněna.

Jak se z *o^ñ* vyvinulo *oi^ñ* a dále *ue^ñ*, zdá se nepochybně. *ñ* se tvoří dvěma úkony: hřbet jazyka přilne k tvrdému patru asi v artikulačním místě *i* a měkké patro se sníží ponechávajíc dechovému proudu volný průchod nosem. Na počátku článkování *ñ* vykonává hřbet jazyka týž pohyb jako při *i*, které se od *ñ* liší jen tím, že jazyk netvoří úplný závěr s patrem, nýbrž toliko úžinu. Opozdí-li se však jazyk na cestě k závěru *ñ* někde v okolí artikulace *i* (což se nejsnadněji přihodí při volnějším tvoření, tedy v přízvučné slabice), vzniká dojem nové samostatné samohlásky, který si sluch vyloží jako *i* a mluvidla později také tak tvoří, ať již měkké patro článkuje současně s jazykem (čímž povstává *i* nasalisované), anebo teprve později (jak vzniká *i*). Ale to je nesnadno říci, proč se tato hláska nevyvíjí před *ñ* po jiných samohláskách a nikde před *l*, ač v mirandském nářečí i jinde leonském (v. El dial. leon. § 4, 2, str. 150) — nehledíme-li k řečem mimo Španěly — ingenium dává *anzeiño*, speculum—*speiño*, stella—*streiña*, penna—*peiña*, ale

-onius—oño. Teprve rozbořen artikulačních úkonů současných s touto změnou, ježž umožní s fonetikou relativní chronologie, bude snad lze s jakousi pravděpodobností také tuto otázku rozřešiti.

47. 32. Je tedy spodobující síla \tilde{l} a \tilde{n} ještě menší než j mezi samohláskami: zvýšení jazyka před nimi spolupůsobí s měkkým patrem při změně u v \tilde{u} na celém Poloostrově, ale toliko v kastilštině se zavřenější části dvojhásek $*\tilde{e}\tilde{e}$, $*\tilde{o}\tilde{o}$, vzniklých z původního e , o .

47. 4. Přehlížíme-li účinky zvýšení jazyka na změny předcházejících samohlásek, pozorujeme, že spodobující síla jest

1. největší při \tilde{i} následující slabiky;

2. zmenšena při \tilde{i} téže slabiky před souhláskou. Tu působí samo toliko zvýšení \tilde{u} , které je ze samohlásek nejcitlivější, jinde je toliko součinitelem a působí jen zvýšení druhé, otevřené části difthongů $*\tilde{e}\tilde{e}$, $*\tilde{o}\tilde{o}$, za podpory první, zavřenější části jejich. Při tom je výslední síla větší (projevuje se na celém území španělském), tvoří-li se oba součinitelé na místě blízkém (e a \tilde{i}), než jsou-li méně příbuzny (o a \tilde{i}).

3. Spodobující síla jest ještě menší při j mezi samohláskami. Jest výhradně spolúčinitelem v míře, vytčené v předcházejícím odstavci.

4. Nejmenší je tato síla u \tilde{l} a \tilde{n} : spolupůsobí se snížením patra u \tilde{n} zase při zvýšení zvláště citlivého \tilde{u} a u obou souhlásek se zavřenou částí difthongů $*\tilde{e}\tilde{e}$, $*\tilde{o}\tilde{o}$. Zde však ani blízká příbuznost asimilujících činitelů e a \tilde{l} , \tilde{n} nemá většího účinku.

5. Na všechny samohlásky mimopřízvučně působí \tilde{i} následující slabiky, a toliko \tilde{i} téže slabiky před souhláskou na \tilde{u} .

47. 51. Jazyku připadá sice úkol velmi význačný ve tvoření samohlásek, proto však nelze zanedbávati účast ostatních činitelů. Jejich úkony však nejsou tak prozkoumány jako úkony jazyka a proto zde můžeme toliko naznačiti spíše, co by bylo mohlo spolupůsobiti, než co skutečně spolupůsobilo. Při tom ovšem předpokládáme, poněvadž Roussetot nepopisuje artikulační úkony při \tilde{i} , že nejsou podstatně rozdílny od \tilde{i} . Ostatně ospravedlňuje tuto nepřesnost i to, že také koncové $-i$ působilo stejně zvýšení jako \tilde{i} .

Postupujeme-li od a k \tilde{i} , zdvihá se velum, oblouk se láme čím dále tím více, pilíře se rozestupují; od a k \tilde{u} je úkon vela týž, ale oblouk se obli a pilíře se sblížíjí (Principes, str. 713). Mění-li se tedy e v \tilde{e} a e v \tilde{i} , nastávala by asimilace k následujícímu \tilde{i} (\tilde{i}) ve zvyšování vela \tilde{i} ve tvaru oblouku \tilde{i} v poloze pilířů; dává-li však o — o a o — \tilde{u} , bylo by zdvihání vela sice asimilací, ve tvaru oblouku však \tilde{i} v poloze pilířů nastávají změny právě opačné těm, které bychom při asimilaci očekávali. Mohlo tedy jen postupné zdvihání vela, způsobené připodobením následujícímu \tilde{i} , býti jedním z činitelů ve zvyšování samohlásek předních i zadních, ale nikoli už úkony pilířů ani útvar oblouku.

Hrtan klesá při tvoření hlásek od a k \tilde{u} , ale zdvihá se od a k \tilde{i} (Principes, str. 721). Mohlo by se tedy souditi jen na připodobení následujícímu \tilde{i} .

dujícímu *i*, *í* při zvýšení *e*, *e* v *e*, *i*, ale nikoli při změně zadních samohlásek. Proto zajisté nemělo klesání či stoupání hrtanu podílu na zvyšování samohlásek.

Složité úkony artikulační příklopu hrtanového (épiglotte) jsou v řadě labiální i palatální samohlásek velmi podobny (Principes, str. 722) a jeho postavení při *i* (*í*) by tedy mohlo působiti na zvýšení předcházejících samohlásek.

Horní t. zv. hlasivky jsou při otevřených samohláskách rozestoupeny a sblíží se, čím je samohláska zavřenější, čímž se kruhovitě postavení mění v elipsovité. Je tedy možno, že také jejich poloha a tvar spolupůsobily při zvyšování.

Vlastní hlasivky se stahují tím více, čím je samohláska zavřenější, mohl tedy jejich úkon při vyslovování *i* (a *í*) míti vliv na zvyšování samohlásek.

Mělo tedy zvýšení polohy jazyka v zápětí zvýšení samohlásek, ale mohly také spolupůsobiti úkony vela, hrtanového příklopu, horních i vlastních hlasivek.

47. 52. Takové možnosti připouští souhlas v jednotlivých úkonech artikulačních mezi samohláskou zvýšenou a hláskou zvyšující. Ale tyto dvě hlásky nebývají pravidelně bezprostředními sousedy: většinou je dělí souhláska. Je pak zřejmo, že toliko ten orgán se může připravovati na vyslovení hlásky zvyšující už za artikulace zvyšované samohlásky, který při tom není rušen úkonem, jež na něm vyžaduje artikulace souhlásky, která stojí mezi oběma oněmi hláskami (zvyšovanou a zvyšující). Ovšem je pozorování úkonů jednotlivých orgánů při tvoření souhlásek ještě nesnadnější než u samohlásek, a proto jsou i naše vědomosti o tom ještě skrovnější. Přes to však lze o vlivu aspoň jednoho orgánu, hlasivek, při zvyšování tímto způsobem rozhodnouti.

Nezvučné souhlásky stojící za samohláskou před *i* nebrání jejímu zvýšení: *escripía*, *quistion*, *husillo*. Při tvoření nezvučných souhlásek však hlasivky nemohou zůstatí sevřeny jako při tvoření samohlásek a proto se nemohou přizpůsobovati při artikulaci zvyšovaných samohlásek postavení, potřebnému ke článkování hlásky zvyšující. Nemůže tedy míti postavení hlasivek při *i* vlivu na zvýšení samohlásek.

Poněvadž pak hrtanový příklop nemá asi značnější účasti na tvoření hlásek vůbec, zbývalo by toliko velum a především jazyk, jimž je dlužno přičísti hlavní úkol při zvyšování.

47. 53. Avšak to, že dělicí souhláska nepřekáží vůbec zvyšování ve španělštině, a snad i že *h* ve spřežkách *ht*, *hs* atd. mu bránilo v němčině, je, jak se zdá, zásadního významu: svědčí, že hlavní úkol v tvoření samohlásek nepatří přední části jazyka, která je při tvoření souhlásek nejvíce súčasněna a tedy nejméně připouští předčasnou přípravu, nýbrž částí zadní, jak podle provedených pozorování E. A. Meyerových v Untersuchungen tuší Jespersen v 4. 7.

47. 61. Obrazce v článku Laclottovu ukazují, že se ve slovech s koncovým *i* zvýšila poloha jazyka při předcházející samohlásce, a ačkoli autor pohřichu nezachytil pro srovnání vedle *ella*, *elli* také *illi*, můžeme přece s bezpečností tvrditi, že zvýšení jazyka nedosáhlo při *e* té výše jako při původním *i*, srovnáme-li zvýšení jazyka při koncovém *i* se zvýšeným *e* přízvučným. Tedy se nemohlo vyslovovati *i* na počátku slova, nýbrž jen *e*, nad obyčej ještě poněkud zvýšené. Jak tedy postoupilo *e* k *e* a *e* k *i*? V tom hlavní úlohu měl sluch, jak se zdá.

V Principes, str. 744, se Rousselot zmiňuje o tom, že „někdo slyší už *e* nebo *i* tam, kde on slyší ještě toliko *a* nebo *e*, a že jindy vjemy různých posluchačů jsou totožné.“ Tento zvláštní zjev si vykládá, že základní samohláska *a* má podle osob různou výšku; uvádí příklady *a*, tvořených 899 až 918 výchvěvy. Stejně rozdíly jsou proto také mezi výškami ostatních samohlásek. Tvoří-li se něčí *á*, jako Rousselotovo, 912 výchvěvy, bude se tato hláska jemnému sluchu jiného, jehož *a* má, jako Gilliéronovo, 908 výchvěvů, blížiti k *è*, a naopak.

Podobně se stalo při zvyšování. Poloha jazyka se zvýšila přeložením přípravy k článkování *i* do artikulace předcházející samohlásky, resonanční prostor se tím zmenšil, samohláska se zvýšila nad obvyklou míru, takže nepatřila ke skupině hlásek, které si sluch může vykládati za ty, které mluvídla původně měla tvořiti (na př. *e*), nýbrž vykládá si je za naležitá skupině sousední, na př. *i*. Při reprodukci pak ani mluvídla už nečláknoují *e* zvýšené, nýbrž *i*.

47. 62. Ale proč se také *a* nezvýšilo v *e* jako v němčině, a proč se samohlásky nezvyšují jako ve španělštině také v jazycích, kde se vyskytá *i* anebo kde *-i* je, jako ve slovanských jazycích, italštině na samém konci slov? Dohadujeme se sice, že v prvním případě zvýšení polohy jazyka při vyslovování *a* je příliš nepatrné, aby způsobilo zmenšení velkého resonančního prostoru v takovém poměru, jako zvýšení při *e* a *e*; a že analogie vedle jiných činitelů mohla zabrániti zvýšení v druhém případě, ale s přesnější odpovědí musíme vyčkat, až se pozná, v jakém poměru zvýšení jazyka a asimilace jiných činitelů působí zmenšení prostoru resonančního, jak toto zvyšuje samohlásku, jakého zvýšení je třeba, aby samohláska z určité skupiny samohlásek přešla do skupiny vyšší, které asi jsou hranice mezi jednotlivými skupinami samohlásek v různých jazycích.

47. 7. Že by se bylo mohlo zvýšení šířiti ve španělštině mimo přibližně také hláskovou analogií, jak v němčině asi právem navrhuje Lessiak (v. I. 35.), je u přízvučných souhlásek zhola nemožno. Nejen proto, že španělské zvyšování je rozmanitější než německé (otevřené samohlásky se mění v zavřené, zavřené pak v *i* a *u*), nýbrž i že příklady jsou vzácné a tedy také možnost uvyknouti sledu určitých hlásek je nepatrná. Spíše by to bylo možno připustit u samohlásek mimopřízvučných, kde tomu nebrání žádná z těchto dvou okolností. Ale popud

k zvýšení mimopřízvučných samohlásek je ovšem dlužno hledati toliko v asimilaci.

47. 8. Byla tedy část změn způsobena jediné částečným připodobením článkovacích úkonů samohlásek úkonům následujících hlásek palatálních, u druhé části palatální souhlásky toliko spolupůsobily s jinými příčinami. Užijeme-li pak názvu „zvýšení“ toliko tenkrát, když palatální hláska působí sama, bez jakéhokoli jiného vlivu, na všechny samohlásky bez rozdílu, tedy jak na přední tak na zadní, budou zvýšením toliko změny samohlásek přízvučných před *i* po samohláscce, jež v době té (st. 5.—8.) bylo ve španělštině z různých pramenů, a samohlásek nepřízvučných, způsobené *i* původu španělského. První zvýšení, které jest rozšířeno po celém území španělsko-portugalském, bychom mohli nazvati starší, druhé, prostírající se toliko po Kastilii a některých krajích sousedních, by bylo mladší. Při ostatních změnách bude lépe mluviti toliko o spodobení.

REJSTRÍK.

Císlíce odkazů na paragrafy. Př. na předlohu

Arabština.

ad-daula 46. 321.
alcaniça 46. 321.
almunia 46. 321.
balakhš 46. 321.
balla 46. 321.
bellota 46. 321.
çannach 46. 321.
çeifa 46. 322.
challak 46. 321.
ciqal 46. 321.
daiah 46. 322.
dalil 46. 321.
en ša allah 46. 321.
falaka 46. 321.
fatila 46. 321.
fil 46. 321.
folan 46. 321.
gannam 46. 321.
gabali 46. 321.
gazair 46. 322.
gerneit 46. 322.
habbat-halua 46. 321.
hinna 46. 321.
kalla 46. 321.
karruba 4. 11, 4. 12.
maiah 46. 322.
mais 46. 322.
makila 46. 321.
mayzen 46. 322.
meskîn 46. 321.
moharrana 46. 321.
monadiya 46. 321.
mumiya 6. 11.
ân ūrah 46. 321.
qabāla 46. 321.
qabūla 46. 321.
qaid 46. 322.
qobbah 46. 322.
safonaria 46. 321.
zarcatūna 46. 321.

Baskičtina.

cincerri 7. 2.
ezker 9. 1.
gorri 7. 2.
-orria, -o 7. 11, 7. 12.

Frančtina.

brouiller 29. 22.
lotr. bye 39. 4.
carouge 4. 12.
chou 14. 1.
chou de Milan 14. 1.
cil 1. 22, 1. 28.
comte 40. 122.
cuirasse 40. 22.
disme 1. 24.
fis 1. 24, 1. 28.
floche 37. 12.
friente 40. 122.
lyon. goifō 3. 2.
huis 12. 33.
luite 1. 24.
mesel 9. 26.
navie 42. 12.
pris 1. 28.
reille 31. 12.
rieule 31. 12.
truite 1. 24.
tuit 1. 28.

Germánština.

brod 10. 11.
**burstia* 12. 31, 12. 33.
**ferst* 9. 1.
gait 46. 31.
gōths 46. 31.
-iks 46. 31.
krukkja 13. 3.
-leif 8. 122.
reka 46. 31.
riks 46. 31.
**skapón* 46. 31.
skauts 9. 1.
sturio 10. 21.
sunja 46. 31.
vīts 46. 31.
wīts 46. 31.
wīts 46. 31.

Italština.

ciglio 1. 28.
-igno 17. 12.

imbrogliare 29. 22.
impinta 25. 2.
legno 17. 12.
nonna, -o 21. 12.
sic. nunna, -u 21. 12.
penna 21. 11.
sceda 10. 12.
uscio 12. 33.

Katalánština.

abreviar 2. 22.
alleviar 2. 22.
valenc. aloixa 37. 12.
cereia 39. 12.
coix 37. 12.
cuny 26. 35.
cuyram 40. 22.
goví 4. 12.
govió 4. 12.
gruny 26. 35.
junyir 26. 35.
liviá, -na 2. 22.
messeguer 9. 24.
mill 27. 12.
proxim 37. 12.
puny 26. 35.
rinyó 16. 22.
ronyó 16. 22.
somiar 16. 32.

Latina.

acedia 10. 11.
adductum 43. 32.
adjuto 44. 23.
**admordium* 14. 1.
ad vix 37. 11.
aeterna 10. 21.
affectio 10. 21.
affectus 35. 11.
alleviare 2. 11, 2. 12, 2. 21.
alopecia 10. 11.
aloxinum 37. 11, 37. 12.
annuculus 29. 11, 29. 12.
**anteobviare* 2. 41, 11. 51.
apodeixis 37. 22.
**appariculare* 29. 21.
appodiare 41. 21.

- arbutus* 12. 11.
-arius 40. 121, 44. 23.
armenius 16. 11.
arrectus 35. 21.
arrugia 42. 11, 43. 12, 43. 32, 44. 23, 47. 22.
artemisia 39. 11.
articultus 29. 11.
ascalonia 10. 11.
**assediare* 10. 21, 41. 21.
**assimiliare* 27. 21.
augurium Pr., 40. 11, 40. 22.
auricula 29. 11.
**auridiare* 41. 21.
auscultare 36. 21.
autumnare 22. 2.
autumnus Pr., 22. 11.
axungia 42. 3.
belenion 16. 11, 16. 12.
bene 16. 12.
**bercium* 39. 4.
**bersium* 39. 4.
**bertium* 39. 4.
besta 12. 34.
bestia 12. 31, 12. 34.
**bestio* 12. 41.
bestula 12. 33, 12. 34.
**bettius* 12. 31.
bicornia 10. 11.
bifidus 8. 122.
biscoctum 35. 11.
**brenia* 16. 11, 16. 12.
brevis 2. 22.
burra 27. 11.
butticula 29. 11, 29. 12.
buxus 37. 11.
caementum 9. 1.
calumnia 16. 31, 16. 32.
camisia 39. 12.
campicellus 9. 1.
capitium 12. 11.
cancer 39. 22.
carchesion 39. 12.
**caricia* 13. 11.
**caronia* 16. 11, 16. 21.
**carulium* 27. 11.
caryon 27. 12.
casus 40. 121.
castimonia 10. 11.
**catalectus* 35. 11.
cedria 10. 11.
centennalis 21. 21.
cepulla 33. 1.
cerasea 39. 12.
cercius 13. 3.
cereola 40. 21.
ceresea 39. 11, 39. 12.
cereus 10. 11, 40. 121, 40. 122.
cerevisia 39. 11, 40. 121.
chelidonia 16. 11.
christianus 10. 21.
cicer 29. 32.
cicercula 29. 31.
cicero 29. 32.
ciconia 16. 11, 16. 23.
cilium 27. 11.
**cinctulum* 18. 1.
cingula 18. 1.
cinnare 21. 21.
**cinnus* 21. 11.
circellus 9. 1.
clavicula 29. 11, 29. 12.
clupea 5. 11, 5. 12.
cochlearium 27. 5.
**coctare* 35. 21.
coctura 35. 21.
coctus 35. 12.
cofea 3. 1, 11. 23.
cogitare 1. 12, 43. 31, 43. 32, 43. 41, 44. 31.
cognatus 17. 21, 26. 4.
cognoscere 17. 22.
coleo 27. 21.
collecta 35. 11.
colligere 28. 11, 28. 21, 28. 22, 34. 22.
collum 33. 1.
columna 22. 11.
comedere 6. 11, 11. 22.
comestio 12. 41.
**cominitiare* 12. 41.
concha 23. 2.
conchyla 23. 1.
concilium 27. 11.
conductum 35. 11, 35. 12.
confectare 35. 21.
**consiliare* 27. 21.
consilium 27. 11.
constringere 19. 21.
**contrariare* 40. 22.
**convenium* 10. 11, 16. 12.
cooperculum 29. 11, 29. 12.
coopertus 9. 1.
coramen 40. 22.
cordolium 27. 11.
coriamen 40. 21.
coriandrum 40. 21, 40. 22.
corium 1. 2. 12, 40. 11, 40. 22, 43. 32.
corrigia 42. 11.
corticea 13. 11.
costa 9. 1.
coxa 37. 11, 37. 12.
coxus 37. 12.
**cucullata* 1. 28.
**cugitare* 43. 32.
culleum 37. 12.
cultare 36. 22.
cultellus 36. 21.
culter 36. 21.
cunear 16. 23, 21. 22.
cuneus Pr., 1. 29, 16. 11, 16. 21, 16. 23.
cunnus Pr., 21. 11.
cupella 46. 322.
curculio 27. 11.
curtiare 12. 41.
curvus 9. 1.
cusculium 27. 11.
**cutina* 11. 22.
daemonium 10. 11.
december 9. 1.
decimus 1. 24.
decoctio 10. 21.
**deexpertus* 9. 1.
derectus 35. 11.
**desedium* 41. 11.
despectare 35. 21.
despectus 35. 11.
despoliare 27. 21.
**destructiare* 12. 41.
dicere 1. 25, 9. 24.
dignare 17. 21.
diluvium 2. 12.
dimidiare 10. 21, 10. 22.
directiare 12. 41.
**disdignare* 17. 11, 17. 21, 47. 31.
doctus 1. 28, 35. 12.
domina 22. 11.
dominus 22. 11.
domnus 26. 35.
dubitare 1. 12.
ductus 35. 12.
ecclesia 10. 11.
edoctus 35. 12.
-ellus 9. 21, 9. 22, 9. 24, 33. 1.
ericus 13. 12.
eruvia 27. 11.
excomptiare 12. 41.
excorrigata 42. 2.
**excurtiare* 12. 41.
exire 37. 11.
exsuctus 36. 12.
facere 1. 12, 1. 24, 1. 25.
fastidium 41. 12.
favonius 16. 11.
femina 11. 22.
fenestra Pr., 9. 1.
fenuculum 29. 11.
**fibella* 9. 24.
**fidare* 41. 12.
fidelis 41. 12.
fidus 41. 12.
**filictum* 35. 11, 35. 21.
ingere 19. 21.
fluxus 37. 12.
**fodia* 2. 12, 41. 11.
**foetibundus* 9. 1.
foliatilis 27. 21.
**foliola* 27. 21.
foliosus 27. 21.
folium 1. 28, 27. 11, 27. 12, 27. 32.
**fortia* 12. 31.
fossa 9. 1.
fovea 2. 11, 2. 12.
**frictiare* 12. 31, 12. 41.
fructus 36. 12, 43. 32, 43. 42, 45. 25.
fugere 43. 11, 43. 12, 42. 21.
functio 10. 22.
**fungius* 42. 3.
fungus 19. 23.
furunculus 23. 2.
**gemelicus* 9. 1.

- geminus* 11. 22.
genesta 9. 1.
geniculum 29. 11.
gingiva 19. 21.
globellus 9. 1, 9. 21.
gobius 4. 11.
**gofio* 3. 2.
gomia 6. 12.
**grennos* 21. 11, 21. 12, 21. 21. 26. 35.
grex 43. 11.
**gruniare* 16. 21, 16. 23.
grunium 21. 22.
**grunjire* 16. 21, 16. 23, 21. 21, 21. 22.
grunnire 21. 21, 21. 22.
**gubbus* 4. 31, 4. 33, 4. 34.
gubia 4. 11, 4. 12.
gumia 6. 11, 61. 2.
gurgulio 30. 12.
heri 1. 23.
Hibernia 10. 11.
hodie 1. 28, 41. 11.
homo 26. 315.
hordeolum 14. 2.
humiliare 40. 22.
-icia 13. 12.
-iculare 29. 21.
-icula 29. 11, 29. 12.
-iculus 29. 11.
-iculum 29. 12.
-icus 46. 31.
-idiare 41. 21.
-idus 1. 2. 11, 1. 26, 8. 121, 8. 122, 11. 33. 11. 41, 46. 31.
-ignus 17. 12.
ille 1. 22.
**impincta* 25. 1, 25. 2.
impingere 25. 2.
implere 24. 1.
impugnare 17. 21.
indictum 35. 11.
-ineus 16. 11, 17. 12.
inflare 24. 2.
ingenium 10. 11, 16. 11, 47. 31.
**insignare* 17. 21.
insignia 16. 4.
insomnium 16. 31.
iste 1. 22.
-itia Pfr., 12. 11.
-ivit 1. 2. 11.
jectare 35. 21, 44. 12.
jungere Pfr., 19. 11, 19. 21, 19. 23, 23. 2, 25. 2, 26. 35.
**laesiare* 39. 21.
laesio 10. 21, 11. 53.
lavatorium 40. 11.
**lebrellum* 9. 1.
lectio 10. 21.
**lectrinum* 35. 21.
lectus 35. 11, 35. 21, 35. 22, 40. 122.
egere 43. 11, 43. 21.
- *lendine* 11. 22.
**lenteolum* 12. 41.
lenteum 12. 31.
lenticula 29. 12.
lepidus 2. 22, 8. 122.
leviare 2. 22.
levis 2. 21, 2. 22.
lex 43. 11.
lignarius 17. 21.
lignosus 17. 21.
lignum 17. 11.
limpidus 8. 11, 8. 122, 8. 2.
lixivia 37. 21.
locellus 1. 28, 9. 1, 11. 54.
lotium 27. 11, 27. 12.
longe 19. 11, 19. 13, 23. 2. 26. 321, 26. 322, 26. 33, 26. 34.
lucidus 8. 122.
lucta 35. 11, 45. 25.
**lutidus* 8. 11, 8. 122.
lutria 7. 11.
malignus 17. 11.
manicula 29. 12.
marrubium 4. 11.
marsuppa 5. 2.
marsuppium 5. 2.
materia 1. 26, 40. 11, 40. 122.
medietas 41. 21, 41. 22.
medius 41. 11.
mejare 43. 21.
melimelum 9. 1.
melior 27. 21.
messis 9. 1.
messoria 40. 11.
milium 27. 11, 27. 12.
mille 27. 12.
minium 16. 21.
mirabilia 27. 11.
misellus 9. 1, 9. 26.
molestia 10. 11.
molliare 27. 31, 27. 32, 27. 41.
momentum 9. 1.
monticellus 9. 1.
mulcta 16. 32.
mulgere 28. 22.
mulier 27. 21.
mulleus 27. 32.
multum Pfr., 35. 12, 36. 11, 47. 22.
mundare 9. 1.
murcidus 8. 122.
murru 7. 11.
**murtella* 9. 1, 9. 22.
musteus 12. 31.
**mustidus* 8. 11, 8. 122.
mutticus 30. 32.
**muttilus* 30. 31, 30. 32, 30. 4.
mutulus 30. 2.
myxa 37. 12.
nasturcium 13. 3.
navigium 42. 11.
nervius 2. 31.
nescius 10. 11.
- nexa* 37. 11.
nitidus Pfr., 8. 11, 8. 122, 11. 22.
**nodellus* 9. 1.
nodulus 32.
nodus 9. 22, 32.
nonna 21. 11, 21. 12.
nonnus 26. 34, 26. 35.
nortia 12. 31.
novellus 9. 1.
november 9. 1.
**novius* 2. 11.
nox 35. 11, 35. 12.
obviare 2. 41.
octavus 35. 21.
octo 35. 11, 35. 12.
**octobrius* 35. 21.
octoginta 35. 21.
oculus 1. 28, 29. 11, 29. 12. 29. 21, 29. 22.
odiare 10. 21.
oleum 10. 11.
olla 33. 1.
-oneus 4. 12, 1.
-onius 16. 11, 16. 12, 16. 23, 19. 13, 26. 312, 26. 313, 47. 31.
-orius 40. 123, 43. 32, 44. 31.
ostium 12. 31.
ostrea 7. 2, 7. 11.
ovicula 29. 11, 29. 21.
pariculus 29. 11.
pecten 35. 11.
pectinare 35. 21.
pectus 35. 11.
**pediculus* 13. 2.
**pediola* 41. 21.
pedis ungula 18. 1.
peduculus 29. 21.
pejor 43. 21.
pek- 21. 11.
pellicula 29. 11.
penna 21. 12, 26. 34.
perfidia 41. 11, 41. 12.
perfidus 41. 12.
pernoctare 35. 21.
persicus 37. 12.
**pesilum* 11. 22.
pellulum 12. 34, 30. 32.
**pestellum* 9. 1, 30. 32.
**pestulum* 30. 31, 30. 32.
**pettia* 12. 31.
pictus 25. 2.
pignus 17. 11.
pigritia 12. 11.
**pinchiare* 12. 42.
pinna 21. 11, 21. 12, 47. 31.
**pinnio* 21. 21.
pinnula 21. 11.
piscis 8. 122.
pitzinnus 21. 11.
pluteum 12. 11.
pluvia 2. 11, 4. 12, 11. 31.
pluviosus 2. 21.
podium 41. 11.
polenta 9. 1.

- ponens* 9. 1.
ponere 16. 11.
potio 12. 2.
**praegnīs* 17. 21.
prehendere 1. 28.
prehensio 10. 21, 10. 22.
 39. 21, 39. 22.
premere 6. 11.
pretium 12. 11.
profectus 35. 11.
proximus 37. 11, 37. 12.
**proximanus* 3. 21.
**pugnalis* 17. 21.
pugnare 17. 21.
pugnus Pfr., 17. 11, 17. 21.
puls 36. 11.
pulsare 38.
punctiare 12. 42.
pustella 9. 1, 9. 22.
puteus 12. 11.
putidus 8. 122.
**putorius* 40. 21, 40. 22.
quaestio 10. 21.
quottidianus 10. 21.
quottidie 10. 22.
radula 32.
rancidus 8. 122.
rapidus 8. 122.
ravidus 8. 122.
recens 9. 1.
recoctus 35. 11.
reflexio 10. 21.
regere 31. 12.
regnum 17. 11, 17. 13.
regula 31. 11, 31. 12.
**renio* Pfr., 1. 212, 16. 21,
 16. 22.
reticulum 29. 21.
**retina* 11. 22.
retro 16. 11.
reversus 9. 1.
rex 43. 11.
rigidus 8. 122, 8. 2.
**ringella* 19. 21.
ringere 19. 11, 19. 21.
**rivella* 9. 24.
**ronia* 16. 11.
roscidare 8. 122, 8. 2.
roscidus 8. 122.
rotella 9. 1, 11. 54, 33. 1.
**rotulare* 30. 2.
rotulus 1. 28, 27. 12, 30. 11.
rubellus 9. 1.
rubens 2. 41, 4. 11, 4. 2,
 11. 23, 11. 31.
rubia 4. 11.
ruscidus 8. 122.
russeus 39. 3.
russus 9. 1, 39. 3.
**salmuria* 40. 122, 40. 22.
sanguineus 16. 11.
sapere 8. 122, 44. 23.
sapidus 8. 122.
sardonias 10. 11.
scheda 10. 12.
schedium 10. 11.
scirpea 5. 11, 8. 122.
scorpio 10. 21.
scutella 9. 1.
sectorius 35. 21, 40. 11.
sedere 41. 11, 47. 2.
segusius 43. 32.
segutilum 30. 11, 30. 12.
semens 9. 1.
senior 16. 21, 46. 31.
sepia 5. 11, 5. 12.
september 9. 1.
serotinus 11. 22.
sex 37. 11, 44. 21.
sexaginta 37. 12, 37. 21.
siccatorius 40. 11.
sigillum 33. 1, 43. 21, 43. 42.
signale 17. 21.
signum 17. 11.
simila 11. 22.
**similiare* 27. 21.
**sinexter* 9. 1.
**singellus* 9. 1, 19. 21.
singularis 18. 2.
singularitas 18. 2.
singulus 18. 1.
**soca* 9. 1.
solea 27. 11.
somnium 16. 31, 16. 32.
somnus 22. 11.
species 10. 11.
speculum 1. 28, 29. 11, 29.
 12, 47. 31.
spolia 27. 11.
spongia 42. 3.
sportella 9. 1.
squalidus 8. 122.
staminea 16. 11.
stella 33. 1, 47. 31.
stercus 9. 1.
storea 40. 11.
**strictiare* 12. 42.
strictura 35. 21.
strictus 35. 11, 45. 25.
stringere 19. 21.
studium 10. 21.
sturnus 9. 1, 9. 22.
**subleviare* 2. 11, 2. 12, 2. 21.
**submergucularis* 29. 21.
sucidus 8. 11, 8. 122, 8. 2.
superbia 4. 31, 4. 33.
superbus 4. 32.
**superculus* 29. 11, 29. 12.
symphonia 16. 11.
taedium 10. 11, 10. 12.
tectum 35. 11.
tegula 31. 11, 31. 2.
teglatum 31. 2.
teloneum 10. 11.
temperare 40. 121.
**temperium* 40. 121.
tenebrae 9. 1.
tener 9. 1.
tenerē 1. 28, 16. 11, 16. 12.
tensio 39. 22.
tepidus 1. 26, 8. 11, 8. 122,
 8. 2.
terminus 11. 22.
tertiarius 12. 41.
tertius 1. 28, 12. 31.
testimonium 10. 11.
texere 37. 21.
theriacā 46. 31.
tingere 19. 21.
tolle 1. 28.
tomentum 9. 1, 9. 22.
**tomca* 13. 11.
tonsio 39. 22.
torcular 1. 28, 29. 21, 29.
 22.
torquere 1. 26, 29. 22.
tortiliare 27. 21.
tortio 12. 31.
toxicum 37. 11, 37. 12.
**trocular* 29. 21, 29. 22.
troja 43. 11.
tructa 35. 11, 36. 12.
trudere 29. 22.
trulla 33. 1.
**trunceus* 13. 3.
**trunculus* 23. 1.
trusare 29. 22.
tubellum 9. 1, 9. 22.
tumum 9. 1, 9. 22.
turbidare 8. 2.
turbidus 8. 11, 8. 122.
**turturella* 9. 1.
-uculus 29. 11.
-ulium 27. 32.
-ullus 33. 1.
uncia 13. 3.
-uneus 4. 12.
**unguicula* 19. 21, 19. 23.
ungula Pfr., 1. 29, 18. 1.
-unius 16. 12.
urceola 13. 4.
urceus 13. 3.
uxor 37. 21.
variolum 40. 22, 46. 322.
venire 1. 23, 16. 11, 16. 12,
 26. 321, 26. 34.
ventricellus 9. 1.
**ventriscula* 12. 34, 29. 31.
verecundia 20. 11, 20. 12,
 20. 21, 26. 313.
versoria 40. 11.
vetulus 30. 11.
vicia 13. 11.
videre Pfr., 41. 11, 41. 12,
 41. 21.
vigilare 43. 31, 43. 41.
viginti 1. 12.
vindemia Pfr., 6. 11.
vindemiare 6. 2.
vindemiator 6. 2.
vindicta 35. 11.
**viridia* 14. 1.
vitium 12. 11.
**vitrium* 7. 11.
voluculum 29. 12.
vulpecula 29. 11, 29. 12.
vultur 36. 11, 36. 12.
vulturinus 36. 21, 36. 22.

Portugalština.

abreviar 2. 22.
açacalar 46. 321.
acifa 43. 322.
acicalar 46. 321.
acunhar 16. 23.
adail 46. 321.
adereçar 12. 42.
adoito 35. 12.
adua 46. 321.
afagar 46. 321.
-ago 46. 31.
agoiro Př.
albarran 46. 321.
alcabella 46. 321.
alcaide 46. 322.
alcavala 46. 321.
alcavale 46. 321.
alcavelle 46. 321.
alca 46. 322.
alfena 46. 321.
alfil 46. 321.
alfim 46. 321.
alfir 46. 321.
alivar 2. 22.
aliviar 2. 22.
alliviar 2. 22.
allivio 2. 12.
almoeda 46. 321.
almuinha 46. 321.
armazem 46. 321.
balais 46. 321.
belota 46. 321.
berçudo 14. 1.
gal. bescha 12. 34.
bexta 12. 34.
bicha, -o 12. 34.
boleta 46. 321.
bolota 46. 321.
breço 39. 4.
cabeço 12. 12.
cabilla 46. 321.
cadoz 4. 12.
calaim 46. 322.
calvez 12. 12.
caramujo 27. 32.
carriço 13. 12.
celha 1. 28.
cenoura 46. 321.
chavelha 29. 12.
chicharo 29. 32.
choça 12. 12.
gal. choiva 4. 12.
gal. choiva 2. 12.
gal. chouba 5. 12.
chuiva 2. 12.
gal. chuvia 2. 12.
chuvoso 2. 22.
cirio 10. 12.
cizirão 29. 32.
codea 11. 22.
coentro 40. 22.
gal. coidar 43. 41.
coima 16. 32.

coita, -o 35. 12.
gal. coitelo 36. 22.
gal. coito 36. 12.
colhara 27. 5.
colher 27. 5.
comas 11. 22.
começar 12. 42.
como 11. 22.
concha 23. 1.
conde 46. 23.
condoito 35. 12.
gal. condoito 35. 12.
coxa 37. 12.
coxo 37. 12.
cuidar 43. 41.
gal. cuito 36. 12.
cunho 26. 35.
destróçar 12. 42.
duvido 1. 12.
-eça 13. 12.
encher 24. 22.
engenho 46. 22.
gal. enjoito 36. 12.
enxundia 42. 3.
entibiar 11. 423.
gal. escoitar 36. 22.
esponja 42. 3.
gal. estornilho 9. 22.
estreito 45. 25.
-eza 12. 12.
falquear 46. 321.
fatia 46. 321.
fedorento 9. 27.
femea 1. 28, 8. 122, 11. 22.
alemtej. fondura 25. 2.
fonte 46. 23.
gal. fonxe 42. 3.
força 12. 24.
gal. froito 36. 12, 43. 42
 45. 25.
frouxo 37. 12.
gal. fruto 45. 25.
fruncho 23. 2.
fuão 46. 321.
fulão 46. 321.
fundura 25. 2.
ganhão 46. 321.
gemio 11. 22.
gineta 46. 322.
gobião 4. 12.
goiva 4. 12.
gal. gurgulho 30. 12.
hediondo 9. 27.
-iça 13. 12.
isto 1. 12.
javali 46. 321.
spt. jazerina 46. 321.
jazerão 46. 321.
gal. jouba 5. 12.
junge 19. 14.
jungir 19. 23.
interamn. karavelha 29. 12.
lenço 12. 34.
lendea 11. 22.
lenha 17. 12.
lentilha 29. 12.

leviandade 9. 27, 11. 51.
 47. 13.
leviano 2. 22.
limpo 8. 121, 8. 122, 11. 22.
gal. limpo 8. 122.
livão 2. 22.
gal. loita 45. 25.
longe 46. 23.
losna 37. 12.
gal. luta 45. 25.
luzio 8. 122.
malina 17. 13.
gal. malina 17. 13.
maguía 46. 321.
marmelo 9. 24.
marrã 46. 321.
marrão 46. 321.
marsopa 5. 2.
mastruço 13. 3.
matalahu(g)a 46. 321.
matalauva 46. 321.
mesquinha, -o 46. 321.
metade 41. 22.
gal. metade 41. 22.
milho 27. 12.
moço 12. 34.
moier 27. 22.
gal. moito 36. 12, 45. 25.
molher 27. 22.
momia 6. 12.
morno 11. 422, 11. 423.
morrião 7. 2.
muito Př.
gal. muito 45. 25.
mulher 27. 22.
mumia 6. 12.
murcho 8. 122.
spt. muyer 27. 22.
nedeia, -o 1. 23, 11. 22.
nedio 8. 122.
nervo 2. 31, 45. 25.
nerroso 2. 32.
gal. nidio 8. 122.
no 9. 22.
noite 35. 11.
noivo 2. 12, 45. 25.
nora 46. 321.
norça 12. 34.
alemtej. ontar 25. 2.
gal. ostrea, ostriá 7. 12.
oxalá 46. 321.
peça 12. 34.
gal. pecho 30. 31.
peixe 8. 122.
gal. penta 21. 11.
perfia 41. 12.
pesunha 18. 1.
piso 11. 22.
poço 12. 12.
poção 12. 2.
ponto 25. 2.
porfia 41. 12.
prisão 39. 22.
proximo 37. 12.
punho 17. 12, 26. 35.

raiva 2. 22.
ranço 8. 122.
redeas 11. 22.
reijo 8. 122.
reino 17. 13.
 gal. *rejo* 8. 122.
rinhão 16. 22.
rocio 8. 122.
 gal. *roñar* 16. 21, 16. 23.
roucão 8. 122.
ruço 8. 122.
ruivo 2. 22, 4. 12.
sabio 8. 122.
selhos 18. 1.
semea 1. 28, 8. 122, 11. 22.
senha 17. 12.
senhos 18. 1.
serodeo 11. 22.
siba 5. 12, 11. 22.
soberbo 4. 32.
sonho 16. 32.
sujo 8. 122.
tamiça 13. 12.
tenho 16. 12.
 gal. *tenho* 16. 12.
tépido 11. 422.
terço 1. 28.
termo 11. 22.
terso(l) 14. 2.
tibieza 11. 423.
tíbio 8. 121, 8. 122, 11. 41,
 11. 422, 11. 423.
tíbo 11. 421.
 gal. *tíbo* 11. 421.
toirão 40. 22.
torção 14. 2.
torço 1. 26.
 gal. *tornilho* 9. 22.
tourão 40. 22.
tóxico 37. 12.
treçol 14. 2.
triaga 46. 31.
 gal. *troita* 36. 12.
troncho 23. 2.
tudo 1. 12.
turco 8. 121, 8. 122, 11.
 22.

unha 18. 1, 26. 35.
untar 25. 2.
vendima 8. 122, 11. 22.
venho 16. 12.
 gal. *venho* 16. 12.
ventrecha 12. 34.
vergonça 20. 12.
vergonha 20. 12.
 gal. *vergonha* 20. 12.
vergonza 20. 12.
vidro 7. 12.
vigiar 43. 32.
vindima 2. 22.
vinte 1. 12.
 gal. *voitore* 36. 12.
 gal. *vuntre* 36. 12.
 gal. *vutre* 36. 12.
zaragatoa 46. 321.

Provençalština.

calonja 16. 32.
calomnia 16. 32.
calumpnia 16. 32.
carrobia 4. 12.
cilh 1. 28.
coulindre 40. 22.
engenh 16. 11.
escapar 46. 31.
gobi 4. 12.
gren 21. 12.
prosmán 37. 22.
somi 16. 32.
somnhe 16. 32.
somni 16. 32.
uis 12. 33.

Rumunština.

ușă 12. 33.
zic 1. 25.

Sardština.

log. *nonna*, -u 21. 12.
 log. *pinna* 21. 12.

Španělština.

abadurrio 7. 11.
abēñola 21. 11.
abes 37. 11, 37. 12.
aborujar 1. 28.
abreviar 2. 22.
abrojo 29. 11.
acefa 46. 322.
aceifa 46. 322.
aceñar 21. 21.
acicalar 46. 321.
acidia 10. 11, 11. 33.
acocharse 35. 22.
acoger 28. 21.
acoitar 35. 22.
acoñar 16. 21, 16. 23.
 arag. *acorçar* 12. 41.
acuitar 35. 22.
 arag. *acullir* 28. 21.
acuñar 16. 21, 16. 23, 21.
 22, 26. 4.
adalid, adalil 46. 321.
aderezar 12. 41.
 arag. *adueyto* 35. 11, 35.
 12, 36. 12, 43. 32.
afecion 10. 21.
afecho 35. 11.
aficion 10. 21.
aficionar 10. 21.
agobiar 2. 41, 4. 33, 4. 34.
agobio 4. 31, 4. 32.
agüero PF., 40. 11, 40. 121,
 40. 122, 40. 22.
albañar 46. 321.
albarrana 46. 321.
alborzo 12. 11.
alcabala 46. 321.
alcaide 46. 322.
alcavala 46. 321.
alcoba 46. 322.
alucubilla 46. 322.
aldea 46. 322.
alderorio 7. 11, 7. 12.
aldeorro 7. 12.
aleviamento 2. 22.
aleviativo 2. 22.
alfil 46. 321.
algarroba 4. 11.
alheña 46. 321.
alicionar 10. 21.
alimpiar 8. 2.
aliviár 2. 21, 2. 22, 11. 51.
alivio 2. 11, 2. 12.
almacen 46. 322.
almagacen 46. 322.
almea 46. 322.
almez 46. 322.
almoneda 46. 321.
almuerzo 14. 1.
almuña 46. 321.
aloja 37. 12.
allosma 37. 12.
allosna 37. 11, 37. 12.
altamisa, altamiza 39. 12.
aluen 19. 11.
alvañal 46. 321.
 mir. *ancher* 24. 1.
andorra 7. 2.
andurriales 7. 2.
 mir. *anfadoño* 16. 11.
 mir. *angeño* 16. 11, 16. 12,
 46. 22, 47. 31.
antojar 29. 21.
antojo 29. 21.
antoviar 2. 41.
antuviar 2. 41.
antuvio 2. 41.
antuvion 2. 41.
 ast. *anutsu* 29. 12.
añojo 29. 11.
aojar 29. 21.
aparejar 29. 21.
aparciente 9. 1.
apoyar 41. 21.
apremio 6. 11.
aprisionar 10. 21.
arbolion 46. 321.
arfil 46. 321.
armiño 16. 11, 16. 12.
arreciar 8. 2.
arrejar 35. 21.
arrear 27. 22, 30. 2.
arroyo 42. 11, 43. 12, 44.
 23, 47. 2, 47. 22.
arrubiar 4. 2.
 arag. *arrullá* 27. 22, 30. 2.
artamisa 39. 12.
artejo 29. 11.
artemisa 39. 12.
ascuchar 36. 21.

- asear* 41. 21.
asediar 10. 21.
asemejar 27. 21.
asperiego 9. 24.
áspero 9. 24.
bajo 44. 22.
balaj 46. 321.
balota 46. 321.
basura 40. 11, 40. 123.
batafalu(g)a 46. 321.
 mir. *bē* 16. 12.
befo 8. 122.
 mir. *beia* 41. 11.
 mir. *beíamos* 41. 21.
 mir. *beio* 41. 11.
beleño 16. 11.
 mir. *belleç* 30. 2.
 mir. *bendima* 6. 11.
 záp. šp. *bendimia* 6. 11.
bercero 14. 1.
 mir. *bergoña* 20. 11.
 mir. *bergoñoso* 20. 21.
 záp. šp. *bergüenza* 20. 12.
bernia 10. 11.
berza 14. 1.
berza de Abruzo 14. 1.
berza de Saboña 14. 1.
bezón 12. 41.
bicha 12. 31, 12. 33, 12. 34.
 mir. *bidro* 7. 11.
 mir. *biē* 16. 12.
 arag. mir. *biello* 30. 11.
bienquiente 9. 1.
bierzo 12. 31.
bigornia 10. 11.
biscocho 35. 11.
blanquecer 10. 22.
blanqueción 10. 22.
blanquición 10. 22.
bochorno 36. 21, 36. 22.
bodrio 10. 11.
 arag. *boitrino* 36. 22.
boj 37. 11, 37. 12.
borujo 29. 12.
botija 29. 11, 29. 12.
breña 16. 11.
brizo 39. 4.
brodio 10. 11.
broza 12. 31.
bruza 12. 31.
buchorno 36. 22.
buey 36. 12.
 sš. *bueytre* 36. 12.
buitre 36. 11.
buitrero 36. 22.
buitron 36. 22.
buñuelo 1. 28.
burujo 27. 11, 27. 12, 29. 22.
 astur. *butron* 36. 22.
cabezo 12. 11.
cabila 46. 321.
cadalecho 35. 11.
 ast. *cadoce* 4. 12.
cala 46. 321.
caloña 16. 31, 16. 32, 26. 11.
calumnia 1. 12.
caluniar 16. 32.
 sš. *caluña* 16. 31.
camisa 1. 12, 39. 11, 39. 12.
campecillo 9. 1.
caramujo 27. 32.
carcaj 39. 12.
carrizo 13. 11, 13. 12.
carroña 16. 11, 16. 23.
carroñar 16. 21, 16. 23.
castimonia 10. 11.
cebolla 33. 1.
cedria 10. 11.
 sš. *cegoñino* 16. 21.
ceguñuela 16. 23.
ceja 1. 28, 27. 11.
 sš. *celidueña* 16. 11.
cenacho 46. 321.
cencerrion 7. 2.
ceño 21. 11.
cercillo 9. 1.
 mir. *cereija* 39. 11.
cereza 1. 23, 39. 11.
cerial 10. 22.
cerrar 7. 2.
cerrion 7. 2.
cerveza 39. 11, 39. 12, 40. 121.
cicercha 29. 31.
cidria 10. 11.
cienteñal 21. 21.
cierzo 13. 3.
cigoñal 16. 21, 16. 23, 26. 4.
cigoñillo 16. 23.
 sš. *cigoñino* 16. 21, 16. 23.
cigüeña 16. 11, 16. 23.
cigüeñar 16. 21, 16. 23.
cigüeñear 16. 23.
cigüeñuela 16. 23.
ciguñal 16. 21; 16. 23.
 záp. šp. *ciguña* 16. 12.
cilantrista 40. 22.
cilantro 40. 22.
cimiento 9. 1.
cincha 18. 1.
ciñe 1. 26.
cirial 10. 21, 10. 22.
 astur. *cirigüeña* 16. 11.
cirio 1. 12, 10. 11, 10. 12, 10. 21, 10. 22, 11. 33, 40. 121, 40. 122.
cirrion 7. 2.
ciruela 40. 21, 40. 22.
clavija 29. 11, 29. 12.
cobechar 35. 21.
cobierto 9. 1.
cobija 29. 11, 29. 12.
 leon. *cochar* 27. 5.
cocharse 35. 21.
 astur. *cochiello* 36. 22.
 záp. šp. *cochillo* 36. 21.
cochura 35. 21.
 astur. *coedes* 28. 21.
cofia 3. 1.
coge 28. 11.
coger 28. 21.
cogujada 1. 28.
 astur. *coiro* 40. 11.
 vize. *coitao* 36. 22.
coitar 35. 22.
coita 35. 12.
coitral 36. 22.
 záp. šp. *coja* 37. 11.
cojo 37. 12.
cojon 27. 21.
colantro 40. 22.
 astur. *coloño* 22. 11, 22. 12
 astur. *collecha* 35. 11.
 astur. *coller* 28. 21, 28. 22.
 mir. *coller* 28. 11.
 sš. *começar* 12. 41.
comer 6. 11.
comezon 12. 41.
compitiente 10. 21.
complision 10. 21.
concejo 27. 11.
 arag. *concollose* 28. 22.
concomer 6. 11, 6. 12.
concomio 6. 11, 6. 12.
concomo 6. 12.
concha 23. 1, 23. 2.
conducho 1. 2, 14; 35. 11.
confción 10. 21.
confision 10. 21.
consejar 27. 21.
consejo 27. 11.
consintiente 9. 1.
 leon. *constreñe* 19. 11.
constreñir 19. 21.
 leon. *constriñe* 19. 11, 19. 12.
contrallar 40. 22.
convenio 10. 11, 16. 12.
 leon. *connado* 17. 22.
connosce 17. 22.
coño Pñ., 21. 11.
coñosció 17. 22.
corambre 40. 21, 40. 22.
coraza 40. 22.
corcho 1. 28.
cordojo 27. 11.
 leon. *coriamne* 40. 21.
correa 42. 11, 42. 12, 47. 2.
 mir. *correia* 42. 11.
corteza 13. 11.
corvilla 9. 1, 9. 22.
corvo 4. 31, 4. 32.
coscojas 27. 11.
coscojo 27. 11.
cosecha 35. 11.
cofiano 10. 21, 10. 22.
cotral 36. 21, 36. 22.
 vize. *cotral* 36. 21.
 sš. *coxa* 37. 12.
 leon. *coydo* 43. 41, 43. 42.
 astur. *coyer* 28. 11, 28. 21.
 leon. *coynados* 17. 22.
 leon. *coyo* 21. 11.
cristiano 10. 21.
croza 13. 3.
cubierto 9. 1.
 astur. *cuchar* 27. 5, 36. 22.
cuchara 1. 2, 13; 27. 5.

- cuchillo* 1, 12, 27, 5, 36, 21, 36, 22.
 záp. šp. *cuñiao* 43, 42.
 astur. *cuñiar* 43, 41, 43, 42.
 astur. *cueches* 28, 11.
cucho 35, 12.
 leon. *cuedas* 43, 31.
 leon. *cuedavas* 43, 41.
 sš. *cuedo* 43, 31.
 sš. *cueiro* 1, 2, 12.
 záp. šp. *cueiro* 40, 11.
 arag. *cueito* 35, 11.
cuello 33, 1.
cuenca 23, 2.
cuencha 23, 2.
cuero 2, 12, 40, 11, 40, 122, 43, 32.
 záp. šp. *cuero* 40, 11.
cuestión 10, 21, 10, 22.
 arag. *cueto* 35, 11.
 arag. *cueyda* 36, 12.
 arag. *cueydo* 43, 31.
 astur. *cueyro* 40, 11.
cuidan 43, 32.
cuidar 1, 26, 43, 41.
 mir. *cuidar* 43, 41.
 leon. *cuidestes* 43, 41.
cuido 1, 12, 43, 31, 44, 31.
 mir. *cuido* 43, 31.
 mir. *cuero* 40, 11.
cuíta 35, 12.
 mir. *cuitado* 43, 42.
cuítar 35, 22.
cuítal 36, 22.
cuja 37, 12.
culantro 40, 21, 40, 22.
 arag. *cullé* 28, 22.
 arag. *cullir*, *cullire* 28, 21, 28, 22.
cumbre 1, 12.
cumplo 1, 12.
cuñado 17, 21, 18, 1.
 leon. *cuñado* 17, 21.
cuñar 16, 23.
cuño Pr., 1, 12, 1, 29, 16, 11, 16, 23, 26, 35.
 mir. *cuolles* 28, 11.
 leon. *cuoye* 28, 11.
 hor. *corriente* 9, 1.
 záp. šp. *curvillu* 9, 1, 9, 23.
 leon. *custiellas* 9, 1, 9, 23.
custodia 10, 21.
custodiar 10, 21.
cutiano 10, 21, 10, 22.
cutio 10, 22.
 astur. *cutral* 36, 22.
 astur. *cuyar* 27, 5.
 leon. *cuyar* 27, 5.
 leon. *cuyer* 28, 21.
 arag. *chenullo* 29, 11.
 andal. *chicharo* 29, 32.
 mir. *chichero* 29, 32.
 astur. *chichu* 29, 32.
 arag. *chinullo* 29, 12.
 arag. *chitá* 35, 21.
 leon. *chonxe* 19, 11, 19, 13.
 extrem. *deciembre* 9, 1.
decimos 9, 24.
decir 19, 12, 24, 2.
decocion 10, 21.
decucion 10, 21.
demediar 10, 21, 10, 22.
demonio 10, 11.
deñar 17, 21.
 záp. šp. *derecha* 35, 11.
derecho 35, 11.
 mir. *dereito* 35, 11.
 astur. *dereiturero* 35, 21.
derezar 12, 41.
desaficion 10, 21.
desaficionar 10, 21.
desaprisionar 10, 21.
desden 17, 11, 17, 13.
desdeñar 1, 26, 17, 21.
desdeño 17, 11, 17, 13.
deseñar 41, 21.
deseo 41, 11.
 hor. *desgobierno* 9, 1.
desinficionar 10, 21.
desmirriado 7, 2.
desmochar 30, 4.
desnoviar 2, 21, 2, 22.
despechar 35, 21.
despecho 1, 23, 35, 11.
despierto 9, 1.
despiojar 29, 21, 29, 22.
despojar 27, 21.
despullar 1, 12.
destronar 12, 41.
diciembre 9, 1, 9, 24.
 extrem. *diciembre* 9, 1.
diluvio 1, 12, 2, 12.
dimidiar 10, 21, 10, 22.
dispierto 9, 1.
doceñal 21, 21.
docientos 9, 1.
 leon. *docho* 35, 12.
 mir. *doño* 22, 11.
 leon. *dubiellu* 9, 1, 9, 23.
ducientos 9, 1.
ducho 35, 12.
dudo 1, 12.
duecho 35, 12.
 leon. *duecho* 35, 12.
 astur. *duecho* 1, 28.
dueña 21, 12, 22, 11.
dueño 21, 12, 22, 11, 26, 35.
durmamos 1, 21.
durmiente 9, 1.
-ear 41, 21.
-ecillo 9, 26.
echar 35, 21.
-eja, *-o* 29, 11.
-ejar 27, 22, 29, 21.
embrollar 29, 22.
emburujar 29, 22.
emburrujar 23, 22.
empenta 25, 1, 25, 2.
empentar 25, 1.
empenton 25, 1.
 arag. *emple* 24, 1.
emprisionar 10, 21.
empuñar 17, 21, 26, 4.
encía 19, 21.
encorvar 4, 34.
 leon. *encher* 24, 1.
endecha 35, 11.
enficionar 10, 21.
enforcion 10, 22.
enfurcion 10, 22.
enfeño 1, 23, 16, 11.
enhiesto 9, 1, 9, 24.
enjundia 42, 3.
ennoviar 2, 21, 2, 22.
enrocíar 8, 2.
 sš. *enseña* 16, 4.
enseñar 17, 21.
ensueño 16, 31.
entero 1, 23.
entibiar 8, 2, 11, 41, 11, 51.
entortijar 27, 21, 27, 22.
envejecer 30, 2.
 arag. *enolvien* 9, 1.
-eño 16, 11, 17, 12.
eri 1, 23.
-ero 40, 121, 44, 23.
erveja 27, 11.
 arag. *esca* 37, 11.
escalio 8, 122.
escalona 10, 11.
escaramujo 27, 32.
 astur. *escodiellaes* 9, 1.
escodilla 9, 1.
escofia 3, 1.
esconzar 12, 41.
escorpion 10, 21.
escorzar 12, 41.
escote 9, 1.
escotilla 9, 1.
 astur. *escripia* 5, 11, 5, 12, 8, 122, 47, 52.
escuchar 1, 12.
escudilla 9, 1.
 arag. *escultá* 36, 22.
escutilla 9, 1.
 arag. *esnoyá* 41, 21.
especia 1, 11.
especie 10, 11.
espejo 1, 23, 1, 28, 29, 11, 30, 12.
esperiego 9, 24.
espoja 27, 11.
esponja 42, 3.
esportilla 9, 1.
espuerta 9, 1.
esquicio 10, 11.
 astur. *esquirpia* 5, 11.
estameña 16, 11.
estera 40, 11.
estiércol 9, 1, 9, 24.
estornillo 9, 1, 9, 22.
estornino 9, 22.
estrechar 35, 21.
estrechro 35, 11.
estrechura 35, 21.
estrella 33, 1.
estreñir 19, 21.
 astur. *estreta* 35, 11.

- s.* *estriñcar* 12. 42.
estrujar 29. 21.
estudiar 10. 21.
estudio 1. 12.
esturion 10. 21.
eterna 10. 22.
ss. exe 1. 25, 1. 2, 14; 37. 11.
 leon. *exe* 44. 21.
 leon. *exen* 37. 11.
exilio 1. 12.
ss. exir 44. 21.
-eza 12. 11.
-ezo Pñ.
ezquierda 9. 1.
 astur. *fagüeño* 16. 11.
 záp. *sp. fediondu* 9. 1, 9. 27.
 leon. *feniestra* 9. 1, 9. 27.
ss. feñir 19. 21.
fianza 41. 12.
fiar 41. 12.
 leon. *fiadiondo* 9. 1.
 leon. *fiedor* 9. 1.
fiel 41. 12.
flojo 37. 12.
 arag. *fobia* 2. 11, 2. 12.
 mir. *foia* 2. 11.
foid 43. 21.
fonje 42. 3.
forzar 10. 22.
 leon. *foyendo* 43. 21.
 leon. *foyr* 43. 21.
freza 12. 31.
frezar 12. 31, 12. 41.
 arag. *frueyt*, -o 35. 12, 36. 12, 43. 32.
 arag. *fruito* 35. 12.
 arag. *fueba* 2. 11, 2. 12, 45. 23.
 astur. *fueña* 1. 28.
 arag. *fuella* 27. 12.
fuerza 10. 22, 12. 31.
 astur. *fueya* 27. 11, 27. 12.
 mir. *fujes* 43. 11.
fulano 46. 321.
 mir. *fuolla* 27. 11, 27. 12.
 astur. *fuoya* 27. 11, 27. 12.
 astur. *fuxir* 43. 21.
 leon. *fuyendo* 43. 21.
gañan 46. 321.
garrubia 4. 11, 4. 12.
 arag. *genollo* 29. 11, 29. 12.
gineta 46. 322.
gobi 4. 12.
gobia 4. 11, 4. 12.
gobio 3. 2, 4. 11, 4. 12, 11. 23.

goifon 3. 2, 4. 12.
gomia 6. 11, 6. 13.
gorgojo 27. 11, 30. 12.
gorrion 7. 2.
gorro 7. 2.
greña 21. 11.
greñon 21. 21.
grey 1. 23; 1. 2, 11; 43. 11.

grñon 21. 21, 21. 22.
gruñir 16. 21, 21. 21, 21. 22.
gubia 4. 11.
 hor. *gubierno* 9. 1.
 astur. *güe* 41. 11.
 astur. *güechu* 29. 12.
 astur. *güecho* 1. 28.
 arag. *güello* 29. 11.
 astur. *güer* 1. 28.
 astur. *guerdio* 14. 1.
 leon. *güeyu* 29. 11, 29. 12.
 astur. *güiyu* 29. 12.
ss. gulpeja 29. 11, 29. 12.
 astur. *guoy* 41. 11.
 leon. *guoyo* 29. 11, 29. 12.
gurrion 7. 2.
 astur. *gurrion* 7. 2.
gurujo 27. 11, 27. 12.
gurvio 4. 31, 4. 32.
gusano 12. 33.
halagar 46. 321.
hastio 41. 12.
heder 9. 25.
hediondo 9. 1, 9. 25, 9. 27.
helechal 35. 21.
helecho 35. 11.
henchir 24. 1.
herege 1. 23.
hevilla 9. 24.
hidiondez 9. 25.
 hor. *hidiondo* 9. 1, 9. 27.
hinchar 24. 2.
hinchas 24. 1.
hiniesta 9. 1, 9. 24.
hiniestra Pñ., 9. 1, 9. 24.
hinojo 29. 11, 29. 12.
hiriente 9. 1.
hirviente 9. 1.
ss. hiviella 9. 24.
hize 1. 12.
hoja 1. 28, 27. 11.
hojaldre 27. 21.
hojoso 27. 21.
hojuela 27. 21.
hombre 26. 315.
homecillo 9. 26.
hongo 19. 23.
hoya, -o 2. 12, 41. 11.
huesa 9. 1, 9. 21, 9. 22.
huevo 9. 21.
 arag. *huey* 41. 11.
huir 43. 21.
 andal. *husillo* 9. 1, 9. 21, 9. 22, 47. 52.
huviar 2. 41, 4. 34.
huyar 2. 41.
huyes 43. 11.
huyo 1. 12.
-ía 1. 2, 11.
-icio 1. 12.
 záp. *sp. ichao* 35. 21.
-té 1. 2, 11.
-iello 11. 54, 33. 1.
iglesia 10. 11.
iglesia 10. 11.
-ijar 27. 22.

-illo 11. 54.
imperficion 10. 21.
 mir. *incha* 24. 1.
inficion 10. 21.
inficionar 10. 21.
infurcion 10. 22.
ingenio 10. 11.
inhiesto 9. 1.
-ió 1. 2, 11.
 arag. *itaba* 35. 21.
 nav.-arag. *itare* 35. 21.
 mir. *itierna* 10. 21, 10. 22.
 arag. *itose* 35. 21.
izquierda 9. 1.
jabalí 46. 321.
ss. jacerina 46. 322.
jibia 5. 11, 5. 12.
 arag. *jitar* 35. 21, 35. 22.
joyo 27. 11, 27. 12.
 astur. *jueya* 27. 11, 27. 12.
lacio 8. 122, 8. 123.
lavadero 40. 11.
lebrillo 9. 1.
lechera 35. 22.
lecheron 35. 22.
lecho 1. 28, 35. 11, 40. 122.
lechon 35. 22.
leer 43. 21.
 záp. *sp. leer* 43. 21.
lejía 37. 21.
lenteja 29. 12.
lenzuelo 12. 41.
leña 17. 11.
 záp. *sp. leña* 17. 11.
leñero 17. 21.
leño 1. 26, 17. 11.
leñoso 17. 21.
 mir. *ler* 43. 21.
letril 35. 21.
leviano 11. 51.
ley 43. 11.
leye 43. 11.
ss. leyes 43. 11.
-libio 8. 122.
librillo 9. 1.
licion 10. 21.
 ast., hor. *licion* 10. 21.
 mir. *liçou* 10. 21.
lichera 35. 21, 35. 22.
lichon 35. 22.
lienzo 12. 31.
 astur. *lijado* 39. 21.
 santand. *lijar* 39. 22.
limpio 8. 11, 8. 122.
 mir., záp. *sp. limpio* 8. 11.
lision 10. 21, 11. 53.
liviano 2. 21, 2. 22.
 andal. *liviano* 2. 22.
 astur. *livianu* 2. 21, 2. 22.
-livio 8. 122.
lopicia 10. 11.
luello 1. 28, 9. 1, 9. 21, 11. 54.
lucio 8. 122.
lucha 1. 12, 35. 11.
ludio 8. 11, 8. 122.

- ludir* 8. 122.
 arag. *ludria* 7. 11.
 arag. *luello* 27. 11, 27. 12.
luengo 19. 13.
 sš. *luēne* 19. 11, 19. 13, 23.
 2, 26. 321, 26. 322.
lupicia 10. 11.
lutra 7. 11.
lutria 7. 11.
 mir. *lleña* 17. 11.
 astur. *llivianu* 2. 22.
 astur. *llonxe* 19. 13.
 astur. *lloñe* 19. 13.
llover 2. 22.
 astur. *llover* 2. 12.
 astur. *llovio* 2. 12.
llovioso 2. 21, 2. 22.
lluvecita 2. 22.
lluvia 2. 11, 2. 22.
lluvioso 2. 21, 2. 22.
 astur. *machorra* 7. 2.
 astur. *machurriar* 7. 2.
 mir. *madeira* 40. 11.
madera 1. 26, 1. 28, 40. 11,
 40. 121, 40. 122.
 záp. šp. *madera* 49. 11.
malina 17. 11, 17. 13.
manija 29. 12.
mantener 2. 41.
mantuvion 2. 41.
maravella 27. 12.
maraviella 27. 12.
maravija 27. 11, 27. 12.
maravilla 1. 12, 27. 11, 27.
 12.
marrana, -o 46. 321.
marrubio 4. 11.
marsopa 5. 2.
marsupial 5. 2.
mastuerzo 13. 3.
mayo 44. 23, 47. 22.
mear 43. 21.
mecha 37. 12.
 astur. *mechor* 27. 21.
mediar 10. 22.
medio 10. 22.
 mir. *meio* 41. 11.
 sš. *meitad* 41. 21, 41. 22.
mejilla 1. 12.
mejor 12. 13, 27. 21, 27. 22.
membrillo 9. 1, 9. 24.
membrío 7. 12.
mesequero 9. 24.
mesequerta 9. 24.
mesillo 9. 1.
 astur. *mesoria* 40. 11.
 vice., santand. *metá* 41. 22.
metad 41. 22.
mezquino 46. 321.
mierra 9. 2.
mies 9. 24.
 mir. *mijar* 43. 21, 43. 22.
mijo 27. 11, 27. 12.
mijor 27. 22.
 arag. *milló* 27. 21, 27. 22.
 záp. šp. *millo* 27. 11.
 mir. *millor* 27. 21.
miñeruelo 16. 21.
miñon 16. 21.
miñoso 16. 21, 16. 22.
misiego 9. 1, 9. 24.
 sš. *misyllo* 9. 1, 9. 23.
mitad 41. 21, 44. 12.
 arag. *mitat* 41. 22.
 astur., leon. *miyor* 27. 21,
 27. 22.
mochacho 30. 4.
mochar 30. 4.
mocho 30. 31, 30. 32.
mochuelo 30. 4.
modurria 7. 11, 7. 12.
moger 27. 22.
mojar 27. 41, 27. 5.
mojo 27. 31.
mojon 30. 2.
molestia 10. 11.
 arag. *molto* 36. 11, 36. 12.
 mir. *mollier* 27. 21, 27. 22.
momia 6. 11, 6. 12.
monicordio 10. 11.
montecillo 9. 1.
 arag. *moríe* 9. 1.
morrión 7. 2.
morro 7. 2.
mozo 12. 31.
muchach 30. 4.
 astur., leon. *mucher* 27. 21,
 27. 22.
 arag. *mucheres* 27. 22.
mucho 1. 12, 1. 26, 35. 12,
 36. 11, 47. 22.
 leon. *muecha* 27. 31.
 astur. *muecha* 27. 32.
 astur. *muechu* 27. 32.
 sš. *mugier* 27. 22.
 záp. šp. *muello* 27. 32.
 záp. šp. *mueya* 27. 31.
 leon. *mueyo* 27. 31, 27. 32.
 astur. *mueyu* 27. 32.
 arag. *muía* 27. 22.
 arag. *muixá* 27. 41.
mujer 1. 12; 1. 2, 13; 27.
 21, 37. 22.
mujo 27. 32.
 arag. *mullé* 27. 22.
 arag., leon. *muller* 27. 21,
 27. 22.
 arag. *mulleres* 27. 22.
 mir. *mullier* 27. 21, 27. 22.
mullir 1. 12, 1. 28.
mumia 6. 12.
 sš. *mummiendo* 9. 1.
 leon. *mundiella* 9. 1, 9. 23.
mundillo 9. 1.
munido 1. 12.
 leon., záp. šp. *muoya* 27.
 31, 27. 32.
murrio 7. 11.
murrion 7. 2.
murtilla 9. 1, 9. 22.
mustio 8. 11, 8. 122.
muy Př., 36. 11.
muyer 27. 22.
 leon. *muyter* 27. 21.
 arag. *muyto* 40. 123.
 mir. *nabiu* 42. 11.
nadie 1. 28.
navío 42. 11, 42. 12.
nebrijo 7. 12.
neccio 10. 11.
nerviar 2. 32.
nervio 1. 2, 13; 2. 31, 2.
 32, 10. 12.
nervioso 2. 32.
nesga 37. 11, 37. 12
 astur. *nidiu* Př., 8. 11, 8.
 121.
 arag. *nobillo* 9. 123.
 arag. *nobio* 2. 11, 2. 12.
noche 9. 24, 35. 11.
 mir. *nolo* 9. 22, 32.
noria 46. 321.
novembro 9. 21.
noviembre 9. 1, 9. 21.
novillo 9. 1.
novio 1. 2, 13; 2. 11, 2. 21,
 2. 22, 2. 41.
 záp. šp. *noyo* 2. 11.
 astur. *noyu* 9. 22.
nudillo 9. 1, 9. 22.
 leon. *nueche* 35. 11.
 sš. *nuedo* 9. 11, 9. 22.
 arag. *nueit* 35. 11.
 leon. *nueiti* 35. 11.
 arag. *nuet* 35. 11.
nuerza 12. 31.
nueve 9. 21.
nuevo 9. 21, 9. 22.
 mir. *nuite* 35. 11, 35. 12.
 leon. *nuoite* 35. 11, 35. 12.
nutra 7. 11.
nutria 7. 11.
 astur. *nutria* 7. 11, 7. 12.
 záp. šp. *nuviembre* 9. 1, 9.
 23.
 astur. *nuyetsu* 9. 1.
ñoño 21. 11, 26. 35.
 astur. *ñuviellu* 9. 1, 9. 23.
ochavo 35. 21.
ochenta 35. 21.
ocho 1. 28, 35. 11, 40. 122,
 44. 32.
 záp. šp. *ocho* 35. 11.
ochubre 35. 21.
odiár 10. 21.
ojalá 46. 321.
ojar 29. 21, 29. 22.
ojar 29. 22.
ojeada 29. 21.
ojo 1. 28; 1. 2, 13; 29. 11,
 29. 22.
-ojo 27. 32, 29. 11.
olio 10. 11.
olla 33. 1.
-ollo 33. 1.
omillar 40. 22.
onceja 19. 21, 19. 22, 19. 23.
onza 13. 3.

- oño 16. 12, 16. 23.
 mir. -oño 16. 11, 47. 31.
 arag. ordio 14. 1.
 orear 41. 21.
 oreja 29. 11.
 arag. orella 29. 11.
 orgullo 1. 12.
 orujo 27. 11, 27. 12.
 -orrio 7. 12.
 -orro 7. 12. 7. 2.
 orujo 27. 12.
 orza 13. 3.
 orzuela 13. 4.
 orzuelo 14. 2.
 ostia 7. 11.
 ostio 7. 2.
 ostiero 7. 2.
 andal. ostion 7. 12, 7. 2.
 ostra 7. 11, 7. 2.
 ostrera 7. 2.
 ostrion 7. 2.
 provinc. ostron 7. 2.
 otoñar 22. 2, 26. 4.
 otoño Pñ., 22. 11.
 leon. otoño 22. 11.
 mir. oureilla 29. 11.
 astur. ourisá 41. 21.
 mir. outabo 35. 21.
 mir. outoño 22. 11, 22. 12.
 oveja 29. 11.
 ovejero 29. 21.
 ovillarse 9. 1.
 ovillo 9. 1. 9. 21.
 oy 41. 11.
 záp. šp. oy 41. 11.
 oyar 2. 41.
 parejo 29. 11.
 pecho 35. 11.
 leon. pecho 35. 11.
 pedigüño 16. 11.
 záp. šp. pegolla 30. 12.
 arag. pegollo 29. 12.
 peinar 35. 21.
 peine 1. 23, 35. 11.
 mir. peña 21. 11, 47. 31.
 mir. peito 35. 11.
 pelleja 29. 11.
 astur. pena 21. 11.
 astur. pendola 21. 11.
 peño 1. 26, 17. 11.
 peñon 21. 21.
 peor 43. 21.
 záp. šp. peor 43. 21.
 pequeño 21. 11.
 pereza 12. 11.
 perficiente 10. 21.
 perficionar 10. 21.
 perfidia 41. 12.
 pernochar 35. 21.
 pértiga 1. 23.
 pestillo 9. 1, 9. 24.
 pesuña 18. 1.
 pezuelo 13. 2.
 piesco 37. 12.
 astur. pieslu 12. 34, 30. 31,
 30. 32.
 kalaber. piessulu 30. 32.
 pieza 12. 31.
 piñuela 41. 22.
 pihua 41. 22.
 pihuela 41. 21, 41. 22.
 piojo 29. 12, 29. 22.
 mir. záp. šp. pior 43. 21,
 43. 22.
 póliza 37. 22.
 mir. pongo 16. 11.
 arag. ponién 9. 1.
 mir. poniente 9. 1.
 porfia 41. 11, 41. 12.
 porfiar 41. 12.
 sš. porfidia 41. 12.
 postilla 9. 1, 9. 22.
 poyo 2. 41, 41. 11, 41. 12,
 47. 2.
 záp. šp. poyo 41. 11.
 pozo 12. 11.
 pozon 12. 2.
 premer 6. 11, 6. 12.
 premia 6. 11, 6. 12, 6. 2.
 premiar 6. 2.
 preñar 17. 21.
 preñez 17. 21.
 presar 10. 22, 39. 22.
 preso 10. 22.
 preson 39. 21, 39. 22.
 prise 1. 28.
 prision 10. 21, 10. 22, 39.
 22.
 prohidia 41. 12.
 prójimo 37. 11, 37. 12.
 prosmano 37. 21, 37. 22.
 provecho 35. 11.
 puchera, -o 36. 22.
 puches 36. 11.
 pudiente 9. 1.
 pudio 8. 122.
 puesto 9. 22.
 arag. pueyo 41. 11, 47. 31.
 puja 38.
 pujar 38.
 pulienta 9. 1.
 puñal 17. 21.
 puñar 17. 21.
 puñero 17. 21.
 puño Pñ., 1. 12, 17. 11, 26.
 35.
 puyar 2. 41.
 arag. puyoron 41. 21.
 queja 1. 2, 14.
 arag. querié 9. 1.
 arag. querió 9. 1.
 queso 40. 121.
 quiriendo 9. 1.
 quistion 10. 21, 10. 22, 47.
 52.
 raja 32.
 rancio 8. 122.
 raudal 8. 122.
 raudo 8. 122.
 astur. rea 31. 11.
 recial 8. 2.
 recien 9. 1, 9. 24.
 recio 8. 122.
 recocho 35. 11.
 reconcomio 6. 11, 6. 12.
 astur. recha 31. 11.
 redejon 29. 21.
 redruña 16. 11.
 reflexion 37. 22.
 reja 30. 11.
 rencilla 19. 21.
 leon. reñer 19. 12, 19. 21.
 reñir 19. 11, 19. 21.
 sš. reñon Pñ., 16. 21, 16. 22,
 21. 22.
 astur. záp. šp. reñon 16. 22.
 repitiente 10. 21.
 retoñar 22. 2, 26. 4.
 retoñecer 22. 2.
 retoño 22. 2.
 revieso 9. 1. 9. 24.
 rey 17. 13, 43. 11.
 reyno 17. 11, 17. 13.
 riberico 9. 24.
 riberiego 9. 24.
 ricial 8. 2.
 riendas 11. 22.
 hor. riflision 10. 21.
 rijar 37. 22.
 riña 1. 26, 19. 11, 19. 12.
 astur. riñagu 16. 21, 16. 22.
 riñe 1. 26.
 riñon 1. 2, 12; 1. 2, 16. 21,
 16. 22, 18. 1, 21. 22.
 astur. riñon 16. 22.
 záp. šp. risuoña 16. 12.
 risueño 16. 11.
 roano 8. 122.
 arag. robillo 9. 1, 9. 23.
 rociar 8. 122. 8. 2.
 rocto 8. 122, 8. 2.
 sš. rodiella 11. 51.
 rodilla 9. 1, 11. 51, 11. 54,
 33. 1.
 rojo 39. 3.
 romance 16. 12.
 roña 16. 11.
 astur. roya 4. 11.
 royo 2. 41, 4. 12.
 rubia 4. 11.
 rubial 4. 2.
 rubio 1. 12, 4. 11, 44. 23.
 rubion 4. 2.
 ruciar 8. 2.
 rucio 8. 122.
 záp. šp. rudilla 9. 1, 9. 23.
 rueda 9. 1.
 ruego 30. 11, 30. 12.
 arag. ruello 30. 11, 30. 12.
 astur. rueñu 27. 12.
 arag. ruijada 8. 2.
 rusiente 9. 1.
 ruyo 2. 41, 4. 11, 4. 12.
 sabio 8. 122.
 sabueso 40. 121, 43. 32.
 salmuera 40. 122, 40. 22.
 sanguño 16. 11.
 sardonía 10. 11.

- mir. *scuítar* 36. 22.
sea 41. 11, 47. 2.
seamos 1. 2, 11.
secadero 40. 11.
 astur. *seçoriu* 35. 21, 40. 11.
 sš. *seello* 43. 21.
segullo 30. 11.
 mir. *seía* 41. 11.
 mir. *seías* 41. 11.
seis 1. 28, 37. 11, 37. 12.
 arag. mir., leon., záp. šp.
 seis 37. 11, 44. 21.
sellar 43. 42.
sello 33. 1.
 záp. šp. *sello* 43. 21.
semejår 27. 21.
sencillo 9. 1, 19. 21.
 leon. *sendilla* 19. 21.
sendos 18. 1.
seña 17. 11.
señal 17. 21.
 leon. *señal* 17. 22.
 astur. *señaldá* 18. 2.
 arag. *señar* 17. 21.
 mir. *señardate* 18. 2.
 astur. *señerdá* 18. 2.
señero 18. 2.
seño 1. 26.
señor 1. 2, 13; 16. 21, 21.
 22.
 mir. (send.) *señor* 16. 21.
sepa 8. 122, 44. 23.
séptimo 1. 23.
servio 2. 31.
sesenta 37. 12, 37. 21, 41.
 22.
 mir. *sessenta* 37. 21.
setembro 9. 24.
seteñal 21. 21.
setiembre 9. 1. 9. 24.
 záp. šp. *setiembre* 9. 1.
 sš. *seyello* 43. 21.
siguiente 9. 1.
 astur. *sillaviar* 2. 22.
simiente 1. 28, 9. 1, 9. 25.
siniestro 9. 1, 9. 26.
sintamos 1. 21.
 astur. *siñar* 17. 21, 17. 22,
 21. 22.
 arag., mir., *siñor* 16. 21, 21.
 22.
sirvienta 9. 1.
sirviente 9. 1.
sirvo 11. 41.
 záp. šp. *sitiembre* 9. 1.
 arag. *sixanta* 37. 21.
 sš. *sobejo* 29. 11.
soberbia 4. 31, 4. 32.
soberbio 1. 2, 13; 4. 31, 4.
 32, 4. 34.
soberbioso 4. 33, 4. 34.
soquilla 9. 1, 9. 22.
 astur. *soliviantar* 2. 22.
soliviar 2. 21. 2. 22.
 astur. *soliviar* 2. 22.
solivio 2. 11, 2. 12.
 astur. *solliviantar* 2. 21.
somorgujår 29. 21, 29. 22.
somormujår 29. 21, 29. 22.
 mir. *soño* 22. 11.
 mir. *speillo* 29. 11, 47. 31.
 mir. *streilla* 47. 31.
suciar 8. 2.
sucio 8. 11, 8. 122.
sueño 16. 31, 16. 32, 22. 11.
 astur. *sueñu* 27. 11, 27. 12.
tapiz 1. 12.
 astur. *tea* 31. 11.
 astur. *techa* 31. 11.
 leon. *tebio* 8. 11, 8. 121,
 11. 41.
techo 35. 11.
 mir. *teilla* 31. 11.
tejado 31. 2.
 záp. šp. *tejedor* 37. 21.
tejer 37. 21.
telonio 10. 11.
tempero 40. 121.
ten 1. 28.
 mir. *tenē* 16. 12.
tengo 16. 11, 16. 12.
 mir. *tengo* 16. 11, 16. 12,
 46. 22.
teñir 19. 21, 19. 22.
tercero 12. 41.
tercio 12. 31, 12. 33.
ternillo 7. 1.
tesar 39. 22.
teson 39. 22.
 leon. *testemunnio* 10. 11.
testimonio 10. 11.
 záp. šp. *teyao* 31. 2.
tibieza 8. 2, 11. 51.
tibio 1. 26, 1. 28, 1. 2, 13;
 8. 11, 8. 122, 11. 41, 11.
 423.
tidio 10. 11, 10. 12, 11. 33.
 dial. *tiengo* 26. 34.
 arag., leon., *tiengo* 16. 11.
tinieblas 9. 1.
 leon. *tiniebra* 9. 1.
tiniente 9. 1.
tiña 1. 26.
 mir. *tiñes* 19. 11, 19. 12.
 mir. *tiñir* 19. 11.
 mir. *tiño* 19. 11, 19. 12.
tiñuera 40. 122.
 záp. šp. *tiyao* 31. 2.
toba 9. 22.
tobillo 9. 1, 9. 22.
tojo 37. 11, 37. 12.
tomiento 9. 1, 9. 22.
tomillo 9. 1, 9. 22.
tomiza 13. 11, 13. 12.
torcer 13. 3.
torozon 12. 31.
tórtola 9. 22.
tortollilla 9. 1, 9. 22.
tórtolo 9. 22.
tósigo 37. 11, 37. 12.
 astur. *toxu* 37. 12.
trecentos 9. 1.
triaca 46. 31.
 sš. *trocha* 29. 22.
trolla 33. 1.
troncho 23. 1, 23. 2, 24. 2.
tronzo 13. 3.
troya 43. 11.
trucha 35. 11.
 andal. *truja* 29. 22.
trujal 1. 28, 1. 2, 13; 29.
 21, 29. 22.
 arag. *trujaleta* 29. 22.
 astur. *tsubietsu* 9. 1, 9. 23.
 astur. *tsuençi* 19. 13.
 leon. *tsueñe* 19. 11, 19. 13.
tudillo 9. 22.
 astur. *tueyer* 1. 28.
turbiår 8. 2.
turbio 8. 11, 8. 122.
turon 40. 21, 40. 22.
tusar 39. 22.
tuson 1. 2, 13; 39. 22.
 astur. *uchau* 35. 21.
 leon. *ue* 41. 11.
-ueña, -o 16. 11, 16. 12, 19.
 13.
-uera 40. 123.
-uero 43. 32.
 mir. *uitabo* 35. 21.
 mir. *uito* 35. 11, 35. 12, 35.
 22.
-ujår 29. 22.
-ujo 27. 32.
uncir 19. 21, 19. 23.
unicornio 10. 11.
uña Pñ., 1. 12, 1. 29, 18. 1,
 26. 35.
 mir. záp. šp., *uña* 18. 1.
uñe Pñ., 19. 11, 19. 14.
uñes 23. 2.
uñir 19. 21, 26. 35.
-uño 16. 12.
 mir. *uollo* 29. 11, 29. 12.
 záp. šp. *uollos* 29. 12.
-ura 40. 123.
 leon. *urea* 29. 11.
 leon. *ureya* 29. 11.
-urria, -o 7. 11, 7. 12, 11.
 23.
 leon. *uueyo* 29. 11.
 astur. *uviellü* 9. 1.
 sš. *uxor* 37. 21, 37. 22.
uzo 1. 12, 12. 31, 12. 32.
vascuence 16. 12.
vecino 9. 24.
veduño 16. 11.
veinte 9. 24.
-vejo 30. 11, 30. 2.
vela 43. 31.
velar 43. 31, 43. 32, 43. 41,
 43. 42.
ven 1. 23.
vendecha 35. 11.
 arag. *vendema* 6. 11.
vendimia Pñ., 1. 12, 6. 11,
 6. 2.
vendimiador 6. 2.

vendimiar 6. 2. 26. 2.
vingo 16. 11, 16. 12, 26. 321.
 mir. *vingo* 16. 11, 16. 12,
 46. 22.
venino 1. 12.
venir 44. 21.
ventrecillo 9. 1.
ventrecha 12. 34, 29. 31, 29.
 32.
veo Pñ., 41. 11, 41. 12.
 leon. *vergonçoso* 20. 11.
 nav. *vergoinna* 20. 11, 26.
 313.
 leon. *vergoinza* 20. 11.
 sš. *vergonnoso* 20. 21.
vergonzoso 20. 21.
vergüenza 19. 13, 20. 11,
 20. 12.
 sš. *vergüena* 20. 11.
vexar 37. 22.
veza 13. 11.
vezo 12. 11.
vidrio 7. 11.
 astur. *vidru* 7. 11.
vidueño 16. 11.
viejo 30. 11, 30. 12.
viēnen 16. 12.
 leon. *viēnga* 16. 11.
 leon. *viēngo* 26. 34, 44. 21.
 leon. *viēyo* 30. 11.
 astur. *viēyu* 30. 11.
viniente 9. 1.
viruela 40. 22, 46. 322.
 arag. *vitanta* 35. 21.
vulpeja 29. 11.
 astur. *xinoyu* 29. 11.
 astur. *xonguer* 19. 21, 19.
 23.
 astur. *xuncer*, *xuncir* 19. 21.
 leon. *ychar* 35. 21.
 leon. *yex* 37. 11.
 leon. *yexe* 44. 21.
 leon. *yuñe* 19. 11.
zampoña 16. 11.
zanahoria 46. 321.
zaragatona 46. 321.
 mir. *zinollo* 29. 11, 29. 12.
zonzorrión 7. 2.
zurriaga 42. 2.
 astur. *žimiēlgo* 9. 1, 9. 24.

Turečtina.

kalaĵ 46. 322.

Jména vlastní.

a) místní:

Adal 46. 31.
Alcainça 46. 321.
Aldonzas 46. 31.
Alique 46. 31.
Amilivia 8. 122.

Argolivio 8. 122.
Argovejo 30. 11, 30. 12.
Atal 46. 31.
Bejes 30. 12.
Belunza 46. 31.
Berricano 46. 31.
Berrueño 19. 13.
Beunza 46. 31.
Borobia 2. 11, 2. 12.
Borovia 2. 11.
Bureba 2. 11, 2. 12.
Busianos 46. 31.
Butarque 46. 31.
Castillo de Tocon 46. 31.
Castromucan 46. 31.
Cuenca 9. 1.
Cunquilla de Vidriales 9. 1.
Chipiona 5. 2.
Drièves 46. 31.
Gascueña 16. 12.
Gontrico 46. 31.
Guitiriz 46. 31.
Guitiza 46. 31.
Gurritos 46. 31.
Huelves 46. 31.
Meco 46. 31.
Morgovejo 30. 12.
Navarveja 30. 12.
Nebia 2. 12, 2. 22.
Neiva 2. 12, 2. 22, 11. 41.
Oba 46. 31.
Obano 46. 31.
Opa 46. 31.
Orejo 27. 11, 27. 12.
Peña 21. 21.
Piñedo 21. 21, 21. 22.
Poyo 41. 12.
Pueyo 41. 11, 41. 12.
Recaré 46. 31.
Recarey 46. 31.
Recemil 46. 31.
Recesendes 46. 31.
Recesinde 46. 31.
Requesens 46. 31.
Requian 46. 31.
Revilla 9. 24.
Ricimil 46. 31.
Riquian 46. 31.
Rivilla 9. 24.
Rudiana, La 46. 31.
Rueda 46. 31.
Sabarigo 46. 31.
Sansueña 1. 2, 12; 16. 12.
Saxonia 1. 2, 12; 16. 12.
Segontia 12. 31.
Segoiva 2. 22.
Segovia 2. 11.
Sigüenza 12. 31.
Sirbian 2. 32.
Sirvian 2. 32.
Tiendas 46. 31.
Toriello 9. 23.
Torrelobaton 46. 31.
Torrientes, Las 9. 23.
Trebiana 46. 31.
Turiellos 9. 23.

Valera de Arriba 40. 11,
 40. 121.
Valeria 40. 11.
Valpuesta 46. 321.
Vanuncias 46. 31.
Vejo 30. 12.
Vinilapó 46. 31.
Vitiriz 46. 31.
Wasconia 16. 12.

b) osobní:

Adaulfus 46. 31.
Aderigus 46. 31.
Aldegundia 46. 31.
Aldrigo 46. 31.
Alík 46. 31.
Amaleif 46. 31.
Ardega 46. 31.
Atala 46. 31.
Ataufus 46. 31.
Áthulf 46. 31.
Aurelius 27. 11.
Belleco 46. 31.
Beric 46. 31.
Bilgundia 46. 31.
Bosi 46. 31.
Botarich 46. 31.
Caepio 5. 2.
Denda 46. 31.
Drauhts 46. 31.
Drebi 46. 31.
Eqica 46. 31.
Éika 46. 31.
Eldonza 46. 31.
Enego 46. 31.
Enicus 46. 31.
Ernegus 46. 31.
Ermegonza 46. 31.
Ermegundia 46. 31.
Escapa 46. 31.
Farega 46. 31.
Fraregus 46. 31.
Geda 46. 31.
Geto 46. 31.
Gidislus 46. 31.
Gitesindus 46. 31.
Guderitus 46. 31.
Guetesinda 46. 31.
Gunderich 46. 31.
Gutericus 46. 31.
Holf 46. 31.
Hroda 46. 31.
Hrodi 46. 31.
Ika, -o 46. 31.
Ikila 46. 31.
Ildericus 46. 31.
Iquila 46. 31.
Isia 46. 31.
Izila 46. 31.
Lobeto 46. 31.
Mago 46. 31.
Marecus 46. 31.
Meco 46. 21.
Mucha 46. 31.
Opa 46. 31.

Ovecus 46. 31.
Razamundus 46. 31.
Recagis 46. 31.
Recamundus 46. 31.
Recaredus 46. 31.
Recemirus 46. 31.
Recemundus 46. 31.
Recesindus 46. 31.
Recila 46. 31.
Recunefredus 46. 31.
Requesindus 46. 31.
Requeviro 46. 31.
Requisindus 46. 31.

Ricimirus 46. 31.
Ritquilla 46. 31.
Rodrigo 46. 31.
Rudmaricus 46. 31.
Rudmiricus 46. 31.
Sabaricus 46. 31.
Scapa 46. 31.
Senhoriz 46. 31.
Seniorigus 46. 31.
Servianus 2. 32.
Songemirus 46. 31.
Songimera 46. 31.
Seniorigus 46. 31.

Sunjemirus 46. 31.
Sunjimirus 46. 31.
Sunimirus 46. 31.
Telico 46. 31.
Trottegundia 46. 31.
Tuko 46. 31.
Vilifi 46. 31.
Vitarigus 46. 31.
Vitemirus 46. 31.
Wangundia 46. 31.
Winilapus 46. 31.
Witericus 46. 31.
Witiza 46. 31.

Opravy a dodatky.

- Na str. 3., ř. 19. a 20. po slovech „a kdy latinská spřežka“ dodej „byla“.
- § 2. 12, odstavec 3., ř. 5. vynech *sollivio*.
- § 4. 12, odstavec 2., ř. 2. místo *gofião* čti *gobião*.
- § 9. 1, mezi příklady na *ẽ* vynech na str. 33., ř. 1., *cepa—cebilla*.
- § 9. 25, ř. 1. vynech: „stejný“—„kdežto“.
- § 10. 11, ř. 2. před „*convenium*“ vlož *.
- § 10. 21, předposlední řádek místo *custodiare* čti *custodia*.
- § 12. 34, ř. 2. místo *lença* čti *lenço*.
- § 12. 41, ř. 4. místo **cuminitiare* čti **cominitiare*.
- § 13. 3, ř. 1. u **cercius* vynech *.
- § 14. 1, poslední řádek 2. odstavce místo *berçado* čti *verçudo*.
- § 16. 11, ř. 5, vlož * před *brenia* a podobně v § 16. 12, odst. 4., ř. 1.
- § 16. 12, odstavec 5., ř. 1. vlož * před *convenium*.
- Po § 16. 22, místo 4. 23 čti 16. 23.
- § 18. 1, odstavec 2., poslední řádek vlož * před *einctulum*.
- § 21. 11, ř. 2. vlož * před *cinnus*.
- § 25. 35, odstavec 1., ř. 7. místo *yunzir* čti *junzir*.
- § 29. 21, ř. 3. místo *ojada* čti *ojeada*.
- § 35. 11, ř. 2. vlož * před *catalectus*.
- § 35. 21, ř. 10. vlož * před *coctare*.
- § 35. 22, odstavec 3., ř. 2. místo *Cantar I, II* § 24. čti *I, I* § 24.
- § 36. 12, odstavec 3., ř. 4. místo *Cantar I, II*, §§ 10, 361 b čti *Cantar I, II*, §§ 10, 361 b.
- § 36. 22, na konci předposledního odstavce po „je nepochybný“ dodej: Je správné udání slovníku Akademie, že slovo je aragonské?
- § 40. 22, odstavec 4., poslední řádek vlož * před *contrariare*.
- § 46. 31, odstavec 3., ř. 4. místo „str. 59“ čti „str. 55“.
- § 46. 31, týž odstavec, ř. 15. po „*Telico* (pochybné)“ připoj „str. 97, č. 3.“
- § 46. 31, odstavec 6. (počínající slovy: Z týchž jmen vlastních...), ř. 8. mezi „*Gôths*“ a „str. 59“ vlož: „a“.

OBSAH.

	Stránka
Předmluva	3
Seznam zkratek	4

Úvod.

Kapitola I. 1. Přehled prací o zvýšení	9
--	---

První část.

Kapitola II. Prameny španělského <i>í</i> ve slabice následující za zvýšenou samohláskou	20
2. <i>vi</i>	20
3. <i>fi</i>	24
4. <i>bi</i>	24
5. <i>pi</i>	26
6. <i>mi</i>	27
7. souhláska <i>ri</i>	28
8. <i>-idus</i> šp. <i>-io</i>	30
9. Samohlásky mimopřizvučné před jinými <i>i</i> španělského původu	32
10. Nelidová slova, v nichž se <i>i</i> ve španělštině zachovalo	38
11. Závěry	40
Kapitola III. Prameny španělského <i>z</i> a <i>ç</i>	49
12. <i>tj</i>	49
13. <i>cj</i>	50
14. <i>rdj</i>	51
15. Závěry	52
Kapitola IV. Prameny španělského <i>ñ</i>	52
16. <i>nj</i>	52
17. <i>gn</i>	56
18. <i>ng'l</i>	57
19. <i>ng^e</i>	59
20. <i>ndj</i>	60
21. <i>nn</i>	61
22. <i>mn</i>	61
23. <i>ne'l</i>	62
24. <i>mpl</i>	62
25. <i>nct</i>	63
26. Závěry	63
Kapitola V. Prameny předhistorického španělského <i>í</i> (novošp. <i>j</i> , <i>ch</i>)	69
27. <i>lj</i>	69

	Stránka
23. H(í)g e	72
29. c' i	73
30. t' l	76
31. g' l	77
32. d' l	78
33. l	78
34. Závěry	78
 Kapitola VI. Prameny španělského <i>l</i> po samohlásce	 80
35. et	80
36. lt	83
37. x	84
38. ls	86
39. si	86
40. ri	88
41. di	92
42. gi	94
43. <i>j, g'</i>	95
44. Závěry	95

Druhá část.

Kapitola VII. 45. Zeměpisné rozšíření změn	103
Kapitola VIII. 46. Chronologie změn	108
Kapitola IX. 47. Příčiny změn	121
Seznam slov	130
Opravy a dodatky	144

356054

LaS.Gr
K925v

Krepinsky, Maximilian
O vlivu palatálních hlásek.

NAME OF BORROWER.

DATE.

**University of Toronto
Library**

**DO NOT
REMOVE
THE
CARD
FROM
THIS
POCKET**

Acme Library Card Pocket
LOWE-MARTIN CO. LIMITED

